

Весілля на Бориспільщині XXI–XX століття

Київ

2019

УДК 392(477) "19/20"

С85

Стрілько-Тютюн, Валентина

С85 Весілля на Бориспільщині XIX–XX століття / Укладачка Валентина Стрілько-Тютюн. – К.: Ярославів Вал, 2019. – 584 с.

ISBN 978-617-605-022-3

*Рекомендовано до друку Вченою радою Переяслав-Хмельницького
Державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.*

(Протокол № 10 від 18 червня 2019 року)

*Рекомендовано до друку Науково-експертною радою Міжнародного
освітнього фонду імені Ярослава Мудрого.*

(Протокол №39 від 15 травня 2019 року)

Укладачка – Валентина Стрілько-Тютюн

В цій книзі подано повністю запис народного весілля в Борисполі, яке зробив Павло Чубинський у 1877 році, а також весільні народні обряди в 15 селах Бориспільщини в XX столітті. Ці унікальні фольклорні записи добре проілюстровані декількома сотнями світлин. Цікавим для читачів буде порівняльний аналіз весільного дійства XIX і XX століть.

Цінність видання ще й у тому, що в ньому подається опис весільного вбрання молодих XX століття, словник весільних термінів, обрядові елементи весілля на Бориспільщині, а також рецепти весільних страв. Не менш цікава коротка історична довідка сіл, де проводились фольклорні записи та інформація про тих, від кого вони зроблені.

Книга зацікавить жителів Бориспільщини та України, науковців, мовознавців, дослідників українського фольклору, освітян, працівників культури та істориків.

**Укладачка висловлює щиру вдячність за допомогу у підготовці
цього видання Оксані Віталіївні Гудзенко**

Видання друкується в авторській редакції

© Валентина Стрілько-Тютюн, "Весілля на Бориспільщині XIX–XX століття", 2019

© Видавництво "Ярославів Вал", видання, 2019

Весілля на Бориспільщині XIX–XX століття

укладачка Валентина Стрілько-Тютюн

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Читаючи цю книгу, ви потрапите до прекрасної казки українського народного весілля в селах Бориспільщини ХІХ–ХХ століть, казки, що передавались із покоління в покоління тисячі років. В ній збереглись безліч елементів унікальних язичницьких і християнських ритуалів. Народна пам'ять довгий час зберігала національний пісенний скарб весільного обряду, який впродовж багатьох років був невід'ємною яскравою та обов'язковою частиною життя українців.

4

Павло Чубинський у 1877 році записав народне весілля в Борисполі, а Микола Лисенко на його прохання записав музику до всіх весільних пісень. Цей фольклорний запис сьогодні є неповторною перлиною української культури, безцінним скарбом, що залишив нам у спадок Великий Український Етнограф. Читач знайде його у виданні. Не менш цікавими та багатограними виявилися фольклорні записи українського народного весілля ХХ століття в 15 селах Бориспільщини, які мені вдалося записати з допомогою багатьох жителів та освітян цього краю. Вражає те, що в жодному селі немає однакового обряду. Звичайно, деякі пісні та весільні блоки повторюються, частково зберігається пісенна палітра, що часто майже дослівно перегукується з обрядом, записаним Павлом Чубинським. Кожен запис унікальний. Тут зустрічаються язичницькі обряди «шаблі», «перепую», завивання вільця, комори, очищення вогнем та багато інших. Викликає захоплення глибинна ліричність й образність весільних пісень, їх тематичний супровід кожного етапу святкового на-

родного дійства. Наскрізно простежується виховні особливості в традиційних елементах весілля: повага до батьків, свого роду, виховання у молоді працелюбності, чесності, оволодіння народними ремеслами та уміння переборювати всі можливі труднощі в новій родині через любов до свого чоловіка.

В деяких селах зустрічаються обряди, яких зовсім немає в записах Павла Чубинського. Так, наприклад, молода в день весілля в руках тримала весільний посох – рівну дерев'яну палицю із калини, яку їй вручав молодий, або обряд «шаблі», «перепю», а також багатий арсенал весільних побажань під час дарування.

Все це дає підстави вважати ці фольклорні записи українського народного весілля XX століття унікальними і неповторними. Вони є справжньою окрасою не тільки Бориспільщини, а й всієї України.

Розуміння давнини та глибини весільних традицій додають записи «Весільних звичаїв українців у першій половині XVII століття» Г. Боплана, «Опис весільних українських простонародних обрядів. 1977 рік» Г. Калиновського, «Сватання, весілля і родини у люду руського на Русі Червоній. 1805 рік» І. Червінського, які подаються на початку видання.

На Бориспільщині обряд українського народного весілля діяв упродовж всього XX століття, але поступово згасав і вмирав.

В XXI столітті він залишився лише в пам'яті деяких старожилів. Хотілося б, щоб ця прекрасна українська весільна казка знову ожила в нашому краї, в нашому житті. Це буде доброю ознакою розквіту і зміцнення Української держави.

**Валентина Стрілько-Тютюн,
кандидат педагогічних наук,
президент Міжнародного освітнього фонду
імені Ярослава Мудрого**

НАЙДАВНІШІ ЗАПИСИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ ВЕСІЛЛЯ НА БОРИСПІЛЬЩИНІ: ВІД ФОЛЬКЛОРНИХ ЗАПИСІВ ПАВЛА ЧУБИНСЬКОГО ДО СУЧАСНОСТІ

6

В 1877 році Павло Чубинський зробив українцям, а особливо жителям Бориспільщині, безцінний подарунок: він записав в Борисполі українське народне весілля. Цей подарунок унікальний тим, що всі мелодії весільних пісень поклав на ноти Микола Лисенко. Майже всі етапи весілля подані досить детально. Цікавим для сучасників є все: і колоритний обряд сватання, і магічність випікання короваю, і таїна вінчання, і неповторна мелодійність весільних обрядових пісень.

Більше ста років Бориспільський весільний обряд жив і був обов'язковий для всіх родин, що відбували весілля. Він зазнавав змін, збагачувався новими піснями і деталями свята, але основні етапи були незмінними. Обряд пережив радянську тоталітарну добу, а в XXI столітті зник і залишився лише в пам'яті тих літніх людей, хто брав участь у цьому чарівному та неповторному дійстві.

Як змінювалось, чим збагачувалось і що втратило весілля за більш, ніж 100 років?

Безперечно, відправною точкою відповіді на це запитання є фольклорний запис Павла Чубинського 1877 року.

Починається запис детальним описом сватання. Йшли домовлятися за сватання молодого хлопця його батьки. Якщо батьки дівчини згодні видати дівчину заміж, то тоді молодий шукав старостів, своїх найближчих родичів, щоб піти з ними свататись. Це було декілька чоловік, в тому числі і його товариші.

Свати залишали молодого в сінях або на вулиці з молодою, що вискакувала на зустріч сватам, ніби хотіла втекти, а самі вели класичну розмову про куницю, лисицю та після довгих різних розмов просили віддати заміж за хлопця молоду дівчину. На знак згоди мати виносила платки для старостів, молоді ставали поряд перед іконами, хрестилися, тричі кланялись. Батько й мати благословляли молодих, при цьому стояли спиною до ікон.

Потім старостів частували. Згодом в цей день в хаті молодої збирались сусіди і родичі, хлопці й дівчата. Вони гуляли, співали різних обрядових пісень. Випивши могорич, свати дякували і йшли до матері молодого, де їх також частували. Так закінчувалось сватання.

В Борисполі через тиждень після сватання відбувались домівини. Це в хаті молодої збирались роди молодого й молодої, які домовлялися про весілля та обмінювались подарунками.

Павло Чубинський не зовсім детально описав етап випікання короваю. В XIX столітті це називалось «бганням» короваю, і воно відбувалося одночасно і в хаті молодого, і в хаті молодої. Запрошували на випікання короваю сестри молодого й молодої. Приходили в цей день (який це саме день чи то четвер, чи то п'ятниця Павло Чубинський не записав) коровайниці із хлібом–сіллю. Етнограф констатує, що перед тим, як коровай посадять у піч, звать хлопця, щоб він махнув тричі помелом в печі, а коровай обліплюють кругом свічками. Посадивши коровай і верч у піч, коровайниці миють руки, беруть ту воду і виливають у дворі, щоб було у молодих стільки пар волів, скільки пар рук мили у воді.

Після того, як з печі витягли спечений коровай, коровайниці сідали за стіл, і весільна мати їх частувала. Після цього вони розходились по домівках. Обряд бгання короваю, записаний Павлом Чубинським, включав десять обрядових пісень від чотирьох до семи рядків кожна.

СУБОТА

У суботу молодий і молода (окремо) кличуть своїх рідних та близьких на весілля.

Потім у молодій дружки «в'ють вільце»: це зібрані у вигляді дерева дев'ять палок, що прикрашаються паперовими квітами. А потім це вільце вставляють у хліб.

Молодий із своїми найближчими родичами приходять до молоді. Він сідає поруч з молодою: рід молодого – по праву руку, а рід молоді – по ліву. Весільна мати пов'язує рід молодого хустками. Відповідно молодий дає роду молоді свої подарунки. Молодому пришивають весільну квітку. Старша дружка забирає у молодого шапку, одягає собі на голову. Молодий викупляє свою шапку. Всі етапи цих дійств супроводжуються обрядовими піснями.

Тим часом накривають столи і виносять різні страви. До кожної з них дружки співають тематичну обрядову пісню.

Потім молодих виводять із-за столу, вони тричі кланяються на чотири сторони. Рід молодого йде додому, а молодий з дружками й свахами ще залишається. Мати молоді в'яже дружків рушниками через плече. Згодом вони також йдуть додому. За суботу Павлом Чубинським записано 24 обрядові весільні пісні.

8

НЕДІЛЯ

Найбільше записів Павло Чубинський зробив основного дня весілля, – в неділю.

Молодий і молода рано вранці йшли до церкви на ранкову службу окремо і повертались кожен окремо до своєї хати. Після повернення із церкви молодий брав із собою двох свах, двох світилок, декількох бояр і дружків та йшов до молоді.

Батьки молоді благословляли молодих йти до вінця. Вінчались в церкві, стоячи на рушнику. Як вийшли із церкви, дружки співали обрядових весільних пісень аж до двору молоді. Молодих зустрічали батьки молоді і запрошували до столу. За столом до кожної поданої страви звучали веселі жартівливі тематичні весільні пісні. Після застілля всі танцювали, і молодий йшов додому.

Після обіду гості розходяться гулять на базар або в шинок.

У дворі молодого вирує весілля, відбувається обряд за участі матері молодого, яка сідає на вивернутий кожух, а сама в пелені тримає овес, горіхи, дрібні гроші. Навколо неї дружкó веде «коня» (граблі) і обводить кругом діжки три рази. За ним іде мати й обсипає молодого й бояр тим, що поклала в пелену. Потім молодий збирає всіх на вози, і вони їдуть до молодої. Перед двором він платить викуп хлопцям, що стоять на воротях молодої. Молодий заходить в хату, і починається обряд викупу молодої, яка сидить за столом покрита хустиною. Торг відбувається під веселі жартівливі пісні дружкó і світилок. Потім молодий сідає поруч з молодою, цілує її.

Після поцілунку роздають подарунки від роду молодого роду молодої. Роздавши подарунки, дружкó роздає коровай, спочатку батьку й матері, потім всім іншим.

На стіл подають різні страви, гості вечеряють, дружки співають. Наступний етап – вирядження молодої до сім'ї молодого. Молода ще сидить за столом, звучать прощальні обрядові пісні дружкó і світилок. Потім їх дружкó виводить із-за стола. В хаті відбувається прощання молодої з батьками. На вози грузять придане молодої. Молоді сідають на воза, з ними сідають свахи. Мати бере за поводи коні молодого, виводить їх за ворота. Кожен етап прощання молодої супроводжується обрядовими весільними піснями.

Перед ворітьми молодого запалюють сніп соломи, молоді повинні переїхати через вогонь. Сина з невісткою зустрічають батьки з хлібом-сіллю. Всіх садовлять за стіл.

Через деякий час молодих виводять із-за стола і ведуть у комору, залишають їх там удвох. Так перевіряють чесність і цнотливість молодої. Всі чекають, що згодом винесуть сорочку дівчини з ознакою цнотливості. Якщо молода зберегла свою дівочість – її славлять, співаючи величальних пісень. Якщо ні – її безчестять, батькам молодої шлють прокльони.

Павла Чубинський дуже детально записав обряд «комори». Всього впродовж недільного весільного дійства етнограф відтворив 78 весільних обрядових пісень.

ПОНЕДІЛОК

В понеділок за записами Павла Чубинського відбувалась «Перезва»: рід молодої приходив у гості до її батьків, а потім всі гуртом йшли до батька молодого, де продовжувалось гуляння. Саме в понеділок відбувався обряд розплітання коси. Брат розплітав сестрі косу під супровід відповідних обрядових пісень. В цей день вивішують на воротях сорочку молодої, на знак того, що молода була чесною.

Дружки приносять молодій їсти. Молода садовить дружок за стіл і виявляє до них велику повагу.

Також в цей день молода пече пиріжки для свого батька. Дружок роздає молодим хліб з медом. Молоді несуть батькам молодої пиріжки і чорну курку, до якої прив'язана калина. В хаті молодої відбувається дарування під побажання і обрядові пісні. Після цього роздають всім коровай.

Павло Чубинський записав 16 обрядових пісень, які виконувались у понеділок.

ВІВТОРОК

10

У вівторок відбувався обряд «Циганщина». Учасники весілля переодягались в комічний одяг, ходили по селу, заходили в двори до людей і жартували з господарями, щось просили або крали. Але ніхто не ображався. Обрядових пісень не записано.

ЧЕТВЕР. П'ЯТНИЦЯ

Весілля продовжувалось. До молодих приходили гості, їх щедро частували. Таке частування називали «Перезівки».

Обрядових пісень не записано.

СУБОТА

У хатах молодої і молодого збираються родичі. Якщо у сім'ї більше дітей не було, батьку на голову одягали вінок, а як не було батька – матері. Цілий день відбувалось гуляння. Цей обряд називався «Одклінщина». Записана одна обрядова пісня.

НЕДІЛЯ

Молодий і молода йдуть у гості до батьків молодої, несуть

пироги. Цей обряд називався «Великі пироги». Записано три обрядові пісні.

Отже, Павло Чубинський у 1877 році зафіксував такі етапи українського народного весілля в Борисполі:

1) передвесільний (сватання, домівини);

2) приготування до весілля (випікання короваю, запрошення на весілля, завивання вільця у молодой, дівич-вечір, приїзд молодого до молодой, обдарування молодим роду молодой, а матір'ю – молодого та його родичів, пришивання квітки молодому, викуп шапки молодого, застілля);

3) весілля в неділю (прихід молодого до молодой, благословіння батьків, вінчання, зустріч молодих у домі молодой, повернення молодого до свого дому, обрядове дійство з участю матері молодого, збір весільного поїзда, приїзд молодого до молодой, викуп нареченої, роздача подарунків молодим роду молодой, роздача короваю, застілля, прощання молодой з рідними, відїзд подружжя до дому молодого, зустріч молодих у домі молодого, комора, покривання голови молодой);

4) післявесільний, в понеділок – неділю (перезва, відвідування молодой її родом, розплітання коси, пироги від молодой своїм батькам, дарування у молодого, роздача короваю, циганщина, перезівки, одклінщина, великі пироги).

Впродовж XIX і майже всього XX століття український народний обряд весілля на Бориспільщині був невід'ємною і обов'язковою частиною життя кожної сім'ї. З часом він зазнав певних змін, поновлювався новими деталями та обрядовими піснями.

Слід зазначити, що в різних селах Бориспільського району в проведенні весілля спостерігаються суттєві відмінності: вони відрізняються порядком обрядових дійств, колоритністю та змістом обрядових пісень, багатством поетичних образів, неповторністю одягу молодих, деталями обрядовості та іншими елементами народного весілля.

Цей весільний обряд сягає сивої давнини. Він зберіг безліч язичницьких ритуалів. Він жив у народі тисячі років і поступово

зник із життя в кінці сімдесятих років ХХ століття. Причин тому багато: тоталітарний радянський режим, який забороняв українську обрядовість, винищення московсько-більшовицькою владою кращих синів та дочок Бориспільщини, тотальне виховання молоді в дусі інтернаціоналізму та псевдопатріотизму, байдужість до свого історичного коріння та народних традицій. Безперечно, свою роль зіграв стрімкий розвиток наукового прогресу.

Те, що вдалося записати від старожилів Бориспільського району в другій половині ХХ – початку ХХІ століття, є унікальним відтворенням останніх подихів українського народного весілля.

На межі свого зникнення воно було таким же яскравим і неповторним, як і тисячі років тому.

Які ж особливості проведення весілля в кожному селі? В чому подібність, і в чому відмінність? Які весільні етапи тотожні весіллю, записаному Павлом Чубинським в далекому 1877 році? Чи змінювались вони?

Протягом століття весільний обряд на Бориспільщині в основному зберіг майже всі свої складові, хоч деякі етапи частково змінились, деякі – відмерли і залишились лише номінальними, деякі – збагатились і стали яскравішими й колоритнішими.

Так, в передвесільному обряді здебільшого залишилось «сватання», яке стали ще називати в деяких селах «могоричем». «Домовини» та «заручини» були лише в окремих селах, зокрема Дударкові. Відмер обряд «комори». Він залишився лише символічним, коли після шлюбної ночі на знак цнотливості нареченої на подвір'ї молодого на найвищому місці вивішували червоний прапор.

Відійшли в історію обряди «перезівка», «одклінщина», що відбувались на Бориспільщині в четвер, п'ятницю та суботу після дня весілля.

В різний час в кожному селі відбувалось «розплітання коси» молодої. У Павла Чубинського в Борисполі це – понеділок, у Гнідині – субота, в Іванкові – неділя. Так само і дівич-вечір, в одному селі, як наприклад у Воронькові він відбувався в п'ятницю, а у Вишеньках – у суботу.

Та й проходив дівич-вечір по-різному. У Борисполі ввечері в суботу до дружок, що збирались у хаті молодої, приходив молодий. Павло Чубинський детально описує все дійство з участю молодого. А ось в більшості сіл Бориспільщини молода з дружками в суботу після того, як всіх покликали на весілля, обов'язково сама йшла до хати молодого і кликала його родичів до себе на весілля. Тільки після цього молода йшла додому, і вже там відбувався дівич-вечір, її прощання з подругами. Навіть вбрання молодої в кожному селі було різне. Наприклад, у Рогозові молоду заплітали в дві коси, а в Гнідині, Вишеньках, Дударкові, Іванкові – в одну. Не повторювались на сорочках молодої вишивки, не було схожих візерунками тканих червоних рушників, якими підперезувалась молода.

Відрізнялись на головах наречених і весільні вінки, які ніколи не повторювались, і в кожному селі одягались трохи інакше. Так, у Сошникові під вінок поверх лент зав'язували на голову білу хустку, а у Воронькові голову молодій пов'язували парчеву хустку. В інших селах вінок одягали на непокриту нічим голову, на звичайну кольорову ленту.

Протягом століття деякі елементи весілля ставали колоритнішими і багатшими на обрядові пісні. Так, в неділю обряд «застілля» та пісенна перепалка між дружками й світилками у Борисполі, записаний Павлом Чубинським у 1877 році, порівняно з другою половиною XX століття, набагато бідніший. У Гнідині і Вишеньках він яскравий і колоритний, з багатьма весільними піснями і жартами.

Зовсім не описані Павлом Чубинським епізоди і пісні до них, коли молода ходить по селу і запрошує на своє весілля, або коли молоді йдуть до церкви вінчатися. В інших селах Бориспільщини в народній пам'яті детально закарбувались ці дійства і обрядові пісні до них.

Відрізняється в селах і обряд дарування. У Павла Чубинського це – понеділок у молодого, у Вишеньках – неділя у молодого. В Гнідині, в Іванкові та деяких інших селах дарування відбувалось окремо і в молодого, і в молодої.

У Воронькові та Сошникові зберігся унікальний обряд на-

дання молодій особливих повноважень через вручення їй дерев'яного жезла з калини, принесеного молодим. Вона протягом всього весілля тримала його в руках. Це зафіксовано на світлинах середини ХХ століття. Цей обряд у записках Павла Чубинського не згадується.

В кожному селі вражає багатство весільних пісень: сумних і веселих, жартівливих і сороміцьких, цілих балад про долю дівчини, особливо сироти. Але є так би мовити «стандартне ядро», яке майже слово в слово виконувалось в кожному селі на кожному весіллі, починаючи із записів Павла Чубинського 1877 року:

Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А припічок посміхається,
Короваю дожидається.

Тройця по церкві ходила
Спаса за ручку водила,
Да іди, Спасе, до нас,
Да у нас усе гаразд,
Сам Бог коровай місить,
А Пречиста світить,
А Янголи да воду носять,
За всіх Бога просять.

Пусти, свате, в хату,
Нас тут небагато:
Четверо да п'ятеро
Усіх дев'ятеро.

Не наступай, Литва,
Буде між нами битва,
Будем бити-воювати,
Молодої не давати.

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,

Вийми грошей жменю
Да положи на тарілочку
За хорошу дівочку.

Татарин братік, татарин,
Продав сестрицю задаром,
Русую косоньку за п'ятак,
Білеє личенько оддав так.

Загрібай, мати, жар, жар
Буде тобі та дочки жаль,
Укидай у піч дрова,
Оставайся здорова.

У деяких селах популярні були одні й ті й самі тематичні весільні пісні, хоч вони трохи відрізнялись текстом та образами. Точних копій не співали ніде. Серед найбільш популярних:

«Що Галочка в батька на одході, посадила горіх у городі»;
«Куди, доню, собираєшся, що хороше наряджаєшся» та інші.

Серед безлічі обрядів магічних дій та ритуалів, пов'язаних із вступом у шлюб двох людей, на Бориспільщині найживучіші, закорінені у древні традиції і вірування, пов'язані із прадавніми культурами. Таким обрядом є випікання короваю. У весільному обряді ритуальний хліб заміняв Жертовну тварину (можливо, корову, звідси приказка «Коровай багатий, коровай рогатий»). Елементи цього обряду тісно пов'язані з Магією, культом Сонця (він обов'язково повинен бути круглої форми), культом Вогню та домашнього вогнища (печі, в якій він випікався), а також культурами Води (на коровай брали непочату воду із трьох, семи чи дванадцяти криниць), зерна (муку брали з певної кількості млинів), дерев та рослин (оздоба з шишок, горіхів, листків та квітів), птахів (оздоба у вигляді голубів, лебедів, соколів, гусей, качок), культ яйця (для випікання брали ритуальну їх кількість – 12, 40 тощо).

На Бориспільщині обряд випікання короваю складався із

різноманітних ритуалів, табу і пересторог, носив магічний характер. Елементи магії простежуються не лише в тому, які складові частини чи речі впікались в коровай, як його прикрашали, але і хто мав право брати участь у замішуванні тіста та випічці. Це дозволялось робити лише парній кількості молодих господинь (їх називали коровайницями), кожна з яких була заміжня і щаслива у сімейному житті та мала дітей. Вдовам, розлученим та неплідним жінкам заборонялось бути поблизу того місця, де випікали весільний коровай, оскільки за законами магії вважалось, що їхнє горе може перейти на ритуальний хліб, а з нього – на життя молодого подружжя.

Довготривалий процес виготовлення короваю, як й інші дії, супроводжувався відповідними обрядовими весільними піснями, які за своїм походженням є такими ж давніми, як і сам обряд. Ці тексти, очевидно, виникли на основі ритуальних замовлянь та магічних формул, оскільки містять значні вкраплення язичницьких традицій. Набираючи воду до тіста, на Бориспільщині співали пісню, що за структурою та символікою наближена до календарно-обрядової:

16

Ой поїду я да до Дунаю,
Да стану я да подумаю,
Да й зовсім не знаю.
А чи мені да воду брати,
А чи мені да коровай бгати.
Я вашого да короваю
Да й зовсім не знаю.
Ой поїду я до Дунаю.

Вода набувала магічного значення і в час ритуального омивання рук (зливання на руки) перед і у процесі випікання. Важливе місце відводилось культам дерев та вогню, які у цьому випадку суміщались за законами магії (дух дерев при згорянні дров переходив у вогонь, а з вогню – у коровай). Виряджаючи боярів по дрова для випікання на Бориспільщині, співали:

До бору, бояре, до бору,
Да рубайте сосну здорову,

Да везіте її до дому,
Да рубайте її дрібенько.
Загнічуйте коровай ясенько,
Щоб наш коровай ясен був.
Щоб наш Івашко щаслив був.

Весільний коровай пекли на вогні з особливої деревини. При цьому важливим був не лише різновид дерева, а і його якість – «сосну здорову» – тобто воно повинне бути не зіпсованим із тих же магічних міркувань.

Магічно-ритуальне вшанування печі та родинного вогню як місця перебування домових духів виявляється у частих звертаннях до печі під час випікання весільного хліба:

Ой піч стоїть на стовпах,
А діжу носять на руках.
Пече ж наша, пече,
Та спечи нам коровай красний.

Дуже давнім на Бориспільщині є обряд «завивання вільця (гільця)» – вбирання весільного дерева. Він сягає корінням прадавніх часів поклоніння деревам як божествам чи одухотвореним істотам, вшанування священних гаїв чи плодоносних дерев та пов'язаного з цим язичницького звичаю вступати в шлюб із окремими деревами. Вільце є символом світового дерева, що виявляє зв'язок із міфами про створення світу та збереження роду.

Обряд приготування весільного вільця здійснювався лише неодруженою молоддю: парубки їхали в ліс вибирати та рубати дерево (з часом його замінила гілка); дівчата його «наряджали». Цей обряд теж супроводжувався ритуальними піснями. Спочатку виконувались пісні, в яких закликали молодь вити гільце:

Летів горностай понад сад,
Пускав пір'ячко на весь сад;
А підіте, дружечки, ізбирайте,
Ганнусі гилячко звивайте.

В одних селах Бориспільщини називали цей обряд «завивання вільця» (Гнідин, Вишеньки, Дударків), а в інших – «завивання гільця» (Вороньків, Старе, Сошників).

Починаючи прикрашання весільного деревця, учасники обряду тричі просили благословення: «Благослови, Боже! Благослови, Боже, і отець, і мати, своєму дитяті вільце звивати; і другий раз у Божий час, благослови, Боже!. І третій раз у Божий час, благослови, Боже!»

Вільце прикрашали калиною, барвінком, рутою, іншими магічними рослинами; шишками та горіхами, згодом – стрічками; зробленими зірками та іншими паперовими прикрасами. Воно мало те ж значення, що і дерево, про яке співається в колядках, чи весняне «майське» деревце, чи купальське, у чому виявляється генетична єдність усієї обрядовості.

Прикрашання весільного деревця супроводжувалось обрядовими піснями:

Ой у місті, місті бубни б'ють,
А в нашім домі вільце в'ють –
Із червоної калини,
Із хрещеного барвінку,
Із запашного васильку.

Ой у нашім селі нова новина
Зацвіла у лузі калина,
Ой не так у лузі, як на селі,
В молоді Галочки на столі.

Дівич-вечір відбувався у суботу перед весіллям і був своєрідним прощанням нареченої зі своїми подругами та дівочою громадою. У цей час здійснювались певні ритуали, пов'язані із культом рослин та вірою в їх магічну дію. Найпоширенішими з них були заплітання вінка з калини, барвінку чи інших вічнозелених ритуальних рослин на голову нареченої та вінка на коровай (так зване вінкоплетення); виготовлення вінка чи букета для нареченого, виплітання ритуально-магічних віночків або букетиків із живих квітів та рослин для друзів і гостей. На весіллі ці вінки та букети мали не лише символічне значення

(вінок на голову – символ сонця, річного коловороту, дівочості), а й магічне (відганяти нечисту силу, злі чари) та утилітарне (за ними розрізнялись чини в обрядовій ієрархії та сімейний стан гостей – одруженим букет прикріпляли праворуч, неодруженим – ліворуч на груди).

Павло Чубинський у 1877 році в Борисполі зафіксував давній звичай, коли в час дівич-вечора молодий приходив у дім до молодої і там прощався зі своїми найближчими друзями, що прийшли разом з ним, тут же він викупляв квітку у дружок. Прихід молодого на дівич-вечір зберігся в деяких селах Бориспільщини, зокрема у Старому, у Великій Олександрівці та інших.

Весілля на Бориспільщині наповнене багатьма ритуалами. Найбільш важливим був обряд поклонів. Молода, коли кликала до себе на весілля, в кожній хаті тричі кланялась господарям, на вулиці кланялась кожному, хто зустрічався на її шляху. Молоді після повернення з церкви від вінця тричі кланялись батькам. Так само молода тричі кланялась батькам, коли прощалась з ними, бо йшла жити до нової родини, тричі молоді кланялись, коли в час весілля заходили у двір молодого.

У центрі весільного дійства був хліб і коровай, яким скріплювався шлюб. Коровай стояв на найбільш почесному місці на столі, з верчем молода ходила по селу. Хлібом – сіллю батьки благословляли молодих на щасливе подружнє життя, хлібом обмінювались роди молодої й молодого. Кожному учаснику весілля роздавали коровай.

Важливу роль у народному весіллі Бориспільщини відігравали вода й вогонь. Молодих кропили водою при вступі на подвір'я молодого, а також після «комори». Молоду на другий день посилали на річку по воду. Коровайниці ритуально мили руки водою і виливали її на подвір'ї, щоб у молодих було багато худоби. Через вогонь потрібно було пройти молодим перед тим, як вони зайдуть до хати молодого.

Існував під час весілля і культ зерна, яким посипали молодих при відході із двору молодої та зустрічі їх на подвір'ї молодого.

Відгомін язичницьких звичаїв зберігся в XX столітті у прощальних піснях молодої, яка йдучи до нової сім'ї кланяється і

дякує не тільки батькам, а й предметам, які її оточували: печі, одвіркам, воротам.

Особливе значення під час весілля на Бориспільщині надавали і предметам одягу молодої, особливо рушнику. Ним кожна молода була підперезана, на рушник ставали молоді у церкві під час вінчання, рушниками перев'язували головних учасників весілля: старосту, старшого боярина, старшого дружкa, а також інших поважних родичів. Рушником обгортався коровай, що стояв на весільному столі, рушниками обгорталися ікони, з якими йшли молоді до сім'ї молодого. У Дударкові, наприклад, у другій половині ХХ століття білими рушниками підперезувалися всі дружки, лише молода мала право підперезатись червоним тканим рушником. У Воронькові і молода, і дружки підперезувалися червоними тканими рушниками.

Не менш важливу роль в обряді весілля відігравали свічки. Їх запалювали дві: одна для нареченої, друга – для нареченого. Вони символізували поєднання молодої пари і створення нової сім'ї. Свічки оспівували в обрядових весільних піснях:

20

Ой, засвіти, мати, свічку,
Постав на столі,
А я буду дивитися
Чи пара мені.

Так співали у Гнідині. Зберігся на Бориспільщині аж до кінця сімдесятих років ХХ століття весільний обряд «шаблі», який з часом видозмінився, але не втратив своєї ритуальності. Колись, за плечами молодих, що сиділи за весільним столом, ставили шаблю, на якій кріпили та запалювали свічки.

У Вишеньках та Воронькові, наприклад, шаблю називали букет із васильків, м'яти та інших квітів. В нього вставляли дві свічки. Тримала цей букет старша світилка. Вона мала потушити цей вогонь у певний час, після певного ритуалу об стелю хати.

Всі обрядові весільні пісні Бориспільщини наповнені глибокими образами. Тут присутні «ластовонька, соловейко, утенятко, кониченьки, коні воронії, гуска, сокіл, курка, голуб, синичка, воли». Оспівана з любов'ю і природа: «тихий Дунай, вишневий

садок, криниченька, квіточка зелененька, ясне сонечко, рутам'ята, зелений барвіночок, виноград красен, овес рясен, калинонька цвічена, верба рясна, овес рясен, річечка, вода, квіточка, сосна, вишня». Молода у весільних піснях «княгиня», «панянка», «золотая», «дорогая», молодий – «князь», «панич».

Зберігся на Бориспільщині до останніх днів життя народно-го весілля і обряд «перепую». Це відлуння давніх ритуалів, пов'язаних із питтям культового п'яного напою. Якщо помешкання молодого було недалеко від дому нареченої, то батьки молодій приїжджали з цієї нагоди. В час «перепую» молодий повинен пити чарку вина чи горілки до батька нареченої, батько – у відповідь до нього. Тоді інші учасники дійства по черзі перепивають один з одним. Цей обряд теж підкріплюється текстами, у багатьох з яких образність та культова символіка є свідченням їх давнього походження. Під час обряду «Перепую» висловлювали різні побажання:

Я тебе перепиваю, щастя і долі бажаю!

По завершенні обряду співались короткі пісні, часто жартівливого характеру. У Гнідині співали:

21

Ой казала весільная мати
По три чарки горілочкі дати,
Що первая да на вишеньці,
А другая на черешенці,
А третя із калиною,
За рідною да дитиною.

Обряд «перепую» зберігся в більшості сіл Бориспільщини.

Важко навіть уявити, що українське народне весілля на Бориспільщині, що було окрасою й оберегом життя українців впродовж тисяч років, можна втратити назавжди. Це дорогоцінний, унікальний скарб наших предків, наш, оберіг, що потребує живої води – вдячної пам'яті нащадків та повернення із небуття. Воскреснуть наші українські народні обряди – воскресне й оживе Україна!

Валентина Стрілько-Тютюн

Г.-Л. де Боплан
ВЕСІЛЬНІ ЗВИЧАЇ УКРАЇНЦІВ
У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст., 1650 рік

Тепер опишемо весільні обряди жителів України і скажемо кілька слів про тамтешні любовні звичаї. Я впевнений, що мої слова багатьом видадуться цікавими і навіть неймовірними. На Україні, ніби всупереч всім народам, не хлопці сватаються до дівчат, а дівчата пропонують їм руку і рідко не досягають своєї мети, їм допомагає своєрідний забобон, який суворо пильнується, так що вони швидше мають успіх, ніж юнаки, котрі самі інколи наважувалися свататися до коханої дівчини.

22

Сватання відбувається в такий спосіб: закохана красуня приходить до судженого тоді, коли він і його батьки вдома. Переступивши поріг, вона вітає їх, за звичаєм українців, словами «помагай біг¹» і сідає; потім звертається до парубка, що полонив її, називає його по імені (Іваном, Федором, Дмитром, Микитю – імена ці звичайні на Україні) і говорить йому: «Я бачу по тобі, що ти людина добра, що дружина твоя буде щасливою і матиме дбайливого господаря². Прошу тебе одружися зі мною». З подібними ж словами вона звертається до батька та матері, благаючи їх погодитися на шлюб. Якщо старі не дають своєї згоди або відмовляються, покликаючись на молодість сина, – Дівчина каже їм, що не залишить їхньої хати, аж поки він не одружиться з нею, і що тільки одна смерть може розлучити її з судженим. Сказавши це, вона настійливо вимагає його руки і погрожує не виходити з хати, якщо її бажання не буде задоволене. Через кілька тижнів батьки змушені не тільки погодитись на шлюб, а вже навіть умовляють сина покохати дівчину, тобто одружитися з нею; а парубок, бачачи, з якою

1 Pomagabog, qui vaut autant a dire que Dieu vous benie.

2 Dospodorge.

завзятістю Дівчина зичить йому добра, дивиться на неї як на майбутню свою володарку і наполегливо просить у батьків дозволу покохати її. Ось таким чином на Україні дівчата скоро влаштовують себе, примушуючи батьків і матерів виконати їхню неодмінну вимогу Відмовити їм не можна. Українці певні, що не виконавши в такому випадку прохання дівчини, наклинуть на свою голову гнів Божий, а на дім нещастя; бо вигнати дівчину з господи – значить образити весь її рід, який помститься за це. До того ж силу застосувати не сміють, побоюючись суворої кари церковної, тобто суворої епітимії, великої грошової пені та привселюдної неслави, і тому марновірство змушує українців по змозі уникати цього нещастя, що в їх понятті (а воно стало майже догматом віри) буває неминучим наслідком відмови дівчині. Цей звичай водиться тільки між людьми рівного стану, тобто між хліборобами, що майже всі однакові по своїй заможності. Кохання крадається іноді в серця простого селянина і шляхетної дівчини: тут допомагає їм такий звичай.

По селах України щонеділі і кожного свята селяни з дружинами та дітьми збираються по обіді до корчми; чоловіки і жінки проводять час в гулянках, а юнаки та дівчата веселяться на вигоні, танцюючи під дуду¹. Туди звичайно приходять поміщик з своєю сім'єю, щоб подивитись на розваги молоді, іноді ж дозволяє їй танцювати перед своїми хоромами, де і сам, з дружиною та дітьми, бере участь в танцях. Треба відзначити, що на Україні та на Поділлі села, як правило, оточені лісочками з тайниками, в яких влітку жителі переховуються від хижих татар. Ці лісочки займають добру півмилю в ширину. Хоч хлібороби вважаються кріпаками, однак здавна користуються правом і свободою викрадати під час танку шляхетних дівиць, навіть дочок свого поміщика. Але при цьому моторність і спритність необхідні, викрадач неодмінно повинен вислизнути із добочку в сусідній лісочок і переховуватися там не менше 24 годин. Тільки тоді прощають сміливця; інакше пропала його головонька. Якщо викрадена Дівчина побажає вийти за нього заміж, він зобов'язаний, під страхом смертної кари, одружити-

¹ Au son d'une doude.

ся з нею, якщо ж ні, викрадач вільний від покарання. Неспритному або ж знайденому протягом доби без роздумів відтинають голову А втім, за 17 років, проведених мною на Україні, не доводилось мені жодного разу чути про таке викрадання. Я бачив, як дівчата шукали собі чоловіків і який вони мали успіх у своїх замірах, здійснюваних описаними засобами, але умикнути шляхетну дівчицю надто небезпечно: щоб викрасти її силоміць на очах всього товариства та схватитися з нею, треба мати добрі ноги і, oprіч того, попередню згоду самої дівчини. Дістати її згоду досить важко: хлібороби зазнали тепер зневаги, а шляхта стала владолюбнішою та гордовитішою. Ймовірно, що право викрадати шляхетних дівчиць існувало для хліборобів у ті часи, коли поляки обирали королем того, хто швидше за всіх умів бігати босоніж¹, гадаючи, що такий чоловік найхоробріший і найрозумніший, наче хоробрість і розум залежать від спритності і прудкості ніг. З того ж часу, мені здається, ввійшло в польської шляхти у звичай зобов'язувати під клятвою короля, наступного дня після його обрання, не брати під варту шляхтича ні за які провини, за винятком злочинів державних і образи Величності, якщо мине 24 години після вчинення злочину

Поляки, мабуть, хотіли цим показати повагу до людей, обдарованих від природи швидкістю і прудкістю. Це помітно і тепер вони цінують тільки швидкість коня і платять за те без ліку Така пристрасть, здається, походить від того, що добрий кінь легко наздоганяє ворога, який втікає, ще легше виносить вершника з небезпеки.

Весілля справляють на Україні таким чином: молодий та молода, скликавши декількох юнаків і дівчат, посилають їх до своїх родичів з запрошенням на весілля, а на відзнаку цього обов'язку дають їм по вінку з квітів (який надягається на руку), з розписом всіх осіб, запрошених на свято. Молодь іде парами на чолі з парубком, який тримає в руці палицю і від імені всіх волошувє привітання й запрошення.

Не буду описувати страв, що подаються на весіллі; скажу

1 Il y a apparence que lors que l'on a donne ce privilege aux paysans que c'estoit du temps que les Polonais en l'election de leurs Roys prenoient celui qui courroit le plus viste les pieds-nuds.

тільки, що молоду вбирають до вінця в довжелезну сукню кольору кави, з широкою на грудях облямівкою з напівшовкової тканини і з величезними фіжмами, від яких вона роздувається на всі боки.

На голові не буває ніякого убору, крім вінка з квітів, волосся розсипається по плечах, груди і шия закриті, видно тільки обличчя. Батько, мати або близький родич ведуть молоду до церкви, поперед їх ідуть двоє музикантів з дудою і скрипкою, після обряду вінчання один з родичів бере молоду за руку і відводить додому з тією ж музикою.

Ні слова не скажу про весільні розваги, які на Україні такі ж дивні, як і в інших землях; зауважу тільки, що там, на шлюбних бенкетах, природжена пристрасть до вина переступає всі межі поміркованості. Поміщики дозволяють селянам на весілля і хрестини варити пиво то ж можна без зайвих витрат пити, скільки душі забажається. В інший же час селяни повинні купувати пиво у панських броварнях.

Коли вже час укладати молоду в постіль, родичі молодого відводять її до спальні, роздягають догола і оглядають з усіх боків, навіть волосся, вуха, пальці на ногах, щоб упевнитися, чи немає в неї голки або шматка паперу, насиченого червоним соком, і якщо знайдуть щось подібне, зчиняється страшенна метушня на весільному бенкеті; якщо ж нема нічого – одягають на молоду зовсім білу і нову бавовняну сорочку; потім, поклавши її в постіль, вводять потай молодого. Завіса біля постелі запинається, майже всі гості збираються до спальні, чоловіки з келихами в руках танцюють під дуду, а жінки плещуть у долоні, підтанцьовуючи до тих пір, доки не здійснився шлюбний союз. Якщо молода подає який-небудь знак задоволення, всі гості стрибають від радості, плещуть в долоні і зчиняють веселий вереск.

Тим часом родички молодого чатують біля постелі, прислухаються... потім відслоняють завісу, одягають на молоду [іншу] білу сорочку, і коли помітять на попередній [сорочці] ознаки цнотливості, розголошують про це по всьому дому; веселощі розливаються, як повінь. На знак того, що молода вже жінка,

одягають їй на голову кичку, бо тільки заміжні можуть покривати голову; дівчата завжди ходять простоволосими і за сором вважали б одягти кичку.

Наступного дня комедія ще більш потішна, вона може видатися навіть неймовірною для тих, хто її не бачив крізь рукава сорочки, знятої з молодої і вивернутої навиворіт, просувають палицю і носять її по місту з урочистістю як почесне знамено, що свідчить про знамениту битву, аби весь народ пересвідчився в чесності молодої і в мужності молодого. Гості йдуть слідом за цим з музикою, піснями і танцями, хлопці ведуть попід руки дівчат, які були на весіллі, люди товпляться і проводжають церемонію до самої хати молодих.

Якщо ж на сорочці не знайдуть ознак дівоцтва бенкет припиняється, чоловіки кидають чарки, жінки перестають співати, і присоромлені родичі молодої повинні терпіти всілякі образи. Одне слово, все в хаті іде шкереберть, б'ють горщики, в яких варились страви, кидають на підлогу глиняні кухлі, з котрих пили, на матір молодої чіпляють хомут і, посадовивши її на почесне місце, наспівують найобразливіших пісень, підносять їй пити з черепка, дорікаючи, що не дбала про доччину чесність. Нарешті, висловивши їй усе, що прийде в голову, гості розходяться по домівках, нарікаючи на таку неприємну пригоду, а присоромлені родичі молодої замикаються на декілька днів у своїх хатах.

Що ж до молодого, то його воля – жити з дружиною чи виштовхати її з хати. Наважившись на перше, він мусить зносити всі образи, яких захочуть йому завдати.

А втім, треба віддати належне українським дівчатам. Хоча свобода пити горілку та мед могла б привести до спокуси, але урочисте висміювання і сором, яких зазнають вони, втративши недоторканість, утримують їх від спокушання. [...]

Г. Калиновський
ОПИС ВЕСІЛЬНИХ УКРАЇНСЬКИХ
ПРОСТОНАРОДНИХ ОБРЯДІВ,
1777 РІК

Сватання у малоросіян та українських слобожан між простим людом відбувається в такий спосіб: син, досягнувши належного віку, заявляє своєму батькові у слушну годину, що йому така-то сусідська Дівчина сподобалась і він має намір з нею одружитися. Батько, зважаючи на прохання сина свого і бачачи в тому потребу, запрошує до себе двох старих сваяків або сусідів, розповідає їм про намір сина свого, причому і сам син, прийшовши, кланяється їм низенько і покірно просить їх, щоб вони взяли на себе турботу піти до такого-то чоловіка, їхнього або іншого селя жителя, сватати його дочку йому в дружини. І, діставши на це їхню згоду, вручає їм кожному по патериці на знак їхніх від нього повноважень і посольства, і, давши їм спеціально для цього приготовлену хлібину, випроводжає їх за ворота, звідки ці свати (або по тамошній назві – старости) йдуть до хати батька молодої, до якого прийшовши, кладуть хліб на стіл і вітають господаря звичайними словами, бажаючи йому в усьому благополуччя.

Хазяїн запрошує їх сісти, розпитує їх про різні речі, вони, коротко відповідаючи на запитання хазяїна, постукують по підлозі своїми патерицями на ознаку того, що їм не про те говорити треба, причому намагаються виявити свій намір відверто. Господар, почувши таке, просить часу на роздуми, і якщо вважає молодого гідним його дочки, то входить в кімнату до своєї дружини і, покликавши туди дочку свою, запитує, чи подобається їй хлопець? Якщо він їй до вподоби, Дівчина відповідає, що не знає і віддає себе волі батьківській, в противному випадку перелічує його вади і всіляко відмовляється від шлюбу. Отож, якщо батьки бачать своєї дочки згоду і вважають пропонованого їм зятя ви-

гідним, то виводять до сватів дочку свою, яка підносить на дерев'яній тарілці кожному з них по довгому полотняному рушнику, вишитому заповоччю, а іноді шовком або золотом, на знак згоди на їх пропозиції. Ті ж, узявши з рук молодої дари, перев'язують їх через плече і, лишаючи, як запоруку посольства свого, у господаря принесений ними хліб, а натомість взявши інший, ідуть в дім молодого з радісною вісткою. Молодий, бачачи, що посланці його повертаються радісними, зустрічає їх біля воріт і веде до батька, де призначають вони день весілля, згідно з спільною їх і батьків молодої домовленістю. З того часу аж до дня весілля молодий відвідує свою наречену, котра звичайно перебуває в товаристві дівчат-одноліток, що ведуть з нею розмови, тому що у них аж до весілля пісень ніяких не співають; також і молодий нареченій дарунків до того часу не приносить, так само і посагу від тестя не вимагає, а покладається в тому на його волю, причому має дозвіл проводити з нареченою не тільки день, але й ночі, наодинці, зобов'язуючись нічого, що перешкодило б цнотливості, не робити, і це виконується.

28

Слід знати, що у малоросіян звичайно одруження відбувається в неділю, тому напередодні, тобто в суботу, призначається дівич-вечір у домі молодої, куди, на її запрошення, збираються відібрані для цього дівчата, що зветься дружками: тобто подружками, з-поміж яких вибирають одну світилку, котра під час весільного столу, сидючи на покуті, тримає на увитій калиновим віттям з ягідками козацькій шаблі запалену воскову трійчасту свічку, а надвечір на вечерю приїздить молодий із свояками родичами і з боярами до молодої, у якої буває декілька дівчат, згаданих уже дружок, котрих звичайно навпроти бояр чи парубків садять за столом, і там роздає молодий дари від обох сторін батькові і матері і своякам, а дружки співають різноманітних весільних пісень і там вечеряють, а потім танцюють під скрипку і гуляють до півночі.

Бояри і дружки в неділю на заутрені бувають з молодою і молодим, які після обідні вінчаються. З церкви, після вінчання, молодий з боярами і з своїм почтом йде в свій, а молода в свій же дім з дружками, а у молодого обідають бояри з світилкою,

свахою, старостами і дружками, причому сваха та світилка пришивають боярам, старостам і скрипалю до шапок червоні, із стрічок, на шпильці приколоті квітки або пучечки квітів, а за те від кожного з них по одній або по дві копійки одержують. Пообідавши, сідають батько і мати молодого на кожух, вверх вовною вивернутий, тримаючи в руках велику білу або житню хлібину. Син кланяється спершу батькові, котрий його благословляє хлібом, а потім і матері вклоняється рівномірно в ноги і просить дозволу на від'їзд в дім молодой, також і мати благословляє його хлібом і відпускає в бажану путь.

Одержавши в такий спосіб дозвіл від батьків, молодий з боярами, старостами, свахою, світилкою і з дружками їде в дім молодой, коли вони вже наближаються, маршалки або дружки дають знати батькові і матері молодой, що приїхав їхній зять, і кладуть хлібину на стіл і квартиру горілки. Мати молодой дарує дружка і піддружого рушниками і велить їм в'їжджати у двір, посеред двору стоїть діжа, накрита скатертиною, а на діжі хлібина і кварта горілки. Тут виходить назустріч мати у вивернутому кожусі, верхи на вилах або кочерзі і тримаючи в руках горщик з водою і вівсом, який вона дає після привітання зятю, а той, взявши його від неї, лє на гриву коню і віддає старшому боярину; боярин, прийнявши від молодого, кидає вбїк, і примічають, якщо розіб'ється горщик, то народиться син, а коли уціліє, то дочка. Потім молодий злізає з коня, а на коня сідає молодой брат або родич якийсь і гарцює, чимдуж гасаючи по вулиці, а за ним навздогін бояри, сівши на коней, женуться і, зловивши його, ведуть у двір до молодой і там його, сущого на коні, частують вином, причому той, хто підносить, говорить: «Прошу пригощатися», а він йому кланяється і не бере чарки вина, яку дружкó перепиває, і, наливши вдруге, просить його; однак той не бере. Дружкó знову запитує, чого йому треба? Грошей, відповідає він, на що дружкó, вийнявши з кишені декілька копійок, кладе на тарілку і йому їх підносить. Той, взявши спочатку гроші, а потім випивши вино, злізає з коня, бояри злегка стьобають його кілька разів по спині лозинками чи нагайками; але він від них їде геть, потім приходять до сінешних дверей і, взявши оголену шаблю

або велику палицю, сідає біля молодої. А молодий з свахою і світилкою стоять в сінях за порогом, потім мати молодої виходить з запаленою восковою свічкою і запалює трійчасту свічку, що її тримає світилка на шаблі, цілюються через поріг і вводять молодого в світлицю (з дозволом старости на відгук дружка на всяке починання, що потребує його згоди), де сидить молода з дружками, а поруч з молодою сидить згадуваний уже малолітній брат або свояк її, котрого питає дружкó: – «Чого ти тут сидиш?» – «Я бережу сестру мою», – відповідає він. Дружкó говорить йому: «Вона не твоя, а наша». – «А якщо вона ваша, то заплатіть мені за харчі, що я на неї витратив», – продовжує цей отрок. «А що ти на неї витратив?» – запитує дружкó. «Вельми багато, – відповідає хлопчик, – 5 діжок буряків, 3 діжки капусти, 4 воли, 6 кабанів, 10 овець, 100 гусей, 200 курей, 75 качок, хліба 20 мішків, пива 5 бочок, меду 2 бочки, горілки 5 бочок та іншого за перебування її у нашому домі протягом 15 років». Це вислухавши, дружкó виймає із кишені дві чи три копійки і, пославши їх на дерев'яну тарілку, на котрій стоїть налита чарка звичайного вина, підносить її з грошима продавцю, який, побачивши малу кількість грошей, не поступається і продовжує торг свій до п'яти, а інколи й до десяти копійок. Одержавши їх, виходить він геть із-за столу, і молодий, що стояв до цього посеред світлиці, сідає за стіл поряд з молодою, в сірій або білій сукняний каптан одягнутою, взутою в червоні козлові, з залізними високими підківками чоботи, в сукняній строкатій спідниці, по тамтешній назві плахті, в червоному фартусі або запасці і вишитий візерунками білій полотняній сорочці, маючи на голові дві укладені в кружок коси з свого волосся, а довкола голови шовкові різноманітні стрічки з довгими кінцями, що звисають на спину; на шії декілька разків червоних корольків, що звуться намистом, і хрест мідний, а на руці персні мідні; а молодий одягнений у два темно-сірі жупани і в шаровари з того сукна, пояс яскравий вовняний і червона сукняна шапка, облямована чорним смушком, і в чорних, намащених дьогтем широких, багатьма онучами наповнених, ремінними підв'язками і мідними пряжками стягнутих чоботах (в одному з них лежать дві копійки): на руці в нього мідна обручка, а на поясі на правому

боці хустка, вишита по полотну червоною заполоччю. В цьому убранні сидять вони за столом разом з раніше названими гостями. Після влаштування їх батько і мати і свояки молодой, ввійшовши до них з наповненими чарками вина, частують їх і весь почет; а потім запитує дружкó старости звичайним способом, аби дозволено було подарунки роздавати батькові й матері молодого і всім родичам, насамперед батькові – хліб, матері – чоботи, родичам – паляниці і хустки, і дружкам – по жмені горіхів і по два бублики або кренделі, від молодого таким же способом і від молодой обдаровують всіх родичів хлібом і хустками, а боярам кожному дають по полотняній шитій або ситцевій хустці, потім дружкó просить дозволу у старости або весільного батька молодим і всім гостям іти надвір танцювати, староста після триразового до нього звертання виявляє на те свою згоду, і всі виходять на двір і там під музику до тих пір танцюють, поки покличуть їх до столу, за який всі після благословення старости заходять, і займає всяк своє місце.

Стіл накритий шитою або тканною скатертиною поверх килима, на ньому поставлені дерев'яні білі або червоні тарілки і ложки, для кожного декілька ножів, а вилок нема. Перед молодим і молодой стоїть одна тарілка і дві ложки, що лежать навхрест, і житня хлібина ціла, обсипана сіллю. Посеред столу лежить коровай, накритий навхрест двома рушниками, вишитими червоною заполоччю, і покритий великою ялиноюю, встромленою в нього гілкою. Позаду них у кутку, де стоять образи, стоїть шабля з запаленими свічками, як молодий, так і молода протягом всього обіду нічого не їдять.

Після першої страви, якою звичайно буває локшина з свининою і куркою, батько й мати частують гостей і п'ють за здоров'я молодих; те ж саме робиться при борщі, печені і капусті, з перцем приготовленої. В час обіду сестра молодой або своячка, знявши з молодого шапку, пришиває до неї зроблену з рожевої стрічки квітку, як вона зветься по-тамошньому, а при виконанні цього обов'язку співає пристойну пісню і отримує за це від дружка декілька копійок. В цей же час дружкó, з благословення старости прочитавши «Отче наш» і знявши з короваю рушники, бере один

собі, а другий – піддружку і, перев'язавшись через плече, розрізає цей коровай на частини і розсилає всім тут присутнім. Всякий, хто бере шматок короваю, дає за те копійку або більше на розживу молодой, після цього виходять у двір і танцюють до самого вечора. Як смеркне, всі заходять до світлиці, сідають за стіл тим же порядком і подається вечеря. Після вечері подружки молодой, попрощавшись з молодой і відкланявшись, розходяться по своїх домівках, одержавши в подарунок по жмені горіхів і по декілька бубликів або кренделів. Старшу дружку проводжають бояри з співом, музикою і танцями до її садиби. По тому молодий з молодой вечеряють за окремим столиком в окремій хижці [коморі]. В той час дружки і свахи, зібравши посаг молодой на віз чи на сани і посадивши туди молоду з світилкою і з свахою, везуть в дім до молодого, котрий з боярами туди ж їде верхи, притримуючись правої сторони воза молодой. Зауважити слід, що молодий незабаром після виїзду із тестевого двору, стьобнувши нагайкою декілька разів по спині молоду, говорить їй: «Кидай норови батька і матері і звикай до моїх». При в'їзді в дім молодого посеред воріт запалюється куль соломи, через який переїжджають ті, що їдуть з молодой на возі, і всі, що прямують за ними; потім входять в світлицю, кланяються батькові й матері, сідають за стіл і вечеряють тим же порядком, як і в домі молодой.

Після закінчення вечері дружкó з свахою і з свояками ведуть молодих в комору і там на деякий час залишають їх самих. Молода при вході туди роззуває молодого, який, скинувши чобіт, б'є її халявою по спині, велить їй взяти раніше згадані гроші, що випали звідти. Потім лягають спати на розстеленій на підлозі соломі, покритій килимом або войлоком, який їм замість ковдри править. Побувши тут деякий час, молодий кличе дружка... По тому всі присутні йдуть в покої батьків і там виявляють свою радість з приводу благополуччя молодой, на всі лади веселяться, одні співають, інші танцюють і співають пристойних пісень. Потім ідуть до батька молодой багатолюдною юрбою і, прийшовши туди, з радощів б'ють вікна, печі, лави, столи, стільці і все, що потрапить до рук, так що іноді цілу хату зруйнують, не боячись

за це не тільки гніву господаря, а, навпаки, й подяки сподіваються. І справді, батько й мати молодої, почувши про благополуччя дочки своєї, не жалкують за сими збитками; але й обдаровують тих, що принесли цю радісну звістку, рушниками і хустками, ті ж повертаються знову до батька молодого, де гуляють до самого світанку, всіляко розважаючись.

Наступного дня, в понеділок, збираються гості в хату молодого. Рано-вранці приходить старший боярин до молодої і взявши у неї червоний фартух (запаску), прив'язує його на високу гілляку і виставляє біля воріт, де висить він до самого вечора як знак чесності молодої, а потім дружки, свахи, бояри, сусіди, родичі та інші гості, взявши перед цим у дружку хлібину і чарку горілки, з боярами та іншими весільними йдуть до хати старшої дружки і, прийшовши туди, ставлять хлібину і кварту горілки на стіл. Старша дружка виходить і частує вином і ставить їм їсти. Поївши, ідуть на подвір'я і під музику танцюють. а потім і по всіх дружках ходять, так само ідуть до бояр, і бувають у свахи і світилки та інших. Обійшовши по черзі всіх, ідуть до молодого і запитують дозволу у його батька вести молодих до церкви. Батько дозволяє і, одягнувши на молоду кибалку, або намітку і очіпок, тобто жіночий головний убір, і, обклавши його червоною стрічкою, відпускає їх з хати, причому дає дружку, попові, дякові і паламарю по хлібині і по кварти горілки і привівши молодого з почтом до церкви, де залишає їх на цвинтарі або мостарі співати різних пісень, дружкó з піддружим ідуть до попа в хату, і, поклавши хлібину на стіл і кварту горілки, просять, щоб ввів молодих до церкви. Піп вимагає від них плати і. одержавши її, йде до церкви, де, приступивши до дверей і прочитавши молитву за порогом, бере молодих і вводить до церкви, в якій читає «Покровенію главы» молитву, і покриває молоду серпанком або фатою, окропивши ж їх водою, з благословенням відпускає додому.

По тому всі весільні гості йдуть до батька молодого в дім, де саджають молодих за стіл, куди приходить свекор, або батько молодого з палицею і тиче нею невістку в очі, запитуючи, чи не сліпа вона? І, знявши з неї серпанок, частує її вином. В цей час

дружкó доставляє на тарілці дерев'яній паточний мед, яким намазаний шматок калача, з'їдає його спершу сам, а потім манить таким же шматком молодого і молоду, підносячи до їх рота і обманюючи їх, поки сам той шматок не з'їсть, а по тому їм дає намазані скибки хліба, чим і інших гостей пригощає. Після благословення старости виходять на подвір'я, щоб розважатись танцями, причім починає танцювати дружкó, а потім старший боярин, взявши тарілку і наповнивши чарку вином, також поклавши на тарілку небагато грошей, підносить молодій, яка забирає гроші з тарілки, випиває чарку вина, а потім починає танцювати з боярином, таким же чином і зо всіма перетанцює і гуляють вдосталь, а потім заходять до хати, сідають за стіл, де батько і мати їх частують. В цей час дружкó, просячи благословення у старости, і прочитавши «Отче наш», розрізає коровай і підносить батькові й матері, усім рідним і весільним гостям, котрі обдаровують молодих всякою домашньою худобою і іншими речами на їхнє господарство. Потім, взявши зарізану, іноді зварену, а іноді й сиру курку, обклавши гіллястою калиною і червоними нитками, також пироги без начинки, тобто огульні, іде дружкó з молодим і з усім весільним почтом до тестя і тещі під спів і гру на скрипці, а прийшовши туди, заходять до світлиці і ставлять курку з хлібом на стіл. Господарі, тобто тесть і теща, пригощають зятя і всіх, що прийшли. Потім дружкó розриває курку і дає тестю пару пирогів та курячу голову, тещі – задню частину курки і стільки ж пирогів, а іншим гостям по куснику пирога і по шматку курки. Опісля теща, одягнувшись, іде до свата або зятевого батька з усіма гостями, де вечеряють і розважаються різними іграми цілу ніч до світанку, а наступного дня, тобто у вівторок, збираються всі гості (за винятком бояр і дружок) до обох сватів і ходять юрбою із хати в хату та пригощають один одного стравами й напоями, не припиняючи всіляких розваг і в наступні дні протягом цілого тижня, тобто до суботи триває це гуляння, чим і весільні обряди закінчуються.

І. Червїнський
СВАТАННЯ, ВЕСІЛЛЯ І РОДИНИ
У ЛЮДУ РУСЬКОГО НА РУСІ ЧЕРВОНИЙ,
ОПИСАНЕ МЕШКАНЦЕМ ЦЬОГО КРАЮ,
1805 рік

З давніх-давен сватання і весілля у простого народу є великою урочистою подією; поряд з безліччю жартівливих розваг та ігор, які супроводжують ці обряди, вони відзначаються пишністю, а також певною складністю дії. Тут народ відверто визнає. Що шлюб є єдиною причиною, якій світ зобов'язаний найбільшою гармонією, чесністю і багатством. Він увів поняття чесності, цнотливості, бажання подобатись, як і необхідність вічного кохання. Він дав батькові у глибині серця відчути прихований голос природи, він поєднав у сім'ї інтереси окремих осіб, усе суспільство з'єднав міцною ланкою.

35

Всілякі внутрішні почуття людини, чи то висока шана до певної особи, чи радість і смуток, сильні враження і роздуми – усі вони супроводжуються певними обрядами, отже, подивімось, як поводить себе простий люд на своїх сватаннях, заручинах і весіллях.

СВАТАННЯ

Відомо, що у кожному селі серед простого народу є певні особи, які, звичайно, керують сватанням, заручинами і весіллям. Той, що допомагає женихові, називається бранським старостою (*starosta branski*), назва «бранський» походить від слова «брати» і, власне, передає задум молодого, тобто він той, хто має взяти до шлюбу дівчину і якому сват мусить робити послуги.

Сват молодої, навпаки, називається данським старостою (*fsiarosta danski*) – від слова «давати», тобто той, що робить послуги з боку молодої, яка має віддатись.

Парубок, уподобавши собі дівчину і бажаючи з нею одружитись, передусім іде разом з батьком до свата, чи бранського старости, і просить його піти з ним до батьків дівчини, аби укласти попередню угоду про шлюб. Сват, виконуючи бажання конкурента, показує його і в присутності батька просить, щоб батьки молодой дозволили своїй дочці віддатись за нього. Парубок при цьому мовчить, Дівчина також присутня, проте на ознаку скромності повертається до печі і колупає її, порається там, вдаючи, що заклопотана, бо заступає матір і не має часу прислухатися до розмови.

Батьки на це перше звертання свата ніколи своєї дочки не декларують, випроваджують свата, зауважуючи, що порадяться між собою і з дочкою поговорять, а також визначають наступний термін, коли сват, батько і парубок повинні знову прийти до їхньої хати, і тоді батьки молодой або остаточно укладають угоду про шлюб, або зволікаючи, призначають ще один термін.

36 Таке зволікання в укладанні угоди про шлюб найчастіше призводить до небажаного кінця, тому сват, повернувшись додому, серйозно аналізує відповідь батьків, і, якщо передбачає, що надії на домовленість немає, то більше не наважується йти до батьків нареченої, якщо ж надія є, то конкуренція (укладання угоди про шлюб) відновлюється.

Перед тим як приступити до укладання угоди про шлюб, батьки визначають, що мають дати у віно дочці й разом з тим нагадують парубкові, аби він подумав, чи невелике віно не відштовхне його від їхньої дочки. Молодий, якщо згоден, одразу запрошує до себе на обід чи вечерю батьків молодой і своїх родичів та близьких. Такий обід чи вечеря є ніби оголошенням передшлюбної угоди, парубок і його батьки в цей час намагаються якнайлюбезніше поводитись з гостями і привернути їх до себе, горілки не жаліють, адже за це батьки молодой на знак вдячності збільшують віно, призначають день шлюбу; переддень шлюбу є звичайно днем заручин.

ЗАРУЧИНИ

Батьки молодой в день заручин влаштовують у себе вечерю. Для наймання музик на майбутній банкет складаються обидві

сторони. Печуть короваї (тобто хліб з пшеничної муки), оздоблені різними виробами з тіста по верху, а в боки тих короваїв укладають два яєчка, якими потім частують заручених.

У день заручин молода з розпущеними косами, вибравши собі одну чи двох подруг, дружок, ходить по селу від хати до жати, оголошуючи день весілля, і запрошує на нього. Майже у кожній хаті її обдаровують то лляним, то конопляним полотном, висловлюючи при цьому якнайбільше благословінь.

Коли надходить вечір, родичі та сусіди збираються, данський староста заходиться господарювати, заохочує присутніх до забави, танців, починається частування. Молода роздає гостям невеликі рушнички домашнього виготовлення, на зразок хусток, зате своєму коханому повинна дати крамну (куповану) хустку, за яку він тут же, в присутності гостей, повертає її ціну, або і більше дає. По тому накривають скатертиною стіл, на нього кладуть буханець хліба, молодий втикає в нього чотири крейцери (мідяки), а мати той хліб накриває хусткою, потім парубок, Дівчина, їх батьки і всі присутні, родичі і гості, кладуть зверху руку на руку, ксьондз (піп) зв'язує епітрахиллю складені руки, читає молитву, і так закінчується обряд заручин.

Після цієї церемонії молодий одразу дарує своїй майбутній дружині хустку, якою вона повинна пов'язатись, ставши заміжною; вона ж дає йому сорочку.

Після вечері й танців, як тільки розійдуться гості, молода бере капелюх молодого і непомітно пришиває збоку сплетений віночок; він, ніби не помітивши того, повертається додому. Вдома уже його мати вдає, ніби перша помітила віночок, причеплений до капелюха, раптом зриває капелюх з голови сина, хапає вінок і кидає його в піч.

ВЕСІЛЛЯ

В день шлюбу молода запрошує кількох сусідок допомогти зробити вінки чи корони. Вона ж плете два вінки один для себе, другий для коханого, цей другий вінок має бути широким і довгим, щоб обгорнути усю шапку Згодом вона відсилає його молодому з трьома парубками у супроводі музик, сама ж одразу сідає для одягання. Спочатку її розчісує данський

староста, далі батьки, а потім усі присутні. Перед шлюбом молода востаннє розплітає коси і розпускає їх.

Молодий, побачивши, що йому несуть вінок, сідає, і бранський староста розчісує йому волосся, потім батьки, далі прибирають його в шапку з вінком і виряджають з музиками до молодої.

У хаті молодої, очікуючи молодого, накривають посеред хати стіл, кладуть на нього хліб, у дверях молода з матір'ю зустрічають молодого, він бере за руку молоду, а за ними, побравшись усі за руки, обходять тричі стіл, потім молоді сідають на лаву, мати обмотує їм шиї хусткою і велить поцілуватись, після чого у супроводі музики вони йдуть до церкви брати шлюб.

Коли молоді повертаються з церкви, мати зустрічає їх з кочергою, покривши голову вивернутим кожухом, потім виносить хлібину, подає зятеві чарку горілки, він, скуштувавши, кидає чарку за себе, а мати обсіває молодих вівсом. Обсівання вівсом означає зичення достатку, а також, що землі цієї околиці добре родять овес, а жито з'явилося пізніше. Вивернутий кожух означає, що мати бажає дітям доброго урожаю, щоб овес родив такий густий, як вовна на кожусі.

38

Після частування у молодої весілля переходить до батьків молодого; спочатку на один чи два вози старанно укладають віно молодої, перину, дві подушки, скриню з білизною і вбранням, інші речі, що ними нагороджують молоду батьки. Услід за возами усі присутні випроводжають молодих; якщо Дівчина йде заміж в інше село, молодий забезпечує усіх возами. Батьки молодої, дотримуючись певної традиції, лише на другий чи третій день виїздять до зятя, отримавши його запрошення. Є ще такий звичай: якщо молода йде заміж в інше село, то в коси її влітають зубок часнику, який нібито відверне усі хвороби і все зле від дочки і родичів.

Коли молода разом з молодим прибувають до батьків молодого, вони обсівають їх вівсом.

Батьки обох сторін також обмінюються подарунками, мати молодої дає батькові молодого сорочку, а мати молодого дає матері молодої хустку

При всьому цьому важко описати всілякі розваги, пісні, приказки, часом непристойні, якими старости обох сторін забавляють гостей; тут чується справжня народна мова і невимушеність. Проте слід зауважити, що урочистість весільного акту не втрачається.

Селянин, який не має змоги в такий спосіб влаштувати весілля, вважається бідняком. Тому часто, справивши своїм дітям весілля, селянин ставав ще біднішим.

Весільний акт для простого люду був єдиною втіхою і радістю; природна слабкість людини – гордість штовхала її при цьому на непосильні видатки, аби не поступитись перед іншими...

Весілля на Чернігівщині

Частина сіл Бориспільщини в царській Росії відносилась до Полтавської губернії, а частина (менша) до Чернігівської губернії (Дударків, Гнідин, Вишеньки, Нестерівка, Велика Олександрівка).

В «*Полном географическом описании нашего отечества (Черниговская губерния)*», що виданий в царській Росії в 1903 році описують весілля на Чернігівщині: «Свадебная обрядность въ Малороссіи настолько срослась съ народною жизнью, что безъ нея, безъ «весілля», венчаніе считается недействительнымъ; «хоть по чарці выпить, да кораваю зіисти, а все таки треба. Въ случае, если не удалось справить веселья, повенчаные молодые живутъ врозь и, если, напримеръ, въ это время молодая умреть, ее хоронять, какъ девушку.

40

Свадьбы справляють преимущественно въ рождественській мясоедъ, какъ наиболее свободное время. Какъ девушки, такъ и парубки пользуются почти всегда полной свободой выбора; родители ограничиваютъ свое участіе только советами, да выведываніемъ, что говорятъ объ избираемомъ соседи, такъ какъ пословица говоритъ: «выбірай собі жінку не глазами, а ушами». Главными действующими лицами свадебнаго обряда бывають дружкó и его помощникъ – поддружій. Кроме нихъ поїздъ жениха составляютъ одинъ – двое старость-сватовъ, непременно людей пожилыхъ и «балакучих» (речистыхъ), затемъ бояре изъ парубковъ, свашки (большей частью жены братьевъ) и світилка – незамужняя сестра; со стороны невесты важную роль играютъ дружки – подруги невесты.

Первымъ, решающимъ обрядомъ является «сватання», хотя ему иногда предшествуютъ еще производимыя сестрой и матерью жениха «разведки», «допитки». Въ случае согласія, сваты долучають рушники, а несогласіе иногда выражается поднесеніемъ гарбуза (тыквы). Впрочемъ этотъ обычай выходитъ изъ употребленія и сохраняется только выраженіе – «гарбузъ прыкотыти», т. е. – отказать. Иногда родители невесты

1

2

1. «Відмова жениху», художник Костянтин Трутовський, Чернігівщина, 1882 рік
 2. «Сватання», художник А. Ждаха, Чернігівщина, початок 1900 року

1. «На весіллі», світлина Петра Маслаковця, Чернігівщина, 1907 рік
2. «Сільське весілля», Чернігівщина, світлина XIX століття

1. «Троїсті музики на весіллі», Чернігівщина, світлина XIX століття

2. «Троїсті музики на весіллі.» Світлина Петра Маслаковця, Чернігівщина, 1906 рік

до окончательнаго соглашенія йдуть въ домъ жениха на «разглядьны» – осматривать его хозяйство. Особенно ценится партія, если «парубокъ гарный (безъ физическихъ недостатковъ), одежду має хорошу, сімья маленька и скотина водицця». Окончателное соглашеніе происходит на «сговоринахъ», «заручинахъ», «рукодайняхъ», сопровождаемыхъ пирушкой, во время которой условливаются насчетъ подарковъ. Съ этого времени женихъ ночуетъ въ доме невесты и, въ случае отказа, платитъ штрафъ за безчестье. За день до венчанья, которое обыкновенно происходитъ въ воскресенье, практикуется обрядовое печеніе – «бганіе» коровая въ доме невесты и у жениха. Совершается это замужними женщинами и девицами и сопровождается особыми песнями. Иногда въ тотъ же день у невесты бывають «торочины» – пришиваніе тороковъ (основы отъ пряжи) къ рушникамъ. Накануне венчанія у невесты и у жениха, а иногда только у послѣдняго, «вьють вільце (гильце)», т. е. украшаютъ цветами и лентами ветвь дерева. Невеста въ сопровожденіи дівчатъ, а женихъ съ боярами ходять звать соседей «на весілля» обыкновенно въ такой формѣ: «просить батько й мати и я прошу». Вечеромъ у невесты бываетъ «дівчівечір»». Въ воскресенье, передъ отъездомъ на свадьбу, невесте расплетаютъ косу, иногда же это делается и въ церкви. Выездъ на свадьбу сопровождается рядомъ языческихъ обрядовъ, какъ-то: осыпаньемъ молодыхъ зерномъ и хмелемъ; целованіемъ на пороге дружекъ, несущихъ свечи; осеняють символическимъ крестомъ нагайкою, который делаетъ въ дверяхъ дружкó; несеніемъ впереди свадебнаго поезда меча и свечи и т. д. Во время венчаній надъ женихомъ держитъ венець старшій бояринъ, надъ невестой – старшая дружка; при этомъ наблюдается рядъ общеизвестныхъ приметъ. Затемъ приездъ молодого за женой сопровождается обычными выкупамы входа къ ней и места возле нея у ея брата. Въездъ новобрачныхъ въ домъ жениха сопровождается рядомъ обрядовъ, очищающихъ отъ сглаза, какъ-то: обрызгиваньемъ водой, проездомъ черезъ костеръ и т. п. Весьма строго соблюдается также обычай публично удостоверить невинность молодой,

причемъ чествуютъ ея родителей, а на доме выставляютъ красный флагъ; въ неблагопріятномъ же случае родители невесты подвергаются жестокимъ насмешкамъ: имъ надевають на голову хомуть, заставляють вкатывать на крышу колесо или сани, кормятъ изъ битой посуды и т. д. Въ понедельник поють такъ называемый «перезвявскі пісні», довольно нескромнаго содержания. Свадебныя пиршества заканчиваются обедами у близкихъ родственниковъ, которые непременно дарятъ молодой скоть, или домашнихъ птицъ, или какіе-либо другіе хозяйственныя предметы.

Весілля на Ченігівщині. XIX століття

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ БОРИСПІЛЬ
ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО ПОВІТУ
ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ,
записане П. П. Чубинським,
мелодії на ноти поклав М. В. Лисенко,
1877 рік

Як парубкові прийде пора одружитись і як він найде собі дівчину по серцю, вродливу, ще й до того хазяйку, і вони змовляться між собою побратись, то вона йому й каже:

Пришли свою матір і сестру спитать мого батька й матір, чи позволять.

От тоді хлопець просить своїх піти до дівчини. Ті беруть хліб, сіль і йдуть, приходять, поздоровкаються і питають:

– А що, повиносили сіно із покутя? Ми йдем гребені витягати да прясти будем, а Біг поможе напярсти, да й з собою, може, заберем. А що, свахо, ми прийшли до вас, спитайте ви нас.

– Скажіте ви нам, – каже сваха, мати дівчини.

– Що якби нам, – кажуть тії, – Біг поміг те взяти, що думаєм спитати?

– Як з Богом прийшли, то Біг і поможе.

– Якби Біг поміг нашому Йвану да заручить вашу Марусю, да їм Біг поміг на світі пожить би.

– Дай, Боже! – каже мати дівчини. – А пойди, Марушко, позви батька з клуні.

Приходить батько, здоровкається з гостями.

– А що, – каже йому сваха, – ми вже свахи питали, да ще свата дожидаємо.

– Ну, старий, – каже жінка, – прийшли нашої дитяти питати. Як думаєш, чи оддати нам?

– А що, – каже той, – чи оддати – ми ще не знаємо. Розпитаємось людей да й дівчини спитаємось. А такечки, не спитавши людей, люде скажуть: на порозі хустки подавали, да

й сміяться ще будуть з нас. Хіба вона в нас перестарілась!

– Да що тут, свашко, говорити, – каже мати молодого, – коли вони вже поговорили, молодії діти. Уже Іван нам всю правду розказав: «Ідіть, каже, мамо, я договорив. Тільки ідіть поспитайте, щоб люде не сказали, що ми набиваємось, може».

– Так де ж ти, Марусю? Йди, лишень, у хату, – кличе мати дівчину. – Так, донечко, як твоя охота, ми боронить не будемо. Нехай Біг допомагає.

– Спасибі, мамо, – каже Дівчина, – а я, мамо, люблю Йвана і піду за нього – пана не дождуся.

– Правда, дочко, – каже до неї мати парубка. – Я, слава Богу, тиха людина і немощная, я тебе жаліть буду.

– Да вже нам не скільки жить, – каже її мати, – а вони як любляться, поберуться да й будуть жить, як Біг дасть. Да вип'ємо, свахо, по чарці, то й речей більше найдемо. Піди-но, донечко, та принеси горілки.

Дівчина приносить горілку, стане під дверима і кричить:

– Мамо, нате цю горілку, я в хату не пойду; бо будете пить да про мене говорить, я не хочу слухать.

Стара бере од неї горілку, бере чарку і каже:

– Дозвольте ж, свахо, в своїй хаті й нашим могоричем по-частувать.

– Почастуйте, – каже сваха.

От вона наливає вина і говорить:

– Господи, поможи ж нам це діло начать да й кончить веселенько. Дай, боже!

– Дай, Боже!

Вип'ють по чарці, по другій, балакають.

– Як я вам, свашечко, розкажу свою пригоду, – каже хазяйка, – як я – дай Боже, цій донечці лучче – а як я оддавала старшую! Да й, здається, воно ще молоде було, було б і не оддавать, а я й приневолила. Так вражі люде мене подбили одчиняй, кажуть, ворота, як одчиняються, да так і дочку, як ягодопку, оддавай. Як поспіває, кажуть, то й рви її, бо як поспіє, то й сама опаде. А тепер, сама бачу, утопила я її головоньку! Щодня приходить да й плаче. Як тієї кажуть приказки:

Гиля, гиля, сірі гуси, на пісок:
Утопила голівоньку, думала на часок.

– От так-то, кажу, теперечки прийде бідна дочка да й плаче; плаче да й жалується «Десь, каже, матусю, я в вас діла не робила, що ви мою голівоньку навіки втопили. Людей слухали, а свого розуму не достало; ще й з роду не ддавали, да й присилювали». А теперечки дожду до посліднього да й скажу: охота твоя, дитино, то йди, вибірай сама – мені з ним не жить.

– Ні, – каже гостя, – свашко, не бійтесь, у нас цього не буде. То сем'я, а ви знаєте, що в мене тільки Дівчина да я, а батька й зовсім немає. А вона, як буде слухать, то я їх десять раз буду жалувать.

– Уже, мамо, не раненько, – каже свашина дочка, – пора, мабуть, і додому. Добалакайте, як, чи сьогодні старостів присилать, чи на завтра одложите.

– Да як же знаєте ви собі, – каже хазяйка.

– Да що ж, свашко, – каже сваха, – ще люде чутинуть, що ваша дочка ще не посватана, то будуть лізти і набивать вам голову. Треба сьогодні й платки подавать.

– Ну, як знаєте собі. Одно вже начинать, да й кончать – думатимем одно. Бо це вже таке, коли кончать, то кончать, як урем'я пришло. Ну, вип'єм же ще по чарці на коні; бо ще ж це треба й приготувить усе, і старостів зобрать.

Вип'ють по чарці, і сваха з дочкою йде додому.

Як тільки вони прийдуть додому, син зараз й питає їх:

– А що, мамо, як вам сказали?

– Да як же сказали – добре. Спасибі вам, діти, що наперед поговорили, я вже за готовим ладом. Сваха така викарана, що старшу дочку приневолила, то за цією вже нічого й не озивалась. Позвала її да й каже «Як знаєш, донечко». А вона – спасибі їй – така вийшла смілесенька та веселенька, хоть і молода ще, да й каже. «Я люблю і пойду, мамо, за його». Тепер же, сину, я тебе пошлю, пойди ти до дядька і до сусіда і попроси їх, да йдіть за платками зараненька – що вони скажуть?..

Син зараз збірається і йде. Приходить до дядька і, увійшовши в хату, кланяється і говорить.

– Добри-вечор вам, дядьку, та боже вам поможи.
– Спасибі; прохось да сідай у нас.
– Да сидня нічого, дядьку, не дасть; я прийшов до вас з просьбою.

– Чи не в старости, може? – питається дячина.
– Да так, дядино, що й вгадали.
– От і нам світилки будуть, – каже дядькова дочка. – Боже тобі поможи.

– А ви, дядечку, – каже молодий, – прошу я вас, не оставте мене, будьте у мене й за старосту, й за батька, бо в мене, як ви знаєте, батька нема.

– Да вже ж, – каже дядько – так, не дав Біг дождать; одного сина мав, да й то... І в нас діти ростуть, Біг знає! Треба послухать. Чи ще ж ти кого просив, чи ні?

– Й просив; дак казав, пойду. Прошу ж вас, дядечку, якби зараз і їхать раненько, щоб і не дожидали.

Збере молодий старостів і привозить їх перш до себе.

– А що, стара, – каже дядько, – будемо благословлять удвох. Нехай не бурлакує да буде хазяїном, а то тамечки на нашій улиці говорили, що вже й кілля поламали на їх, б'ючи.

– Да нуте вже, дядьку, того не споминайте, а то ще мати розсердиться та скаже: робить не здужатимеш на старость.

– Да вже й так ці святки наскучило мені, спиняючи його. Всю ніч гуляє, а вранці спить! Дівчина й волам дає й наповає, а він виспитьсь да і знов пошов! В загороді повно й кізьяків, і всього – не поприбірає нічого; це вже коло свят оханувся, да поприбірав, повивозив трохи.

– Да нуте вже, мамо, годі жалуваться, – давайте по чарці горілки, да благословіть, да будемо їхать.

– Да вже ж сідайте да їдьте, чого ж будете дляяться.

– Да вечеряйте ж ви, старости, а я ще пойду, попрошу товариша собі.

– Хіба ти це й досі не просив?

– Да я вже просив, дак казав прийду, да щось і досі нема!

А той двері одчиняє й каже.

– Ось я йду й сам.

– От і спасибі, – каже мати, – коли сам ідеш.

– Може ще й за тобою доведеться, – каже дядько. – Спасибі, що послухав!

– Да може ж Біг поможе й мені, то й мене не одцураються!

Посіли, повечеряли, по чарці горілки випили. Сідає дядько з матер'ю на ослоні перед столом, спиною до образів, а молодий кланяється їм і каже.

– Благословіть мене, дядьку, так, як батько з матер'ю.

– Нехай тебе Біг благословіть да й помагає тобі у всім добрім.

Він кланяється їм в ноги, а вони разом благословляють його хлібом, сіллю.

– Ну, – каже молодий послі товаришу, – іди ж да заверни коні.

Виходять, посідають і їдуть. Як вже приїдуть до молодої, свати ідуть под вікно:

– Вечор добрий вам! – кричать.

– Ох, Марусю, вже старосту приїхали, – вийди з хати, – каже мати до дівчини.

50

– А пустіть, будьте ласкаві, в хату. Що ви за люде? Чи ви Бога не боїтесь?! Чи ви по дорогах не їздили? Ось яке лихо надворі, а ви в хату не пускаєте!

– Да Біг же вас знає, – каже батько з хати, – що ви там за люде такі, що добиваєтесь! Ночна доба: хто вас там знає, чи ви злії, чи ви добрії!

– Да за окном же не вгадаєте! Пустіть, будьте ласкаві, в хату; хоч гроші возьміть, а пустіть!

– Да пойди ж, старий, одчини, вони [...] такі ж люде, може, лихо, заверуха! Та не дай, Боже, і душею пострадають!

Батько одчиняє двері, а мати засвічує свічку. Дочка на задвіркові двері – рип! А тут її Іван з товаришем – цап за руку.

– Куди ти, серце, тікаєш? Яка цікава, втекати хоче!

– Чи ти бачиш! Ви, мабуть, тут із дня стоїте?

– Да чого ж тікати? Ти ж уже знаєш не вчора й не сьогодні мене, да ще захотіла, щоб ми тебе шукали по кулях і по оже-редах.

Молодії остаються в сінях, а старости йдуть в хату.

– Дай вам, Боже, вечор добрий, да й поможи вам, Боже, мати, а нам те, що задумали, взяти.

– Отакі ви люде добрїї, що просились ночувати, да будете вже нас грабувати!

– Кланяємося вам, свате, хлібом і сіллю.

– Спасибі вам за хліб і за сіль. Проходьте да сідайте в нас.

– Да тут не так, щоб сідати, коли б чого пошукати.

– Ви таки все одніє! Ми вас і садовим, а ви все-таки своє! Ви таки, мабуть, не добрїї люде.

– Да там – добрї–не добрї, а ви дайте нам пошукати куницї, що ховається під солом'яні копиці.

– Де ж таки ви чули солом'яні копиці? Слава Богу, сей год жито вродило – все зв'язали в снопи, а сіно в копиці гребли.

– Дозвольте нам, сватусю, пошукати, коли не куницї, дак лисиці, а ми найдем і в солом'яній копиці. А то ми дечого ще й більше б балакали, дак нема з ким: те старе, а те мале, а такого й нема, щоб побалакать з ким, бо у нас ще тут на дворі єсть люде. Ану, де ви тут, хлопці, ідіть, лишень, у хату!

Одчиняє двері й кличе.

– Да ми ось, – кажуть хлопці з сіней, – йдем да ще й з собою ведем.

– Ой Івасику, – упирається молода, – ідіть-бо ви самі в хату, а я войду сама, а то чудно! Ай лишечко, як оце тіло труситься! – Не хочу я іти разом!

– Та ходім-бо, – кажуть молодий і товариш.

– Ой Карпусю, братіку, йди-бо з Іваном, я войду сама.

Сват одчиняє двері і знов кличе їх:

– Да що це ви, хлопці-козаччина, й досі коней не порозсідлували!

– Да ми то вже коні порозсідлували, дак уздечки не внесем.

Ведуть за руки молоду в хату – вона упирається. Як вже в хаті її пустять, вона хоче у комнату, – старости не пускають.

– Це ж, – кажуть, – не уздонька, це ж молодая дівонька. Бач, свату, кому чого треба, то й найде. Ми таки в хаті, спасибі, що пустили... А що, свату, вже тут нічого довго балакать. Чи оддаєте

за сього Йвана свою дочку? Ось і наші хлопці – подивіться собі. Пройди, лишень, Іване, по хаті, чи не кривий, чи не горбатий, чи не сліпий, чи не безбокий.

Бере його староста за руку і проводить по хаті.

– А йди, лишень, Марусю, подивися, бо це ж не грушку скоштовать, – треба вік жити!

Товариш виводить її за руку. Вона йому нишком каже.

– Да ну ж бо, не веди, – хіба я його не знаю, чи що?

– А що, свату, подобав на мого парубка? А наш парубок вашу дівку подобав. Кажіть уже, докіль воду варить – пора й лад робить. І ти, стара мати, думай да кажи, та йди, стара мати, шукай платків – твоє вже діло таке...

– Платки то найти не диковина, – каже батько, – та ще вона мені не заробила – й весілля ні за що одбувати. Да я й не думаю її сей год оддати; хоть у їх там платки і єсть, дак мені їх платки не в моді...

– Да ну вже, старий, – уступається мати, – воду вари, вода й буде.

– Ну коли так, до вносьть платки, да й мені чарку горілки дасте.

– Ото й спасибі, свату, за добре слово! – каже староста.

– А що ж, – каже батько, – це таке зіллє, що зробила, да в скриню зложила, а що придбала – з собою забрала.

Мати виносить платки крамні, кладе на стіл, а староста бере молодого за руку, молодий молоду, да й становить їх в парі. Як вони стануть, от він їм і загадує.

– Бийте, діти, поклони.

Ті перехрестяться і ударять по три поклони. Батько і мати сідають на ослоні до образів плечима і благословлять:

– Нехай, кажуть, Біг помагає вам іздружитись да й в світі нажитьесь; дітей дождати да й попаровати так, як ви тепер самі з'єднаєтесь.

Поблагословивши, й платки дають. Молода бере за столом платок і насамперед дає молодому – він кладе його в кишеню; потім дає старостам і товаришу. Староста бере й каже:

– Дай же вам, Боже, на світі прожити, діток наплодити і пряхи свої мати й заміж давати.

– Сідайте, старости, за стіл, – просять батько й мати молоді, – а діти й товариш нехай ідуть да покличуть сусід на мого-рич.

Ті пішли, а староста, сівши за стіл і вийнявши горілку, каже.

– Дайте нам аршина, – у нас є дрібний товар – треба поміряти да й попробувати.

Хазяїн дає чарку. Староста наливає, дає сватові – батьку тобто – і каже.

– Спасибі, що послушали молодих. Нехай їм Біг помагає; як началось, щоб так і кончилось – веселенько да тихенько.

– Дай, Боже, – каже батько.

Вип’ють по чарці і ждуть сусід і молодих дітей.

Тим часом молодий, молода та товариш ходять по селу і просять сусід і знайомих. Як прийдуть до кого, молода входить в хату, а ті стоять за ворітьми. Як молода увійде, стане коло порога, поклониться всім і каже:

– Просив батько й мати, і я прошу на хліб, на сіль, на сватаннє.

– Спасибі, – кажуть, – батьку й матері, й тобі за труда, нехай тобі Біг помагає. А за кого тобі Господь судив?

– За Щегля, за Йвана.

– Ото, кажуть, хороші люде і з діда, і з прадіда.

Трохи побалакають; молода виходить і йдуть даліше.

Посходяться сусіди, її рід, хлопці, дівчата до молоді. Їх садовлять за стіл, частують горілкою. Кого частують, той каже:

– Спасибі вам, сусіде, що й нас не забули; нехай вам Господь поможе і дітям вашим.

Зачинають співати:

1.

Не швидко

У са- доч-ку дві кві- точ-ки. На сва- тан- ні бу- ли,

на сва- тан- ні бу- ли та го- рі- лоч- ку пи- ли

У садочку дві квіточки.
На сватанні були (2 р.)
Та горілочку пили!
За малую да часиночку
Найшли собі та родиночку
У садочку дві квіточки
Первая квітка то ж Івашко
На сватанні були (2 р.)
Та горілочку пили!
За малую да часиночку
Найшли собі та родиночку
У садочку дві квіточки.
Другая квітка то ж Мар'єчка!
На сватанні були (2 р.)
Та горілочку пили!
За малую да часиночку
Найшли собі та родиночку.

54

Пісню цю співають три рази. Випивши могорич, свати подякують і йдуть із значками до матері молодого. Там трохи посидять, їх почастують горілкою, і вони розходяться.

ДОМОВИНИ

Через шість-сім днів до молодого збирається увесь його рід, і всі разом йдуть до молодої, котра збирає увесь свій рід. Всі разом зійдуться до купи. Батько й мати молодої садовлять їх за стіл, частують горілкою і змовляються, скільки мати молодої повинна дати матері молодого хусток (50 – 100); а молодого мати дає матері молодої чоботи, 5 – 10 очіпків. Як у молодої єсть хрещений батько, то єму мати молодого дає пряник,

1 Далі всюди, де повторюється формула «У садочку дві квіточки» або «А в садочку дві квіточки», ставимо в мелодіях умовну позначку «У». – Упорядн.

батькові – накожні, сестрі – черевики. Коли вже змовляться, побалакають, погуляють, вип'ють горілки і розходяться...

БГАННЄ ВЕРЧІВ І КОРОВАЮ

Замужня сестра молоді або молодого іде до сусід і кличе їх до себе бгать верчі і коровай.

Просив батько й мати, – каже вона, – і я прошу на хліб, на сіль, на коровай.

– Спасибі, кажуть ті, батькові й матері й тобі за пам'ять.

Бере всяка паляницю під руку і йде на коровай. Ввійде в хату і дає хліб матері молодого або молоді й каже.

– Боже вам поможи на все добре.

– Прошу я вас, – каже мати, – ізобгайте моїм дітям коровай.

Сідають ті кругом стола, на котрому тісто лежить, кожне бере собі по куску того тіста і зачинають бгать і співать

2.

Ні хто ж не вга- да- є, ні хто ж не вга- да- є,
а хто у нас ко ро-вай бга- є, а чи з міс- та да мі- ща- ноч-ки,
чи з се- ла да се- ля- ноч-ки, чи з Ки- ї- ва да буй- мис- тра- я
в сьо- му до- му да пре- чи- ста- я Не вий, вітре, вго- ру,
не вий, вітре вго- ру да по- вий по роз- до- лу,
да на на ші ко-ро вай нич-ки роз- май сер- па- ноч- ки

55

У садочку дві квіточки.

Ніхто ж не вгадає,

Ніхто ж не вгадає,
 А хто у нас коровай бгає,
 А чи з міста да міщаночки.
 Чи з села да селяночки.
 Чи з Київа да буймистря,
 В сьому дому да Пречистая.
 У садочку дві квіточки.
 Не вій, вітре, вгору.
 Не вій, вітре, вгору,
 Да повій по роздолу,
 Да на наші коровайнички
 Розмай серпаночки.

3.

а)

Ся пой-ду я та до Ду-на-ю, да ста ну я да то-ду-ма-ю.

а чи ме-ні да во-ду бра-ти, а чи ме-ні ко-ро-вай бга-ти;

я ва-шо-го да ко-ро-ва-ю да й зов сім не зна-ю.

(в) Замість (а) спочатку співають (в)

Ой пой-ду я та до Ду-на-ю.

56

Ой поїду я та до Дунаю,
 Да стану я да подумаю,
 А чи мені да воду брати,
 А чи мені коровай бгати;
 Я вашого да короваю
 Да й зовсім не знаю.
 Ой поїду я та до Дунаю.

4.

Тройця по церкві хо-ди-ла, тройця по церкві хо-ди-ла,
 спа-са за руч-ку во-ди-ла. Да і-ди, спа-се, до нас,
 да у нас у-сьо га-разд, сам буг ко-ро-вай мі-сить,
 а пре-чис-та-я сві-тить а ян го-ли да во-ду но-сять,
 за всіх бо-га про-сять Пер ва-я квіт-ка-то ж і-ваш-ко,
 дру-га-я квіт-ка-то ж Мар-єч ка

57

У садочку дві квіточки.
 Тройця по церкві ходила, (2 р.)
 Спаса за ручку водила.
 Да іди, Спасе, до нас,
 Да у нас усьо гаразд,
 Сам Бог коровай місить,
 А Пречистая світить,
 А янголи да водуносять,
 За всіх Бога просять.
 У садочку дві квіточки
 Первая квітка – то ж Івашко;
 У садочку дві квіточки
 Другая квітка – то ж Мар’єчка. (1)

1 Далі всюди, де повторюється формула «Первая квітка – то ж Івашко», ставимо в мелодіях позначку «1», а де «Другая квітка – то ж Мар’єчка» – «М». – Упорядн.

5.

І в_аш_ ко_ ва ма_ ти по у_ лонь_ ці хо_ дить
І су_ сі до_ чок про_ сить — Ви су_ сі доч_ ки мо_ ї,
та хо_ дім ік ме_ ні, до мо_ го дит_ тя_ ти
ко_ ро_ ва_ ю бга_ ти, си_ ром мас_ лом да по_ си_ па_ ти.

Івашкова мати по улоньці ходить
І сусідочок просить.
Ви, сусідочки мої.
Та ходім ік мені.
До мого дитяти короваю бгати.
Сиром, маслом да посипати.

58

6.

Не поспішаючи

До бо_ ру, бо_ я_ ре, до бо_ су, да ру_ бай_ те сос_ ну
здо_ ро_ ву, да ве_ зі_ те і_ і до до_ му, да рубай_ те і_ і
дрі_ бень_ ко, за_ гні_ чуй_ те ко_ ро_ вай яс_ нь_ ко,
щоб наш ко_ ро_ вай я_ сен був, щоб наш І_ в_аш_ко щаслив був.

До бору, бояре, до бору,
Да рубайте сосну здорову,

Да везіте її до дому,
 Да рубайте її дрібенько.
 Загнічуйте коровай ясненько,
 Щоб наш коровай ясен був.
 Щоб наш Івашко щаслив був.

7.

Да ве-чор, ма-ти, ве-чор, наш ко-ро-вай не спе-чен,
 вже сон-це ни-зень-ко і ве-чор бли-зень-ко.

Да вечор, мати, вечор,
 Наш коровай не спечен.
 Вже сонце низенько
 І вечор близенько.

Становлять посеред хати ослін, а на його діжку-пінку; на діжі ставляють віко рубцями вверх, кладуть нахрест соломи і місять із всякого борошна корж. Корж руками розпліскувать не годиться: качалкою треба. На соломі кладуть коровай і гроші тичуть в нього, а після обкладають шишками і співають:

59

8.

Піч на-ша ре-го-че та ко-ро-ва-ю хо-че,

Піч наша регоче
 Та короваю хоче,
 А припічок заливається,
 Коваю сподівається.

9.

Кучерявий піч вимітає, а червоний да заглядає,
чи хороше да вимітає.

Кучерявий піч вимітає,
А червоний да заглядає.
Чи хороше да вимітає.

Парубок уходить із-за порога, тричі в печі помелом махне, а тоді сажать коровай.

Коровай обліплюють кругом свічками; свічок шість приліплять, і беруться вчотирьох за соломку, виймають з віка і несуть сажать.

Посадивши в піч коровай, жінки миють руки, удвох беруть ту воду, несуть на тік і кажуть:

Скільки пар руки мили, щоб стільки пар наш Івашко волів мав.

Входять після в хату і всі, скільки їх єсть у хаті, беруться за діжу, носять її по хаті і співають:

60

10.

Ой піч стоїть на сохах,
Діжу носять на руках,
Пече наша, пече й ваша,
І спечемо коровай із речей.

Потім сідають за стіл, сховавши діжу під піл. Їм дають вечерять. Повечерявши, прощаються.

– Спасибі вам, – каже їм сваха, – спасибі, що ви нас послушали. Прощайте, да завтра прибувайте ж.

СУБОТА

В суботу вранці молоду одягає старша дружка, і удвох ідуть просить рідних на весілля. По дорозі до їх пристають дівчата і цілим гуртом ідуть, співаючи:

11.

Ой летіла зозуленька
 Да й кує;
 Отце той, Марусю,
 За теє:
 Не плети кісоньки
 Утроє,
 А заплети кісоньку
 В дробушки.
 Вже тобі не ходить
 По дружки.

12.

Косо моя, русая,
 Не рік я тебе кохала,
 Щосуботоньки чесала,
 Щонеділеньки красила.
 За один вечор зносила.

13.

Йшли дружечки рядочком
 Попід зеленим садочком,
 Вирвали квіточку зелененьку,
 Обтикали Марусю молоденьку.

61

Молодий теж ходить удвох з боярином і скликає до себе людей. Молода вертається додому, і коло хати дружки співають:

14.

Та вий-ди, ма-ти, з ха-ти по-зна-ва-ти ди-тя-ти

та по-меж дру-жеч-ка-ми: сб-ли-ло-ся слі-зоч-ка-ми.

Та вийди, мати, з хати
 Познавати дитяти
 Та помеж дружечками:
 Облилася слізочками.

Мати виходить і просить їх до хати. У хаті садовить їх кругом стола і почтує горілкою і закускою. Закусивши, дружки «вільце в'ють». Беруть дев'ять палок в аршин завдовжки, убірають їх бумажними квітками і потім затикають їх у хліб. Як це роблять, співають:

15 – 9.

Не йдіте, да молодиці,
 Да до нас гильця (вільця) вити, –
 Ми зов'ємо сами
 Попід небесами,
 Да попід ганочками
 З красними паняночками,
 З чорними галочками.
 16.

З жалем, сумовито

62

Ра- но, ра- но да Ма- ру- си- на ма- ти
 да по у- лоньці хо- дить, да су- сі- до- чок про- сить ра- но, ра- но.

Рано, рано да Марусина мати
 Да по улоньці ходить,
 Да сусідочок просить рано, рано.

17.

Я- ра- я ру- тень- ка, жовтий цвіт, що на-шо- го І- ван- ка
 дов- го ніт: пи- са- ла б пи- сьом- ка, не вмі- ю,
 по- си- лд- ла б по- си- лонь ки, не смі- ю, пошла б я са- ма,
 зе- ба- ру- са, де- ле- ка- я до- рі- жень- ка о- поз- ню- ся.

У садочку дві квіточки.
 Ярая рутонька, жовтий цвіт,
 Що нашого Іванка довго ніт;
 Писала б письомка, – не вмію.
 Посилала б посилюнки, – не смію,
 Пошла б я сама, забаруся.
 Далекая доріженька, – опознюся.

Як ізов'ють гильце, дружки і молода виходять із-за стола; музика починає грати, вони йдуть танцювати і танцюють, поки молодий приїде.

Тим часом молодий, зібравши свій рід, іде до молодої з музикантами, боярами, з родом. Підходять до хати молодої, стають коло порога і співають:

18.

Пус- ти, сва-хо, в ха- ту, пус- ти, сва- хо. в ха- ту,
 тут же нас не ба- га- то, че- тве- ро да п'я- те-ро.
 у- сіх дев'я- те ро

63

У садочку дві квіточки.
 Пусту, свахо, в хату, (2 р.)
 Тут же нас небагато
 Четверо да п'ятеро.
 Усіх дев'ятеро.
 Первая квітка – то ж Іванко,
 Другая квітка – то ж Мар'єчка.

Цю пісню співають три рази. Уходячи у хату, дають бочонок горілки. Сестра молодого несе квітку з трьома восковими свічками. Прийде до порога і жде, поки не вийде молодої мати,

также з восковою свічкою; тоді вони поставлять свої правії ноги на сінечний поріг – ця з цеї сторони, а та з тої, поцілюються, і вже мати молодой просить їх до хати.

– Прошу, свати, до хати, каже вона.

От вони уходять всі у хату і кажуть:

– Дай, Боже, вечор добрий, поможи вам, Боже, на все добрее. Пустить нас, подорожніх людей, перегріться.

Молодий сам сідає на покуті; коло його кругом з правої сторони рід. Із сіней уводять молоду. Вона вносить на тарілці платок і каже:

Старосто, пане-подстаросто, благословіть молодому руки подати.

Подає молодому платок. Той бере его і затикає за пояс. Молода наливає чарку горілки, ставить її на тарілку і подає молодому.

Він випиває, а на тарілку кладе гроші. Після молода виходить у сіни і збирає собі дружок, а брат її бере палку, підіймає угору і каже

– Старосто, пане-подстаросто, благословіть сестру за стіл завести!

– Раді слухать! – каже староста.

Тоді брат тією палкою стукне навхрест у дверях і каже.

– Всі три рази заразом!

– Раді слухать!

Брат бере сестру за платок – вона держить у руці платок – і веде за стіл.

Дружки співають:

19.

Ішла Маруся на посад.

Стрічає її Господь сам;

То ж не Господь сам – Пречиста, –

І з долею щасливою,

І з доброю годиною.

Посядуть молоді в парі; у молодого по праву руку його рід, а у неї по ліву руку її рід.

Співають дружки:

20.

Ой ви, бояре.
 Яснії да соколоньки,
 Чого ви до нас не рано
 Да наїхали?
 Чи ви бували в Ольгові
 Да на торгові?
 Чи купували коники воронії,
 Чи набірали жупани голубії?
 Свахи і світилки:

21.

Ой ви, дружечки, сивії голубочки.
 Ми не бували в Ольгові да на торгові,
 Не купували коників да вороненьких,
 Не набірали да жупанів голубеньких:
 У нас коники посідланиє стояли,
 У нас жупани пошитиє лежали.

Мати уносить решето хусток тих, що на змовинах вимовляли, і дають всьому роду. Як роздадуть хустки, дружкó бере тарілку, ставить на неї чарку, підходить до молодої, вона наливає горілки, а він ходить і частує всіх. Рід молодого дарує молоду за хустки.

65

Дружки співають:

22.

Го-во-ри-ли лю-де, су-сі-ди. що наша Ма-ру-ся
 не пря-ха, а ї-ї ма-тун-ка не дба-ха.
 А во-на ра-нь-ко вста-ва-ла, то-нькі-ї по-да-рочки
 пря-да-ла, у кру-то-му Ду-на-сч-ку бі-ли-ла.

А в садочку дві квіточки.
Говорили люде, сусіди.
Що наша Маруся не пряха,
А її матюнка недбаха.
А вона раненько вставала,
Тоненькі подарочки пряла,
У крутому Дунаєчку білила,
У тихого бережечка сушила.
Все хорошененько дарила.

Дружкó бере дві тарілки і подає свасі; вона на одну кладе пряник, на другу – калач або два; він несе тії дари і говорить:

– Дивіться, старости, пани-подстарости, ось які од нашого пана свата подарки йдуть!

Свати, що за столом, беруть тарілки в руки і кажуть:

– На, свату головатий, ось які подарки нашого свата! Батько й мати беруть і кажуть:

– Як же тепер не годувать дочок – ось які подарки дають!

Свахи дають, а дружкó подносить бублики і оріхи роду молоді.

Дружки співають:

23.

Первая квітка – то ж Івашко,
Несіте дари за дари,

Да наші да у Києві стали,
З Боришполя привезені,
Шовком мережані.
Золотом гаптовані,
Сьому роду даровані.

Старосто, пани-подстаросто! – каже старшая дружка. –
Благословіть молодому квітку пришить!

Раді слухать! кажуть вони.

Всі три рази разом!

– Раді слухать!

Тоді старша дружка бере з молодого шапку і одколює у
молодої квітку. Співають:

24.

Ге пер і ваш ко вель ми рад, що взяв з Мар'єчки
весь наряд да поніс матюнці на показ: «Оце тобі, матюнко,
квіточка, а завтра буде жіночка.»

1) Вар. для КБІ

67

Другая квітка – то ж Мар'єчка.
Тепер Івашко вельми рад,
Що взяв з Мар'єчки весь наряд
Да поніс матюнці напоказ:
Оце тобі, матюнко, квіточка,
А завтра буде жіночка.

25.

Да дай те мені голку, да дай те мені голку

Да - дай - те ме - ні гол - ку, да дай - те ме - ні голку

Первая квітка – то ж Іванко.
 Да дайте мені голку (2 р.)
 І ниточку шовку
 Пришити і квіточку
 З зеленого барвіночку.

26.

Як я бу-ла швач-ка, як я бу-ла швач-ка,

для N72

68

я ж бу-ла да не про-стач-ка: зо-ло-ту-ю го-лоч-ку зло-ми-ла,
 да три ло-ти шов-ку із-ши-ла, ши-ла,

для N49

для N72

за-кіль сю-ю кві-точ-ку при-ши-ла.

Другая квітка – то ж Мар'єчка.
 Як я була швачка, (2 р.)
 Я ж була да не простачка.
 Да три лоти шовку ізшила,
 Золотую голочку зломилла,
 Закіль сюю квіточку пришила.

Як старша дружка вже пришиє квітку, надіває шапку на голову:

27.

Глянь же ти, бо-я-ри-ну, на ме-че,
 кра-щий я ко-зак І-ван-ко за те бе: на ме-ні шли-чок, кос-ни-чок,
 ков-па-чок. То ж не ков-па-чок— шов-ків-ка,
 то ж не шов-ків-ка— яр-мів-ка. Три ло-ти шов-ку
 і: із-ши-ла, зо-ло-ту-ю го-лоч-ку
 зло-ми-ла, за-кіль сю-ю кві-точ-ку при-ши-ла.
 1, 2, 3, 5) Вар. для 54, 58
 Як у-да-рить ко-ни-чень-ка вже ж до Мар'-сч-ки бли-зенько.

69

А в садочку дві квіточки.
 Глянь же ти, боярину, на мене.
 Кращий я козак Іванко за тебе;
 На мені шличок, косничок, ковпачок.
 То ж не ковпачок – шовківка.
 То ж не шовківка – ярмівка.
 Три лоти шовку ізшила,
 Золотую голочку зломилла,
 Закіль сюю квіточку пришила.

Дружко́ викупає у дружки шапку і довго з нею торгується,
 покиль не викупить, підносить їй на тарілці могорича і гроші.

Дружки співають:

28.

Музична партитура для голосу та фортепіано. Тональність: два дізми (D major). Метр: 4/4. Текст пісні:

Ка за-ли: «Сва-ти ба-га-ті»,
ка за-ли: «Сва-ти ба-га-ті» Аж во-ни да-ску-по-ва-ті:
по ше-ля-гу ви-кла-да-ли, шли-чок Ма-ру-сі ви-ку-па-ли.

А в садочку дві квіточки.
Казали Свати багаті, (2 р.)
Аж вони да скуповаті:
По шелягу викладали,
Шличок Марусі викупали.

Дружка скидає з себе шапку і надіває на молодого.

70

29.

Музична партитура для голосу та фортепіано. Тональність: два дізми (D major). Метр: 4/4. Темп: Поважно. Текст пісні:

Да ой на що ти да, Ма-ру-сю. У-по-ва-ла,
що ти со-бі да І-ван-ка впо-до-ба-ла?
Да чи на йо-го ху-ді-бонь-ку, чи на гро-ші?
Чи на йо-го у-рі-доть-ку, що хо-ро-ший?
Да не на йо-го ху-ді-бонь-ку, не на гро-ші,
а на йо-го у-рі-доть-ку, що хо-ро-ший.

Да ой на що ти да, Марусю, уповала,
 Що ти собі да Іванка вподобала?
 Да чи на його худібоньку, чи на гроші?
 Чи на його урідоньку, що хороший?
 Да не на його худібоньку, не на гроші,
 А на його урідоньку, що хороший.

Тим часом готують вечерять.

30.

Бряз- ну- ли да ло-жеч- ка- ми,
 бряз- ну- ли да ло-жеч- ка- ми, збір- ни- ми тарі- лоч- ка- ми,
 Ма- ру- си на че- лядь сі да- є ве- че- рать

А в садочку дві квіточки.
 Брязнули да ложечками, (2 р.)
 Збірними тарілочками,
 Марусина челядь сідає вечерять.

71

Подають капусту:

31.

іж-те бо-я-ре ка-пус-ту іж-те бо-я-ре, ка-пус-ту,
 на-ша ка-пус та не пус-та на-ша кня-ги-ня се-ди-ла,
 Та ра-нень-ко вста-ва-ла час-ть ко-по-ли-ва-ла.
 1) Вар. для № 32, 34, 37, 51
 У час юш-ки гор-шка ми, а пет-руш-ка гряд-ка-ми.

а сва-ти до-до-му не хо-чуть. Ще ж бо Ма-ру-ся
на-ша, не ва-ша, ще жи-ї да не візь-ме-те.
— Да хоч же бо ми си-ди-мо, да не ва-шу-ю
честь п'є-мо, хоч за ва-ши-ми (да) сто-ла-ми,
дак за сват-ні-ми ча-ша-ми; зав-тра не-ді-ля,
на бо-га на-ді-я, а Ма-ру-ся на-ша бу-де.

Да чога, сватов'є, сидите,
Чом додому не йдете?
Коні гогочуть, соломи хочуть,
А свати додому не хочуть.
Ще ж бо Маруся наша, не ваша.
Ще ж ви її да не візьмете.
Да хоч же бо ми сидимо,
Да не вашу честь п'ємо.
Хоч за вашими (да) столами,
Дак за сватніми чашами;
Завтра неділя, на Бога надія,
А Маруся наша буде.

Дружко береться за платок, що з бока молодого, і виводить молодих; обводить їх три рази кругом стола. Музика грає «проводної». Молодий з молодою тричі поклоняються в усі чотири сторони; тоді рід його іде додому, а молодий з друзками і свахами остається. Мати молодої виносить із комори рушники да і в'яже дружка через плече і каже:

– А що, попались, хлопці, в коморі! Добрі люде спать пішли, а ви чого осталися? На розглядини у нас, чи що?

– А що ж, – кажуть дружки, – простіть, свахо, ми осталися розглядать, чи нема де сала. Да ми таки своє візьмемо, хоть ви і пов'яжете нас. Коли хочете, помиримся почесті, да вип'ємо могорича, а то не тепер, то в четвер візьмемо своє!

Їм дають по чарці. Вони вип'ють. Сваха каже:

– Сей раз прощаємо, а вдругоє не робіть так, а що на вас повішено, то понесіть так.

– Із цим, – кажуть дружки, прощайте, свахо й свату, а таки нас сподівайтесь! Ми що схочем, то зробимо!

– Щаслива дорога вам, дружки, – каже сваха, – да не робіть шкоди, прошу вас.

За цим всі розходяться – ідуть додому спать.

НЕДІЛЯ

Молодий і молода, кажне з свого дому, ідуть до церкви – до утрені. Помоляться і ідуть кажне до свого дому. Молодий, як вернется з церкви, бере з собою двох свих, світилок дві або три, двоє або троє бояр і дружків і йде до молодої. Уходять прямо в хату. Мати молодої дає всім хустки. Батько й мати сідають на ослоні і благословлять молодих хлібом і сіллю.

– Нехай вам Біг поможе із'їздить до вінчання, – кажуть.

Тоді молодії йдуть до церкви – до вінця.

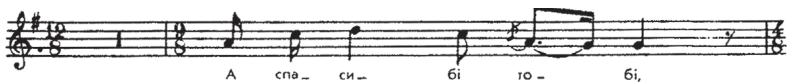
Вінчаються на рушнику, що розстилає дружкб. Під рушник кладуть гроші. Старша дружка, що стоїть за молодою, шепче їй нишком:

– Протягни, сестричко, рушник, щоб і я скоро за тобою пішла.

Молодому держить вінця парубок. Вінець треба держать правою рукою, лівою не годиться.

Як вийдуть із церкви, дівчата співають

36.

Первая квітка – то ж Іванко.

А спасибі тобі, попоньку,
Що небагато взяв – кіпоньку
За Марусину кісоньку.

37 – 31. Первая квітка – то ж Іванко.

Схилилася верба (2 р.)
З верху да до кореня,
Вінчалася наша Маруся
Із ранку да до полудня.

38.

Сто – я – ла Ма – ру – ся під він – цем,
че – са ла ру – су ко – су гре – бен – цем, дай у – пав гре – бе – нець
пуд сту – лець: «По – дай, і – ваш – ку,
гре – бе – нець», «Я ж то – бі, Ма – ру – сю,
не вдо – вець, щоб я то – бі по – да – вав гре – бе – нець».

Первая квітка – то ж Івашко.

Стояла Маруся під вінцем,
Чесала русу косу гребенцем,

Да й упав гребенець пуд стулець
Подай, Івашку, гребенець.
Я ж тобі, Марусю, не вдовець.
Щоб я тобі подавав гребенець.

Як підходять під двір, співають:

39.

Роз- ко- ті те- ся. ко- ліс ця.
од- чи- ні те- ся, во- ріт- ця, і- де на- ша Ма- ру- ся
од вен- ця, ве- де со- бі І- ваш- ка- мо- лод- ця.
1) Вар. для М 68 2)
Друж- бонь- к зо- став ляй бо ми дру- жеч- ки

76

Другая квітка – то ж Маруся.
Розкотітєся, колісця,
Одчинітєся, ворітця,
Іде наша Маруся од вінця,
Веде собі Івашка-молодця.

40.

Вий- ди, ма- тюн- ко, про- ти нас,
ви- не- си ку- бо- чок, час- туй нас
Те- пер же я, ма- тюн- ко, гість у вас.

А в садочку дві квіточки.
Вийди, матюнко, проти нас,

- Винеси кубочок, частуй нас.
 Тепер же є, матюно, гість у вас.
 41 – 18. А в садочку дві квіточки.
 Да вийди, мати, з хати (2 р.)
 Познавати дитяти
 Да помеж дружечками:
 Облилося слізочками.

Батько й мати виходять до них за поріг з віком, на йому лежить хліб і сіль. Молодії нахиляються, їх благословляють і кажуть:

«Нехай вас Біг благословить довго в світі жити».

Потім підіймають угору віко, і молоді під ним проходять у хату. Хто-небудь кладе на покуті кожух шерстю вверх, – вони сідають на кожуці.

– Та дайте нам оддыхать, – каже староста, – та дайте нам їсти, ми з дороги приїхали.

Їх поштують горілкою і дають обідать. За обідом дружки співають:

- 42 – 31. А в садочку дві квіточки.
 (замість Стенулися стіни, (2 р.)
 І-У) Як бояре сіли;
 Ще не так стенуться,
 Як меду нап'ються.
 43 – 25. Первая квітка – то ж Івашко.
 Ой на хаті зілля, (2 р.)
 А в хаті весілля.
 На дворі бояре.
 Як мак процвітає.
 44 – 31. Другая квітка – то ж Маруся...
 (замість Тепер Івашко вейми рад, (2 р.)
 І-У) Що зняв з Марусі весь наряд
 Да поніс матюнці напоказ
 – Оце тобі, матюно, квіточка,
 А завтра буде жіночка.

Як дають капусту:

45. Із-за гори гуска летіла.
Наша капуста з перцем кипіла; –
З перцем, не з перцем.
Просимо з щирим серцем.

46.

Їж-те, сваш-ки, не ди-ві-те-ся,
Їж-те, сваш-ки, не ди-ві-те-ся, на що ін-ше не на-дій-те-ся,
бо ще го рох не мо-ло-че-ний, че-че-ви-ця у ко-пах сто-їть,
щу-ка ри-ба в мо-рі, пе-рець у ко-мо-рі.

78

Їжте, свашки, не дивіться, (2 р.)
На що інше не надійтеся;
Бо ще горох не молочений,
Чечевиця у копах стоїть,
Щука-риба в морі,
Перець у коморі.

Як дадуть юшку:

- 47 – 28. А в садочку дві квіточки.
Їли бояре юшку, (2 р.)
Та вкрали галушку,
Сховали в кишеню
Дівчатам на вечерю.

Свахи одспівують:

- 48 – 28. Первая квітка – то ж Івашко.
(замість Ми роду не злодійського, (2 р.)
У-І). Ми роду королівського:
Ми галушки не крали
І в кишеню не ховали.

Дружки до світилки:

- 49 – 26. Другая квітка – то ж Мар'єчка.
 Світилочка пані, (2 р.)
 Обідай ти з нами.
 Яка бо ти пишна,
 Як у саду вишня.
 В саду вишня да ясененька,
 Світилочка молоденька.

50.

Як би ж бо я па ні,
 як би ж бо я па ні, не се ді ла б з ва ми,
 я се ді ла б па на ми, з ни ми за сто ла ми,
 з ни ми за сто ла ми, за со лод ки ми ме да ми,
 за пше ниш ни ми ка ла ча ми, з мо ло ди ми па ни ча ми.

79

А в садочку дві квіточки.
 Якби ж бо я пані, (2 р.)
 Не седіла б з вами,
 Я седіла б з панями,
 З ними за столами, (2 р.)
 За солодкими медами.
 За пшенишними калачами,
 З молодими паничами.

- 51 – 31. Первая квітка – то ж Івашко.
 Вже бо ми да поніділи, (2 р.)
 Світонька та й не виділи,
 Пійдемо погуляємо.
 Світонька повидаємо.

Дружко виводить молодих так само, як і на дівич-вечорі, і веде їх танцювати. За ними виходять і дружки.

Молодий іде додому. Мати садовить потім всіх обідать з боярами, світилками і дружками. Послі обіда і од молодої, і од молодого ідуть на базар, а в селах – у шинок танцювати. Потанцюють і розходяться.

Молодий іде до себе, а молода до себе додому. Молодий, як прийде додому, зараз сідає за стіл, а за ним світилки й свахи, й бояре. Тоді вже, як посідають, беруть шапки у бояр і пришивають квітки, співають так само, як і тоді, коли пришивають квітку молодому. Потім виходять із-за стола і йдуть на двір, а тут уже буває приготовлена діжка-пінка на ослоні з хлібом-сіллю і біля ослона повне відро води. Молоді із старшим боярином стають перед хлібом-сіллю. Тоді виходить стара мати, вивернувши кожух, сідає на граблі верхом, держучи у приполі овес, горіхи дрібні гроші, ті, що збирає од того часу, як родиться син (той, що жениться). Дружко веде «коня» (граблі) і обводить кругом діжки три рази, а за ним іде боярин і поганяє «коня». Стара мати іде і обсипає молодого й боярина тим, що держить у приполі, а світилки співають:

80

52 – 28. А в садочку дві квіточки.
Ой сій, мати, овес (2 р.)
Та на наш поїзд увесь,
Щоб наш овес рясен.
Щоб наш Івашко щасен.

53.

Ma-ти І-ваш-ка ро-ди-ла, ма-ти І-ваш-ка ро-ди-ла,
мі-ся-цем об-го-рс-ди-ла, со-неч-ком пуд пе-ре-за-ла,
в до-рі-жень-ку ви-про-во-жа-ла: да їдь, си ноч-ку,

Первая квітка – то ж Івашко.
 Мати Івашка родила, (2 р.)
 Місяцем обгородила,
 Сонечком пудперезала,
 В доріженьку випровожала:
 – Да їдь, синочку, не барись,
 Возьми Мар'єчку да й вернись.

Переспівавши цеє, сідають усі на вози, їдуть і співають отак:

54 – 27 А в садочку дві квіточки.
 Ой їхали бояре ряд по ряду,
 А наш Івашко попереду,
 Да вирізав три різки з берізки.
 Як ударить кониченька під ніжки.
 – Ступай, ступай, кониченьку, широко,
 Ще ж до Мар'єчки далеко;
 Ступай, ступай, кониченьку, дрібненько.
 Вже до Мар'єчки близенько.

81

А як доїжджають уже до двору молодії, дак так.

55 – 25. Пусти, свате, в хату, (2 р.)
 (без І) Тут же нас небагато:
 Четверо да п'ятеро.
 Усіх дев'ятеро.

Коло двора молодії на воротях стоять парубки і не пускають у двір ні молодого, ні його поїзда; тоді молодий дає їм викупу – пляшку горілки і верч. Увійшовши в двір, друзки співають:

56. Пусти, свате, в хату.
 Тут нас небагато;
 Ми тобі не докучимо.
 Ми кубочки попорожнимо,
 А Марусю собі візьмемо.

57.

І ха-ли да за три ми-лі,
 І ха-ли да за три ми-лі, ко-ни-ки да по-то-ми-ли,
 І шу-бонь-ки да по-мо-чи-ли. Пус-ті-те од-по-чи-ти,
 шу-бонь-ки по-су-ши-ти. Ми шу-бонь-ки про-су-ши-мо
 І ку-боч-ки по-по-рож-ни-мо, а Мар'-єч-ку со-бі возь-ме-мо.

82

Первая квітка – то ж Івашко.

Їхали да за три милі, (2 р.)

Коники да потостили

І шубоньки да помочили.

Пустіте одпочити,

Шубоньки посушити.

Ми шубоньки просушимо

І кубочки попорожнимо,

А Мар'єчку собі возьмемо.

58 – 27. Другая квітка – то ж Мар'єчка.

(крім Не сиди, Мар'єчко, не сиди,

XII-XIII Одчини кватирочку, погляди,

тактів) Чи високо сонечко на небі,

(замість Чи багато бояр на землі.

I-M). Чи хороший Іванко на коні?

– Хороший, матюanko, чорнобрив,

Десь мені, матюanko, Біг судив.

Покільще молодий на дворі, у хаті брати молоді збираються, беруть молоду і ведуть її за стіл, садовлять на покуті і самі коло

неї сідають «продавать молоду». Прийшовши до хатніх дверей, старости просяться в хату, як і учора, а друзки співають:

59. Ішла Маруся на посаг.
Стрічав її Господь сам,
З долею щасливою,
З доброю годиною.

Тут старший брат молодій сидить з нею рядом замість молодого, а менший сидить дальше од молодій. Молода нахиляється над столом, її накривають платком і кладуть зверху паляницю і солі дробок. Тоді друзки співають:

60.

Ой ішла, ішла, по полю лягла,
уже наша да Мар'єчка к столу прилягла, к столу прилягла.

Ой ішла, ішла.
По полю лягла,
Уже наша да Мар'єчка
К столу прилягла. (2 р.)

83

Молодий і свати входять у хату; друзки вже сидять за столом і співають їм:

61.

Не нас-ту пай, Ли-тва, не нас-ту-пай, Ли-тва,
бу-де між на-ми бит-ва, бу-де-мо би-ти да во-с-ва-ти.
Мар'єч-ки не да-ва-ти, бра-ті ку-да не-ві-сті-ку

сядь со бі да на кріс ли ку. Да не про- да- вай сес-три
за руб, за чо- ти- ри, да й не за дві зо- ло- ті.
Бо зя те ві гро ші сли на, сес-тра бра- ту ми на

А в садочку дві квіточки.
Не наступай, Литва, (2 р.)
Буде меж нами битва.
Будемо бити да воевати,
Мар'єчки не давати.
Братіку да невістіку,
Сядь собі да на кріслику,
Да не продавай сестри
За руб, за чотири,
Да й не за дві золотії,
Бо зятеві гроші слина,
Сестра брату мила.

84

Як це співають, молода під платком плаче.

Дружкó підходить до стола з палицею в руках і каже, дивлячись на братів молодої

– А хто це наше місце зайняв?

Старший брат молодої одвічає:

– А що ви таке за люде, що ще нас і питаєте, ми заробили, що тут сіли!

Дружкó, приступаючи ближче до стола, каже:

– Ану! покажіть, де ви заслужили, бо в нас (піднімає палицю) єсть чим вас прогнать.

Брат, показуючи, що він дружка не боїться, одказує

– І в нас же єсть, а ви думаєте, що тільки в вас... І ми ще з вами здолаєм...

В цім часі один проти одного наміряються палицями. Затим знов каже дружкó:

– А знаєто що? Чи не лучше б нам помириться?
 Брат буцімто не хоче того, а послі й каже:
 – Ні, отакі бродяги пов'язані, да ще хотіли з нами битися, –
 так би ви давно зробили.
 Дружко́, підшучуючи, каже:
 – А нуте-бо, вже не споминайте, бо аж стидно слухать.
 Потім вони перестають собі спориться, а дружки починають
 співать:

62 – 28 Другая квітка – то ж Мар'єчка.
 (замість Казали: свати багаті, (2 р.)
 У – М). Аж вони скуповаті:

По шелягу скидають,
 Дівку викупають.

63 – 31 А в садочку дві квіточки.
 (замість Не стій, зятю, да за плечима, (2 р.)
 І-У) Да не муляй очима,

Заглянь у кишеню.
 Вийми грошей жменю,
 Клади на тарілку
 За хорошу дівку.

85

64.

Ой ле- тять га- лоч- ки да у три ря- доч- ки,
 зо- зу- лень- ка да по пе- ре- ду; що у сі га- лоч- ки
 по ви- шень- ках сі- ли, зо- зу- лень- ка да за- ку- ва- ла.

Ой летять галочки
 Да у три рядочки,
 Зозуленька да попереду;
 Що усі галочки
 По вишеньках сіли,
 Зозуленька да закувала.

Ой ішли дружечки
Да й у три рядочки,
А Марусенька
Да попереду
Що усі дружечки
По лавочках сіли,
А Марусенька
Да на покуті.
Всі дружечки заспівали,
А Маруся заплакала.
Ой чого ж ти плачеш.
На кого жалуєш.
Молодая дівко Марусю?
Чи жаль тобі вишньового саду,
Чи батькового подвір'ячка?
Ой не жалько мені
Ні вишньового саду,
Ні батькового подвір'ячка,
Ой жалько мені русої коси
Да дівоцької краси.

86

- Замовкнуть дружки; дружкó оп'ять до братів:
– Ану вип'єм могорича, да упустіть нас на оце місце!
– Ми могоричу і так нап'ємося, – одвічають брати, а за місце гроші візьмем.
– Нехай вам місце, говорить дружкó, – а нам оте, що накрите.
– Е..! Голуб'ята, у нас те, що накрите, дорого стоїть. Воно у нас поїло полову, солому, капусту, качани варили да годували.
– Да хоч би подивиться, каже дружкó, – що воно таке є.
– Пудіймає платок да й дивиться.
– А скільки ж вам грошей за його?
– Дасте сто червінців?
Дружкó, злякавшись, буцімто, каже:
– Ох, лихо, як дорого, за сто червінців сто й купить можна.
Ну, нате вам! (кине трохи грошей на тарілку). Чи всі?
– Ні, це не всі, ще стілько положіте!
Дружкó, кинувши ще скільки-небудь грошей, питає:

– А тепер усі?

– Усі уже, – говорить брат, беручи гроші.

Зробивши торг за молоду і розплатившись, п'ють могорич і приговорюють:

– Дай, Боже, на пожиток, щоб ви в добрім здоров'ї гроші пропили, а ми на віз зложили да повезли, – каже дружкó, – а тепер купи да й лупи дручками їх!

Брати попід столом тікають надвір, молодий сідає за стіл, підводить молоду і цілує її, а дружки співають:

65 – 39 А в садочку дві квіточки.
(замість Татарин братік, татарин,
М – У) Продав сестрицю задаром:
 Русую косоньку за п'ятак,
 Білеє личенько оддав так.

Як молодий поцілує молоду, сівши за стіл, то дружки, проспівавши цюю пісню, мовчать, а якщо ні, до співають отак.

66 – 25. Первая квітка – то ж Івашко.
 Шелест, шелест по дубині, (2 р.)
 Пасти боярам свині,
 А Івашку заганяти,
 Що не вміє цілувати.

87

Потім роздають подарки, ті, що молодий привезе: очіпки, чоботи і друге.

Дружки співають:

67 – 2. Другая квітка то ж Маруся.
(замість А нашії дари (2 р.)
У – М). Да й у Києві стали;
 З Боришполя привезені,
 Шовком мережані,
 Золотом гаптовані,
 Всьому роду даровані.

Роздавши подарки, починають роздавать коровай. Дружкó, помивши руки і помолившись Богу («Отче наш»), підходить до короваю, що стоїть на столі, да й каже:

– Як цей хліб має перед нами служити, то лучше ми перед ним послужим! Ану, пани родичі, поблагословіть цей хліб, чесний да велишний, на мир роздати!

Йому хто-небудь із родні одвічає:

– Біг благословить!

Дружко оп'ять озивається:

– Всі три рази разом.

– Бог благословить! і вдруге одказують родичі.

Тоді дружко перерізує коровай навхрест, а друзки співають.

68 – 39 А в садочку дві квіточки.
(замість Дружбоньку, коровай край,
М-У) Дай нам, дружечкам, зоставляй.
 Бо ми, дружечки, молоденькіі.
 Треба нам шишечки золотенької.

Дружко обрізує шишки на короваю і дає їх батьку, і матері, приговоряючи:

– Де старий батько й мати? Ось який гостинець од молодих дітей вам!

– Спасибі молодим дітям і вам, пани маршалки, за цей гостинець.

Так визиває дружко всіх, кому треба короваю дати. При тому, як роздають коровай, друзки співають:

88

69.

Первая квітка – то ж Івашко.
 Дружбонько коровай крає, (2 р.)
 Що вкрає, то вкраде.
 А за ним жінка стоїть,
 Семеро да дітей держить,
 Да всі з кишенями,
 Весь коровай забрали.

70 – 25 Другая квітка – то ж Маруся.
 (замість Тобі, дружкó, не дружкóвати, (2 р.)
 І-М) Тобі, дружкó, да пановати,
 Із хорошим станом у Києві паном.

71 – 26 А в садочку дві квіточки.
 (замість Да чи бачиш ти, дружкó, (2 р.)
 М-У) Що бояре коровай крадуть?
 За вілечко захиляються,
 Короваєм запихаються.

Свахи і світилки:

72 – 26 Первая квітка – то ж Іванко.
 (замість Ой ми ж роду не злодійського, (2 р.)
 М-І) А ми роду королівського
 Ми кошелів не брали,
 Короваю не крали.
 Ми шишок не брали,
 В кишеню не ховали.

Як перестануть усі співать, тоді дружкó повернеться до родичів та й каже:

А що, пани родичі, чи всім довелися од молодих дітей подарки?

Батько й мати одвічають:

– Як нам, дак і всім. Спасибі.

Дружки знов співають:

73.

Сві- тил ка- шпиль- ка у сті- ні,
а сва- хи- со- ро- ки на ло- зі, бо- я- ре- пудсвин ки в берло- зі.

Другая квітка – то ж Маруся.
Світилка – шпилька у стіні,
А свахи – сороки на лозі,
Бояре – пудсвинки в берлозі.

А свахи і світилки одспівують:

74 – 3 Старшая дружка стружка, (2 р.)
(без 1) А другая да колодочка,
А третья – да коробочка.
Четвертая да на днях ходить,
По семеро поросят водить.

90

Після цього дають на стіл: капусту, юшку і др. страву, себто вечерять. Дружко несе ложки і, як донесе до стола їх, каже:
– Старосто, пане-підстаросто! Благословіть цей дрібний товар на стіл положить!

А тії одвічають:
– Бог благословить!

Побравши в руки ложки, приймаються вечерять всі, тільки молодий да молода й ні.

Дружки співають:

Ви- че рая, друж- бонь- ку, в ба- тенька ма- го,
си як пой- дем до тво- го; що в мо- го ба- тенька
о- дин день, а в тво- го ба- тенька весь тиж- день,
а з тиж- ня до ро- ку, а з ро- ку до ві- ку.

Первая квітка то ж Івашко.
 – Вечеряй, дружбоньку, в батенька мого,
 Ой як поїдем до твого;
 Що в мого батенька один день,
 А в твого батенька весь тиждень,
 А з тижня до року,
 А з року довіку.

76.

Мо-ло-дий І-ван-ку чом не ве-че-ря-єш?
 Чом не ве-че-ря-єш мо-ло-да Мару-сю?

То те-шень-ка да на-ва-ри-ла, ва-ри-ла те-шень-ка
 То ма-тюн-ка да на-ва-ри-ла, ва-ри-ла ма-тюн-ка

да все те-ря-та за-для сво-го лю-бо-го зя-тя
 да все го-лу-бонь-ки за-для лю-бо-го донь-ки

– Молодий Іванку, чом не вечеряєш?
 То тещенька да наварила;
 Варила тещенька да все тетерята
 Задля свого любого зятя.
 – Чом не вечеряєш, молода Марусю?
 То матюнка да наварила;
 Варила матюнка да все голубоньки
 Задля любой доньки.

91

77.

Да чи ми ж то бі, та Мару сю не ка-за-ли?

Чи ми ж тво-го да сер-день-ке не вт-ша-ли?

1) Вар. для 2-го купл., а також для №3 84

– Да чи ми ж тобі та, Марусю, не казали?
 Чи ми ж твого да серденька не втішали?
 Було ж не йти да до броду рано по воду,
 Та було б тобі не слухати,
 Не слухати голубоньків, де два загуде,
 Бо ті ж тебе голубоньки да й ізрадять,
 Од батенька до свекорка переманять.

А свахи й собі починають:

78 – 77 Гули, гули голубоньки, в поле летючи,
 Марусине дівовање в крильцях несучи.
 Ой просила да Тетянка свого братіка:
 – Ой перейми, мій братіку, сивих голубців.
 – Не так вони, да сестрице, полинули,
 А щоб твоє дівовање да й вернули.

79.

92

Да ой чо - го си - диш Мар - єч ко

чом не дя - ку - єш ба - тень - ку? Ой спа - си - бу - м вам,

да муй па - но - чень - ку, за ва - шу - ю да роз - ко - шень - ку

– Да ой чого сидиш, Мар’єчко,
 Чом не дякуєш батеньку?
 – Ой спасибу-м вам, да муй паноченьку,
 За вашу да розкошеньку.»

80 – 79 – Чого, сватов’є, сидите,
 Чом додомоньку не йдете?
 Додому, свати, додому,
 Поїли коні солому;
 На стайні стоять да гогочуть,
 Свати додому не хочуть.

Як вечеряють, молода починає прощатися з друзками. Вона частує їх, а вони скидають їй на тарілку гроші і співають:

- 81 – 24. А в садочку дві квіточки.
– Жаль же нам, сестричко, на тебе.
Що вчора просила до себе,
А сьогодні одсилаєш од себе,
Да розлука наша з тобою,
Як із рідною сестрою.
- 82 – 64. Да через сінечки, да через новії
Слізоньками умивається.
Хто любив вірно, то стоїть за двірми,
Тяжко, важко да й вздыхає.
Хто любив за сонце, стоїть під віконцем,
В свистілочку да вигравав.
Хто ходив нароком, да сидить під боком.
Із Мар'єчкою да розмовляє.

Потім дружкó до боярів каже.

– А пора, бояре, до коней!

Молода, як почує це, просить дружок, щоб вони заспівали їй од'їздної.

93

Вони й співають:

- 88 – 77. – Да чи я ж в тебе, моя мати, не дитина,
Ой ти мене проти нічки да й шлеш прічки.
Дай же мені проводничка хоч братічка.
– Нащо ж тобі, дитя моє, проводнички?
Будуть в тебе проводнички да діверки.
Будуть в тебе проводниці да зовиці.
- 84 – 77. – Продай, продай, мій паноченьку,
цей вишневий сад,
Ісправ, ісправ, мій паноченьку, дорогий наряд.
Що зеленую да сподницю по землицю,
Щирозлотий поясочок на станочок.
Щирозлотий поясочок на станочок,
Червонії чоботоньки на ніженьки.
– Нащо ж тобі, дитя моє, дорогий наряд?

Як удасться да твій милий да ревнивий,
 Ізлежиться щирозлотий, зелена сподниця,
 Червонії чоботоньки пилом припадуть.
 Червонії чоботоньки пилом припадуть,
 Вони мені, молоденькій, жалю завдадуть.

- 85 – 77. Ой на горі полуцвітки процвітають,
 Усю гору кам'яную устилають.
 Ой просила та Мар'єчка да батенька:
 – Пусту мене, мій паноченьку, на сюю гору,
 Пусту мене, мій паноченьку, на сюю гору,
 Нехай же я з полуцвітків віночок зов'ю.
 – Нащо тобі, дитя моє, той віночок,
 Уже тобі не ходити до дівочок,
 Уже тобі не ходити у таночок,
 Уже тобі не водити подружечок.
 – Ой є в мене, паноченьку, меншая сестра.
 Вона мого да віночка да доносить.

86.

94

А з су- бо- тоньки в не- ді- лю пішла Ма- ри- ся
 в шев- лі- ю; хто ме- не най- де у тій шевлі- єн- ці,
 то то- му я при- о- ста- нуть

А з суботоньки в неділю
 Пішла Марися в шевлію,
 Хто мене найде у тій шевлієнці,
 То тому я приостануть.
 Пошов батенько – не знайшов,
 Вирвав квіточку – да й пришов;
 Пошла матінка – не знайшла,
 Вирвала квіточку та й прийшла.

Пошов братічок – не найшов.
Вирвав квіточку і той пришов,
Пошла й сестриця – не найшла.
Вирвала квіточку та й прийшла.
Пошов Івашко – ізнайшов.
Узяв за ручку – да й пошов.
Рутонька рясна, калинка красна,
А ти, роже, да червоная.

Проспівавши од'їзду пісню молодій, дружки вилазять із-за стола і цілються через стіл з молодою, котра ще остається за столом і частує їх горілкою, а свахи і світилки приспівують:

87. Даруйте, дружечки, даруйте,
По золотому скидайте,
А завтра буде ярмарок,
Купимо Марусі серпанок.

Попрощавшись з молодою, дружки йдуть додому, іноді між ними бувають такі, що й плачуть. Ідучи, вони кажуть
– Прощай, сестрице! Дай, боже, побачиться мабуть жінкою,
бо не будеш дівкою.

Дружкó випроважає їх і, насміхаючись, каже.
– Ага! дівчи-дівчата, догадалися! Не плачте, і вам те буде. По сім вас тепер за цибулю.

Свахи оп'ять співають:

88 – 77. Наша Марися од батенька од'їзджає,
Попереду соколонька посилає.
– Лети, лети, соколоньку, до свекорка в двір,
Нехай двори, нехай двори вимітають,
Нехай столи тисовії застилають,
Нехай хліби пшенишнії накладають,
Нехай свічи восковії не згасають,
Нехай мене, молодой, дожидають.

89.

- Чи ти, мати, та гарбуз лупиш,
Чи ти мені жениха купиш. (2 р.)
90. – Ой коню, коню наш сивий,
Ой чи чуєшся ти на силу,
Чи звезеш нашу княгиню
На тую гору крутую,
У тую світлоньку новую.
А в тій світлоньці
Мед, вино п'ють.
Там нашої княгині
Давно ждуть.

96

Як свахи і світилки переспівають, тоді ведуть молодого з молодою в комору вечерять. Цеє бува отак. Дружкó гукає:

– Ану, свахи, в комору!

Свахи і світилки з-за стола виходять, а дружкó бере молодих і виводить відтіля насеред хати, вони тут потанцюють трошки; поклоняться на всі чотири сторони і йдуть у комору. Сюди мати приносить жарену курку і смашної горілки і угощає свах і молодих. Молоді вечеряють. Після того, як повечеряють, дружкó каже.

– Ану, бояре, коні підвертайте да йдіть сала шукайте.

Бояре беруть: скриню, подушки і одержу і виносять на віз. Тоді виходять із комори всі, і коло воза свахи співають:

91. – Оддай, свату, наше;
Як не оддаси ти сам.
До візьмемо самі.
Посадим на сані..
Їдь, Марусю, з нами.
92. – Годі, свату, да сваритися,
Ой нумо, свате, да миритися,

Худобою да ділитися
Тобі, свате, горохвиннячко,
Нам скриня, й перина,
І Маруся-княгиня.

Дружкó виводить молодих із комори і перше веде у хату. Там батько й мати сидять на ослоні і, як молоді до їх підойдуть і начнуть кланяться, вони благословлять їх цими словами: «Щаслива вам доріженька в дорогу їхать!» Молодії цілують у руку батька й матір і всіх родичів од старшого до меншого; вони тож бажають молодим усього доброго і кажуть. «Дай, Боже, тобі доїхать, дівочко, бо завтра будеш жіночка». Молодії виходять із хати; їм дають у руки: молодій – Бога і верч, молодому – хліб і сіль; а як сядуть на віз, то ще й курку.

Молода садовиться на віз, молодий кидає їй під ноги курку, ту, що візьме; дружкó дає йому в руки платок, той, що з бока носить, і обводить його три рази округ воза. Молодий за кожним разом, як підійде до молодої, б'є молоду і каже: «Кидай батькові норови да бери мої!» Після цього і сам сідає на віз. Свахи сідають теж коло молодих, і декотрі бояре, як помістяться, а якщо ні, то сідають на других возах. Як посідають усі на вози, тоді мати молодої бере за поводи коні молодого, виводить за ворота й каже: «Щасливая тобі, донечко, доріженька і цяя ніченька». Ідучи, співають:

93.

Трохи стримано Швиденько

За грі- бай, ма- ти, жар, жар, за грі- бай, ма- ти, жар, жар.
бу- де то- бі та доч ки жаль, жаль, у ки дай у піч дро- ва,
ос та- вай- ся здо- ро- ва.

Загрібай, мати, жар, жар, (2 р.)
Буде тобі та дочки жаль, жаль.
Укидай у піч дрова.

94. Оставайся здорова.
– Осталось днище
Да ще й гребенище;
Не журися, теще,
Я приїду ще
Да й те заберу.

95. Досить стримано

Ой у- вий- ду у світ- ли- цю — доч- ки не- ма,
ой у- вий- ду у ко- мо- ру — скри- ні не- ма,

98

ой вий- ду я за во- ро- та — аж її слід:
по- ро- зі са- си- леч- ки по- рос- ли,
ту- ди мо- ю до- неч- ку по- вез- ли.

Ой увійду у світлицю – дочки нема,
Ой увійду у комору – скрині нема,
Ой вийду я за ворота – аж її слід:
По дорозі василечки поросли,
Туди мою донечку повезли.

96.

Да вий- ди, ма- тюн- ко, по- гля- ди,
що то- бі бо- я- ри при- вез- ли: а чи яг- ни- цю,

Да вийди, матюнку, погляди,
Що тобі бояри привезли:
А чи ягницю, чи ярку,
Чи невісточку-коханку.

Як зачують родичі молодого, що він їде вже з молодою додому, то вони його стрічають. В воротях запалюють куль соломи. Молодий і увесь поїзд його переїзжають через огонь. Уїхавши в двір, встають з воза і зносять у комору скриню, подушки і все друге. Батько й мати молодого стрічають його з молодою, держучи в руках хліб і сіль, так же само, як їх стрічають тоді, коли вони од вінця йдуть. Ведуть їх у хату і садовлять за стіл. Молода, йдучи мимо печі, кидає туди курку, взяту у свого батька. Покиль ще молоді сидять за столом, у комору вносять куль соломи, і дружкб з свахами стелють для молодих постель і співають:

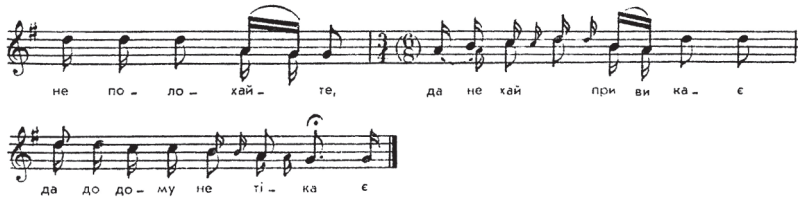
97 Ой хто буде спати?
Будем йому да постіль слати!
Солімки в голівки,
Сінця під колінця,
А м'яти – під п'яти.

99

Пославши у коморі постіль, дружкб і свахи виводять молодих із-за стола і оп'ять співають:

97

Приїхала да сова з села, (2 р.)
Сіла собі да на покуті,
І не кишкайте, не полохайте,
Да нехай привикає,
Да додому не тікає.

Потім ведуть у комору Якщо молода знає, що вона вже грішна, то перед тим, як ведуть у комору, вставши з-за стола, каже: «Простіть, люде добрі, я грішна перед вами і перед Богом, простіть, люде добрі!» Цілує старих у руки і кланяється на всі чотири боки. А люде їй говорять: «Нехай тобі Бог прощає; не ти одна в світі: по цьому люде будуть». Після цього ведуть у комору спать, тоді там усе тихо.

100

Котра ж нечесна да за це й не скаже, вставши із-за стола, то молодий у коморі тоді бере нагайку, що носить він од самої суботи про всякий час, і пече її так, як тую халяву, і приговорює: «Ти б зразу призналась і людей не воловодила! Іди, халявище, та проси людей!» Молода йде і так само просить і кланяється, як і та, що й за столом призналась. А люде, як вона кланяється, кажуть: «Да ти б давно так зробила»... і все те, що й тій казали.

Її рідна мати жде, жде – нема звістки; присилає свого сина, брата молоді. Брат приходить і, як узнає, що таке случилось, б'є й собі її в пику і де не попало, й каже. «Нащо ти, сяка-така, тут веретениш так». Люде зараз підскакують і кажуть: «Годі, годі! Цього вже не можна завернуть». Тоді брат її оставляє і йде додому, щоб сказати матері. Мати, почувши про дочку таке, плаче й тужить.

Молодих ведуть у комору і там запирають, не давши їм і повечерять. В хаті тоді співають:

99. «За клубочок валку» і т д.
100. «Да насію мачку на точку» і т д.

Вернувшись до молодої батька, придани надівають йому хамут і поганяють батогом; потім беруть мазницю, натрушують туди сажі і обмазують ізокола хату, кричачи:

– Знати, знати, де взяли халяву; обмазали дьогтем да сажою хату.

Батько, пристиджений, каже:

– Годі, люде добрі, глузовати, простіть мене, коли не вмів дочки научати: сідайте лучше за стіл, я вас пошаную.

Коли ж молода чесна, то вона мовчить. Як уведуть її в комору, зараз скидають із неї увесь наряд і сережки, в косах лапають, щоб не було чого. Після того свахи надівають на неї білу сорочку; загадують їй розбувать молодого, – а як розбує – шукать під устілками грошей. А тоді вже їх кладуть, укривають кожухами, становлять у голови Бога і хліб з сіллю, приказуючи: «Не лінуйтеся і людей не воловодьте».

Одна сваха і дружкó остаються у коморі з молодими, а тії йдуть у хату.

У хаті молодого рід співає:

101. – Ой не сідай, свахо, на лавці.
Сядь собі на ослоні.
Як грають соболі.
– Да ще ж бо й не грають
І не починають,
Ой як будуть грати.
То й ми будем знати.
- 102 – 98 Стрепену я грушку за гілку, (2 р.)
(крім IV і V Посипались грушки в пелінку,
тактів) Скільки в пелені дульок,
Стілько в Мар'єчки думок.
103. Наїхали да купці з Ромна
Да питають да почім воврія? [...]
104. – І батько велів,
І мати казала. і т д.

105 – 98 Горобей да по бочечці скаче (2 р.) і т. д.
(крім IV і V
тактів).

106 – 98. – Ой квітами да постіль зшита, (2 р.)
(крім IV і V Чи не будеш, да Мар'єчка, бита?
тактів) – А я цього да не боюся,
По постелі да покочуся,
Із сорома да викуплюся.

107 – 98. Гусак гуску кличе, (2 р.)
Крізь тин колосок тиче:
– І гуско моя,
І голубко моя.
На ж тобі колосок з'їсти і т. д.

108. – Ой вийду я за ворота – млин меле,
Не гнівайся, свекорку, на мене,
Сюди мене кониченьки замчали.
Тут мене ніченька обняла,
Тут у мене господонька певная.
Дала мене моя мати замуж,
Дала мене за Дунай бистрий.
Дала мені човничок плисти,
Дала мені і веселечко:
– Пливи, доню, моє сердечко.
Дала мені калинову вітку:
– Заткни, доню, за білу намітку,
Щоб калини да не поламати
І ягодок да не подавити –
Свого роду да не прогніввити.
– А є в мене, мій ріде пишний,
А є в мене да чужая мати.
Щоб не вигнала з хати.

102

100.

Ой бреди, Мар'єчко, бреди! (2 р.)
 Да не бійся холодної води.
 Із висока пудиймайся,
 Із сорока викупайся.

- 111 – 110. Котилося колесце з клітки, (2 р.)
 Обніміться хорошенько, дітки,
 Щоб вам солоденько,
 А нам веселенько.

Після того, трошки згодом, свахи уводять у комору дружбів, котрі питають, ідучи туди: «А що, справились, молодії діти?» Тії кажуть: «Ще», або «Вже». Як ще, то тоді молодого б'ють, лають його; виймають колочки із возів і із дверей; шукають у подолках молодої голки, чи не встромив хто на капость, і як найдуть: «Ото, бісова душа посміялась!» А як «вже», то молоду підводять; надівають на неї другу сорочку й шапку і загадують їй співать:

103

- 112 – 110. А в лузі калина (2 р.)
 Ввесь луг закрасила.
 Доброго батька дитина
 Ввесь рід звеселила.

Як молода переспіває, то свахи оп'ять починають цюю пісню; примочують молодій горілкою косу і надівають очіпок. Вона тоді сідає в постіль коло його. Туди приносять смачную горілку і курку печену непременно. А як не чесна молода, не приносять нічого. Повечерявши, несуть кошулю у хату і співають.

Дружкó у хаті становиться на ослоні, закриває образи й каже: «Дивіться, пани родичі, от на цю кошулю, дай, Боже, щоб вони за своїми дітьми дождали».

Потім увесь рід і свахи ідуть до її батька дяковать. Там співають:

113.

Спа- си- бі то- бі, та- точ- ку,
спа- си- бі то- бі, та- точ- ку, за куд-ря ву-ю м'я точ- ку
да за пиш ний ва- си- льок, за тво ю уч- ти- ву ди- ти- ну,
що во на по на- чях хо-ди- ла, при сс-бі мо- то- чок но- си- ла.

Спасибі тобі, таточку,
Спасибі тобі, таточку,
За кудряву м'яточку
Да за пишний васильок,
За твою учтиву дитину,
Що вона по ночах ходила.
При собі моточок носила (і т д.)

104

114.

Швидко

Та нехай жи- вуть, по-лю бив- ши- ся
А ти, ма- тюн- ко, не бій-ся, в чер-во-ні і чо-бо- ти
о- буй-ся, топчи во- ро- ги пуд но ги,
а су- по- ста- ти пуд п'я-ти, щоб пуд- кі- вонь- ки

Та нехай живуть, полюбившись. (2 р.)
 А ти, матюнку, не бійся,
 В червоній чоботи обуйся,
 Топчи вороги пуд ноги,
 А супостати пуд п'яти,
 Щоб пудківоньки бряжчали,
 Щоб наші воріженьки мовчали.

115.

Тек на-ша Мар'єчка ро-би-ла, як ї-ї ма-тюнка
 у чи-ла, у-сю ні-чень-ку не спа-ла,
 чер-во-ний чер-чок мо-та-ла, з чер-во-ною-ю ро-же-ю мі-шала,
 та щоб той чер-чок при-дався, з чер-во-ною-ю ро-же-ю мі-шав-ся.

105

Так наша Мар'єчка робила.
 Як її матюнка учила,
 Усю ніченьку не спала,
 Червоний черчок мотала,
 З червоною рожею мішала,
 Та щоб той черчок придався,
 З червоною рожею мішався.

116.

Ша-та-ла-ся, мо-та-ла-ся,

Шаталася, моталася (2 р.) і т д.

117.

А в лу-зі ка-ли-на, а в лу-зі ка-ли-на
у-весь луг за-кра-си-ла, доб-ро го ба-ть-ка ди-ти-на
увесь рід зве-се-ли-ла.

106

А в лузі калина (2 р.)
Увесь луг закрасила,
Доброго батька дитина
Ввесь рід звеселила.

У батька молодії показують кошулю таким же побитом, як і там. Рід молодії тут ходить по лавках, танцює, веселиться і співа:

118 – 117 Що ми за приданки, (2 р.)
(перші три Що не поламаємо лавки.
такти)

Батько молодії просить їх сідять. Вони сідають, п'ють горілку і їдять. Закусивши і нагулявшись тут, ідуть в шинок гулять і гуляють до самого ранку.

ПЕРЕЗВА

В понеділок

Весь рід молодої збирається до батька її, а потім всі гуртом ідуть до батька молодого. Доходя[чи] до його двора, співають:

- 119 – 116 Ой знати Мар'єчку, знати, (2 р.)
 (крім IV і V У котрій вона хаті,
 тактів). Черчиком да й обчерчена,
 Калиною да й обтикана,
 І лавки і прилавки
 З червоної китайки.
120. Ой шурина, да боярину.
 Веселіше, не бійся,
 Да на покуть садися.
 Ой тут твоя сестра
 Да стала панянкою.
- 120 а. – Та добридень, матінко, добридень!
 Лучча була ніченька, як сей день.
 Спасибі ж тобі, сваточку,
 За твою кудряву м'яточку.
 За хрещатий барвіночок,
 За запашний василечок.
 За червону каліну.
 За твою добру дитину.

107

Входять у хату, цілюються з молодою і сідають за стіл, співаючи:

121. Горілки, свату, горілки.
 Та було не брать в нас дівки і т д.

А молодого рід одвіча:

122. Викотили, викотили
 Смолую бочку;
 Виманили, виманили
 У Пацюрихи дочку і т д.

Потім вилазять із-за стола, йдуть у комору з молодою, садовлять її на ослінці, щоб брат розплітав косу. Він розплітає, а рід співа:

123 – 115 Ой брат сестрицю розплітав,
(крім 7 і 12 Де ж тії розплітки подівав?
тактів) Поніс на місто, не продав,
 Меншій сестриці так оддав.

Розплітаючи, брат примочує голову молодій горілкою. Як розчешуть, тоді надівають вп'ять очіпок, завивають в намітку і співають:

124. Дають же їй завивало,
 Ще їй вічнеє покривало.

Молода виймає свої косники і ріже на шматки. Жінкам надіває на голову по шматочку косника, а чоловікам чіпляє через плече, і всякий, кому дано шматочок косника, каже: «Дай, Боже, щоб ти дождала за своїми дітьми». А тоді, як усім уже роздано по коснику, збираються вмісті і йдуть в шинок, співаючи:

125 – 117. Ой вівсонько рясен, (2 р.)
 Мій роде прекрасен,
 Да гуляйте за мною,
 Як за ягодою.

126 – 96. Да неділько наша, неділько.
 Вже ж бо наша Мар'єчка не дівка,
 Вже в її кісоньки не має,
 Тільки її весілле гуляє.

127 – 117 Ой гаю, мій гаю, (2 р.)
(III такт Я ж тебе кохаю,
повторюється Тебе да викохувала,
тричі) Дорогу да виношувала, –
 Щоб гай зелененький.
 Щоб рід веселенький.

128.

не ми-лу-вав-ши, не йди, І-ваш-ку, спа-ти, бо зопх-ну з кро-ва-ти.

Ти, річенько бережистая, (2 р.)

Ти, Мар'єчко, норовистая;

Не цілувавши, не милувавши,

Не йди, Івашку, спати,

Бо зопхну з кровати.

129.

Та не-хай жи-вуть, полю бив-ши-ся

109

Та нехай живуть полюбившись (і т.д.)

Вранці вішають на воротях корогву з червоної запаски на те, щоб знало все село, що молода чесна.

Тоді ж дружки приносять до молодої сніданні: сало, сметану, млинці, пряники, конфети і другі закуски. Молодої мати дає дружкам кварту горілки і од себе закуску. Всіх дружок молода садовить за стіл з собою і шанує, як можна найлучше, а потім вносить той верч, що од батька свого привезла, ріже і дає всім дружкам, кажучи «Нате, дружки, да щоб ви й за собою дождали давать, щоб і вас так шанували».

Пошановані дружки всі розходяться.

Молода захожується пекти пирожки, щоб послать їх кез дружка до свого батька. Пирожки ці робляться маленькі, складаються один на один по парі, і каждая пара зв'язується червоною заполоччю і помазується зверху медом. Трохи цих

пирожків ставляють на стіл і садовлять молодих на покуть, накривши молоду наміткою, а потім її підгилюють. Підгилюваннє це бува так: дружкó бере ціпок і тричі стукає в стіну, націляючись на молоду, а далі й каже: «Ану, чи pomoже мені Бог цюю лисицю встрілить». Після цього бере ціпком намітку з неї і махає тричі у молодих над головами і, помахавши, оддає ту намітку свекрусі з словами: «На тобі од молодої невістки гостинець». Вона бере й каже: «Спасибі молодій невістці і її матюнці, що придбала, а вам за труда спасибі».

Дають дружку ніж і ставляють на стіл мед; він ріже паляницю скибочками; намазує на скибочках ножом мед; настромлює потім на ніж тії скибочки і дає молодому. Як молодий простягне руку, щоб узять ту скибочку, до дружкó й назад потягне – обманить. Так робить раз і вдруге, а за третім разом уже оддає. І з молодою те саме робе, а далі дає усім родичам на тарілці.

Роздавши хліб з медом, молодії виходять із-за стола, беруть чорну курку і прив'язують до голови калину. Дружкó бере курку в припіл, а пирожки з мискою в рушник, сідає з молодим і другим старостою на віз і їдуть до батька молодої. Приїхавши до батька з куркою і пирожками, сідають за стіл і кажуть: «Кланяємось тобі, батьку, од твоєї дочки ділом». – «Спасибі, – одвічає батько, – що ви мою донечку да привезли сюди».

Дружкó і тут ділить весь рід хлібом, намазаним медом. А рід співа:

130. Пекла Маруся пирожки,
Не пшенишні, дак яшні,
Для свого родоньку удашні.

Зять бере тещу під правее ребро і веде її до себе з музиками і з усім її родом. Усі йдуть і співають:

131 – 117. Ой зять тещу веде (2 р.)
Да за правую руку,
Да під правее ребро,
Щоб було дочці добро.

На сінешніх дверях стрічає їх боярин з червоною запаскою на тичині. Як зять з тещею підійде до сіней, боярин їх обмахує

1. Дружка, с. Бориспіль, 1921 рік
2. Дружка, с. Бориспіль, 1921 рік
3. Дружка, с. Бориспіль, 1906 рік

запаскою, а тоді вже він веде її в хату. Рід співає:

132 – 96 (V і VI такти повторюються тричі)	Приїхала матюнка во второк, Привезла грошей кіп сорок, І гроші дає, вона не бере, Да додому кличе, а вона не йде; Бо і тут мені добре жити, А до тебе в гості ходити.
---	--

ЯК ДАРУЮТЬ В ПОНЕДІЛОК

Всі родичі садовляться круг стола; батько й мати сідають на покуті. Рід співає:

133.	Уведіте наше, Да нехай воно пляше; Воно буде частувати, А ми будем дарувати.
------	---

Уводять молодих. Вони, увійшовши, цілують батька й матір у руки, а тії дарують. Потім молодий підносить на тарілці тестю горілку Тесть йому дарує: «Дарую тобі, сину, дочку»...

112

– Спасибі, – одвічає молодий, – за добрее слово, за добрії речі.

– Дарую, – знов каже тесть, – тобі, сину, до дочки да й корову з телям, щоб дочка рано вставала.

– Спасибі, тату, – говорить молодий, – і за корову.

Так частується мати й рід. Всякий, кого частують, дарує й приказує. Дарують, хто що може: овечку, курку, порося, гуску і друге. Писар стоїть з рогачем біля комена і записує углем там, хто що дасть; а як хто вип'є горілку да не подарує там чого, дак каже. «Як не даси поросяти (гуски або чого другого), то нехай тобі його вовк задавить». А співають тоді, як дарують, так:

134 – 96 (V і VI такти повторюються двічі)	Ой роде, роде багатий, Даруйте товар рогатий, А ви печкурки – хоч курки, А ви скарутільці – по копійці. А ви приданки – серпанки.
---	---

1. Боярин, с. Бориспіль,
1927 рік
2. Дружки, с. Бориспіль,
1907 рік

1. Дружка, с. Бориспіль, 1905 рік
2. Дружки, с. Бориспіль, 1905 рік

ДІЛЯНИЦЯ КОРОВАЮ В МОЛОДОГО

До короваю приступаючи, дружки миють руки, моляться Богу, ріжуть верхні шишки і роздають, так само приказуючи, як і в молоді.

Тоді, як роздадуть коровай, сідають вечерять і, повечерявши, розходяться додому.

Батько й мати остаються і йдуть в комору з зятем і дочкою і там балакають: «Чи добре тобі тут, донечко?» – мати каже: «Добре, матюнку, – вона одвічає, – як будуть свариться, я буду жаліться». Тут п'ють горілку і жареним закушують. Частує їх молода.

Випивши й закусивши, батько й мати прощаються і йдуть додому.

ЦИГАНЩИНА

Вівторок

Хто хоче з родні гулять в весіллі, той прибірається заздалегідь і зазиває до себе весільних, а потім уже, як обійдуть усіх, починають циганить. Убіраються циганами, циганками, москалями, жидами; іногді з чоловіка роблять жінку, а із жінки чоловіка; чоловіка зазивають в намітку; одного роблять церковним старостою й дають йому капшук з дзвонком, а другому – карнавку і йдуть тоді всі до сусідів, до родні і цілим гуртом обійдуть так хат тридцять з музиками і циганяць: цигани да москалі крадуть, жида переводять; а другі на церкву да на сирітські діти просять. Попереду ідуть – просять, а ззаду ідуть – крадуть. Все, що випросять або вкрадуть, несуть до батька молодого. Тут все те продають, а тії, що крадуть да просять, самі ж і купують – все переводять на гроші.

Найбільше крадуть муку, гречку, жито, кури й гуси. Курей і гусей не продають, а ріжуть і їдять самі, як п'ють горілку.

ПЕРЕЗІВКИ

В четвер і п'ятницю приходять до молодого погостьовать. Од молодого йдуть до дружкя, а потім до його брата, дядька і

сестри, як вона є. В усіх гостюють чесненько, гарнесенько, не крадуть і не просять уже так, як робили у вівторок. Молодий і молода ходять з ними, весільними, і гостюють по черзі. Гостюванне таке зветься перезівки.

ОДКЛІНЩИНИ В суботу

В суботу до молодого і до молодої батьків збираються всі родичі. Якщо в батька син жениться послідній або послідня виходить дочка заміж, то в'ють вінок і надівають на голову батьку, а як нема батька – на матір. Надіваючи вінок, говорять до молодих дітей: «Щоб на вас дождали надівать так, як за вами надівають на нас». «Спасибі, таточку», – дякують молодії.

Як надінуть вінок – гуляють, п'ють і танцюють цілий день.

Гуляючи, уносять в хату жлукто і ставляють на покуті. «Це, кажуть, у нас на літо будуть пчоли». А далі уносять ночви снігу і приспівують:

135.

116

Спокійно

Ой хто ж у нас, ой хто ж у нас да жа- лу- є жін- ки: то ж І- ваш-ко, то ж І- ваш- ко да жа- лу- є жін ки, сам со- роч- ки пе-ре і у жлук-то кла-де, як ніс ок-ріп...

Швиденько

Ой хто ж у нас, ой хто ж у нас
Да жалує жінки.
То ж Івашко, то ж Івашко
Да жалує жінки,
Сам сорочки пере
І у жлукто кладе.
Як ніс окріп.

Проспівавши, ще гуляють, а потім прощаються: «Прощайте, пани родичі, дай, Боже, вік довгий» – і йдуть додому.

Через тиждень після вінчання молодий з молодою везуть до її батька і матері пироги. Пирогів везеться сім, і зовуться вони великі пироги.

136.

Музична партитура для пісні 136. Вона складається з трьох рядків нот на п'ятилінійних лінійках. Ключова підписана на двох лінійках (бас і сопрано). Темпознак 2/4. Тональність G-dur. Підписи під нотами відповідають українським словам пісні.

Да ва-ро-хи, сва-хи ва-ро-хи,
 дай-те нам да ва-ро-хи хоч тро-хи, ми у те-бе да й у-чо-ра
 не бу-ли і тво-є і да ва-ро-хи не пи-ли.

Да варохи, свахи, варохи,
 Дайте нам да варохи хоч трохи;
 Ми у тебе да й учора не були
 І твоєї да варохи не пили.

137 – 136. Ой приплила калинонька люблена,
 А у тій калиноньці гніздечко,
 А й у тому гніздечку двоє діточок,
 Да коли б не тії діточки,
 Тут же б ми да не пили горілочки.

138 – 110. «Да варохи, свахи, варохи, (2 р.)
 Дайте ж нам да варохи хоч трохи;
 Ми в тебе да й учора не були
 І твоєї да варохи не пили.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВЕЛИКА ОЛЕКСАНДРІВКА,
записане Кухтик О. І. та Стрілько-Тютюн В. В.
у 2018 році

П'ЯТНИЦЯ

У п'ятницю у хаті молодого й молодої пекли коровай. На коровай запрошувала весільна мати сільських жінок, які жили в шлюбі щасливо. Вони приносили з собою різні продукти: муку, яйця, олію, цукор. Пізніше – всі потрібні продукти куплялись весільною матір'ю.

Весь процес випікання короваю супроводжувався різноманітними піснями. Окрім короваю прямокутної форми, ще пекли шишки та верч (святковий хліб круглої форми, прикрашений зверху різними фігурками та квітами з тіста).

Коровайниці співали:

118

Що п'ятниця – починальниця,
Суботонька – коровайниця,
Неділя – вінчальниця,
А в понеділок – напиватися,
А в середу – їсти та пити,
А у четвер – порядок чинити,
А у п'ятницю по обіді да й додому поїду.

Перед замішуванням тіста коровайниці три рази повторювали, звертаючись до батьків.

Да благослови, Боже, і отець, і мати,
своєму дитяті коровай зібгати. (3 рази)

Коли місили коровай, співали:

Ніхто не вгадає
Що в нашій короваї,
Мука пшеничная,
Вода криничная,

Ще й яйця з-під зайця,
І сир з-під камінця,
З семи городів квіти,
Щоб любилися діти.

А я вдома сиділа і в віконце гляділа,
Чи не прийде просити молодого мати,
Чи не прийде просити короваю місити,
Вона прийшла, попросити,
А ми прийшли, замісили.

Я на коровай ішла,
Коробочку яєць несла,
Да зустрів мене ведмідь,
Да хотів мене з'їсти.
Ой ведмеде, ведмеденьку,
Не їж мене молоденькую,
Да з'їж тую бабу, що тягнеться ззаду.

Як ми коровай місили,
З Дунаю воду носили,
А не так з Дунаю, як з криниці,
Місили коровай сестриці.

119

А з суботоньки у неділеньку година.
Зійшлась, з'їхалась вся Галоччина родина,
Да звезла, знесла сім мірок муки на коровай
Ой дай нам, Боже, щоб нам був гарний коровай.

Перед тим, як посадити коровай у піч, співали:

Кучерявий піч вимітає, вимітає,
Кучерява в піч заглядає,
Кучерява в піч заглядає, заглядає,
Чи хороше піч вимітає.

Як зліпили коровай, співали:

А в нашій печі – золотії плечі,
А челюсти зодвигаются,
Короваю сподіваються,
А наша піч регоче,
Короваю хоче,
А припічок заливається, –
Шишечок сподівається.

Як посадили коровай у піч, то ту діжу, що місили коровай,
коровайниці брали на руки, підіймали до стелі і співали:

Хата наша на сохах, на сохах,
Діжу носим на руках, на руках,
Тричі, тричі і коровай із печі,
Тричі, тричі і коровай із печі,
Тричі, тричі і коровай із печі.

Коровайниці після цього сідали за стіл і співали:

Коровай ми ліпили, ділечко робили,
А ви споглядайте, нам горілки дайте.
Ми багато да не хочемо – тільки губи да помочимо,
Ми багато не бажаєм – тільки губи повмочаєм.

Милі наші коровайнички, коровайнички,
Що вам будуть за подарочки,
Горілочки на дві чарочки, чарочки,
А по третій – варененької, а по третій – варененької,
Од Галочки молоденької.

Коровайниці виходили із-за столу, танцювали під музику
різних танців: краков'як, полька, ковирялочка, гопак та інші.

Старша коровайниця не залишала піч без уваги, весь час
слідкувала, як печеться коровай. Як витягали коровай з печі,
співали:

Поплив коровай на Дунай,
А біг Іванко – не догнав,
А бігла Галочка – зловила,
Білі рученьки стомила.

1. Молода із своєю матір'ю,
с. Велика Олександрівка, середина
XX століття
2. Молоде подружжя, с. Велика
Олександрівка, 1965 рік

Весільна мати роздавала по одній шишці кожній коровайниці. Вона також обдаровувала їх хустками та новими фартухами чи якимись іншими подарунками.

Одна з коровайниць у решеті виносила у сіни шишки дітям. Їх збиралось дуже багато, це називалось «хватать коровай».

Коровайниця гралась з дітьми і ніби-то не давала цих шишок, бо високо підіймала решето. Діти намагались дістати шишок і, бувало, що і коровайницю валили, а шишки забирали.

Була така прикмета: якщо у печі коровай репне, один із молодих скоро помре. Тому коровайниці дуже пильнували за випіканням тіста, щоб цього не сталося. Коровайниці, наспівавшись різних українських народних пісень, пізно ввечері розходились по домівках.

СУБОТА

Зранку молода збиралась на село запрошувати рідних і близьких на весілля. Її одягали дружки: вишита сорочка, спідниця, корсетка, фартух, ленти, вінок, багато намиста. Підперезували молоду червоним рушником. Одягаючи молоду, дружки співали:

В долину, дружечки, в долину,
Да по червону калину,
Да щипайте руту, м'яту зелененьку,
Заквітчайте Галинку молоденьку!

Коли одягали вінок, співали:

Благослови, Боже, і отець, і мати,
Своєму дитяті вінок одівати!
Вінок одівати, да на село виряджати,
Да на весілля родину запрошувати.

Старша дружка брала з собою шишки для близьких родичів, а молода – верч. За молодою йшли дружки. Виходячи з хати, вони співали:

Ой попе, попе, Гордію,
Да не дзвони рано в неділю,

1. Молоде подружжя зі своїми родичами, с. Велика Олександрівка, 1980 рік

2. Весілля в с. Велика Олександрівка, 1980 рік

1. Весілля в с. Велика Олександрівка, 1961 рік
2. Весілля в с. Велика Олександрівка, 1950 рік

А задзвони рано в суботу, –
Перебий дружечкам роботу.

В різний час за дружкою ходила різна кількість дружок. Було що й десять, а говорили старі люди, що було й до 100 дружок в деяких селах.

У хату кожного, кого запрошували, заходила молода і декілька дружок разом із старошою дружкою. Молода клала на стіл верч, кланялась у пояс і казала: «Просять батько, й мати і я прошу, приходьте на хліб, на сіль, на моє весілля». Їй відповідали: «Спасибі батьку й матері, що нашого звичаю не забули, що свою дитину звичаю навчили. Спасибі й тобі, молода, що нашої хати не обминула. Щастя тобі, Боже, весілля відбуту і в новій родині щасливою бути»

Дружки співали:

Добрий вечір тому,
Хто в цьому дому!
Старому, й малому,
І Богу святому.

Як зустрічала молода кого на улиці, теж кланялась всім у пояс. Дружки по дорозі співали:

Ой не гайся, Галочко, не гайся,
В червонії чоботоньки обувайся,
Да за дружечками шатайся.

Були ми у хаті, в золотій кімнаті,
Дали нам чарівного зілля,
Що ми просили їх на наше весілля.

Да на яр жито родить,
Да не сама Галочка ходить,
Не сама Галочка ходить,
Сімсот дружок водить,
Сімсот ще й чотири,
Да всі чорнобриві.

Ой місяцю -ріжку,
Світи нам доріжку.

1. Весілля в с. Велика Олександрівка,
1951 рік

2. Молода з дружкою, с. Велика
Олександрівка, 1959 рік

Світи нам доріжку.
Щоб ми не зблудили,
Щоб віночки не згубили, –
Бо в нас віночки золотії,
Ми дружечки молодії!

Як у молодої помер батько, вона заходила на кладовище до його могили. Дружки співали:

Ой ходила Галочка по крутій горі,
Забачила селезенька на бистрій воді,
Прибуди, прибуди, мій батечку
Цей вечір к мені.

Останнім двором був двір молодого, куди повинна була зайти молода з дружками і запросити на своє весілля. По дорозі до молодого дружки співали:

Помаленьку, дружечки, йдіте,
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава
Пилом не припала,
Щоб наша Галочка
З личенька не спала!

127

Світи зірка з неба,
Бо нам тебе треба,
А завтра – неділя,
Просимо на весілля.

Чорнява Галинка, чорнява,
Чорнявих дружок зібрала,
До Іванка дороги питала.

Ой дружечки, дружечки, до двора,
Заколов батенько кабана,
Зарізала мати тетерю,
Поставила дружечкам вечерю.

Молода кланялась батькам молодого і запрошувала на весілля так, як всіх.

Батьки молодого садовили молоду з дружками за стіл,

пригощали. Молода довго за столом не сиділа.

Дружки співали:

Говорили люди, що свекруха лиха буде,
А свекруха добра – кажуть люди,
А свекруха добренька, як мати рідненька

Як ішли від молодого, дружки співали:

Як були ми в молодого,
Не давали нам нічого,
Тільки дали нам полову,
Щоб ми губи покололи.

Ми в сватів бували,
Ми нічого не видали,
Їли кашу не солону,
Пили воду холодную.

Перед двором молодої, дружки співали:

Ой у городі вишня-черешня, (2 р.)
Ой вийди, вийди, моя матінко, із хати.
Не вийду, моя донечко, нікуди – (2 р.)
Позаростали василечки усюди.
Ой навпрошки, моя матінко, навпрошки (2 р.)
Не потолочим васильків нітрошки.
Ой на те ж я їх, моя матінко, садила (2 р.)
Щоб ти по них, моя матінко, ходила.

Вийди, матінко, вийди, (2 р.)
Да не буде тобі кривди,
Да стань на помості (2 р.)
Проси дружок в гості.

Виходила весільна мати, заводила дружок до хати, де вони починали завивати вільця.

ЗАВИВАННЯ ВІЛЬЦЯ

Дружки готують для вільця паперові квіти та інші прикраси

1. Весілля в с. Велика
Олександрівка, 1969 рік

2. Молоді, с. Велика Олександрівка, 1967 рік

3. Молода із сестрою, с. Велика Олександрівка,
1949 рік

і співають:

Добрий вечір, матінко, ми до вас,
Чи була сьогодні звісточка од нас,
Чи постирані лавочки,
Щоб сідали дружечки.
Благослови, Боже,
І отець, і мати
Своєму дитяті
Хороше вільце звивати.

Співають це три рази.

Далі дружки співають:

До бору, бояри, до бору,
Да рубайте сосну здорову,
Да несіть же її додому,
Да ставте ж її на столі,
Да на гранчастій скатерці.

130

В долину, бояри, в долину (2 р.)
Да по червону калину,
Да по хрещатий барвінок,
Да по запашний васильок.

Ой у місті, місті, бубни б'ють,
А в нашім домі вільце в'ють,
Із червоної калини,
Із хрещатого барвінку,
Із запашного васильку.

Ми вілечко вили,
У хліб устромили,
На столі да поставили,
Щоб було на столі повно,
Щоб нашим молодим жилось гарно.
Не йдіть молодиці (2 р.)
До нас вільце вити, (2 р.)

Ми зів'ємо самі, (2 р.)
Краще, як із вами! (2 р.)

Наше вілечко рясне!
Без калини красне!
Без сонечка сяє,
Як мак процвітає!

Ой до бору, дружечки, до бору,
Да рубайте сосну здорову,
Да поставимо на столі,
Зведем вілечко на столі.

Брали воду під ялиною, (2 р.)
Плаче батько за дитиною.
Кохав батько, як паняночку, (2 р.)
Оддав людям, як за наймичку,
Людям буде сорочки прати, (2 р.)
А мені треба сусідів прохати,
Людям буде вечерю варити,
А мені треба сусідів просити.

131

Якщо Дівчина сирота, дружки співають:

Ой знати, знати,
В котрій хаті сирітське весілля,
Двір неметений,
Стіл нестелений,
Родина непрошена.
Пошлю Галочку в чужу сторононьку
По свою родиноньку,
А соловейка – у сиру землю
По рідну матінку
Галонька летить,
Крильцями махає, а родина прибуває,
Соловейко летить,
Крильцями б'ється, а матінка не зведеться.

На дівич-вечорі співали багато сумних пісень:

Чи я, мати тобі надокучила, надокучила,
Що ти мене заручила, заручила,
Не ти, доню, надокучила, надокучила,
Докучали твої товаришки, товаришки,
Під віконце підбігаючи, підбігаючи,
Тебе з хати викликаючи, викликаючи,
Діжди, мати, да неділеньки, да неділеньки,
Не побачиш ані дівоньки, ані дівоньки,
Будуть іти тебе поминати, поминати,
Будуть тебе сльози обливати, обливати,
Хіба котра да й помилиться, помилиться,
Що й у двір да й подивиться, подивиться,
Будуть іти тебе поминати, поминати,
Будуть тебе сльози обливати, обливати.

Що сьогодні дівич-вечір.
Дівич-вечір, хорошая зряжа, да ранесенько.
Да рано-рано дівич-вечір да ранесенько.
Не так зряжа, як тая посажа,
Да рано-рано, да ранесенько.
Ізрядили як теє паненятко.
Ізрядили, за стіл посадили, да рано-рано.
Ізрядили, за стіл посадили, да ранесенько.
За три столи, столи тесовії,
За три стіни, стіни кам'янії.
На тій стіні сидить ластівонька
Ізвела гніздечко із білого льону, да рано-рано.
Із білого льону, червоного шовку,
Да рано-рано, да ранесенько.

Заплітала мене дядина, (2 р.)
Заплітала да й не плакала,
А матінка подивилася, (2 р.)
Слізоньками да й умилася:
– Куди, доню, собираєшся? (2 р.)
Що так біло умиваєшся?

1. Весілля в с. Велика Олександрівка,
1961 рік

2. Молода із дружками, с. Велика
Олександрівка, 1960 рік

Чи між турки, чи між татари, (2 р.)
Чи між дружки, чи між бояри?
– Що у турків земля кам'яниста, (2 р.)
А в свекора сем'я норовиста.
Самі сідають да вечеряти, (2 р.)
Мене пошлють да водиці брати.
Ой, поки я водиці набрала, (2 р.)
Та вже ж моя вечеря пропала.
Все полила, все й попрятала, (2 р.)
Сама сіла да й заплакала.
Це, якби да матінка знала,
Вона б мені вечерю прислала.
Хоч місяцем, хоч зірницею,
Хоч братіком, хоч сестрицею.
Що братіка да дома немає,
А сестриця доріжки не знає.
Що братічок далеко в дорозі,
А сестриця в сінях на морозі.

134

Як звили вільце, дружки співають:

Ми вілечко вили, (2 р.)
Ділечко зробили,
А ви споглядайте,
Нам горілки дайте!
Ми багато да не хочемо,
Тільки губи да помочимо,
Ми багато не бажаєм,
Тільки губи повмочаєм.

Старша дружка старша всіх,
А підняла вілечко вище всіх;
Ой Галочко, серце, викупи своє вільце!
Як не будеш викупати,
То понесем продавати.

Старша дружка старша всіх,
А підняла вілечко вище всіх;
Ой на Бога гляньте,

Нам горілки дайте.

Од стола до порога
Одтоптана дорога,
Матінка одтоптала,
Вечеряти давала.

Після цього починається обряд «перепую», коли дружка всім подружкам наливала чарку, дружки співали:

Перепивай, люде, (2 р.)
Бо вже роду не буде;
Прийшов рід на подвір'я, (2 р.)
Забув за весілля
Доки він ввійде, (2 р.)
То й весілля одійде,
Перепивай родиноньку.

Після перепую дружки вечеряють і співають.

А в городі черешенька, за городом – дві,
Ой зацвіли білим цвітом обидві,
А на тій черешні – соловейко.
– Прошу ж тебе, не гнівайся, моя ненько,
Не гнівайся, моя ненько, ти на мене,
Що я навела своїх гостей до тебе.
– Не гніваюсь, моя доню, і не буду,
Я всі твої ції гості перебуду.

135

РОЗПЛІТАННЯ КОСИ

Повечерявши, дружки встають із-за столу, танцюють, а молода ховається. Тоді її починають шукати і рідний брат заводить до хати. Молода обіймає старшу дружку і плаче. Дружки співають:

Ой дайте нам стільця! (2 р.)
Дайте нам гребінця! Дайте кожуха,
Щоб сиділа молода.

Молоду садять на кожух, вона не хоче сідять, нарешті, її всадовлюють. Дружки співають:

Де твої, Галочка, ковалі,

Що косу русу скували?
Нехай же прийдуть, розкують,
Да нам ключики оддадуть.

Починає розплітати косу брат, а дружки повільно допомагають і співають:

Поки в косі ходила,
То й братика не просила,
А тепер я попрошу,
Розплети, брате, косу.

Заплітала мене дядина –
Голівоньки не пригладила,
Заплітала мене тітонька –
Голівонька, як та квітонька
Слізоньками обливається:
Яка, доню, голівка гладенька,
А Бог знає, яка доленька.

Стукнули, грюкнули пороги,
Засмутилися вороги,
Не так вороги, як сусіди,
Що казали Галя заміж не піде.

Ой їхали, мою мамцю, що за пани,
Взяли мою русу косу під жупани,
Стали мою русу косу тріпати,
Стала моя стара ненька плакати.
– Да не плач, моя ненько, по косі,
Да заплач моя ненько, по красі,
Бо коса буде косою, а краса не буде красою.

Молода плаче, дружки співають:

Було літо, було літо, да й стала зима;
Посіяла чорнобривці аж коло різдва;
А вже ж мої чорнобривці процвітають,
А вже ж мою русу косу розплітають
Пусти мене, мій батько, на тую гору,

Нехай же я чорнобривців на вінок нарву,
Нехай же я чорнобривців на вінок нарву,
Нехай же я подивлюся в чужу сторону,
А в чужій стороні без вітру шумить,
Чужий батько, чужа мати не б'є, да болить,
Чужий батько, чужа мати не б'є, да болить,
Ох як стане словоньками серденько в'ялить,
Ох як стане словоньками – покартає,
І без ножа, і без тарілки серце крає!

Ненько ж моя да рідненька, (2 р.)
Змий же мені да головоньку
Білими да рученьками (2 р.)
Дрібненькими да слізеньками,
Як не медом, дак горілкою,
Бо не буду я вже дівкою.

Дружки піднімають молоду зі стільця, а потім жартують, кожна на нього сідає. Дівич-вечір закінчувався пізно ввечері.

НЕДІЛЯ

137

У неділю у хаті молодої одягають молоду до шлюбу і чекають молодого, який приходить разом із своїм дружком та світилками. Старша дружка або сестра молодої пришиває молодому квітку. Дружки співають:

Що я зятю квітку пришивала,
Сім мотків шовку втратила.
Зятю мій коханий, ти ж мені непоганий,
Ти ж мою сестру любиш,
Ти ж мені стрічки купиш
З довгими кінцями, золотими рубцями.

Молодий за пришиту квітку обов'язково дає гроші. Дружки співають:

А я зятя обдурила,
З кропиви квітку пришила,

Він думав з барвінку,
Поклав гроші на тарілку.

Весільні квіти, які ще називали букетом, пришивали всім друзкам, світилкам, малим дітям.

Молодий і молода три рази кланяються батькам і просять благословіння йти до церкви. Батьки благословляють, дають їм у руки ікони, проводять аж за ворота. Під час цього обсыпають молодих пшеницею, овсом, цукерками, дорогу кроплять свяченою водою. Дружки співають по дорозі до церкви:

Ломайте калину,
Стеліте долину,
Молодій і молодому
До Божого дому.

Ломайте роженьку,
Стеліть доріженьку,
Молодій і молодому
До Божого дому.

138

Виряджай, мати, до шлюбу,
Бо я вже в тебе не буду,
А як я прийду за годиноньку,
Прийми за гостиноньку.

Після вінчання молоді повертаються до хати молодої. Перед домом дружки співають:

Вийди, матінко, проти нас, проти нас,
Винеси кубочок, частуй нас,
Тепер же я, мати, гість у вас.
Да вийди, мати з хати, з хати
Познавати дитяти,
Що між дружечками
Облилося слізеньками.

Батьки зустрічають їх з хлібом-сіллю. Батько наливає кожному чарку, починається обряд «перепою». Кожен бере чарку через платок. Батько п'є до доньки, донька – до батька,

батько – до зятя, зять – до матері, мати до – молоді, молода – до молодого. Дружки співають:

Схилилася вишенька через тин у садочок,
Кланялася Галинка через стіл до батька:
– Батеньку, перепою,
Перепий щастя й долю.
– П'ю, доню, не минаю,
Щастя, долі не вгадаю.
Кам'яне серце маєш,
Що стоїш, не заплачеш, (2 р.)
Батенька не жалуєш.

Коли заходять у хату, дружки співають:

Слава Богу, Слава Богу (2 р.)
А хто в цьому дому,
Старому й малому,
Богові святому. (2 р.)

Молодих заводять за стіл, перед тим дають їм в руки рушник, за який вони тримаються. За молодими сідають всі гості. Починається частування.

139

На стіл подають різні страви. До кожної нової страви дружки співають якусь пісню коротку:

Стенулися стіни,
Як бояри сіли,
Ще й не так стенуться,
Як меду напю'ться.

Із-за гори гуска летіла,
Наша капуста з перцем кипіла,
З перцем, не перцем
Просимо з щирим серцем.

Їжте, свашки, не дивіться,
На що інше не надійтеся,
Бо ще горох не намочений,

Чечевиця у копах стоїть,
Щука-риба в морі,
Перець у коморі.

Їли бояри юшку,
Да вкрали галушку,
Сховали в кишеню,
Дівчатам на вечерю.

Бояри відповідають:

Ми роду не злодійського, не злодійського,
Ми роду королівського, королівського.
Ми галушки не крали,
І в кишені не клали.

Дружки співають:

Світилочка – пані,
Обідай із нами,
Яка бо ти пишна,
Як у саду вишня.
А в саду вишня да ясененька,
Світилочка молоденька.

Брязнули ложки – тарілки,
Дайте по чарці горілки,
Ми горілочки не хочем,
Тільки губоньки помочим.

Світилки співали:

Старша дружка німа,
Вона моркву їла,
Дайте їй качана,
Щоб пісню почала.

Дружки співають:

Старша світилка маленька,
Як жаба рябенька,

По столу стрибає,
Дружечок лякає.

Старший боярин косий,
А другий безносий,
А третій – без вуха,
Да й той пісню слуха.

Де бояри волочилися,
Що по вуха обмочилися,
Чи сіно косили, чи хліба просили,
Чи в соломі ночували, лише вуха стирчали.

Де бояри волочились,
Що коліна замочились,
Треба їм качана дати,
Щоб уміли заспівати.

До молодого дружки співають:

Не сиди, Ванечко, боком
Це ж тобі ненароком,
Присунься близенько,
Коли любиш вірненько,
Присунься тісніше,
Коли любиш вірніше.

141

Боярам дружки співають:

Ви бояри, в чужій сторонці (2 р.)
Не беріте по повній ложці,
Да беріть по половинці,
Щоб було свасі й світилці.

Втоптана дорога (2 р.)
Од стола до порога
Бояри топтали,
Помії хлебтали.

Старший не напився, – (2 р.)
З головою втопився.

Їжте, бояри, ложками,
Бо в нас капуста діжками,
Бо в нас капуста вродила,
Бо в нас Галина садила.

В кінці застілля і дружки, і світилки, і бояри разом співають:

Мир миром, вареники з сиром,
Варенички в ятері,
Трясця вашій матері,
Помирімося.

Всі встають із-за столу, йдуть танцювати, а молодий іде із своєю челяддю до себе до дому. Там у хаті молодого вбирають вільце, сосну.

Перед тим, як завивати вільце, світилки співають:

Благослови, Боже, Пречиста Госпоже,
І отець, і мати, своєму дитяті
Це вілечко вбирати.

142

Летів горностаї через сад,
Розпустив пір'ячко на весь сад,
Ой підіте, бояри, зберіте,
Молодому вілечко вберіте.

Ой матінко, серце, (2 р.)
Викупи цеє вільце,
Як не будеш викупляти,
Повеземо продавати.

Ой батенько, серце (2 р.)
Викупи цеє вільце,
Як не будеш викупляти,
Повеземо продавати.

Все діло зробили, вілечко звили,
Думайте, гадайте,
Нам горілочку дати.

Всіх садовлять за стіл, пригощають горілкою і різними

стравами. Після цього світилки крадуть у бояр шапку, у тих, хто має змогу їх викупити.

Бояри викупають шапки, а світилки пришивають до них квіти.

Ввечері батько й мати молодого виряжають свого сина до молодої. Він бере з собою так званий «весільний поїзд»: світилок, бояр, свах, старосту. Коли «весільний поїзд» вирушає до двору молодої, у хаті молодого роблять такий обряд: мати молодого одягається у вивернутий кожух і вивернуту на сторону вовни шапку з квіткою. Першим на двір виходить батько, за ним на «коні» (на вилах) «їде» молодий, далі – мати, а за неї – дружкó. Посеред двору стоїть діжа, яку всі обходять тричі, мати обсипає молодого вівсом. Світилки співають:

Ой сій, мати, овес,
Да на наш поїзд увесь,
Щоб наш овес рясен був,
Щоб наш Іванко щасен був.

«Весільний поїзд» вирушає до хати молодої. Перед двором на воротах стоять брати, просять у молодого викуп. Світилки співають:

Пустіть, свате в хату, нас тут небагато,
Четверо, да п'ятеро – усіх дев'ятеро.

Молодого впускають, як він дає одкупного. Інколи ще одну перепону роблять дружки і також просять одкупного. Світилки співають:

Що в нашого свата з верби, з лози хата,
Сінечки з берези, свашеньки тверезі.

Пустіть, свате, в хату,
Нас тут небагато –
Сімсот да по семеро,
Свату хату перевернемо.

Молодий підходить до столу, де сидить молода із своїм братом і дружками. Починається обряд продажу молодої. Дружки співають:

Не наступай Литва,
Буде між нами битва,
Будем бити, воювати,
А Галочки не давати.

Брат називає великий викуп, який молодому треба заплатити за молоду. Молодий кладе на тарілку якісь гроші. Друзьки співають:

Братіку, да не лякайся,
Брат, да постарайся,
Не продавай сестру за руб, за чотири,
За два золотії.

Молодий торгується, не дає грошей більше. Друзьки співають:

Ой казали свати багаті,
А вони да й убогії,
У їх ноги кривоногії,
Самі пішки ішли,
Молодого в мішку несли,
А сваху в корзині,
Щоб не з'їли свині.

144

Молодий дає ще якісь гроші, брат не погоджується на продаж. Світилки співають:

Доки ми да стоятимем,
Сиру землю да топтатимем,
Червоними да чобітками,
Золотими да підківками.

Друзьки молодому співають:

Що то за ворона стоїть у порога,
Крила розпустила, ще й рот роззявила,
Хоче в хату залетіти,
Біля молодої сісти.

Ой це не ворона,
Це ж наша розмова

Приїхали розмовляти,
Ще й Галочку забирати.

Ой казали – зять багатий,
А він скупуватий.
На боярів поглядає,
Грошей позичає.

Ми думали, що ви приїхали,
А ви пішки прийшли,
Свашку в мішку несли,
Світилку в торбині,
Щоб не з'їли свині.

Торг триває довго. Дружки співають:

Ми думали, що свати багаті,
А вони да й убогії,
Кониченьки да й безногії,
Самі пішки ішли,
Молодого в мішку несли,
Світилку в торбині,
Щоб не з'їли свині,
А боярина в банці,
Щоб не з'їли пранці.

Ой казали свати – багаті, багаті,
Аж вони скупуваті:
По шелягу скидають –
Дівку викупають.

Не стій, зятю, за плечима,
Да не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Клади на тарілку
За хорошу дівку.

Світилки співають:

У нашого свата
З верби, з лози хата,

Боїться впустити,
Щоб не розвалити.

Тут наше пір'я впало (2 р.),
Тут нам сподобалось,
Тут наша люба – мила,
Що з милим говорила.

Нарешті, зійшлися в ціні і продали молоду, молодого пропускають сісти до молодої. Він заходить, цілує молоду і сідає. Дружки співають:

Ой татарин, братічок, татарин,
Да продав сестрицю задаром,
Русю косу за п'ятак,
А біле личко оддав так.

Спасибі Іванку, що не погордував,
І нашу Галочку поцілував.

146 За молодим сідають всі з «весільного поїзда». Дружки співають:

Не сідайте свахи на лави,
В нас лави діряві,
Ми їх не вертіли –
Свахи проперділи.

Свашечки наші, голубочки,
Сипте шишки, як горішки,
Від старої до меншої
Просимо Вас.

Свашечки наші неліпашечки,
Шишки не ліпили, діла не робили
Одну ізліпили, да й ту загубили!

Всі співають різних українських народних пісень, виходять із-за столу, танцюють під троїсті музики.

Настає час виходити з хати молодій і йти до молодого. З нею прощаються дружки. Спочатку прощається старша дружка.

Дружки співають:

Молодії бояри (2 р.)
Беріть скрипки, цимбали,
Одведіте, дружечку (2 р.)
Вірную служечку,
Вона мені одслужила: (2 р.)
У суботу вінок плела,
А в неділю вмлівала (2 р.)
Аж до шлюбу держала.

Далі молода прощається з дружками, вони співають:

Прощай, прощай, подруженько,
Бо ми вже йдемо,
На добраніч товарищі кажімо.
Як не хочеш, подруженько,
Іти з нами,
Тепер же ти оставайся
Із бабами.

Прощай, прощай, Галочко,
Ми вже ідемо,
Ми твоє дівування з собою беремо,
Щасливо тобі, дорога,
Оставайся з бабами здорова.

147

Молода прощається з батьками, свахи співають:

Вигрібай, мати, жар, жар,
Коли тобі донечки жаль, жаль,
Клади у піч тріски,
Сподівайся невістки.
Кидай у піч дрова –
Оставайся здорова.

Щитай, мати, ложки,
Чи всі в тебе дочки.
Велика щербина, де стояла скриня,
Ще більша щербина, нема в хаті сім'янина.

Ой матінко-утко,
Ворочайся хутко.
Клади у піч дрова,
Зоставайся здорова.

Ой ви вороги, вороги,
Да не переходьте дороги,
Да нехай перейде утінка –
То ж нашої Галочки матінка,
Да нехай перейде родина,
Щоб була Галочка щаслива.

Матері й батьку молоді тричі кланяються в пояс, цілють по черзі в руки, а потім кланяються всім, хто в хаті на чотири боки. Молода на прощання всіх цілує.

Свахи співають:

Розтелився барвінок по городу,
Кланялась Галочка всьому роду,
Стелись, стелись, барвіночку, на долоні,
Кланяється да Галочка всій родині.

148

На воза складають придане молоді: подушки, одіяла, рушники, простині, її одяг. Вважалося, що багата молода, яка привозила з собою перину. Усе це складала в скриню. Мати давала з собою дві ложки і дві миски, перев'язані лентою, з яких молоді повинні були їсти. З собою їй давали і курку або гуску. Супроводжували молоду приданки, заміжні жінки. По дорозі приданки співали:

Низом, бояри, низом
Закидана доріженька хмизом,
А у Вані кінь вороненький,
Перескочить хмиз зелененький.

Молоді повинні були перейти через запалений хмиз чи солому і тільки тоді ступити на подвір'я молодого. Приданки співали:

Ой матінко-утко, ворочайся хутко,
Вже бояри да за горою, з золотою да короною

З білою да підліскою, з молодою да невісткою,
З білою да китайкою, з молодою да хазяйкою.

Ой вийду я за ворота – млин меле,
Не гнівайся, мій свекорко, на мене,
Не сама я сюди йшла до тебе,
Сюди мене кониченьки привезли,
Тут мене ніченька обняла,
Тут моя голівонька спать лягла.

Топи, мати, грубку (2 р.),
Привіз син голубку,
Чи голубка, не голубка,
Аби топлена грубка.

Ой панове, сватове, просимо вас,
Прилетіло утенятко наше до вас,
Ви ж його не бийте, не лайте,
Ви ж його хорошенько приймайте,
Ви ж її раненько не будіте,
Ви ж її між людьми не судіте.

149

Молодих садять за стіл, пригощають горілкою. Відбувається «перепій»: свекор – до молодого, молодий – до батька, мати – до невістки, невістка до матері і приданок.

Приданки співають:

Ой дай же, Боже, в добрий час,
Як у людей, так у нас,
Ще в щасливу годину,
Щоб звеселять родину.

Після цієї пісні повинні були молодих відводити у комору, щоб молодий перевірів, чи чесна молода. Але цей обряд вже втратився в другій половині XX століття.

В молодого відбувалось дарування, до хати приходили дарувати і всі гості молодої йшли із співами:

Що на горі рута, а в долині м'ята,
Покажіте, сусіди, де сватова хата.

Вийди, матінко, вийди,
Да не буде тобі біди,
Да стань на помості,
Іде рід у гості.

Брязнули да ложечками,
Срібними тарілочками,
То Галина челядь
Сідає вечерять.

Починається обряд дарування. Дружка виносить коровай.
Світилки співають:

Дружбонько коровай крає –
Усю нашу родиноньку обсипає,
Бо в нас роду є много –
Обсипай його всього,
Щоб його обділити,
Щоб його не гнівити.

150

Молоді стоять перед всіма гостями. Дружко кожному підносить на тарілці коровай, а ті кажуть побажання й дарують. Першими дарують батьки молодого й молодої. Вони голосно кажуть, що дарують. Інші кажуть свої побажання і дають подарунки:

«Дарую хустину, щоб до року закутали дитину.»
«Дарую одіяло, щоб ніколи личко не линяло.»
«Дарую скатерку і шматок ряднини, щоб скоро були родини.»
«Дарую горобця, щоб мали хлопця-молодця.»
«Дарую купу жита, щоб молода не була бита.»
«Дарую вінок цибулі, щоб не давали один одному дулі.»
«Дарую вінок часнику, щоб любилися до смаку.»
«Дарую сороку-білобоку і ще й хлопця до року.»
«Дарую пару ягнят, що на городі ворчать.»

ПОНЕДІЛОК

Ранком молоду посилають по воду і заставляють робити різну роботу. На комині хати вивішують червоний прапор – знак чесності молодої. Голову невістки покривають хусткою, вона обдаровує весь рід молодого.

У хаті молодої збирається молодь і родичі, щоб понести сніданок молодій. Вони йдуть до хати молодого, співають:

Що ми нашій Галочці
Снідять несемо,
Да ми й доріженьки не знаємо.
Вийди, Галочко, проти нас,
Покажи своє личко таке,
Як від нас.

Ми до тебе, Галочко, в гості йдемо,
Да ми тобі, Галочко, снідять несемо,
Бо у тебе, Галочко, мати чужа,
Вона тебе раненько збудила.
Вона тебе раненько збудила,
Щоб ти її ділечко рбила.

Що учора у неділеньку
Да украли у нас дівоньку,
З нашим гусаком,
З великим знаком.

Дай, Галочко, знати,
В котрій ти хаті,
Чепчиком да й обсипана,
Калиною да обтикана.
Чи в руті, чи в м'яті,
Чи в свекровій хаті?
Не в руті, не в м'яті
В свекрушиній хаті.

Ой очерет, матінко, очерет,
Чи варила, матінко, вечерять,

Не так вечерять, як снідять,
Як би нам Галю провідать.

Молода виходила на вулицю зустрічати гостей, з усіма
цілувалась і здоровалась за руку через платочок.

Всіх садили за стіл, на який викладалась принесена від матері
молодої їжа. Весільна мати додавала своїх страв. За столом
співали:

Тобі, мати, не журитися,
Тобі, мати, веселитися,
Печі не топити,
Діжі не місити,
Хати не мести.
Тобі, мамо, порядочки вести.
Як топила, так і топитимеш,
Як варила, так і варитимешь.
Тільки тая слава, що невістку діждала.

Що сьогодні не неділя – понеділок,
То вже наша Галочка не діва,
Да вже її руси-коси немає,
Тільки її родинонька – п'є, гуляє!

Ой вінку, мій вінку, хрещатий барвінку.
Купувала я тебе в ринку.
Замикала я тебе в скриньку.
В скринечку замикала.
За один вечір потеряла.

Ой гаю, мій гаю,
Я ж тебе кохаю,
Я ж тебе да вихожую.
На дорогу да викошую.
Щоб гай зелененький.
Щоб рід веселенький.

Запряжу я білу кобилу
Да й поїду в ліс по калину.
Темного лісу калина,

Чесного роду дитина.
Хорошая мати вродила.

Ой по той бік ставу
Кликав павич паву:
Іди, іди сюди, павочко.
Подарую винне яблучко.
А за теє винне яблучко
Потеряла дівуваннячко.

Посадили під полицею.
Називають молодицею.
Посадили ще й під лавкою.
Називають ще й хазяйкою.

А в нашого свата
Під горою хата,
Чепчиком обсипана.
Калиною обтикана.

Що в нашій хаті
Є всього багато,
Є вино і пиво.
Бо живем щасливо.

Що в нас діло не водиться,
Що в нас діло само робиться:
Деркач хату замітає,
Кочерга піч вигрібає.
Да в нас ще й не таке буває.
Як невістка заправляє.

Після завершення частування за столом, грає музика, всі танцюють, веселяться. Всі, хто хоче зайти з вулиці до весілля, дають викуп грошима черговому чоловіку, який вхід до двору перегордив лавкою.

Перед відходом із двору молодого, гості співають:

Така сваха, гарна,
Гарно пригощала,

По цілому кабану давала,
Ще й по паляниці,
З ярої пшениці.

Гості продовжують гуляти, співають:

Де наша весільная мати,
Обіцяла горілочки дати
І з вишнями, і з черешнями,
З червоною калиною,
За своєю дитиною.
І знову за нею, і знову цієї.
У нашого свата з верби, з лози хата.
А двері з берези – всі гості тверезі.
І знову за неї, і знову цієї.
Де ж наш батько Йосип,
Що горілку носить.
Між ногами її тисне.
Нехай вона йому скисне.
І знову за неї, і знову цієї.
Ще весілля не минається,
А у свата телепається,
Зеленеє вино в бочці.
Як не дасть нам пити.
Будем миски бити.
І знову за нею, і знову цієї.
Понеділок, понеділочок.
Підемо разом по барвіночок,
Підемо гуляти.
Щоб не знала мати.
І знову за нею, і знову цієї.

154

Ввечері інколи вже музики йдуть додому, а люде гуляють,
співають і танцюють під співи:

Прийди, прийди, ковалю,
Вареників наварю,

То сям, то там, (2 р.)
Вареників наварю.
Прийшов коваль,
Вареників не застав,
То сям, то там, (2 р.)
Вареників не застав.
– Бодай тебе, Горпино,
По животу варило,
То сям, то там,
По животу варило.
Що ти мене підвела,
Вареників не дала,
То сям, то там,
Вареників не дала.

Ой важу я, важу на дівчину вражу –
Мене мати не пускає, а я вікном влажу.
– Бодай тебе лазила лихая година,
Через тебе, вражий сину, мене мати біла.
– Ой ще не біла, хвалилася бити.
Перестань, перестань до мене ходити.
– Ой не перестану, поки не дістану
Чорних брів, щирих слів, хорошого стану.
– Ой в неділю рано, рано-пораненьку
Ніхто мене так не любить, як той Коваленко.
Коваленко грає, Дівчина гуляє.
Нехай моєї дівчиноньки
Ніхто не займає.
Ой хто її займе, нехай не цілує,
Бо та мені дівчинонька дорого коштує.
А хто її займе, біду собі знайде.
Руки, ноги переб'ю, додому не зайде.
Наступив, наступив чорний віл на ногу,
Не зайду, не зайду, дівчино, додому.

Ой сама я, сама, чоловіка нема,
А свекрухи не боюся, бо не мати моя.

А свекруха лепетуха, як собача лобода,
Вона мене залепече, як Дівчина молода.
Ой мій чоловік на Київщину втік,
А я ціпа продала да й собак наняла;
Ой музики мої, да заграйте мені,
Од села до села, щоб я була весела.

Чоловіче, ой я хвора,
Пусту мене до дохтора,
Од дохтора до Івана,
Бо я вчора була п'яна.
Казав, казав козак дівці:
– Спечи коржа, займу вівці.
– Ой брешеш, не підманиш –
Коржа з'їси, та й не займеш.

Зять дарував тещі чоботи, вона танцювала й співала:

Оце тії чоботи, що зять дав,
А за тії чоботи дочку взяв?
Чоботи, чоботи ви мої.
Наробили клопоту ви мені.
Ой чоботи, чоботи із бичка.
Чом ви так не робите, як дочка.
Чоботи, чоботи ви мої.
Наробили клопоту ви мені.
На річку йшла, чоботи рипіли,
А з річки йшла, чоботи хлипіли.
Чоботи, чоботи ви мої,
Вийняли серденько ви мені.
Ой чоботи, чоботи на кручку.
Що дав мені зять за дочку.
Чоботи, чоботи ви мої,
Вийняли серденько ви мені

У вівторок відбувалась «циганщина» як у всіх інших селах
Бориспільщини.

Молоді з рідними сестрами, с. Велика Олександрівка, 1969 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВИШЕНЬКИ.

Записала Стрілько-Тютюн В. В.

в 1969 році

СВАТАННЯ

Батькам хлопця понравилась Дівчина, бо гарна, роботяща і батьки не бідні. От вони ідуть женить. Хотя хлопець, може, і не хотів її брати за жінку, але його вговорять і йдуть. Два старости, жених беруть хліб і сіль та йдуть до хати дівчини. Старостів беруть таких, щоб уміли багато говорить і приказувать. Заходять до хати, здороваються і починають: «Ми хлопці не прості, а ловці-молодці і охотники. Ішли лісом і натрапили на слід лисиці, тоді пішли по сліду і прийшли до вас. А то не слід лисиці, а слід красної дівиці. Так от ми і зайшли, щоб у вас її спіймати і до себе забрати. Чи ви согласні дівчину за нашого князя віддати?». І коли батьки согласні видати дочку, то говорять: «Ви люди з далекої дороги, то ми ваш хліб приймаємо і вас вечерять запрошуємо». А бувало так, що Дівчина не согласна за нього виходить заміж, так вона бере гарбуз і приносить жениху: «Я за тебе не піду, у мене є другий». І якщо її не вговорять, то так старости і йдуть ні з чим. А коли Дівчина согласна, то вона бере рушники і в'яже старостів, а хлопцеві виносить хустку. Потім уже запивають могорич. На другий день чи, може, і неділю батьки хлопця ідуть до сватів і домовляються, коли буде весілля.

158

Весілля призначається як мінімум через місяць, інколи через два-три місяці. Якщо за це врем'я між молодими стосунки не склались, то весілля скасовувалось, а молодий повертав молодій шовкову хустку.

ЧЕТВЕР

Весільна матір молоді і молодого визначали двох жінок, які звали коровайниць пекти коровай у п'ятницю. У молодого і молоді пекли коровай окремо, жінки заходили в хату,

вітались, казали, хто їх прислав, кланялись і говорили: «Просить батько й мати на хліб на сіль та на коровай!» Господиня відповідала: «Спасибі батьку й матері за запрошення, а молодим хай Бог помагає!»

П'ЯТНИЦЯ Коровай

В п'ятницю зранку до хати молодої приходили сім коровайниць. У хаті молодого також збирались коровайниці.

Спочатку весільна мати частувала та пригощала жінок. Потім всі вони мили руки і співали:

Світи, Боже, з раю
Нашому короваю,
Щоб було видненько
Й мережати дрібнесенько.

Благослови, Боже, (2 р.)
Пречиста госпоже,
І отець, і мати,
Своєму дитяти
Цей коровай зібгати.

А з руточки дві квіточки,
Ой піду я та до Дунаю, (2 р.)
Ой стану я та й подумаю,
А чи мені воду носити,
А чи мені ліпити,
Лучче буду коровай ліпити,
А не хочу воду носити.

Далі коровайниці замішували тісто. Перед замішуванням короваю коровайниці цілуються, у чотирьох беруть діжу на руки. Вони танцюють і співають:

Піч стоїть на сохах,
Діжу носять на руках,
Пече наша, пече й ваша,
Іспечемо коровай із речей.

Місили так, щоб тісто не було крутим. Пекли два короваї, два верчі і шишки.

Керує всім старша коровайниця, вона розпоряджається, скільки і чого треба покласти в тісто, коли розпочати томити піч.

Коровайниці співають:

Тройця по церкві ходила
Спаса за руку водила,
Ходім, Спасе, до нас
А в нас все гаразд!
Сам Бог коровай місить,
А Пречиста ліпить,
Ангели воду носять
Та й за нас Бога просять.

Ой до бору, бояри, до бору
Та рубайте сосну здорову,
Та несіте її до дому,
Та рубайте її дрібненько,
Щоб вона горіла ясненько
Щоб наш коровай красен був
Щоб наш Іванко щаслив був,
Щоб наша рутонька зелена була,
Щоб наша Галочка щаслива була.

Ніхто не вгадає
Що в нашому короваї:
Сім мішків муки з млина,
Сім відер води з моря,
Ще й півпуда масла,
Яець півтора.

Коли ставлять у піч коровай, співають:

Кучерявий піч замітає,
Кучерява в піч заглядає,
Пече, наша пече
Коровай наш ізпече.

1. Рідні молоді, с. Вишеньки, 1950 рік
2. Молода, с. Вишеньки, 1957 рік
3. Молода з друзками, с. Вишеньки, 1970 рік

Ми діло зробили, коровай посадили
Підемо потанцювати
Журавля, журавля заспівати.

Коровайниці танцюють (під музику) і співають «Журавля»:

Унадився журавель, журавель,
До бабиних конопель, конопель.
Наші конопелькі дрібні зелененькі,
Самі не беруться і нам не даються.
А я тому журавлю, журавлю
Крильця, ноги переб'ю, переб'ю
Та до пана поведу,
Оце ж тобі журавель, щоб не щіпав конопель.

Коли коровай садили в піч, співали:

Наша піч регоче,
Короваю хоче,
А припічок посміхається
Короваю дожидається.

162

Прилетіла пава, (2 р.)
На припічку впала,
У піч заглядала,
Щоб щасливе місце,
Короваю сісти.

А в нашій печі
Золотії плечі,
Срібнії крила,
Щоб коровай гнітила.

Що в нашій куховарочки
Та й у печі недогарочки,
Треба їх погасити,
Коровай посадити.

Коли коровай у печі, співали:

Все діло перебили,
Коровай усадили,
Думайте та гадайте,
Нам горілочки дайте.

Вареної горілочки хочу,
А сирої та й сама вточу,
Бо сирая та й недобрая
Та на живіт нездоровая,
А варена солоденькая
Та на живіт здоровенькая.

Коровайниць садовили за стіл, давали їм горілки і вечеряти.
Вони співали:

Хоч течи, бочечко,
Хоч не течи,
Ще наш коровай у печі
Як ми коровай виймемо,
Тоді тебе, бочечко, вип'ємо.

163

А ми доти не підемо,
Доки його й не виймемо,
Таки будем під припічком спати,
Цього короваю дождати.

Весь час коровайниці співають обрядові весільні пісні і необрядові: «Ой чорна я си чорна», «Ой у полі дві тополі, одна одну перехитує», «По той бік гора, по цей бік друга», «Ніч яка місячна», «Їхав козак потайком», «Ой за мостом, мостом» «Зелене жито, зелене» та інші.

Далі, після танців, коровайниці співали обрядові пісні:

Старша коровайнице, (2 р.)
Подивися у віконечко,
Чи високо сонечко:
А як воно рано,
То ще погуляймо,

А як уже пізно,
Розходимося різно.

Додому, коровайниці, додому (2 р.)
Бо з'їли коні соломку,
А ще поїдять загати (2 р.)
Поки не вийдемо з хати,
А ми таки да не підемо,
Поки його да не виймемо.

Коли коровай вийняли з печі, весільна мати дає всім коровайницям по свіжоспеченій пишці, дякує за роботу, запрошує в неділю на весілля. Коровайниці з піснями розходяться по своїх хатах.

СУБОТА Запрошення на весілля, дівич-вечір, вбирання вільця

В суботу зранку до хати молодої сходились дружки святково вбрані у місцевий українській одяг. Молода також одягала український одяг, ленти, вінок, багато намиста, підперезувалась червоним тканим рушником. Як молода з дружками виходили з хати запрошували гостей на весілля, дружки співали:

Благослови, мати,
Вийти з цієї хати,
Село й обходити,
Весь рід запросити.

Поза садом да овес рясен,
А у саду виноград красен.
Я ягодки да й позбираю,
Своїх дружок да й повітаю.

Молода несе у руках верч, розміром як хліб, тільки зверху зроблені красиві візерунки. Його спекли коровайниці в п'ятницю. І от коли вона когось зустрічає по дорозі, вона повинна зупинитись, поклонитись і сказати: «Добрий день!». А коли заходить до хати пригласять, то з нею іде туди тільки

старша дружка, відчиняє їй двері, молода заходить, каже, кланяючись: «Просять батько, мати, і я вас прошу, приходьте завтра до мене на весілля». Їй відповідають: «Спасибі батьку й матері, а тобі хай Бог помагає». Молода повинна поклонитись і сказати: «Спасибі». Тоді хазяйка бере верч зі столу і віддає молодій. І так в кожній хаті, кого приглашають.

Дружки йшли по селу співаючи обрядових пісень. Співали дуже голосно, щоб усі чули, що молода кличе на весілля. Люди виходили з дворів подивитись на молоду і її дружок. Їм кланялась молода.

Дружки співали:

Неметена, доріжечка, неметена,
Там ходила Галочка непроведена.
Дайте нам василечки промести,
Молоду Галочку провести.

Ішли дружечки горою
Да й кликали подружку з собою:
– Іди, іди, Галочко із нами,
Зів'єм тобі віночок з перлами.
– А я того віночка не зношу,
Полюбила Василечка як душу.

Ой помалу, дружечко йдіте,
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава пилом не припала,
Щоб наша Галочка з личенька не спала”.

Низом, дружечки, низом
Да вистелим доріженьки хмизом
А в Іванка кінь вороненький
Перескочить хмиз зелененький.

Останньою хатою у молоді була хата молодого, вона
должна була туди зайти і запросити всіх на весілля.

Йдучи до молодого, дружки співали:

Чорнява Галочка, чорнява (2 р.)

1. Дружки, праворуч – Тютюн Наталка Софронівна, с. Вишеньки, 1906 рік
2. Молоді, с. Вишеньки, 1956 рік.
3. Молода зі своєю сестрою, с. Вишеньки, 1939 рік

Чорнявих дружок зібрала
До Іванка доріженьки питала.

А вже цяя пава (2 р.)
У батенька впала,
Що Галиночка Івана
Серденьком назвала.

Молодий теж ходив, пригласив своїх родичів. Заходячи до хати молодого, молода також повинна поклонитися і сказати: «Просять батько, мати, і я вас прошу, приходьте до нас на весілля». А потім треба поцілувати свекра і свекруху. Привітавшись, свекри пригласають до столу молоду і її дружок, стіл уже накритий, що Бог дав: капуста варена, тушена, картопля тушена, ряженка і кисіль. Оце і всі страви. Но якщо трохи багатша сім'я, то іще риба варена, холодець, але це вже в неділю на весіллі, а може і не бути, бо не було за що куплять. Частували самогоном та дінатурою вонючок. Добре, як у когось була якась сушка та якийсь компот, а то запивали простою водою. Дівчата і молода зголодали за день добре, то котра пригубила, а то ні, а вечеряли, що було. Потім поспівали не весільні, українські пісні і пішли додому. Свекруха подала верч зі столу, а невістка – поцілувала. Її молодий провів додому і повернувся до своєї хати.

167

Після цього молода з дружками йшли до хати молодої.
Перед двором молодої дружки співали:

Ой матінко-утко,
Ворочайся хутко,
Бо вже твоє утенятко йде,
Сімсот дружок веде,
Сімсот ще й чотири
Да всі молодії.

А ми по селу ходили,
Білі ніженьки стомили,
Сап'ян чоботи стоптали,
Поки всю родину зібрали.

Мати зустрічала дружок, тут уже чекали й інші дівчата, які прийшли на дівич–вечір. Мати садила за стіл, пригощала.

1. Весілля, с. Вишеньки,
1959 рік

2. Весілля, с. Вишеньки,
1947 рік

1. Весілля, с. Вишеньки,
1958 рік

2. Музики на весіллі,
с. Вишеньки, 1959 рік

1. Весілля, с. Вишеньки, 1950 рік

2. Молоді, с. Вишеньки, 1962 рік

3. Молода з матір'ю, с. Вишеньки,
1949 рік

На дівич-вечір дружки співали сумних пісень:

– Куди, доню, собіраєшся,
Що в хороше наряжаєшся,
Чи між туркі, чи між татари,
Чи між молоді бояри?
Чи на гору кременистую,
Чи між сем'ю сем'янистую?
– Ой там сем'я сем'янистая,
Там свекруха норовистая
Я до столу, вона скоса гляне,
Їсти хочу, аж серденько в'яне.
– Ти, невістко, діла не робила,
Половину хліба одломила.
– Якби моя та матінка знала,
Вона б мені їстоньки прислала,
Хоч голубом, хоч синицею,
Хоч братіком, хоч сестрицею.

Що Галочка в батька на одході,
Посадила горіх у городі.
Рости, рости, в землю коренися,
Мій батечку, не плач, не журися,
Кохай собі другуя такую,
Як викохав мене молодую.
Тяжко, важко другуя кохати,
А ще тяжче тебе забути.

171

Потім дружки починали вбирати вільце для молодої. Це – вирубана ялинка, яка прикрашалась різними саморобними прикрасами.

Дружки співають:

Ой у нашім селі нова новина,
Зацвіла в лузі калина,
Не так у лузі, як на селі,
У нашої Галочки на столі.

Летів горностаї понад сад,
Пустив пір'ячко на весь сад,
А підіте, дружечки, ізбирайте,
Галоччине вільце ізвивайте.

Ой ішли ми лугами, (2 р.)
Калину ламали,
Вже ж тобі, Галиночко,
Не ходити з нами.

Понад садом да й овес красен.
Там Галочка по саду гуляє,
З виноградом да й розмовляє
– Ви гілочкі розступітеся,
А ягідки та й пособіраю,
Своїх дружок да й повітаю.

– В мене батько рожив цвіт,
Зав'язав мені світ,
А матінка як зоря,
Рано заміж оддала,
Ой оддала мене мати
У чужую сторону,
У чужую сторону,
Між великую сем'ю.
Що великая сем'я
Сіла обідать сама,
А мене молоду
Посилають по воду.
Посилають по воду
До тихого Дунаю.
До Дунаю не дійшала,
Я криниченьку знайшла
Зачерпнула і взяла.
Половиночку відра.
Поки його донесла,
Слізенькими обмила.

1. Світилки, у другому ряду ліворуч – Чечуга Марія Іванівна, в першому ряду в центрі – Чечуга Параска Іванівна, с. Вишеньки, 1940 рік

2. Світилка, с. Вишеньки, 1955 рік

3. Світилка, с. Вишеньки, 1952 рік

1. Світилки, с. Вишеньки, 1948 рік
2. Родичі молодого на весіллі, 1947 рік
3. Весілля, с. Вишеньки, 1949 рік

Ой дохожу до воріт,
Щось у хаті гомонить
Щось у хаті гомонить,
Мати з сином говорить:
– Ой синочку, ти мій син,
Чом горілочки не п'єш,
Чом ти жіночку не б'єш?
– За що ж мені жінку бить,
Вона вміє все робить.
І наварить, й попере,
Білу постіль постеле.
Білу постіль постеле
І ляже коло мене.

Пізно ввечері закінчувався дівич-вечор, дружки розходились по домівках, щоб в неділю рано знову прийти на весілля.

Вільце вбирали і в хаті молодого, співали подібні обрядові пісні, а також українські народні:

Ой не жалько мені да некого,
Тільки жалько мені да отця мого.
Оженив він мене малоумного,
Малоумного, не розумного.
Да й узяв він жіночку молдаваночку,
Молдаваночу – не хазяєчку,
Не борщу не ізварить, не до мене не заговорить.
Не словечка сказать,
Не снопечка зв'язать,
Снип ізв'яже вона, він розв'яжеться,
Слово скаже – мені не наравиться.

175

Не вій, вітре, в гори (2 р.)
А повій межі двори:
Чи застелені столи,
Чи заметені двори,
Чи виметене подвір'я
Для Іванового весілля.

А у Вишеньках шавлія – починається весілля,
А хто його да й починає, Бог тому помагає,
А у Вишеньках шавлія – починається весілля,
Батенько його починає, Бог йому помагає.
А у Вишеньках шавлія – починається весілля,
Мати його починає, Бог їй помагає.
А у Вишеньках шавлія – починається весілля,
Брат його починає – Бог йому допомагає.

(Далі про всіх родичів так співають)

НЕДІЛЯ

Розплітання коси, вінчання, Весільний поїзд, продаж молодої, від'їзд до сім'ї молодого

Ранком дівчину треба всадовить на вивернутий кожух (щоб багата була). Дружки співають:

Ой дайте нам стільця,
До стільця – гребінця,
До гребінця – кожуха,
Щоб сіла молодуха.

176

Це відбувалося в ігровій формі, молода не хоче сідати, перекидає стілець ногою. І так три рази. Тоді аж її всаджують.

Тоді старша дружка зверталась до батьків молодої:

«Благословіть на все добре, благословіть своєму дитяті русу косу розплітати». Батьки відказували: «Бог благословіть.»

І так казали три рази. Всі дружки вставали і співали:

Благослови, Боже (2 р.)
І отець, і мати,
Своєму дитяті
Русу косу розплітати.

(Ці рядки співали три рази)

Дружки сідали і співали далі:

Ввійди, братіку, знадвору до хати,
Просить сестриця русу косу розплітати
Братік плаче – розплітати не хоче,

Така, братіку, годиночка настала,
Щоб моя коса до пояса впала,
Щоб моя коса із лентами зрівнялася,
Щоб я, молода з Іванком звінчалася.
(Кожен рядок цієї пісні дружки співають 2 рази)

Дружки співають:

Брат сестрицю розплітав,
А де він кіснички подівав?
Повіз на базар – не продав,
Наймолодшій сестриці подарував.
На тобі, сеструню, кіснички –
Від найстаршої сестрички.

Тим часом брати розв'язують кіснички, починають розплітати косу молодої. Тоді підходить старша дружка і ще одна – розплітають кожна потроху. І так прилучаються всі дружки – поки не розплетуть косу до кінця.

Мати вносить на хлібові вінок, кладе його на стіл. Дружки співають:

177

Последній день да суботонька,
Последній день да суботонька,
Обмий мати да головоньку,
Да розчеши да рівненько,
Да заплети да дрібненько,
Більше ти її не митимеш,
Білих ручок не томитимеш.

Ой, дай мені, моя мати, масла,
Бо я ж тобі коровицю пасла,
Пасла-випасла, щоб ти мені масла дала:
Русу-косу примочити, щоб віночок примостити.

Мати мочить дочці голову горілкою чи одеколоном, починає чесати її коси. А дружки потім продовжують готувати голову до вінка. Співають:

Надворі терен тешуть, (2 р.)
А в хаті косу чешуть,

Терен дотісують,
Русу-косу дочісують.
Надворі просо молотять,
А в хаті косу золотять,
Просо домолочують,
Русу-косу дозолочують.

До молодої підходить мати, держить в руках хліб, а на ньому – весільний вінок. Мати кладе вінок на доччину голову, цілує дочку в лоб. Молода встає і, тричі кланяючись матері в ноги, за кожним поклоном цілує хліб і материну руку. Потім знов сідає, і старша дружка вже до ладу одіває вінок.

Одягнена у вінок молода, встає і махає рушником поперед себе на чотири боки і кланяється. Дружки співають:

Встань ти, Галю, на ноги –
Посмутилися вороги,
Що твою русу косу розплели.
Стань ти, Галю, на стілець,
Махни рушничком навперехрест, –
Нехай відступить чужина,
Нехай приступить родина.
Приступи, родочку,
Бо я вже в віночку.

178

Молоду святково наряджають, чіпляють ленти, намисто.
Дружки співають:

Кропи нас, мати, свяченою водою,
Да ще щастячком, да здоров'ячком,
Доброю годиною.

До хати молодої приходять молодий із світилками, свахами, боярами, дружками.

Перед тим, як іти з молодим до вінця, молода пришивала йому букет із квітів. Він його повинен був викупити. Букет з квітів молода приколювала дружкам, світилкам, боярам, всім неодруженим учасникам весілля і навіть дітям.

1. Весілля, с. Вишеньки,
1965 рік.

2. Молода з дружками,
с. Вишеньки, 1975 рік

3. Молоді та батьки молодої,
с. Вишеньки, 1952 рік

Вони ніби-то повинні були відганяти нечисту силу і злі чари.
Всі букети кріпились шпильками або пришивались на ліву сторону, а молодому – на праву. Дружки співали:

Як я зятю квіточку пришивала,
Золотую голочку зламала,
Білу рученьку сколола
Задля зятенька сокола.

Ой казала Галочка – заміж не піду,
Посіяла василечки в зеленім саду,
Ростіть, ростіть василечки,
Буду поливать,
Полюбила Іванка – буду шанувать!

Мати з батьком благословляють молодих іти до вінця, кажуть: «Нехай вам Бог допоможе сходити до вінця».

Треба їхати вінчатись. З колгоспу дають пару коней, воза цілого, не драхлого і їздового. Коня і воза прикрашають як можуть. І молодий приїжджає до молодої вранці, з ним два дружки і сваха з світильником, невеликим букетом, літом то зі свіжих квітів, а осінню і зимою із сухих васильків і гвоздики. Посередині в світильник вставляється дерев'яний хрестик і чотири свічки. Молода повинна бути вже одягнена, а молодий застиляє воза рядном, посередині сідають молоді, а решта людей – по боках. Дружків мати в'яже рушниками, а свасі на світильник дає хустку. Їдуть до церкви вінчатись. Вінчалися так же само, як і тепер. Підходячи до церкви, дружки співають:

Ой попе, попе, батьку наш (2 р.)
Одчини церквицю проти нас,
Звінчай діток одноліток
В Божий час.

Як молоді вінчалися в церкві, обов'язково ставали на червоний тканий рушник, який потім зберігали як сімейну реліквію.

Коли йшли з церкви, дружки співали:

Ой цвічена калинонька, цвіченая!
А вже наша Галочка звінчана!

Червонії чобітоньки на ногах,
Що купив Іванко на торгах.
Хоч не на торгах, у лавці,
Своїй Галочці панянци.
Носи, носи, Галочка, здорова.
Не скажу тобі не слова.

Цвіченая калинонька, цвіченая!
А вже наша Галочка звінчана!
Золотий перстень на руці,
Червоний чобіт на нозі,
Що купив Іванко на торзі.

З церкви до своїх хат молоді із своїми гостями йдуть окремо.
Коли молода підходить до свого двору, дружки співають:

Вийди, матінко, вийди,
Да не буде тобі біди
Да стань на помості,
Прийшла дочка й гості.

Вийди, матінка, з калачем,
Звінчалася твоя дочка з паничем,
А не так з паничем, як з мужиком,
Зв'язала білі ручки рушником.

Ой матінко моя! (2 р.)
Тепер я не твоя,
Вже ж бо я того пана,
Що з ним шлюб брала.

Котилось яблучко з-під вінця,
Прикотилось під ворітця,
Скрипу, скрипу, ворітечка, не скриплять,
Десь мої матінка, довго сплять,
Десь мої матінка заснули,
Що мене молодую забули.

Мати зустрічала молоду з хлібом, сіллю, заводила за стіл, садила біля вільця. За нею заходили до столу всі дружки й світлики та інші гості.

Розпочинався обід, а потім починала грати гармошка та троїсті музики. Сходяться хлопці і дівчата з усього села і танцюють. Бувало так, що разом в один день гуляли п'ять свадьб, і молодь ходила з одної свадьби на другу. Наступає вечір і не запрошені на весілля ідуть собі додому, а запрошені лишаються у дворі. Подружки молодої і бояри, які запрошені, йдуть до хати да сідають за стіл. За столом прямо на лаві повинен лежати кожух, на який треба сісти молодим.

В цей час молодий із весільним поїздом йшов із свого дому до молодої, щоб її забрати у батьків. Перед двором молодої на воротах стоять хлопці і не пускають нікого у двір: хочуть, щоб за вхід молодий заплатив. Молодий дає горілку і ще щось, що в нього є. Світилки співають:

Пусти, свате, в хату (2 р.)
Нас тут не багато.
Четверо да п'ятеро
Усіх дев'ятеро.

Пусти, свате, в хату,
Тут нас не багато:
Ми тобі не докучимо,
Ми кубочки попорожнимо,
А Галочку собі візьмемо.

182

Весільний поїзд заходить у двір. Перед хатою стоїть стіл, за яким стоять дружки і також вимагають викуп, щоб зайти до хати довго торгуються, отримують цукерки, могорич, молодого пропускають далі.

В хаті відбувається самий головний торг – за молоду, яка з дружками сидить за столом. Торг веде її брат, а якщо немає брата, якийсь інший родич.

Старший брат, так називають хлопця, як нема рідного брата, бере платок і подає молодій. Вона тримається правою рукою за платок, і брат заводить її за стіл. За ними ідуть усі дружки. Молода і брат сідають на кожуха, а біля брата рядом сідають решта братів названих. Брат заводить молоду, а дружки співають:

Брат сестрицю за стіл заводить, як рожу сповиває.
Не йди сестрицю, не йди рідная, де рожа процвітає.
Де рожа процвітає, а хрещатенький да барвіночок устілає
садочок.

Устілає садочок, а запашні василечки із тином рівняються.
Із тином рівняються, бо там свекруха злая да лихая тебе
дожидаетсяя.

Далі починають продавати молоду. Біля столу стоять дві
дружки, ті, що в церкву їздили, і починають торги з братами.
Становлять на стіл тарілку, і молодий та бояри кидають в неї
гроші. Зразу кидали мелоч і дрібні гроші. І тут дружки-подруж-
ки починають співать:

Не скупись, Іванку, не скупися,
Да на свого шурина подивися,
А у нас шуринко не дорогий,
Положи червінець ще й другий.

На тарілку кладуть знову дрібні гроші, дружки співають:

Нащо нам ці мідяки давати,
Чи ми будем чавуни латати.
Дайте нам хоч однесеньке,
Якби було золотесеньке.

183

Тоді бояри кидають бомажні гроші, а дружки співають:

Ой нащо нам тряпки давати,
Чи ми будемо мішки латати.
Дайте нам хоч однесеньке,
Якби було золотесеньке.

Ой, не скупися, Іванку, не скупися.
Єсть у тебе в кошарі ягниця.
То візьми її да й продай,
А ті грошики брату віддай.

В цей період молодий стоїть біля столу за дружками, а сві-
тилки і бояри аж на порозі хати. І тоді дружки і світилки начи-
нають дразнитися:

Що то за сорока.
Що то за ворона
Стоїть у порога.
Крила розставила,
Ще й рот роззявила.

Світилки їм відспівують:

Ой ми ж не сороки.
Ой ми ж не ворони.
Ми по дереву не лазили,
Щоб вам очі повилазили.

Дружки продовжують співать:

Ой скільки ми тут стоятимем,
Сиру землю да топтатимем.
Хоть за стіл пускайте,
Хоть молоду давайте.

А брати все торгуються, дружки продовжують співать:

184

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю
Да й положи на тарілочку
за хорошу дівочку.

Коли вже зійдуться за ціну, дружки співають:

Братику да немислику,
сядь собі да на крісилку.
Не продавай сестри за руб, за чотири,
За два золотії, бо гроші як слина,
Брату сестра мила.

Братам ставлять могорич в придачу, і тоді вони ідуть з-за столу. А молодий старається якнайшвидше сісти до молодої, бо тоді вважалось, що він молоду купив. А бували і такі випадки, що молодий не дочекавшись завершення торгів, стрибав

через стіл. Сідаючи біля молодої, цілує її в щоку, чи губи скромно (не так, як тепер). І дружки співають:

Ой спасибі тобі, Іванку,
Що ти нами не погордував.
Молодую Галинку да й поцілував.

А були такі, що й не цілували, тоді йому співають:

Шелесь, шелесь да по дубині.
Пасли бояри свині,
Молодому заганяти,
Що не вмів цілувати.

Але молода тоді вже в сльозах, що молодий не поцілував.

Гості зі сторони молодого всаджувались за столом.

Дружки співали світилкам:

Здригнулися стіни,
Як світилки сіли,
А ще більше здригнуться,
Як горілки нап'ються.

А світилки й свахи не мовчали:

Не здригнулися стіни,
Як сватечки сіли,
Не будуть здригатись,
Бо не будуть впиватись

Дружки співали:

Від стола до порога,
Втоптана дорога,
То бояри утоптали
Да в піч заглядали,
Чи великі горшки каші,
Чи наїдяться наші,
Чи велика костомаха,
Чи наїсться наша сваха.

Їжте свашкі да не гнівайтесь,
Да на друге не сподівайтесь.
У нас горох не мочений,
Чечевиця у копах стоїть,
Риба – в морі, перець – у коморі.

Із-зі гори гуска летіла,
З перцем капуста кипіла,
Хоч з перцем, не з перцем,
Просимо з щирим серцем.

Їжте, бояри, капусту,
Наша капуста – не пуста,
Наша княгиня садила
Раненько вставала,
Часто поливала.

186 Сваха з світильником і запаленими свічками в ньому іде по лаві навколо стола, молоді нахиляються, а сваха три рази робить коло над головами молодих світильником, потім стукає в стелю, щоб свічки потухли, і світильник віддає молодій, щоб, як будуть дітки, то квітки клали в купіль, в цей час дівчата-світилки від молодого сідають уздовж лави, до бояр, навпроти дружок. Посеред столу стоїть вільце (ялинка, убрана калиною), а рядом на столі лежить коровай, убраний барвінком і калиною, підперезаний рушником. На верчі лежали 2 ложки, зв'язані лентою (молоді повинні ними їсти все життя).

Дружки співають:

У саду соловейко гніздо в'є,
Чи усім боярам місце є,
Котрому да не має, скажіте,
Молодого боярина посадіте.

Дружки величають старшу дружку:

Старша дружка в шубі, (2 р.)
На ній корали грубі,
Це мати їй купила,
Щоб здорова ходила.

Коли дружки довго мовчать, світилки співали:

1. Сестри молодого разом з родичами на весіллі, с. Вишеньки, 1955 рік

2. Молоді, с. Вишеньки, 1947 рік

Чому дружки не співаєте? (2 р.)
Мабуть, з редьки зуби маєте,
Боїтеся заспівати, щоб із вас не кепкувати.

Дружки:

Що вам світилки до того? (2 р.)
Пильнуйте носа свого.
Якби хусточки мали,
Носи б повитирали.

Світилки:

Старша дружка німа,
Вона моркву їла,
Дайте їй качана,
Щоб пісню почала.

Дружки:

Одсуньтеся, сови, од нашої молоді,
Нехай сяде панич із своїми паненятами.

188

Світилки:

Ой якби ми сови, не сиділи б коло молоді,
А ви, чорні гави, стійте перед нами.

Дружки співають:

Світилка-шпилька, край стіни,
А на їй сорочка не її,
Сусідка в вікно стукає,
Скидай сорочку, смеркає.

Світилки відспівують:

Брешете, дружки-поганки,
В мене сорочка з китайки,
З Києва да привезена,
Шовком помережена.
Мене мати випроводжала,
З скрині сорочку давала.

Дружки співають:

Старший боярин хороший,
Старший боярин хороший
Колокола не має, дружок не займає.
Дайте йому пугу, нехай їде в лугу.
Воли поганяти, а не дружок займати.

І тут боярин бере маленький дзвіночок і починає дзвонить до дружок, а дружки стараються відняти у нього дзвіночок. Дівчата співають: «Другий боярин хороший...» і так по порядку. Часто буває так, що дівчата забирають дзвіночка. Тоді на другий день хлопці ставлять могорич дівчатам за відібраний у них дзвіночок, щоб його викупить. Дружки продовжують співати:

Старша дружка-стружка,
А другая да коробочка,
А третя да колодочка,
А четверта да муку їла,
А п'ята та й одурила,
А шоста – непроста.
На сьомій – короста.

189

За столом співають різних пісень:

Біда за бідою, журба за журбою.
Віддали мене заміж, заміж молодю.
Я за слізми не бачу, за вітром не чую.
За лихим я мужем дома не ночую.
Що в садочку вітер дерева колише,
А брат до сестриці часто листи пише, питає:
– Ой, чи привикла, сестро, у чужому краї?
– Ой, хоч не привикла, мушу привикати,
У розкошах зросла, мушу горе знати.
Пусти мене, милий, до броду по воду,
До броду по воду та й до мого роду.
– Не пущу я, мила, до броду по воду.
Бо ти там розкажеш про нашу незгоду.

– Як будуть питати, я буду мовчати,
А як сльози поллються, то я вийду з хати.

Таку пісню співають дружки, коли у молодій нема батька:

Ой ходила да Галинка по крутій горі,
Загледіла селезеня на тихій воді.
Ой, пливи, пливи селезеню, пливи ід мені,
Припадала да Галинка ід сирій землі.
Ой, устань, устань, мій батеньку, устань ід мені
Да дай мені порядочок бідній сироті.
Ой, не встану, не встану ід тобі.
Насипали на груди мої сирої землі.
Ой, кланяйся ти, донечко, чужій чужині.
Нехай дають порядочок тобі сироті.
Ой, кланялась, мій батечку, чужій чужині,
Ніхто не дасть порядочку бідній сироті.
– Ой, глянь, подивись, чужа матінко, як сирітонька плаче.
Що вона плаче, гірко ридає, що порядку не має.
Нема порядку з самого ранку, не буде й до вечора.
Що стоять столи всі тісовії, нікому застилати,
Сидять дружечки всі молодії, нікому частувати.

190

Як сядуть дружки за стіл, співають:

Думай, думай да, Галинко, думай ще й гадай.
Брести тобі дві річеньки ще й третій Дунай.
– Перебрела три річеньки, а Дунаю – ні.
Забудеться дівування, а розкоші – ні.

Що Галинка в батьків на відході,
Посадила горіх у городі.
Рости, рости, мій горішеньку.
Моїм батькам на утішненьку.
Рости вгору, в землю коренися.
Моя мамо, да й не журися.
Кохай собі другу, таку,
Як викохала мене молодую.
Тяжко-важко другу кохати,
А ще тяжче тебе забувати.

Дружки починають пісні співають молодій:

Ой час, доню, да й на вечорниці.
Де гуляють подруги і сестриці,
Де дудочка да скрипочка грає,
Молодая челядь гуляє,
Тільки тебе, донечко, немає.
Біля мене да Іванко сидить.
За правую рученьку держить.
Ой не підеш, Галинко, гуляти.
Пора гульню да й забувати.
Ой не підеш да не ти, не я,
Тільки піде меншая сестра.

Ой у саду під калиною плаче мати за дитиною.
Куди доню собіраєшся, що хороше наряжаєшся?
Чи між турки, а чи між татари, чи між тії молоді бояри?
Чи на гору кам'янистую, чи між сем'ю норовистую?
А та гора кам'янистая, там свекруха норовистая.
Що не зроблю, вона переробить,
Що не скажу, то переговорить.

191

Ой матінко та й не гай мене (2 р.),
В доріженьку виряжай мене.
Тепер нічка да й темненькая,
Доріжечка да й далеченькая.
Кониченьки з доріжечки зблудять,
Вони мене молодую згублять.

Не плач, доню, не журися.
Дам я тобі в проводниченьки
Вороного да й кониченька,
Ще й братика за погонича,
А сестрицю для розмовоньки.
Що брат буде коня поганяти,
Сестра буде стиха розмовляти.

Молодий завжди привозив тещі на весілля чоботи. Цей обряд довго був обов'язковий. Зять взував тещу, а її чоботи викидав. Грала музика. Свахи співали й танцювали:

Оце тії чоботи, що зять дав,
він за тії чоботи дочку взяв.
Чоботи, чоботи ви мої,
наробили клопоту ви мені.
Оце тії чоботи, що з бичка,
чом не роблять чоботи, як дочка?
Чоботи, чоботи ви мої,
наробили клопоту ви мені.
А до води чоботи рипотять,
а від води слізеньки капотять.
Чоботи, чоботи ви мої,
наробили клопоту ви мені.
А я тії чоботи віднесу,
таки свою донечку відберу.
Чоботи, чоботи ви мої,
наробили клопоту ви мені.
А зять каже: другії тобі дам,
таки ж тобі донечки не віддам.
Чоботи, чоботи ви мої,
Наробили клопоту ви мені.

192

Після того як весілля втомиться від танців, всіх знову садили за стіл. Гості пили, їли, продовжували гуляти і співати різних пісень і обрядових і необрядових:

Попід мостом, мостом,
Росте травка ростом,
Люблю да люблю того козаченька,
Що високий ростом.
Не я його люблю, любить моя мати,
З ким стояла, в саду розмовляла,
Підківоньки зняти
Ой дай мені, Боже,
Раньше неньки встати,
Вирвати, вирвати в саду василечки,
Слід позамітати.
А мати старенька ранше мене встала,
Вирвала, вирвала в саду василечки,
Слід позамітала.

Співали й інших популярних українських народних пісень: «Ой там на точку, на базарі», «Летить галка через балку», «Ой у вишневому саду», «В саду гуляла» та інші.

Після цього дружкó забирає вільце зі столу, передає другому дружкóві. Той виносить з хати, а цей дружкó розбирає коровай і починає його різати. В цей час дружки співають:

Дружкó пелехатий,
Бігає кругом хати,
Де б його шатром стати,
Цей коровай роздати.

Дружкó вирізає шишку з короваю, яка знаходиться посередині, розрізає її пополам і подає на тарілках молодим. З однієї половини повинна бути срібна гарна грошина, і от кому з молодих вона дістанеться, той буде керувати сімейною касою. Далі дружкó розрізає коровай навпіл, половину віддає матері, а другу починає різати на кусочки, а другий дружкó роздає коровай дружкам, світилкам і боярам. Дружки співають:

Що дружкó коровай крає, золотий ніжик має,
Золотую ручку, срібную да тарілочку,
За ним да жена стоїть да дітей держить,
Да всі з кошелями, весь коровай забрали.

193

Всі пісні переспівують по два рази.

Чи не бачиш ти, дружкó,
Що бояри коровай крадуть,
Да в міх, да в кишеню.
Батькам на вечерю.
У міх да в рукавиці.
Дівчатам на вечорниці.

А люди, що стоять у хаті і сінях, кричать: «Дайте на запорожжє». Тоді дружкó нарізає кусочки, а інший дружкó несе сіни, і там його розбирають гості. Старости пригощають бояр і світилок, а дружки співають:

Старша світилка німа.
Десь вона морковку їла.
Дайте їй качана, щоб пісню почала.

Світилки співають.

Після того, як наспівались і нагулялись, відбувається завершення весілля – дарування.

Дружкó, перев'язаний рушниками навхрест, продовжує різати коровай на кусочки. Молоді встають із-за стола, беруть в руки велику хустку, куди будуть зносити дарунки.

Помічники старшого дружкá на двох тарілках по черзі розносять коровай кожному гостю. Ті беруть коровай, кажуть якісь побажання і кладуть на тарілку подарунки або гроші. Всі уважно слухають, що дарують молодим і що при цьому кажуть. Перед даруванням да роздачею короваю весільна мати обдаровує всіх гостей: хрещених батьків своєї дочки перев'язує дорогими речами і хустками, всіх жінок, що прибули на весілля перев'язує хустками. Близьких родичів дорожчими хустками, звичайних гостей – шерстяними хустками з квітками. Чоловіків перев'язує чоловічими сорочками, іншим вручає носові хустинки чи інші подарунки. Чоловіків також в'яжуть і хустками, і рушниками. Вважалось, що чим більше весільна мати видасть подарунків – тим щасливішим і багатшим буде життя дочки в новій сім'ї.

194

Ще вдень весільна мати та весільний батько відрядили машиною чи возами придане молодої до хати молодого. Це були меблі, посуд, одяг молодої, постіль, подушки, обов'язково перина, штори чи занавіски на вікна, килим та інші речі.

Підходив час прощатись з молодою та відряджати її до сім'ї молодого. Всі плакали, дружки співали прощальних пісень:

Бувай, бувай, товаришко, бо ми уже йдем.
А ми твоє дівування з собою берем.
Беріть, беріть, подружечки, не сердітесь,
Як вийдете за ворота – поділітесь.
Як вийдете за ворота – в чисте поле,
То кинете дівування в синє море.

Прощай, прощай, подруженько,
Бо ми вже йдемо,
Щасливої доріженьки, тобі даємо,

Щасливо тобі, дорога,
Їдь до свекрухи здорова.

Прощай, прощай подруженько, сестро наша,
Ми не твої подруженьки, ти не наша,
Щасливо тобі, дорога, оставайся з бабами здорова.

Розтелився барвінок по городу,
Кланялася Галочка всьому роду,
Стелись, стелись, барвіночку, по долині
Кланяється Галиночка всій родині.

Загортай, мамо, жар, жар,
Буде тобі дочки жаль, жаль,
Кидай у піч дрова
Зоставайся здорова,
Світи, мати, свічку, (2 р.)
Подивися у запічку,
Чи велика родина
Без єдиного сем'янина.

Свати співають:

195

Ой дайте ж нам дівку,
Ще й білу постільку,
Чотири подушки пухових,
Чотири сорочки льонкових,
І скриню, й перину,
І в дім господиню.

Ой виряджай мене, мати, виряджай,
Ой що маєш мені дати, то давай.
Ой дай мені два ряденця шовкових,
Ой дай мені дві подушки пухових,
Ой дай мені свитину й кожушину,
Бо я їду жити на чужину.

Дружки співають:

Тепер будеш, моя мати, тихо спати
Та й не будуть подруженьки під віконце підбігати:
Ой чи дома да Галочка, чи немає,
Чи з іншими подругами п'є, гуляє.
Ми ітимо на досвітки із нарубками,
Сидітимеш ти, Галочко, з діточками.

Молодий із молодюю кланяються батькам три рази. Свахи співають:

З нами ти, Галю, з нами (2 р.)
До чужої мами,
Межи чужийі люди,
Там тобі добре буде:
В нас вітер хату мете, (2 р.)
Сонечко хліб пече,
Вода в горшки лється,
Бо в нас так ведеться.

196

Мати дає дочці до свекрухи 2 ложки, 2 тарілки, скатерку, одяг, образи (ікони), подушки, і курку. Молоді йдуть до молодого (їх ведуть приданки і свахи). Тато, мати і всі весільні гості випроводжають їх за ворота. Уже глибока ніч або й перед світом. Грає музика. Свати з вузлами танцюють. А родина молодії співає на дорозі:

Сватове-боярове, просимо вас,
Полетіла наша галка від нас до вас;
Та не бийте її, не лайте, за гостя її приймайте.
Та не бийте її, не ворчіть, а що не вміє, то навчіть.

БАТЬКІВСЬКЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ

Мати вибирає молодиць (приданок), котрі вміють гарно співати. Вони сідають за стіл до молодії, чуть перевечеряють і потім збираються йти з молодюю до молодого. Молоді виходять з-за столу, стають лицем до ікон, а батьки беруть ікони, ті, що вінчались з ними молоді, і благословляють молодят, приказуючи (перший говорив батько, а потім—мати): «Благословляю, діти, вас я, і нехай вас Бог благословить, щоб ви у парі

1. Весілля, с. Вишеньки, 1939 рік

2. Молода з родичами, с. Вишеньки, 1952 рік

вік прожили, у мирі і злагоді, одне одного любили, людей поважали і щоб за нас батьків ніколи не забували». Благословивши, дають ікони цілувати молодим, а потім ікони накривають хусточкою і віддають молодим кожному в руки. Вони повинні приїхати до свекрів обов'язково з іконами. Молоді прощаються з батьками і поклоняються в хаті на всі чотири сторони.

ДОРОГА ДО ХАТИ МОЛОДОГО

Молоді йдуть до воза, де їх чекає кучер. Сідають посередині воза, а кругом них сідають приданки, так називають молодичь, які супроводжують молоду до хати молодого, і два дружки, ті, що з ними вінчатись їздили, і увесь час порядкували. Приданки співають:

По дорозі василечки поросли,
Куди нашу да Галинку повезли?
По дорозі василечки кущами,
Привезли ми вам Галинку з речами (2 р.).

Ой вийду я за ворота, млин меле.
Не гнівайся, свекорко, на мене.
Не сама я приїхала до тебе,
Сюди мене кониченьки привезли,
Тут мене ніченька обняла,
Тут же я молодая спать лягла.

Приданки співають біля воріт:

Ой бувай, бувай, моя мати, здорова,
Стелиться мені до свекрухи дорога,
Мені дорога, а тобі шляшок битий,
Ой як же тяжко мені без тебе жити.

Перед двором молодого розкладають вогнище, щоб молоді пройшли крізь нього. Приданки співають:

Ой сипала Галинка горішки,
Давала родові на віжки,
Ой за мною, родоньку, за мною,
Не буде сорома зо мною.

Ой чуй мати звістку:
Веде син невістку
З скрипками, з цимбалами,
З молодими боярами.

Ой сій, свекру, гречку
Рясную да рогатую,
Бо веде син невістку
Хорошую да багатую.

Коли молоді зайдуть у двір, приданки викликають із хати батьків молодого.

Ой, вийди, свашко, подивись.
Кого ми тобі привезли.
Ой, чи овечку, ой, да у мішку
Чи молодую да Галинку у вінку.

Повторяють пісню декілька разів, пока не вийдуть свекри з хати. Молоді з іконами кланяються, а батьки хлібом і сіллю благословляють молодих. Потім беруть у молодого ікону, потім у молоді і благословляють їх іконами, дають їм поцілувати образи і запрошують до хати. Молоді заходять у хату й обоє кланяються та цілують батьків. Приданки співають:

199

Ой панове сватове, просимо вас,
Прилетіло утенячко наше до вас,
Ви ж його не бийте, не лайте,
Ви ж його хорошенько приймайте.
Ви ж його раненько не будіте,
Ви ж його між людьми не судіте.

– Ой чуй, мати звістку: ведем тобі невістку,
Червону як калину, здорову як кобилу.

Батьки молодого приглашають молодих і приданок до столу. Молоді сідають на посаді, там повинен лежать кожух, щоб не на голу лаву сідали та не бідні були. Перевечерають, а потім молода з приданками ідуть в комору, де роздягають молоду. Там знімають вінок і ленти, молодий повинен розплести коси, а молода, як вже їй подобається, так їх і закладає на голові, бо більше заплітаться їй не можна, щоб життя не

плелоя. А молодий дає їй хустку на голову, котру вона дала йому на сватанні. Пока молода приводить себе в порядок, приданки ріжуть ленти на кусочки, так, щоб можна було пов'язать собі на лоб. Приданок свати теж в'яжуть хустками та різними подарунками. Тоді несуть ленти батькам, чіпляють у застібку рубашки батькові, а матері – в сорочку. Загадують їм потанцювати, грають музики, які приїхали разом з молодю. Після того, як роздали ленти, приданки від молодої їдуть прибирати в хаті. Застілають стіл. Клейонок тоді не було, були настільники, так називали скатерті свого ткання. Але можна було купити красивіший настільник, як було за що. Над столом вішали рушники, теж свого ткання або ті, що продавались в Києві.

Приданки та гості співають:

Ой казала весільна мати
По три чарки горілочки дати,
Що першая да на вишеньці,
А другая на черешенці,
А третя із калиною за рідною та дитиною.

Ой горілки, матінко, горілки,
Загорівся фартух у дівкі,
Да хай горить до пупа,
Щоб наша матінка була не скупа.

Ой а де ж той дядько Йосип,
Що горілочку носить,
І сам не п'є, і нам не дає,
Чи він буде да торгувати
Під новою да повіткою,
З молодю та невісткою.

Відбувається частування горілкою гостей, це такий обряд «перепую».

Під час «перепую» також співають:

Ой роде багатий,
Перепий товариць рогатий,
А ви, сестриці, – телиці,
А ви, зовиці – ягниці,

1. Весілля, с. Вишеньки, 1941 рік

2. Дружки, с. Вишеньки, 1963 рік

А ви, кумочки – курочки
А ви, перепійці, по копієцці.

Нарешті починається процес дарування. Раніше дарували гості молодого і молодої у хаті молодого. Всі люди приходили пізно ввечері від хати молодої до двору молодого і співали:

Пусти, свате, в хату, тут нас небагато:
Четверо да п'ятеро, всього дев'ятеро.

Виходять свати і приглашають до хати. Свати входять у хату з хлібом і сіллю, вітаються, а потім уже сідають за стіл, де сиділи молоді. Як сіла за стіл рідня молодої, їх частують, пригощають, чим Бог послав, а потім починають дарувати. Мати подає коровай на стіл, дружкб ріже на кусочки і підносить кожному на тарілці, а гості взамін повинні покласти те, що принесли подарувати. Першим підносять коровай батькам молодої. Батько забирає коровай і говорить, що він дарує. В той час повинен батько подарувати корову, но якщо нема, то хоч грошей. Молодиці від молодого стоять біля печі і крейдою записують на комині, що хто дарує, малюють корову, а одна або дві стоять посеред хати під сволоком і б'ють рогачем у сволок, приказують, і ставлять точки. Потім дарує мати: забирає коровай, говорить побажання і кидає на тарілку мелоч: «Дарую срібні і мідні, щоб жили в достатку і не були бідні». Потім по порядку всім гостям дружкб підносять коровай, а гості дарують. Що в той час могли подарувати? На тарілку молодої клали 3 рублі, молодому – 1 рубль. Дехто замість грошей – полотна кусочок на рукава, це 1.5 м, а то і менше, пару тарілок або мисок. Але рідні молодого і молодої дарували краще. Мені, добре пам'ятаю, в 1947 році рідний дядько подарував 20 німецьких марок. І скільки хто дарує, молодіці пишуть на комені і грубі, щоб після весілля молода мазала (побілила) комин. Молодої рід вечеряє, а на дворі гості молодого стукають у двері та стіни, виганяють сватів, щоб скоріше сідять їм за стіл. Але за столом не звертають на стук уваги. Батьки молодої встають, дякують і ідуть усі знову до дома батьків молодої. Тут уже починається справжнє весілля: п'ють,

співають, танцюють і гуляють до ранку. Випровадивши сватів, рідня молодого десь після півночі сідають за стіл і починають все спочатку: вечеря, дарування і гуляння. Коли вже рідня молодого подарує, тоді молоді ідуть спати до сусідів, бо дома місця нема.

Молодих відводять у комору, щоб перевірити, чи чесною прийшла молода.

ПОНЕДІЛОК Снідання для молодої

Молодята, виспавшись, ранком ідуть додому снідати, але тут уже поприходили похмелятись гості. Починається гуляння з самого ранку. А до матері молодої десь на 12 годин сходяться молодиці, кожна щось приготувала із їжі. Всі несуть молодій снідати. З ними ж ідуть і чоловіки. Приходять до воріт і співають:

Вийди, Галочко, вийди і
Та не буде тобі біди.
Да стань на помості,
Йдуть сестриці в гості.

203

Гості, які несуть молодій снідати, співають:

Ой на горі рута,
А в долині м'ята,
Покажіте, сусідоньки,
Де сватова хата.

І це повторюють декілька разів, поки не придуть молодята. Молода здоровається з кожним і цілується. Здороватись повинна не голою рукою, а крізь карман, тоді ж носили корсетки, а зимою юпки, то були кармани або ж через платок, щоб ніхто не зурочив молоді. Потім ідуть усі до хати, і молоді накривають на стіл. Всі сідають, а чоловіки приносять горілку. Садовлять молодих на посаді, де вони і раньше сиділи. Молодиці віддають куховаркам принесені харчі, співають:

Тиру-виру я на риночку була,
Мед-горілку пила,

Тиру-виру ще й солодкий медок,
Щоб не болів у Галочки животок.

Вареної горілки хочу,
А сирої та й сама вточу,
Бо сирая та й не добрая,
Та на живіт не здорова,
А варена солоденькая
Та на живіт здоровенькая.

Всіх садовлять за стіл. За столом співають.

Ой цвіченая калинонька, цвіченая,
А вже наша Галочка звінченая!
Уже вона русу косу розчесала,
Уже вона із Іванком переспала.

Сваха сваху ждала,
Горілочку в барильце зливала,
Поки ми не вип'ємо,
То додому ми не підемо.

204

Ой, матінко-вишня, чи я у вас лишня,
Що ви мене туди оддали, де я непривична.

Співали за столом різних пісень:

Ой пряла б я куделицю, голівонька болять.
Ой пішла б я у шиночок – милий не велить
Як поїхав мій миленький у далекий степ,
А я свою куделицю об припічок геп.
Лежить моя куделиця, надулася,
А я пішла у шиночок напилася.
Як приїхав мій миленький із степу до хати
Да й питає дрібних діток, а де ваша мати.
Ой цить, тату, ой цить тату, ой цить, не кричи,
П'яна мати спить в кроваті, гляди не збуди.
Устань, устань, моя мила, устань пробудись,
Візьми собі карбованець, не pomoже – й два,
Вчора пила на корову, сьогодні – на вола.
Ой бодай же, моя мила, не діждала,
Щоб ти мої сірі воли пропивала.

1. Весільні музики, с. Вишеньки, 1963 рік
2. Молоді, с. Вишеньки, 1949 рік
3. Весілля, с. Вишеньки, 1964 рік

Не на того вола пила, що в полі оре,
А на того вола пила, що рано встає,
Не на тую корівоньку, що пасеться,
А на тую корівоньку, що несеться.
Вставай, мила, похмелимось разом!

Перед тим, як іти додому, дружки співають:

А ми в свата да й не набулися,
Горілочки да й не напилися,
Тільки пили пиво та бачили диво.

Діду, дідусеньку!
Ти ж було селом ідеш,
Ти ж було в дуду граєш,
Тепер тебе немає,
Дуда твоя не грає,
Пищики осталися,
Чорненькому попалися,
Гу, гу! В зеленім лугу
Свадьба іде: черепашка свашка
Пішла за Івашка, а блощиця-гнида
Пішла до Демида!
Гу, гу! В зеленім лугу!

(і так декілька разів співають)

Виходячи із-за стола співають:

Устаньте, братці, підведіться,
Господу Богу помоліться.
Да подякуйте свату
За повненьку хату,
Щоб сват дождав синів женити,
А дочок одружити,
Нас на весілля просити.

Молода дає своїй свекрусі і свекру подарки, які наготували. Молоді нахиляються, їх голови вкривають хустками. Свекрусі дарували якусь гарну хустку, а свекру – ситцеву рубашку чи байкову, але це вже після війни. Подарунки чіпляли на високе

1

2

1. Весілля, с. Вишеньки, 1964 рік

2. Молода з друзьками, с. Вишеньки, 1985 рік

саморобне дерево або якесь інше місце. Потім підходить дружкó з рогачем або цiпком довгим i починає знимати цi подарки. Тут вiн грається, не зняв – стукає цiпком в стiну – це стрiляє, i так декiлька разiв. Потiм знимає хустки з голiв молодих, i батькiв в'язуть подарками. Пiсля цього починають снiдати, садовлять i свекрiв до столу. Як пов'язуть батькiв, входить гармонiст у хату i грає, а батьки повиннi потанцювати. Молодицi, поснiдавши, прибирають усе своє. Якщо щось лишилось на столi, забирають з собою. Виходять у двiр ще потанцювати, а потiм попрощавшись з молодими, iдуть до матерi молодоi. Все, що забрали з собою, ще дорогою допивають i вже з пiснями i танцями iдуть, чутно на все село. Потiм приходять дружки: також обiд принесли. Так само бiля ворiт спiвають «Вийди, Галинко, вийди». Молодi виходять, здороваються, а потiм гостей молодi ведуть до сусiдiв, де велика хата, i там обiдають. Тiльки не зразу, а як натанцюються, бо музика тут iм грає. А потiм обiд.

208

I як уже нагуляється молодець, тодi iдуть дружки i свiтилки, накривають столи тим, що попринесли молодим на обiд з дому: мати молодоi передає дружками їсти молодим, але i свекруха може щось додати на стiл. Пообiдавши, брат розрiзає верчi, з якими молода ходила по селу i кликала на весiлля, на кусочки iїх роздає всiм за столом. Потiм молодець йде додому, прощається з молодими.

Вшанування незайманостi молодоi

Рано, пока немає молодиць, приходять брати i вивiшують прапор червоний, молодий повинен дати. Це ознака того, що молода була незайманою в першу шлюбну нiч. Встановлюють його на високому деревi i охороняють, а приходять бояри i стараються як-небудь залiзти i зняти прапор, але тут боротьба iде не на жарт. А буває, що бояри умудряються i знинуть прапор, тодi могорич боярам виставляють, щоб повернути прапор.

ВIВТОРОК

На третiй день, у вiвторок, ще гуляють: варять суп i гарбуз, бо на обiд знову посходяться гостi i будуть веселитися. Ще

гості від молодого ідуть до сватів молодої, бо фактично вони в них не були. І от на третій день наряджають батьків в смішний одяг, садовлять на тачку чи сані, як весілля зимою, і везуть до сватів. Співають:

Ой, сваточки-голубочки,
Ми в вас не були.
Ми вашої горілочки не пили.
Тепер же ви нас гостіте,
Цебром горілку носіте.
Ой, хоть не цебром, так відром.
Прийняли ми вашу дочку з добром.

По дорозі, жартують, роблячи якусь шкоду в дворі тим, хто не прийшов на весілля. Інколи батьків на тачці везли до води, щоб там їх викупати, якщо дозволяла погода.

Вся ця ватага веселилась, танцювала і співала різних веселих жартівливих пісень.

Молодий молоду, повалив на льоду,
Уставай, молода, бо холодна вода.

Танцювала баба з дідом,
Загубили торбу з хлібом,
Оце ж, діду, танцювання,
Загубили харчування.

Дід косить, баба в'яже
Дід просить, баба ляже,
Дід закинув праву ногу,
Баба скаже: Слава Богу!

Чи я тобі не казала, чи не говорила,
Не лягай коло мене, бо зробим Гаврила.
А ти ж мене не послухав, коло мене вклався
Тепер ходиш, та й питаєш, де Гаврило взявся.

Що у мене пелена
Та й не ваших пелін,
Підтикана, підсмикана
Аж до самих колін,

1. Молода з друзками, с. Вишеньки, 1926 рік
2. Весілля, циганщина, с. Вишеньки, 1975 рік

1. Молода із родичами,
с. Вишеньки, 1961 рік
2. Весільні танці,
с. Вишеньки, 1956 рік

1. Весілля, с. Вишеньки, 1939 рік

2. Молода з дружками, с. Вишеньки, 1970 рік

От тепер мені буде, от тепер мені є,
Коло бока заморока мені спать не дає.

Отакочки, отакочки, ночувала без затички,
Прокинулась уночі, а затичка на печі
Прокинулась вранці, затичка на лавці.

А ще свадьба не кінчається,
Щось у батька телепається,
Горілочка у барилечку,
Поки ми її не вип'ємо,
То дододму ми не підемо.

Ой спасіба куму, ой спасіба Гальці,
Ой спасіба добрим людям, що дали по чарці.
І по чарочці, і по парочці, ще й по тому стакану,
Що на лавочці і чарка мала, і горілки нема,
Хілю, хілю – тече, коло серця пече
На здоров'я пилось, аж по бороді лилось,
Ще й по білій пелені на здоров'я мені.

А смерть прийшла, не застала дома,
А застала у куми коло самогона.
І пить будем, і гулять будем,
А смерть прийде – помирать будем.

213

Прийшов кум до куми позичити яндоли,
Кума ногу підняла – ось тобі яндола.

Ой кум кумі рад, повів куму в виноград,
Щіпай, кума, ягідкі, которіі солодкі,
А которіі гіркі – для моєї жінки,
А котори горенять – мої діти поїдять.

Ой топнула я, перетопнула я,
І випила четвертину – і не лопнула я.

Зарізала наша мати півня,
Поставила на припічку пір'я,
А наш батько пердун, усе пір'я роздув.

Одна нога тупотить, а друга не хотить,
Я з туєї да на тую, да другу роздратую.

На весіллі була, бачила Панаса,
Він мене туди водив, а я не далася.
Ой ви, дядьку Панас, прийдіть завтра до нас,
Ми вареників наварили, да й угостили вас.

Ой кум до куми залицявся,
Посіяти конопельки обіцявся,
Ой він сіяв, присівав, підсіваючи казав:
Ти, кума, ти душа ти кругом, кумо, хороша

На городі буркун ягідок не родить,
А що кум до куми щовечора ходить.

- Ой, кумцю моя, принесу я жита.
- Ой не йди, не неси, щоб не була бита.
- Ой, кумцю моя, принесу ячменю.
- Ой не йди, не неси, де я його змелю?
- Ой, кумцю моя, принесу я гречки.
- Ой не йди, не неси, не трать суперечки.
- Ой, кумцю моя, принесу я сала.
- Ой прийди, принеси, я цього чекала.
- Ой, кумцю моя, принесу сметани.
- Ой прийди, принеси, милий мій, коханий.

За столом співали багато українських народних пісень: «Ой там на точку, на базарі», «По той бік гора, по цей бік друга», «В кінці греблі шумлять верби» та інші.

НЕДІЛЯ (ЧЕРЕЗ ТИЖДЕНЬ ПІСЛЯ ВЕСІЛЛЯ)

Молоді йдуть до батьків молоді разом із найближчими родичами молодого. Вони несуть батькам подарунки і пироги. Цей обряд називався «Пирого». Пирогів обов'язково повинно було біти сім. Батьки молоді готували до цього дня святковий стіл, бо цілий тиждень молодій заборонялось приходити до їх хати. Збирались родичі, веселились, грали на рубель та качалку і всім було весело, за столом співали і сумні, і веселі пісні.

1. Молода з дружками, с. Вишеньки, 1954 рік
2. Весілля, с. Вишеньки, 1965 рік

1. Весілля, с. Вишеньки, 1949 рік

2. Весілля, с. Вишеньки, 1965 рік

1. Дружки зі старшим боярином, с. Вишеньки, 1935 рік

Ой давно, давно у матінки була,
Уже ж моя доріженька пилом припала,
Пилом припала, терном заросла,
Червоною калиною позаросла.
Як я ісхочу, терен висічу,
Червону калиноньку до пня висічу,
До пня вирублю, до рідної матінки в гості полину.
Полям летіла, зілля кропила,
У вишневім садочку спочивати сіла.
– Ой чи матінка чула, що я в неї була?
– Ой якби ж, моя доню, усе це я чула
Відчинила б віконечко, щоб ти залинула, (2 р.)
Дала б тобі їсти й пити, щоб ти оддохнула. (2 р.)

За столом розмовляли і багато співали:

Пожену я воли між крутиї гори,
Розчешу я русу косу аж по чорні брови.
Пасітеся, воли, не бійтеся вовка,
А я піду погуляю, Дівчина я ловка.
Прийшов я до неї, просять мене сісти,
Дають мені на тарілці три яблука з'їсти.
Три яблука з'їсти, ще й стаканчик рому,
Випий, випий, козаченьку, й не кажи нікому.
Як прийшов додому, не сказав нікому.
На тисовий стіл схилився, тяжко зажурився,
А прийшов товариш, просить погуляти,
Не здужаю, братіку, не перейду хату.
Як почула мати з другої кімнати,
Треба тобі, мій синочку, воріжку шукати.
Не допоможуть, мамо, воріжки руками,
А допоможуть, мені, мамо, яма та лопата.
У неділю рано всі дзвони дзвонили,
Молодого козаченька да й похоронили.

Ой чиї то воли по горі ходили,
Ой то ж того козаченька, що ми втрюх любили.
Одна полюбила, нічого не знала,
А друга полюбила, постіль білу слала.

Третя полюбила – дала йому чари, які сама знала.

Що в нашого молодого воли полові,
А в нашої молодії занози нові,
Да будемо орати да все цілину,
Да будемо сіяти да все ярину.
Ой щоб наша яринька зелена була,
Ой щоб наша родинька щаслива була.

Родина співає ще довго, гомонять про життя. Так закінчується весілля.

Весілля, с. Вишеньки, 1945 рік

1. Дружки Мотря Підчибій та Видиборець, с. Вишеньки, 1925 рік
2. Дружки Улита і Гешка Гелевешки, с. Вишеньки, 1920 рік
3. Весілля, с. Вишеньки, 1954 рік

1

2

1. Весілля, ліворуч від молодого – старша дружка, с. Вишеньки, 1957 рік
2. Весілля, с. Вишеньки, 1962 рік

1. Молода з друзками, с. Вишеньки,
1989 рік

2. Подружжя Стрілька Олександра та
Тютюн Валентини,
с. Вишеньки, 1971 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВОРОНЬКІВ (перша половина XX ст.), записане Гриценко Н. І. в 2018 році.

СВАТАННЯ

Весілля у Воронькові з давніх-давен було скромним, але веселим. Початком весільної церемонії було сватання. Цей обряд мало відрізнявся від загальновідомого. Два чоловіки поважного віку(їх називали «свати» або «старости») йшли з парубком до батьків дівчини і просили їхнього дозволу на одруження. При цьому запитували й саму дівчину, чи вона згодна. Випадки, коли дівчину віддавали проти її волі, траплялися дуже рідко. Свати, зайшовши до хати, виголошували довгі промови про ловців, які шукають прекрасну куницю, про сліди, які привели до цього двору. На випадок згоди старости з батьками обмінювалися хлібом, а дівчина пов'язувала їх рушниками. Парубкові вона припинала до пояса хустку. Якщо ж треба було відмовити, то замість прикрих слів батько частував сватів чаркою горілки, а принесений хліб повертався старостам. Сватання відбувалося, як правило, у четвер. Але ні в якому разі у піст.

223

ОГЛЯДИНИ

Через деякий час після сватання відбувались оглядини. Батьки молодого із хлібом та сіллю (хліб покривали красивою хусткою) приходили до молодої, де їх уже чекали молода та її батьки. З великою радістю вони обмінювалися хлібом і запрошували за стіл. Якщо в котрогось із молодих не було батька чи матері, то їх місце займали хрещені. На оглядинах домовлялися про день весілля.

П'ЯТНИЦЯ

У сільській раді розписувалися завчасно. А весілля розпочиналося в п'ятницю обрядом, який називався «шишки». На «шишки» запрошували гостей коровайниці. Ними могли бути

молоді, обов'язково одружені, щасливі в шлюбі дві жінки. Вони одягалися у святковий національний одяг. Поверх корсетки чи восени юпки (так називали у Воронькові теплий одяг, схожий на свиту, пошитий із сатину і утеплений ватином) надівали добре (коралове) намисто, срібний ланцюжок і янтарне намисто, підперізувалися червоним тканим рушником. Голова була пов'язана красивою хусткою, але з-під неї обов'язково майорили кольорові стрічки. Коровайниці ходили від хати до хати, запрошуючи: «Просили батько, просили мати, і ми просимо: приходьте на шишки».

Увечері до хати молодої сходилися запрошені жінки ліпити «шишки» і коровай. У цьому дійстві знову ж таки могли брати участь лише заміжні, ні в якому разі не розлучені молодіці. Жінки брали з собою хто борошно, хто яйця, хто цукор – у кого що було. На «шишки» приходили й люди від молодого. Заходячи до хати, вони співали:

Ми до свахи йдемо,
Хлібину несемо.
Дай же свасі чути,
Що ми маєм бути.
Нехай сваха чує,
Вечерять готує.

224

Старі жінки співали пісню таку:

Стара баба на коровай ішла,
Коробочку яєць несла.
Перестріли хлопці
Та побили яйця в коробці.
А щоб баба знала
Та короваю не мішала.

Зійшовшись разом, жінки співали:

Добрий вечір тому,
А хто в цьому дому,
Старому й малому,
Й Богові святому.

1. Молода Григоренко Галина Михайлівна із старшою дружкю. В руках у молоді весільний посох, в руках у старшої дружки – хустка із шишками, с. Вороньків, 1952 рік

3. Дружки Надя Бунчук і Галя Григоренко, с. Вороньків, 1950 рік

1. Молода з дружками та світилками, с. Вороньків, 1920 рік.
2. Молода із старшою дружкою. В руках у молоді весільний посох, в руках у старшої дружки – хустка із шишками, с. Вороньків, 1963 рік

Потім жінки ставали до стола й замішували тісто. При цьому співали багато пісень. Коли шишки і коровай були зліплені, їх садили в піч, приспівуючи:

Наша піч регоче,
Короваю хоче.
Будем з печі вигортати,
Коровай туди саджати.

Коли коровай спікся, його витягували з печі і запрошували кучерявого вимести піч. Виходив кучерявий хлопець і говорив: «Кому тут треба піч вимітати?» Усі кричали: «Нам!» І кучерявий починав вимітати піч, а кучерява вимазувала його сажею. Усі співали:

Кучерявий піч вимітає,
Кучерява в піч заглядає.

Ці слова повторювались три рази.

На шишки приходив молодий з боярами. Зайшовши до хати, він віддавав матері молодій шишку, а молодій – ціпок, з яким вона мала кликати на весілля. Спочатку молодий давав кривий некрасивий ціпок, і всі присутні обурювались, наголошуючи, що молода струнка, красива і з таким ходити не буде. Потім пропонувався ціпок із бузини. Його також відмовлялися брати. Врешті знаходився рівенький, обов'язково калиновий, бо саме такий принесе щастя. Тоді вже молода його приймала. Після цього першу шишку, витягнену з печі, давали молодому, а коровай, накривши рушником, виносили в інше приміщення. Потім сідали вечеряти. Повечерявши, співали, танцювали на рогачах, жартували, сміялися. Було дуже весело. Сумувати в цей день не можна було. Та й на шишки приходили люди, в яких усе було добре: і щасливий шлюб, і здорові та щасливі діти. Вважалося, що таким буде і життя молодих. Коли люди починали збиратися додому, мати говорила: «Спасибі вам, люди добрі, що поліпили шишки нам. Приходьте на весілля!»

СУБОТА

У суботу молода з друзками запрошували гостей на весілля. Але ще зранку дівчата починали одягатися. Допомогали в цьому родичі, сусіди. У Воронькові одяг і в молоді, і в дружок був однаковий. Це була вишита святкова сорочка, спідниця, корсетка. Обов'язково багато намиста. Намисто було коралове, «кам'яне» і скляне(його називали золотим). Ще у кожної без винятку дівчини було янтарне, з великими намистинами. Його називали «лінтар». Поверх намиста надівали срібний ланцюжок. Якщо в котроїсь бідної дівчини чогось не було, то позичали в родичів чи подруг. Голову пов'язували парчевою хусточкою, а поверх уже надівали «бруньчастий» вінок, виготовлений з паперових квітів та бруньок, покритих воском. Вінки також у всіх були однакові. Якщо це була осінь, то одягали «юпки» – верхній одяг, а зимою – кожушанки, взували хромові чоботи. І влітку, і в холодні пори року стан обвивали червоним кролевецьким тканим рушником. Ось вони вже були різні. На вузол їх не зав'язували – щоб не було вузлів у подружньому житті.

228

Одягнувшись і зібравшись у молоді, дружки вирушали кликати на весілля. Попереду йшла молода з тим ціпком, який їй приніс напередодні молодий, і перша дружка. В руках у неї були шишки, зав'язані в красиву хустку. Ідучи вулицями села, дружки співали різних пісень. Якщо на дорозі зустрічався перехожий, молода і перша дружка вклонялися. Підійшовши до хати того, кого мали запросити на весілля, дівчата залишалися на вулиці, продовжуючи співати, а молода з першою дружкою заходили в хату, вклонялися і запрошували словами: «Просили батько, просили мати, і я прошу: приходьте до мене на весілля». Запрошуючи хрещених, молода вручала їм шишку на знак поваги. Шишку залишала і в хаті молодого. В цей саме день на весілля кликав і молодий з боярами. Вороньків – село велике, тому бувало в один день по кілька весіль, і молоді могли зустрітися. Коли таке траплялося, вони обов'язково кланялися, цілувалися і розходилися.

В суботу увечері в молоді влаштовувався дівчачий вечір. Прибравши в хаті, молода чекала дружок. Вони приходили з піснею:

Ой на горі рута,
Ой на горі м'ята.
Ой скажіть же, добрі люди,
Де сватова хата.

Дівчата заходили до хати, вбирали молоду і співали, а її брат приносив вільце, примовляючи: «Дружечки, дружечки, чи можна вільце внести?» Дівчата відповідали: «Занось!» Вони починали вбирати вільце, співаючи:

Ми вілечко вили,
У хліб устромили,
Щоб було на столі повно,
А нашим молодим гарно.

Сидять дружечки у три рядочки,
А Галочка попереду.
Усі дружечки заспівали,
А Галочка та й заплакала.

Співаючи і прикрашаючи вільце, чекали молодого. Він приходив із боярами, свахами, дружками та світилкою. Це була молода Дівчина, вона тримала в руках букет із квітів та ласкавиці, в який уставлялося три свічки. У цей час дівчата вже сиділи за столом. Біля молодої сидів її брат. Дружки починали співати:

229

Не наступає Литва,
Буде з нами битва.
Будем битися, воювати,
А Галочки не віддавати.

Перший боярин говорив: «Добрий день у вашій хаті. Ми довго ходили по світу, у нас є гроші, є князь. Ми хочемо купити йому молоду». Сваха додавала: «Ану, дівчата, посуньтесь, дайте місце нашим боярам!»

Дівчата:

- Не посунемося!
- То що вам треба?
- Викуп!

1

2

1. Молода з дружками, с. Вороньків, 1952 рік

2. Молода із старшою дружкою. В руках у молодій весільний посох, в руках у старшої дружки – хустка із шишками, с. Вороньків, 1963 рік

Гості від молодого співали:

Ой покажіть молодую,
Ой покажіть молодую,
Чи вона у вас золотая,
Що така дорога?

Дружки відспівували:

Де бояри волочилися,
Що так довго забарилися?
Чи сіно косили,
Чи хліба просили,
Чи в соломі ночували,
Миші уші под'їдали?

Старший боярин прибрався,
Сів та й не умивався.
Повели його дружки
Та й до калюжки,
Нахилили, вмили, Богу помолили!

Гості від молодого торгувалися з братом молодої, пропонуючи тому дрібні гроші. Дружки співали:

231

Ой годі нам мідяки давати,
Ми не будем чавунів латати!
А дайте нам хоч однісіньку,
Аби була золотісінька.

Ми думали, що свати багаті,
А вони скупуваті.
Ми не хочем п'ятаками брати,
Чи ми будем чавуни латати?

Свахи у відповідь:

Що ж то за сороки?
Що ж то за ворони?
По столах стрибали,
Роти роззявляли.

Дружки:

Не стій, зятю, за плечима,
Та не лупай очима.
Та заглянь у кишеню,
Та витягни грошей жменю.

Торгуються дружки:

Старша світилка боса,
А друга курноса.
Стоїть як дурная,
На ній сорочка не білая.

Світилка у відповідь:

Брешете, дружки-поганки,
В мене сорочка з китайки.
Із Києва привезена,
Чорним шовком помережана.
Мати сорочку давала,
У світилки проводжала:
Іди, доню, у світилочки
Та не пий же там горілочки!

232

Дружки:

Світилка маленька,
У неї сорочка драненька.
А ви, дружки, не зівайте,
На світилку поглядайте!

Старша світилка коса
Наїлася проса.
Вийшла танцювати,
Просо стало випадати.

Свахи та світилка:

Ой од печі до порога
Та протоптана дорога,
Її дружечки топтали
Та у піч заглядали:

Чи велика костомаха,
Чи наїсться наша сваха.

Дружки:

Шелест, шелест по дубині.
Пасли бояри свині.
А Івану заганяти,
Що не вмiє цілувати.

Свахи у відповідь:

Перша дружка – стружка,
А другая – та коробочка,
А третя та колодочка,
А четверта муку сіє,
А п'ята половіє,
А шоста не проста,
А на сьомій короста.

Дружки:

Перший боярин косий,
А другий безносий,
А третій без вуха,
Та й той пісню слуха.

233

Свахи і світилка:

А дружечка різва
Попід піччю лізла,
Стоноги ловила,
Зубами давила.

Дружки:

А казали, свати багаті,
А вони убогі.
А в них коні та безногі,
А самі вони пішки ішли,
Молодого в мішку несли,

1. Дружки на весіллі, с. Вороньків, 1965 рік

2. Молода із старшою дружкою. В руках у молодій весільний посох, в руках у старшої дружки – хустка із шишками, с. Вороньків, 1963 рік

А свашечок у рядниночці,
А світилок у торбиночці.

Свахи і світилка:

Що в нашого свата
З верби, з лози хата,
Сволоки з берези,
А дружечки розвези.
Ой доки ми та стоятимем,
Сиру землю та топтатимем
Червоними чобітками
З золотими підківками?.

Коли вже торг закінчився і молоду купили, брат молоді забрав гроші і звільняв місце для молодого. А дружки співали:

Ой татарин, братику, татарин.
Продав ти сестричку задаром.
Чорні брови за п'ятак,
Біле личко віддав так.

Свахи і світилка:

Відсувайтесь свої
Від нашої молоді.
Нехай сядуть соколоники
Із чужої сторононьки.

Дружки:

Здригнулися стіни,
Як бояри сіли.
Іще більше іздригнуться,
Як горілочки нап'ються.

Після цього усі гості від молодого сідали за стіл. Мати молоді перев'язувала свих, дружків, а світилка проводила такий обряд. Молодий з молодію нахилили голови, а вона букетом із запаленими свічками обводила три рази над їхніми головами і гасила свічки. Тільки після цього розпочиналося застілля.

1. Весілля, в центрі – молода із весільним посохом, с. Вороньків, 1953 рік

2. Весілля, в центрі – молода із весільним посохом, с. Вороньків, 1964 рік

Горілки на столах не було. Нею частували представники від молодого – дружки, перев'язані через плече рушником. Дружками були чоловіки свах. Вони підходили до гостей. Один ніс тарілку, на якій стояло чотири чарки, а другий наливав у них горілку. Так і частували кожного. Якщо дружки з горілкою довго не появлялись, то гості співали:

Де той дядько Йосип,
Що горілку носить?
А він її тисне та тисне.
Нехай вона йому скисне!

Коли вже застілля закінчувалося і гості від молодого збиралися додому, то, виходячи із-за столу, співали:

А ми в свата були,
Горілки не пили.
А дійдемо до криниці –
Нап'ємось водиці.
А дійдемо до другої –
Нап'ємося холодної.

Молода з дружками, в руках у молодої – весільний посох, с. Вороньків, 1948 рік

1. Молода з дружками. У руках в молоді – весільний посох, ліворуч від молоді – перша дружка, яка тримає «шаблю», а праворуч дружка тримає завернуті у хустину шишки, с. Вороньків, 1963 рік
2. Молода Муха Катерина Антонівна із першою дружкою Москалець (Бондаренко) Галина Дмитрівна, с. Вороньків, 1961 рік
3. Молода із старшою дружкою, с. Вороньків, 1960 рік

1. Весільні дружки, с. Вороньків, 1947 рік

2. Циганщина, с. Вороньків, 1972 рік

1. Циганщина, с. Вороньків, 1971 рік

2. Дві весільні пари, с. Вороньків, 1949 рік

НЕДІЛЯ

Недільний день розпочинався з «худоби». Так називали у Воронькові придане молодої. У скриню, чи пізніше у шафу, мати клала дочці все необхідне для життя у свекрухи: подушки, перину, рушники, рядна, одяг і т.п.

Вранці від молодого приїжджали по «худобу». Усе вантажили на підводу чи на машину, накривали красивими ряднами чи покривалами і з піснями везли до молодого. А вже після «худоби» молодий з боярами, світилкою, свахами та їх чоловіками(дружками) ішли по молоду. Виряджаючи доньку з хати, мати три рази переходила молодятam дорогу, благословляючи їх у щасливу сімейну путь. За молодою відправляли ще кілька одружених пар. Усі йшли до церкви на вінчання молодих.

Після цього йшли до молодого обідати. Його батьки зустрічали молодих на порозі із хлібом-сіллю і запрошували до хати такими словами: «Благословить вас Бог, діти, і ми вас благословимо розумом добрим та віком довгим, щоб були багаті, як земля, а здорові, як вода, щоб одне одного розуміли і батьків не забували.» Потім батьки запрошували усіх гостей до столу. Після святкового обіду дружки прощалися з молодою і дарували їй гроші. Старша дружка ховала їх молодій за шию. Усі гості виходили із-за столу і йшли танцювати, а молодий вів молоду переодягати. Цей обряд проводила свекруха. Вона знімала з молодої вінок і надягала на неї хустку. Таким чином посвячуючи молоду в молодиці.

А гості продовжували веселитися.

Ввечері цього дня молодий із дружками та свахами йшов до батьків молодої і забирав їх та їхніх гостей на даровизну. Коли всі приходили до молодого, виводили молоду, накриту покривалом. Її мати повинна була вгадати, чи це її донька. Бо часто виводили іншу жінку. Але зазвичай мати не помилялася. Потім усі сідали за стіл.

Молоді обходили гостей і частували кожного, хто був на весіллі. Гості ж у цей час обдаровували молодих, часто жартуючи:

Дарую тобі сто горобців,
Щоб не дивилась на чужих молодців.

Дарую тобі мірку проса,
Щоб не дивилась на чоловіка косо.

Дарую тобі пару синиць,
Щоб не ходив до чужих молодиць і т. д.

Потім молоді вручали подарунки батькам, хрещеним, родичам. У цей час старший сват (дружок) розрізав коровай і роздавав його гостям. Завершувалося гуляння пізно ввечері.

ПОНЕДІЛОК

У понеділок відбувалося «снідання». Старша дружка і ще не одружені сестра або брат молоді вранці приносили їй сніданок. Це була власноруч приготована страва. Потім молодий з боярами приходили до батьків молоді, забирали дружок, які приносили свої страви, і поверталися до молодого. Там накривали столи, снідали, співали пісень, танцювали, веселилися. На цьому для парубків і дівчат весілля закінчувалося.

Але воно продовжувалося для тих, хто одружений.

242

ВІВТОРОК

У вівторок відбувалася «циганщина». Гості, які були запрошені на весілля, вранці приносили до весільного двору курей, з яких увечері варили смачну юшку. Чоловіки і жінки переодягалися в циган, розмальовували обличчя і з піснями ходили по селу, розігруючи тих, хто зустрінеться на дорозі, і видурюючи в них гроші. Їх потім витрачали на подарунки весільним батькам. Обов'язково «цигани» від молоді мали побувати у батьків молодого і навпаки. І там, і там їх пригощали. Обійшовши півсела, поверталися до весільного двору, де вже була готова юшка, і сідали вечеряти.

Повечерявши, розігрували різні жартівливі та сороміцькі сценки, одягаючи на батьків куплений одяг.

СЕРЕДА

Завершувалося весілля у середу. Вранці до весільного двору сходилися гості і вивішували на воротах плакат: «Продається весільний двір із хатою». Потім вимітали хату і доїдали юшку, яка залишилася після «циганщини».

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГЛИБОКЕ,
записане Джелисюк Т.Ф, Пасько Л. А
та Стрілько-Тютюн В. В. у 2007, 2009 роках.

П'ЯТНИЦЯ

Весілля починається в п'ятницю. Щоб молоді увесь вік прожили в парі, весільна мати на виготовлення короваю та шишок пригласили парне число жінок без чоловіків.

Приходили коровайниці або зранку, або в середині дня. Спочатку обідали і поминали мертвих із роду молодої чи молодого.

Починали весілля такою піснею:

Ой Миколина ненька, (2 р.)
Да по вулиці ходить,
Да по вулиці ходить, (2 р.)
Да сусідів своїх просить:
Ой ви, сусідоньки, мої голубоньки,
Да ходіть же ви до мене,
Да до мого дитяти (2 р.)
Хорошенько коровай бгати.

243

Тісто місили дві жінки, які були заміжні один раз і гарно жили з чоловіками. Коли починали робить коровай, співали таку пісню:

Благослови, Боже, Пречиста госпоже,
І батько, і мати своєму дитяти
Коровай вчиняти,
Цей дім звеселяти.

Місили коровайниці тісто і співали:
Я на коровай ішла (2 р.)
Коробку яєць несла,
Стріли мене хлопці,

Побили яйця в коробці,
Зробили мені біду,
З чим на коровай піду

Ой, до бору, бояри, до бору,
Да рубайте сосну здорову,
Да везіть її додому,
Да рубайте її дрібненько,
Щоб горіла ясненько,
Щоб наш коровай красен був,
Щоб наша ружонька зелена була,
Щоб наша Галочка красива була!

Коли коровай сажали в піч, гукали кучерявого чоловіка, щоб вимів піч. Чоловік вимітав піч, а коровайниці стояли коло печі і співали:

Кучерявий піч вимітає,
А матінка в піч заглядає,
Чи хорошо вимітає

(співали з рази).

244

Коли посадять у піч коровай, беруть на руки діжу, несуть її, а самі приспівують, ходячи по кругу:

Піч стоїть на сохах,
Діжу носять на руках,
Піч наша пече,
А із печі коровай рече:
І цілуйтесь, і милуйтесь,
Молодії коровайниці!

Був ще один цікавий звичай, коли під час випікання короваю водили журавля. Одягали одну коровайницю у вивернутій кожух і шапку. Це – «журавель». Навколо неї водили хоровод і співали:

Унадився журавель, журавель,
До бабиних конопель, конопель,
Наші конопелечки

Дрібні, зелененькі,
Самі не беруться
І нам не даються.
А я тому журавлю, журавлю
Крильця, ніжки переб'ю, переб'ю.
Да до пана поведу, поведу.
Оце тобі журавель, журавель,
Щоб не щіпав конопель, конопель.

Коли спечуть шишки та ідуть додому, всім дають по шишці, а коровай кладуть на столі. І в суботу вранці коровай прикрашають барвінком і калиною, обов'язково підв'язують рушником, щоб наречені жили дружно і щасливо. При цьому співають пісні:

Замісили коровай красний,
Як на небі місяць ясний,
Обсадивши шишечками,
Так, як місяць зірочками.

Рясен віночок, рясен,
Як сонце коровай красен,
Стільки на нім квіточок,
Як на небі зірочок.

245

Коровай в Глибокому мав форму прямокутника, висотою 10–15 сантиметрів з шишковидною поверхнею.

На смак він обов'язково мав бути багатим на здобу, солодким, щоб забезпечити молодим щастя, добробут, міцний шлюб, солодке життя. Коровайниці співали:

Коровайниці коровай бгають,
Добром поливають,
Зверху коровай маслом,
В середині багатством і щастям.

В селі існувало повір'я, що гарно спечений коровай символізує щастя молодій родині; тріснутий – означає розлучення, а загничений – сердиту вдачу майбутньої невістки чи зятя.

1. Молоді, с. Глибоке, 1948 рік
2. Молоді, с. Глибоке, 1952 рік
3. Молоді, с. Глибоке, 1960 рік
4. Дружки, с. Глибоке, 1950 рік

1. Весілля, с. Глибоке, 1956 рік
2. Молоді, с. Глибоке, 1962 рік
3. Весілля, с. Глибоке, 1964 рік

Як посадили коровай у піч, співали:

Все діло поробили, (2 р.)
Коровай усадили,
Думайте да гадайте,
Нам горілочки давайте!

Коровайниць садовили за стіл, пригощали, але одна коровайниця весь час навідувалась до печі, щоб коровай гарно пікся. За столом коровайниці співали:

Хоч течи, бочечко,
Хоч не течи,
Ще наш коровай у печі,
Як ми коровай виймемо,
Тоді тебе, бочечко, вип'ємо.

Молодії коровайниці, (2 р.)
У чарочку не заглядайте,
Короваю доглядайте,
Бо ви мужнії жони,
Щоб не були зневажені.

248

Як витягнуть коровай з печі, співають:

А хто цьому короваю господар,
Да, нехай унесе пива збан,
Да нехай викупить коровай.

Цю пісню співали тричі.

Коровай клали на стіл, щоб охолов, накривали його зверху рушником. Коровайниці гуляли, співали, танцювали і розходились пізно.

СУБОТА

У суботу молода скликала дружок, і всі разом ішли до рідні кликати на весілля. Перед тим, як випровадити дочку, запрошувати гостей на весілля, мати обсипала її і дружок зерном і грішми. Присутні при цьому свахи співали:

Мати Галинку родила,
Зорею обгородила,
Місяцем підперезала,
На село виряджала.

Молода ходила з дружками по селу в народному українському одязі із шишками. Шишки обв'язували хустками. Їх несла старша дружка. Ще вирізували з калини два однорічні ціпки, з одним ішла старша дружка, з другим – молода. Це означало, що на селі вони главні. Молода йшла зі старшою дружкою попереду, дружки співали:

Рядочком, дружечки, ідіте,
Да пилом не пилите,
Щоб нашая пава
Пилом не припала,
Щоб наша Галочка
З личенька не спала.

Ой ішли дружечки рядочком,
Да попід вишневим садочком,
Да щипали руту-м'яту зелененьку,
Заквітчали Галю молоденьку.

249

Молода з старшою дружкою заходили у хату і казали: «Просьте батько, мати і я прошу – приходьте на весілля!» Хазяйка хати дякувала: «Спасибі батьку, спасибі матері, а тобі хай Бог помагає!» Молода відповідала: «Спасибі за добре слово!», – і йшла з хати.

Ідучи вулицею, вона кланялась зустрічним і також запрошувала на весілля.

Запрошуючи родичів, молода залишала по шишці у першій і останній хаті, а також у хрещеної матері та хрещеного батька, а з однією поверталася додому.

Останньою відвідували хату молодого, де зібралися світилки, бояри, і їх запрошували на весілля. А потім всі вони йшли до молодої на дівич-вечір.

На дівич-вечорі у молодої брати ставлять вільце (деревце сосни), дружки вбирають його.

Коли вбирали вільце, спочатку співали:

Благослови, Боже, (2 р.)
І отець, і мати,
Своєму дитяті вілечко звивати.

В долину, бояри, в долину,
Да по червону калину,
Да по хрещатий барвінок,
Да по запашний васильок.

Як убрали вже вільце, дружки співали:

Вже ж бо ми вілечко ізвили,
Ще ж бо ми горілочки не пили,
Вже ж на Бога гляньте, нам горілки дайте.

Після цього всіх пригласили за стіл і пригощали всім, що куховарки приготували.

Вільце робили з деревця сосни, верхівку якого прикрашали квіткою з 27 колосків жита, що символізувало довге та багате подружнє життя. На гілочки вільця кріпили квіти, виготовлені з стружок деревени, яку фарбували в яскраві кольори. Ще на вільце чіпляли кетяги калини і колосся вівса.

Одночасно таке вільце вбирали світилки і в молодого, при цьому співали:

Благослови, Боже,
Пречиста госпоже,
І отець, і мати
Своєму дитяті
Вілечко звити,
Цей рід звеселити.

А коли збираються всі в молодої, то співають жалісливих пісень про прощання молодої з дівочтвом, розлуку з матір'ю, з родом. Ще співали про сумне життя молодої у свекрухи:

Що Галочка в батька на одході,
Посадила горіх у городі:

Рости, рости, мій горішеньку.
Моєму батьку на втішеньку!
Рости, рости, в землю коренися,
Мій батеньку, да й не журися!
Кохай собі другу такую,
Як викохав мене молодую!
Тяжко – важко другу кохати,
А ще важче тебе забувати!

Ой ходила Галочка по новім двору,
Ой садила сад-виноград та й по ньому,
Ой забула ворітечка зачинити,
Ой мусила да братіка просити:
Ой зачини, мій братіку, нові ворітця,
Ой не пусти Миколу-молодця,
Як над'їде да Миколка з боярами,
Да витопче сад-виноград кінь ногами.
Да винесе за ворота копитами.
Ой не жалуй ти, Галочко, виноградних віт,
Да, пожалуй ти, Галочко, молодецьких літ.

251

Ой родоньку мій не жалісливий,
Ти ж мене не жалієш!
Оддаєш мене в чужу сторону
В великую сем'ю:
Іди, невістко, по воду,
А я от серця да за відерця,
Да й до броду по воду!
Перстені мої срібні, золотії,
Засвітїть мені до криниці!
Відерця мої яворії,
Наберїться водиці.
Принесла води, принесла води, –
Подай, невістко, пити,
Да й стала ложечки мити, –
Помиєш ложки, помиєш ложки,
Повечеряєш трошки.

Я ж до ложечок да й нахилюся,
Сльозою уміюся.
Я від ложечок да й підведуся,
Да й рукавцем утруся.

Під час весілля здійснювався обряд з'єднання свічок молодого й молодої на «шаблі». Це робила мати молодої, рідше сваха. Це треба було робити для того, щоб злі духи відійшли від молодих. При цьому казали: «Нечиста сила, одойди від весілля і весільного поїзда!»

Виготовляли весільну «шаблю» у нареченого. Для цього брали стару шаблю чи палицю, окраєць хліба, ягоди калини, квіти рути, васильки, колоски жита і овса. Усе це прив'язували до верхівки шаблі червоними стрічками, а зверху прикріплювали три свічки. Світилка супроводжувала молодого до молодої з «шаблею», дивилась щоб свічки не згасли під час посаду молодих. Світилки також сиділи із запаленими свічками, щоб «нареченим протягом життя світила зірка щастя».

252

«Шаблею» обводили навколо молодих три рази і свічки тушили об потолок. Цей символічний букет-«шаблю» із потушеними свічками молоді зберігали як сімейний оберіг.

НЕДІЛЯ

Основне весілля проходило в неділю. Дружки рано вбирали молоду і чекали молодого. Коли приходив молодий, бояр перев'язували рушниками, молодому і старшому боярину пришивали квітки. Все це супроводжувалось піснями. Дружки співали:

Забряжчали колоколи золотії,
Заіржали кониченьки воронії,
Чи не ворон кряче за Дніпром?
Чи не військо стоїть під мостом?
Ні, то йде молодий з поїздом!

Потім молоді йшли до церкви вінчатись. Батьки їх благословляли. Коли виходили з двору, дружки співали:

Ой дай, мати, шубу (2 р.)
Бо піду до шлюбу;
Як прийду од шлюбу,
То не твоя буду!

По дорозі в церкву співали:

Ой, попе, попе, батьку наш, (2 р.)
Одчини церковицю проти нас.
Звінчай діток-одноліток
В Божий час.

Після вінчання йшли до хати молодої молодий і молода разом. Дружки співали:

Схилилася вишня (2 р.)
З верха до коріння,
Звінчалася Галочка
З рання до полудня.
А схилився явір (2 р.)
З верха до коріння,
Звінчався Микола
Зрання до полудня.

Здурили ми попа (2 р.)
Як доброго хлопа,
Дали йому п'ятак мідний,
А він думав, що рубль срібний!

Мати і батько зустрічали молодих хлібиною на рушнику й казали: «Благословляю вас діти, щастям і здоров'ям, віком до-вгим і розумом добрим. Щоб ви одне одного розуміли і батьків своїх не забували. То й Бог вас не забуде».

Молоді входять в хату, дружки співають:

А в городі черешенька з ягідками,
Прийми мене, мій батечку, з дружечками.
Як одріжу скибку хліба, не притулю,
Звінчалася, моя доню, не прийму.
Одріжу я скибку хліба ще й шматочок,

1. Весілля, с. Глибоке, 1966 рік
2. Весілля, с. Глибоке, 1949 рік

Прийми мене, мій батечку, на часок,
Прийми мене, мій батечку, на часок,
А як сонце із полудня – я піду.

Молоді і гості сідали за столи і співали пісень. Тут же відбувалися пісенні суперечки між дружками і світилками.

Дружки співають:

Старша світилка багата,
А на ній сорочка чохла, та,
А за тими чохлами
Сидить вошей копицями.

Світилки у відповідь:

А в нашого свата
Да багато жита,
Да нікому жати,
Дружки череваті.

Дружки співають:

Світилка – шпилька при стіні,
На їй сорочка не її,
Сусідка в вікно стукає:
Скидай сорочку, смеркає!

255

Світилки відповідають:

Брешете, дружки-поганки,
В мене сорочка з китайки.
Мене мати випроваджала,
З скрині сорочку виймала.

Дружки співають:

Старший боярин, як болван,
Вилупив очі, як баран,
Що на йому за свита –
Соломою вшита.
Що на йому шапка –
Шкурatina латка,
Крутнем підперезався
І в бояри вбрався.

1. Весілля, с. Глибоке, 1957 рік
2. Світилки, с. Глибоке, 1963 рік

Світилки відповідають:

А ми роду не таківського,
А ми роду королівського,
Ви дружки погані,
Не давайте догани.

А в нашого свата
З верби, з лози хата,
А сіни з осики,
Всі дружки засцики.

Дружки відспівують:

А світилки шпильки у стіні,
А свахи – солохи у лозі,
А бояри – підсвинки в берлозі.

Їли бояри, їли,
Цілого вола з'їли,
На столі да ні кришечки,
Під столом да ні кісточки,
Осталися роги
Світилкам під ноги.

257

Молодь веселиться, танцює, а в кінці дня продають молоду.

Спочатку брат молоді заводить в хату молоду і дружок. Їх садять за стіл. А рід молодого за стіл не пускають. Він повинен викупити молоду. Починається торг. Спочатку кидають на тарілку мідяки, потім більші гроші, паперові, аж поки брати не погодяться з ціною.

Якщо молодий довго не кладе тих грошей, які просять, дружки йому співають пісню:

Не стій, зятю, да за плечима,
Да не лупай очима.
Да заглянь у кишеню,
Да вийми грошей жменю,
Да викинь же на тарілочку.
За Галю, свою дівочку.

Дружки співають брату, що продає сестру. Інколи брат стоїть із сокирою:

1. Дружкі, с. Глибоке, 1963 рік
2. Весілля, с. Глибоке, 1969 рік

1. Весілля, у другому ряду по краях – весільні дружки, які перев'язані рушниками, с. Глибоке, 1967 рік
2. Світилки, с. Глибоке, 1992 рік

Рубай, братіку, рубай,
За гріш сестрицю не продавай,
Не рік, не два годував,
Да й не три одівав.
Рубай, братіку, рубай,
За гріш сестрицю не продавай,
Хто нам червоним брязне,
Той собі дівку візьме.

Молодий торгується і хоче силою сісти до молодої. Дружки співають:

Не наступай, Литва,
Буде з нами битва,
Будем бити да воєвати,
Галочки да не давати.

Не стій, зятю, да за плечима,
Да не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Набери грошей жменю,
Посип на тарілочку,
За Галочку дівочку.

260

Молодий дає брату гроші та могорич. Брат дозволяє сісти молодому біля молодої. Молодий цілує молоду. Це означає, що торг завершено.

Вже як продали молоду, дружки співають:

Ой татарин – братік, татарин,
Да продав сестрицю задаром,
А русую кісоньку за п'ятак,
А білеє личенько віддав так.

Потім вечеряють, веселяться, дружки прощаються з молодю. Старша дружка прощається останньою і кидає гроші молодій за комір.

Дружки співають:
На добраніч, подруженько,
Бо ми вже йдемо.

Щасливої доріженьки тобі даємо,
Як не хочеш, подруженько, іти з нами,
Тепер же ти оставайся з бабами.

Молодий забирає молоду додому і мати визначає тих жінок, які йтимуть з молодою до сватів. Це називалось «йти за косою». «За косою» йдуть одружені пари. По дорозі до двору молодого співають:

Ой сипала Галочка орішки,
Давала родові на віжки.
Ой, за мною, родонько, за мною,
Не буде сорома зо мною!

Ой сій, свекру, гречку,
Рясную да рогатую,
Бо веде син невістку,
Хорошую да багатую.

Разом з молодою їде на возі її придане: подушки, перина, постіль, рушники, одяг, все, що вона сама надбала і що дали батьки. На все село звучать пісні:

261

Бреди, Галочко, бреди,
Не бійся холодної води,
Високо піднімайся,
З сорома викупляйся,
Здається не боюся,
З сорома викуплюся.

Батько й мати зустрічають молодих, вітають їх і благословляють на довге і щасливе життя, заводять у хату. Свекрушин рід співає:

Топи, мати, грубку, (2 р.)
Привів син голубку,
Чи голубка не голубка,
Аби топлена грубка.

За стіл сідають молода і всі, хто прийшов з молодою. Молоду ведуть в комору, там розплітають косу. Молодий розплітає косу, вона знімає вінок, свекруха одягає їй хустку, потім обв'язує всіх стрічками.

Як вивели молоду з комори, то їй співають:

Ой не бійся, матінко, не бійся,
В червоні чобітки обуйся,
Да топчи вороги під ноги,
Заробила Галя пироги.
Хоть не пшеничні, а яшні,
Для нашого роду прекрасні.

Далі гості сідають за столи. Дружкó виносить коровай. Починається обряд дарування. Молоді стоять перед гостями. Кожному дають по шматочку короваю, а гості кажуть побажання і дарують щось.

Коли дружкó ріже коровай, співають:

Крайте, коровай, крайте,
Родоньку не минайте,
Старенькому й маленькому-
Всім по кусочку дайте.

262

Коли роздає дружкó коровай, співають:

Наш дружкó коровай крає,
Да й більше розкрадає.
То в жменю, то в кишеню,
Своїм дітям на вечерю.

Подивись, дружкó,
Що твої свати роблять:
Сюди-туди повертаються,
Короваєм запихаються.

ПОНЕДІЛОК

У понеділок у батьків молодої збираються дружки і брати і несуть снідять. А бояри вішають на найвищий стовп, а частіше дерево, рушника або червоний прапор. Це означало, що молода чесна. Брати повинні це зняти, а бояри викупити.

Всі гості від матері молодої рушають до хати молодого. По дорозі співають:

Ой на горі рута,
А в долині м'ята,
Покажіте, сусідоньки,
Де сватова хата.

Ми до свахи йдемо,
Подарочки несемо;
Житнії, пшеничнії,
Перед Богом величнії.

Перед хатою молодого співають:

Панове сватове – просимо вас:
Прилетіло утенятко наше до вас,
А ви його да не бийте, не лайте,
Тільки його хорошенько приймайте,
Медом і вином частуйте,
Щастя й здоров'я даруйте.

Дружки кличуть молоду:

Вийди, Галочко, вийди,
Да не буде тобі біди,
Да стань на помості,
Прийшли дружки в гості.

263

Молоді виходять з хати і зустрічають гостей, ведуть у хату. Братів молода в'яже хустками і стрічками, дружок тільки стрічками. Також вона обдаровує подарунками рід молодого. Після цього співають і танцюють цілий день.

В цей же день група одівається в «циган», які збирають курей по селу. Всі гості сходяться вечеряти на курятину. Вони веселяться, жартують, танцюють, багато співають всяких пісень.

ВІВТОРОК

У вівторок вимітають хату, сміття розвозять по дворах, де є дівчата, щоб виходили заміж. Гуляють весь день.

На цьому весілля закінчується.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГНІДИН,
записане Борисенко Г. С. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 1977–1986 роках

СВАТАННЯ (МОГОРИЧ)

Коли хлопець вибрав собі дівчину і хотів з нею побратися, він говорив про це батькові і матері. Якщо вони були згодні одружити хлопця з тою дівчиною, вони засилали до батьків дівчини сватів. Це називалося «сватанням». Це могли бути родичі молодого, але часто йшли з ними батьки молодого. Якщо батьки молодих досягали згоди про весілля, то розпивали могорич. У Гнідині сватання називали «могоричем». Після могорича певний час сім'ї готувались до весілля: заготовляли багато горілки в домашніх умовах, закупляли продукти, подарунки на весілля. Молодий за власні кошти повинен був купити обручки, а молода – вишити нареченому сорочку, в якій він йшов до церкви на вінчання.

264

Як правило, сватання відбувалося за зразком одного з двох найпоширеніших сценаріїв. За першим – учасники дійства розігрували сцену мисливців, які довго начебто полюють за дорогим звіром (найчастіше куницею), натрапляють на слід через порошу (в яку б пору року сватання не відбувалось), і цей слід приводить їх до дому дівчини, яку вони сватають. Свати – «мисливці» із «царевичем» («князем»), для якого «полюють цього рідкісного звіра», звинувачують господарів дому в тому, що вони в себе переховують куницю. У час розмови свати запрошуються до хати, де кладуть на стіл хліб та сіль на знак того, що прийшли з добром. Батько дівчини розпитує їх, з якої вони землі, який їхній край, про царевича, його вдачу. У цей час Дівчина повинна бути біля печі і на знак згоди вийти заміж за парубка, який сватається, мала колупати піч

Знаком вдалого сватання було ритуальне «зв'язування» чи «перев'язування» сватів вишитими рушниками, а хлопця – хустиною. На знак відмови Дівчина підносила парубкові гарбуза.

1. Молода з дружками, с. Гнідин, 1989 рік
2. Циганщина, с. Гнідин, 1980 рік

1. Молоді, с. Гнідин, 1951 рік
2. Молоді, с. Гнідин, 1951 рік
3. Молоді з родичами
с. Гнідин, 1989 рік

1. Прихід молодих із церкви до двору молодої після вінчання, с. Гнідин, 1948 рік
2. Молода, с. Гнідин, 1974 рік
3. Молоді, с. Гнідин, 1988 рік

Свати інколи розігрували сцену багатих купців із далекої землі, які приїхали за дорогим товаром.

Сватання, здебільшого, відбувалося пізно ввечері, щоб у разі відмови, зберегти його в таємниці.

Під час сватання обрядових пісень майже не співали. Виконувалися пісні досить короткі:

Сваха сваху ждала,
Повну липовку надавала,
Заберіть липовку –
Хвять на Пилипівку.

В цей день домовлялися про дату весілля. Після обговорення всіх питань пили горілку, їли і розходились.

П'ЯТНИЦЯ

Дві-три наймолодші одружені жінки ще в четвер пройшли по селу і покликали на коровай. Коровайниці сходяться зранку і печуть коровай – символ щастя та достатку молодих. Його не місили вдови та розведені жінки. Вироблення та випікання короваю супроводжувалося піснями:

Ой, стелися, хмельну, по лужку,
Роди, Боже, пшениченько на ньому,
Ой, хто ж буде жать, Боже, помагай,
Молодій Марині на коровай.

Ой, до бору, бояри, до бору,
Да рубайте сосну додолу,
Да везіте її додому,
Да стисайте її дрібненько,
Щоб вона горіла легенько,
Щоб наш коровай красен був,
Щоб наш молодий щаслив був,
Щоб наша рутонька зелена була,
Щоб наша Маринка щаслива була.

Ой, на дворі вечір,
У нас коровай не спечен.

Коровайниці п'яні,
Коровай не зібгали,
У печі сушили, у воду топляли,
Таки коровай зібгали.

Тройця по церкві ходила (2 р.)
Спаса за ручку водила,
Ходім, Спасе, до нас,
А в нас усе гаразд.
Сам Бог коровай місить,
А Пречистая ліпить,
А Янголи водуносять
Да й за нас Бога просять.

Ніхто не вгадає, хто у нас коровай бгає:
Чи з села селяночка,
Чи з Києва да міщаночка,
Ручками да пучками, золотими каблучками.

У нашої куховарочки
Коло печі недогарочки,
Треба їх погасити,
Коровай посадити.

Наша піч регоче,
Короваю хоче
А припічок усміхається
Короваю дожидається.

Кучерявий піч замітає
Кучерява в піч заглядає,
Де б нашому короваю сісти
Да на ангельським місті.

Що в нашої печі
Золотії плечі,
Серебряни крила,
Щоб коровай гнітила.

Як посадять у піч коровай, беруть на руки діжу,носять її і самі приспівують, ходячи по кругу:

Піч стоїть на сохах,
Діжуносять на руках,
Піч наша пече,
А із печі коровай рече.
І цілуйтеся, і милуйтеся,
Молоді коровайниці.

Потім одягають одну коровайниця у вивернутий кожух, шапку. Це «журавель». Ходять хороводом і співають:

Унадився журавель, журавель
До бабиних конопель, конопель.
Наші конопелькі дрібні, зелененькі,
Самі не беруться і нам не даються.
А я тому журавлю, журавлю
Крильце, ножки переб'ю, переб'ю
Та до пана поведу, поведу.
Оце тобі журавель, журавель,
Щоб не щіпав конопель, конопель.

270

Весільна мати запрошує всіх коровайниць до столу, частує та пригощає всіх. По завершенню частування хазяйка дає кожній коровайниці свіжоспечену шишку.

СУБОТА

Запрошення на весілля, дівич вечір

В суботу молода ходила з дружками по селу і запрошувала на весілля. Молода у вінку, намисті, стрічках, підперезана рушником, з нею найближчі подруги, теж у вінках, намисті, стрічках, але без рушника. У молодой в руках верч – круглий святковий хліб. Дружки співають:

Благослови, мати, вийти з цієї хати,
Село обходити, весь рід запросити.

Мати благословить. Дає молодій верч. Молода попереду, дружки за нею ідуть по селу з піснями:

Ой, помалу, дружки, ідіте,
Пилом не пиліте.

1

2

1. Весілля, с. Гнідин, 1950 рік

2. Прихід молодих із церкви до двору молодої після вінчання, с. Гнідин, 1950 рік

1

2

1. Дружки, с. Гнідин, 1939 рік

2. Молода зі старшою дружкою, 1988 рік

3. Молода з дружками, 1987 рік

3

Щоб наша пава
Пилом не припала.
Щоб наша Маринка
З личенька не спала.

Ой тісні улочки, тіснії,
Туди ішли дружечки пишнії.
А несли корогов, як вогонь,
А на тій корогві листоньки,
То нашої молоді мислоньки.

Ой поза садом овес рясен,
Поза садом да й овес рясен,
А й у саду виноград красен.
Ой там Маринка да й походяє,
З виноградом да й розмовляє.
Ой ви, віточки, розхилітеся, ви, ягодки, обтрусітеся,
А я піду да й позбираю,
Своїх дружечок да й повітаю.

Молода зі старшою дружкою заходить у хату родичів і друзів, кличе на весілля. Верч кладе на стіл і промовляє, тричі кланяючись: «Просьять батько, мати і я прошу: приходьте на весілля».

Хазяйка хати бере верч, повертає молодій і дякує: «Спасибі батьку, матері, а тобі хай Бог помагає!».

Молода відповідає: «Спасибі за добре слово»,– бере верч і йде з хати.

Дружки співають, ідучи вулицею:

Ой ішли дружечки рядочком
Поміж вишневих садочків,
Да вирвали квіточку голубеньку,
Затикали Мариночку молоденьку.
Ой ішли дружечки горою
Да кликали Мариночку із собою,
Іди, іди, Мариночко, із нами,
Дамо тобі віночок із перлами.

А я того віночка не зношу,
Полюбила Іванка як душу.

Попе, попе Гордію, не дзвони рано в неділю,
А дзвони пізно в суботу,
Перебий дружкам роботу,
Хай вони не миють і не прядуть,
А до мене в дружки йдуть.

Людей, яких молода зустрічає по дорозі, цілує і запрошує на весілля. Останньою ж відвідують хату молодого. Батьки молодого саджають за стіл дружок, частують їх. Вони співають:

Защербетав соловейко,
В лісі на дубу.
Обозвався Іванко
В своєму дому,
Ой скучно мені самому,
Аби мені Мариночку молодому.

274

Потім всі йдуть до молодої, там відбувається дівич-вечір, перед двором співають:

Ой матінко-утко,
Ворочайся хутко,
Бо вже твоє утенятко йде,
Сімсот дружок веде,
Сімсот ще й чотири,
Да всі молодії.

За столом дружки співають інших пісень:

Ой заручаєш, мій батеньку, молодую,
Даруй мені зозуленьку молодую,
Щоб вона раніш мене уставала,
Да щоб мене молодую пробуждала.
Бо є в мене свекруха, не матінка,
Вона мене молодую не збудить,
А вийшовши за ворота да й обсудиць:
«Ой в мене невісточка, не донечка,

А спить вона молодая до сонечка,
Ще сонечко не заходить – спать лягає,
Під снідання підіб'ється – не проснеться.»
«Ой не вірте, сусідоньки, свекруні моїй,
Пойміть віри, сусідоньки, мені молодій.
Наносила я водиці до зорниці,
Витопила дві світлиці до свічиці.
Що свекору не вгодила – не так послала,
А свекрусі не вгодила – не так замела,
А зовиці не вгодила – не так заплела.»

Ой ходила да молодая по своєму роду
Да сіяла цей дрібен мак по городу.
Ой як мені цей дрібен мак позбирати,
Ой як мені да свекруху називати.
Позбираю цей дрібен мак голубкою,
Да назову я свекруху матінкою,
Позбираю цей дрібен мак хоть голубцем
Да назову я свекорка хоть панотцем.

Не куй, не куй, зозуленько, на ліщині,
Ще накуєшся на калині.
Не плач, Марисю, у матінки:
Ще наплачешся у свекрухи
Через пороги ступаючи,
Чужі звичаї переймаючи.

Що Марина в батька на одході
Посадила горіх у городі.
Рости, рости, мій горішечку,
Моєму батьку на утішечку,
Рости вгору, в землю коренися,
Мій батечку, да й не журися,
Кохай собі другуя такую,
Як викохав мене молодую.
– Тяжко-важко другуя кохати,
А ще тяжче тебе забувати.

Будеш тепер, моя мати, тихо спати.
Да не будуть подруженьки докучати.
Да не будуть під віконце підбігати,
Да не будуть подруженьки викликати.
Ой чи дома дочка твоя, чи немає?
Чи з іншими подругами п'є-гуляє?
Ой немає дочки дома да не буде,
Ой забрали мою дочку чужі люде.
Будуть іти подруженьки з квіточками,
Будеш сидіти ти, Марусю, з слізеньками,
Будуть іти подруженьки все парами,
Будеш сидіти ти, Марусю, із бабами.

Продай, продай, мій батеньку,
Цей сад-виноград.
Купи мені, мій батеньку,
Дорогий наряд.
Ой не буду, дитя моє,
Саду продавать,
Ой не буду, дитя моє,
Наряду справлять.
Як удасться твій чоловік та лінивий,
Залежиться твій наряд увесь у твоїй скрині.
Червонії чобіточки пилом припадуть,
Вони ж тобі, молоденькій жалю завдають.

276

Якщо молода сирота, їй співали таку пісню:

Ой ходила Галочка по крутій горі,
Припадала да Галочка к сирій землі:
– Устань, устань, мій батеньку, тепер із землі
Та дай тепер порядочок бідній сироті.
– Нехай тобі дасть порядок чужа чужина,
Придавила мене, доню, сирая земля.
Склепилися карі очі опівночі,
Не дам тобі, дитя моє, я помочі.
Поклонися, дитя моє, чужій стороні

Нехай дає, дитя моє, пораду тобі.
– Ой кланялася я, батеньку, не раз, і не два
Та не така порадонька, як з вами була.

Похвастаюсь тобі, матінко,
Який мені дивний сон снівся,
Який мені дивний сон снівся,
Що увесь двір шовком оповився,
Калиною да обтикався,
А горошком да обсіявся.
– То не сон, то щира правдонька.
Що чорний шовк – то кісонька,
А горошок – то слізоньки.
А калина – дівуваннячко, суботнєє заплітаннячко.
Що в суботу запліталася да й на челядь надивлялася.

Брати молоді ставлять на столі біля короваї вільце (сосну)
дружки прикрашають його, при цьому співають:

Що у нашім селі нова новина.
Зацвіла в лузі калина.
Та не так у лузі, як на столі,
В молоді Марини на столі.

277

Вільце – це дерево сосни, яке заздалегідь приносили брати у двір молоді. Його прикрашали квітами, пахучим зіллям, стрічками, монетами, цукерками, бубликами, печивом, а на верхечок прив'язували букетик із колосся. Готове вільце втикали у свіжу хлібину, і воно стояло на весільному столі протягом усього весілля. Таке ж вільце ставили бояри і в хаті молодого. Обряд прикрашування вільця символізував зародження нової сім'ї. Дівчата також разом з молодію готували букетики квітів, які в неділю пришивали до одягу бояр та дружок.

Дівич-вечір – це прощання нареченої з дівочтвом. Окрім пісень, дівчата танцювали під трієсті музики (скрипка, бубон, цимбали) різні танці: польку, гопак, краков'як та інші.

Після танців знову сідали за стіл та виконували різні пісні:

Вийшла пані за ворота, вийшла та гуляє, женців виглядає.
Ой десь наші женці, дівчата та хлопці забарилися,
забарилися.

Вони до нас вечеряти опізналися, опізналися
Ой, як вони опізнались, то я й засвічу, то я й засвічу.
Як хороше ізробили, то я й заплачу, то я й заплачу.
Наш пан добрий, наш пан добрий, пані не така,
пані не така

Що пан дає по рублику, пані – п'ятака, пані – п'ятака.
Ми п'ятак не візьмемо, по рублику іздеремо,
А як не таку – по четвертаку.
У доброго хазяїна вечерять пора, вечерять пора,
А в нашого хазяїна і думки нема, і думки нема.
Наша пані маленькая, в неї хода дрібненькая,
Поки вона дойде, то й сонечко зойде.
Поки все собере – то й вечор мине.

Калина малина, чого в лузі стоїш,
Чого в лузі стоїш, чом не процвітаєш?
Чого в лузі стоїш, чом не процвітаєш,
Чи жари боїшся, чи дощу бажаєш?
– Жари не боюся, дощу не бажаю.
Того в лузі стою, що розцвісти маю.
Зацвіту я біло, здалеку пізнають,
Поспію червоно, придуть обламають.
Калина червона, а листя зелене,
Не йди дівко заміж, почекай на мене.
– Ой, рада б, козаче, я тебе чекати,
Так не рідна мати виганяє з хати.
Не рідная мати виганяє з хати:
– Іди, дочко, взаміж, не моє дитя ти!
– Заручаєш мене, мати, да й на чужину,
Перекопай руту-м'яту да й на цілину.
Чи приметься рута – м'ята да й на ціліні,
Чи привикне да Мариночка да й на чужині.
Хоч прийметься, не прийметься, треба поливать,
Хоч привикне, не привикне, треба привикать.

– Заручаєш мене, мати, молодую,
 Прикуй мені зозуленьку луговую.
 Ой щоб вона раньше мене уставала,
 Ой щоб мене молодую пробуджала.
 – Нащо тобі, доню, моя зозуленька,
 Єсть у тебе, доню, твоя да свекруха.
 – Ой, свекруха, моя матінко, да й не збудить,
 А як вийде за ворота, да й обсудить.
 – Сонливая, дрімливая, невістка моя,
 Ще й сонечко не заходило, а вже спать ляга.
 – Не йміть віри, сусідоньки, свекрусі мойй,
 Пойміть віри, сусідоньки, мені молодій.
 До зорниці я водиці наносила,
 До світоньку дві світлиці протопила, протопила,
 Не свекорку, не свекрусі не вгодила.
 Що свекорку не вгодила – не так послала,
 А свекрусі не вгодила – не так замела, не так замела,
 А діверу не вгодила – коня не вела,
 А зовиці не вгодила – не так заплела.

279

Дівчачий вечір завершувався обрядом розплітання коси молодої. Це відбувалось вночі. Дівчину садили на вивернутий кожух, що символізував жертвну тварину і був запорукою майбутнього добробуту. Традиційно косу нареченої починав розплітати її брат (в інших випадках – мати, старша дружка, батько, домовий староста). При цьому з голови молодої знімалися її стрічки, прикраси, які носили лише дівчата, і, якщо у неї була молодша сестра, то забирала їх собі, якщо ні – стрічки дівчини кидались на воду. Потім волосся нареченої знову заплітали. При цьому його мастили медом, вплітаючи в коси часник, зерно, дорогі монети, ритуальні рослини – барвінок, руту, чорнобривці. Обряд розплітання коси супроводжувався піснями.

Дружки співали:

Останній день да суботонька (2 р.)
 Облий, мати, да головоньку, (2 р.)

Облий, мати, да чистесенько, (2 р.)
Та й розчеши да й рівнесенько, (2 р.)
Та й заплети да й дрібнесенько, (2 р.)
Більше ти її не митимеш, (2 р.)
Білих ручок не томитимеш. (2 р.)

Тихо, тихо, Дунай воду несе,
А ще тихше Мариночка косу чеше,
Ой, що вичеше, то й на Дунай однесе,
Ой, пливи, коса, під батькові ворота,
Ой, слухай, коса, що батенько говорить буде,
Говорить батенько, лихая годинонька,
Піде од мене рідная дитинонька,
Піде од мене і швачечка, і пряшечка,
Піде от мене в хаті поміташечка,
Ой, пливи, коса, під свекрови ворота,
Ой, слухай, коса, що свекор говорить буде,
Говорить свекор, добрая годинонька,
Прийде до мене чужая дитинонька,
Прийде до мене і швачка, і пряшечка,
Прийде до мене в хату поміташечка.

280

Цей обряд безперервно супроводжувався піснями, які виконували жінки та дівчата. Зі змісту пісень можна виявити, на яких етапах обряду вони співались. Так, садячи наречену на кожух, співали: «Ой дайте нам стільця! Дайте нам гребінця! Дайте кожуха, щоб сіла молодуха». Після того, як брат садив наречену, дружки співали: «А брат сестрицю да й розплітає, цвіт рожа процвітає: Не йди, сестрице молода, заміж...». А також співали і інші короткі пісні:

Молода Марино!
Ми твою косу годовали,
Не схиляй головоньки,
Медом, вином смаровали,
Не дай косу рвати,
Золотом насипати,
Барвінком заплітати.

Де твої, Мариночко, ковалі,
Нехай же прийдуть, розкують,
Що косу русу скували,
Да нам ключики віддадуть.

Дівич-вечір закінчувався пізно вночі.

НЕДІЛЯ

Вінчання, продаж молодії, частування, від'їзд молодії, комора

Основне весілля проходило в неділю. Дружки вбирали молодю і чекали, коли приїде молодий з боярами, світилками і свашками. Зачувши приближення молодого і бояр, дружки співали:

Забряжчали колоколи золотії,
Заіржали кониченьки воронії.
Чи не ворон кряче за Дніпром?
Чи не військо стоїть над мостом?
Ні, то їде молодий поїздом!

Не наступайте, бояри,
На наші сінечки новії,
Не ви наші сінечки робили,
А робили сінечка майстрики,
А робили поріжечки теслики,
А змовляли молодую сестрички.

281

Весільний поїзд співав:

Ой виріжу я дві різки із берізки,
Да ударю коника під жижки
Біжи, біжи, кониченьку,
Да до тестя в двір.
Ой там бояри мед – вино п'ють,
Там мене молодого давно ждуть.

Молодий зі своїм весільним поїздом заходив у двір. Дружків перев'язували рушниками, при цьому співали:

Ой казали люди-сусіди,
Шо наша Марина не пряшка,
А її мати не ткашка,
А вона раненько вставала,
Тонких рушників наткала,
На тихому Дунаї білила,
На крутому бережку сушила,
І молодих дружків дарила.

Молодому і старшому боярину пришивали квітку, при цьому
дружки співали:

Що я князю квіточку пришила,
Золотую голочку зломила,
Білу ручку поколола
За зятенька сокола.

Молодий клав гроші на тарілку за квітку. Дружки співали:

А я зятя одурила,
Із буряка квітку зшила,
А він думав, що з барвінку,
Поклав гроші на тарілку.

282

Після цього молоді йшли вінчатися. Їх проводжали батько
й мати з хати, а самі лишалися вдома. Повертаючись із церкви
дружки співали:

Цвічена калинонька, цвіченая.
А вже наша Маринонька звінчана.
Червонії чобіточки на ногах,
Що купив їй Іванко на торгах.
Хоч не на торгах – у лавці,
Нашій Маринонці – панянці:
– Носи, носи, Мариночко, здорова,
Не скажу тобі ні слова.

Ой, стояла Марина під вінцем
Да чесала русу косу гребінцем,
Ой упав гребінець під стілець,

Подай, Іванку, гребінець.
– Я ж тобі, Марино, не вдовець,
Щоб я подавав гребінець.

Низом, дружечки, низом,
Потрушена дорожечка хмизом.
– А в Іванка кінь вороненький,
перескочить хмиз зелененький.

По дорозі із церкви після вінчання дружки співали:

Що сосонка літо і зиму зелена, (2 р.)
Наша Мариночка була в п'ятницю весела,
А в суботу русюю косу чесала,
А в неділю ішла до шлюбу плакала.
Ой жаль мені, моя матінко, тебе,
Остається рутая м'ята у тебе.
Устань, устань, моя матінко, раненько
Та поливай рутую м'яту частенько.
Устань, устань, моя доню, раніше,
Поливай рутую м'яту частіше.

Під'їхавши до двору, дружки співали:

Розкотітеся, колісця. Розчинітеся, ворітця.
Іде наша Марина од вінця.
Вийди, матінко, проти нас.
Ми ж твою донечку звінчали,
І додомоньку привезли.
Вийди-вийди, матінко, проти нас.
Винеси меду, частуй нас.
Ми ж твою донечку звінчали,
І додомоньку привели.
Ой, вийди, матінок, з калачем,
Розписали твою дочку з паничем,
Хоч не з паничем, з мужиком,
Ізв'язали білі руки рушником.

Ой, казала Мариночка, заміж не піду,
Посіяла василечки в вишневім саду,

Ростіть, ростіть василечки, буду поливать,
Полюбила Іванка – буду шанувать.

Із-за гори, із-за крутої голубка гуде,
Що Маринка до батенька повінчана йде,
– Ой, батечку, голубчику, прошу я тебе,
Ой, я прийшла повінчана, чи приймеш мене,
Одрізана скіба хліба, я й не притулю,
Ой, як прийшла повінчана, то я й не прийму.

Якщо дівчину віддавали за нелюба, дівчата співали:

Ой, засвіти, мати, свічку, постав на столі,
А я буду дивитися, чи пара мені.
Засвітила мати свічку, не ясно горить
З ким любила – розлучилась, серденько болять.
З ким любила – розлучилась, серденько болять
З ким не зналась – повінчалась, треба в світі жить!

Ой, у саду під калиною плаче мати за дитиною:
– Ой, куди, доню, собираєшся, що хороше наряжаєшся?
Ой чи між турки, чи між татари,
Чи між тії молодії бояри?
Чи на гору крем'янистую,
Чи між сем'ю сем'янисту?
Ой там гора крем'янистая,
Ой там сем'я сем'янистая,
Там свекруха норовистая.
Ой що не зроблю, вона переробить,
Що не скажу – то й переговорить.
Що невісточка – чужая дитина, вона мені діла не робила.
Половину хліба одломил, вийшла в сіні – половину з'їла.
Ой якби ти, моя мати, знала, то ти б мені їсточки передала,
Хоч голубом, хоч синицею, хоч братиком, хоч
сестрицею.

Молоді після вінчання заходять у двір до молодої. Батьки
благословляють молодих хлібом-сіллю, запрошують до столу.
Дружки співають:

Стенулися сіни,
Як бояри сіли.
Ще лучче стенуться,
Як пива нап'ються.

Ой глянь, мати, да на мій посад:
Усі дівки у косах сидять,
А на мою да роса впала,
Тим я її та й не дочесала.
Коло мене да Іванко сидить,
За правую рученьку держить.
Ой поглянь, матінко, по дворі,
Чи високо місяць на небі?
Чи хорош Іванко на коні,
Чи хорош, матінко, чорнобрив,
То ж мені, матінко, Бог судив,
Ой хоч Бог, не Бог, то люде,
Таки Іванко мій буде.

Якщо дружки довго не співають, світилки з них сміються:

Старша дружка німа,
Десь вона моркву,
Дайте їй качана,
Щоб пісню почала.

285

Дружки відповідають жартівливою піснею:

Світилочка пишна,
Світилочко пишна,
Як у саду вишня,
В саду вишня зелененькая,
Світилочка молоденькая.
Світилочко-ненько,
На тобі сорочка тоненька,
А на сорочці латок,
Як у селі хаток.

Світилки відповідають:

Брешете, дружки-поганки.
В мене сорочка з китайки.

Мене мати випроводжала,
З скрині сорочку давала.

Старша світилка маленька,
Старша світилка маленька,
Як жаба рябенька,
По столу скакає,
Дружечок лякає.

Світилки відповідали такими піснями:

Брешете дружки – поганки,
В мене сорочка з китайки,
Шовком помережана,
З Києва привезена.
Мене мати випроваджала,
З скрині сорочку давала.

Дружки продовжують співати:

Світилка-шпилька,
На їй сорочка не її,
Сусідка штовхає:
Оддай сорочку-смеркає!

286

Світилки відповідають попередньою піснею. Для розваги за столом бояри приносять дзвінок, дзвонять до дружок, ті повинні його відняти, а бояри викупити за цукерки чи гроші. Співають:

Ой ви, бояри, молодії,
А де ваші колоколи золотії?
Хоч підківками дзвоніте,
А таки нам колокола покажіте.

Старший боярин хороший,
Колокола не має, дружок не займає,
Дайте йому пугу, хай іде до луку
Воли погоняти, а не дружок займати.

І так проспівують кожному бояринові, поки котрий має дзвінок, не задзвонить. Жартом запрошують сватів обідати. Дружки співають:

Їжте, свашки, да не гнівайтесь,
На другеє не сподівайтесь,
Бо в нас горох не молочений,
Чечевиця у копах стоїть,
Щука-риба в морі,
Перець у коморі.

Їжте, бояри, капусту, наша капуста не пуста;
Наша княгиня садила, раненько вставала, часто поливала.

Ой, од стола до порога втоптана дорога,
То бояри протоптали, у піч заглядали,
Чи великі горшки каші, чи наїдяться наші?
Чи велика костомеха, чи наїється наша сваха?.

Коли світилки соромляться і не їдять, дружки співають:

Світилочка-пава,
Не обідає з нами,
Обідає з панами
Білими калачами.
Дайте їй качана,
Щоб пісню почала.
Світилочка пані
Обідай із нами,
Не будь така пишна,
Як у саду вишня.

287

Молодій співали дружки за столом таку пісню:

Ой глянь, мати, на мій посад,
Усі дівки в косах сидять,
А на мою да роса впала,
Тим я її да й не дочесала.
Коло мене да й Іванко сидить,
За праву рученьку держить.

– Ой не пуцу Маринку гуляти,
Пора гульню забувати,
До ділечка привикати,
Пізно лягати, рано вставати.

– Ой поглянь, матінко, по дворі,
Чи високо місяць на небі,
Чи багато бояр у дворі,
Чи хорош Іванко на коні?
Ой хорош, матінко, чорнобрив,
Тож мені, матінко, його Бог судив.
Ой хоч би не Бог, то люде,
Таки Іванко мій буде.

Коли світилки та бояри соромляться їсти, а подали на стіл
капусту, дружки співають:

Із-за гори гуска летіла,
Із-за гори гуска летіла,
З перцем капуста кипіла,
Хоч з перцем, не з перцем,
Просимо щирим серцем.

Жартома дружки звертаються до старшого боярина:

288

Старший боярине кудлатий,
До столу прип'ятий,
Ще й гвоздиком прибитий,
Щоб не був сердитий.

Світилки співають у відповідь:

Старша дружка коса, наїлася проса,
Сюди-туди повертається, з неї просо висипається.

Дружки відповідають співом:

Старший боярин капкан, соломою-половою напхан,
Крутенем підперезався, у бояри собрався.

Старша світилка різва, попід пічку лізла,
Блощиці ловила, зубами давила.

Дружки співають дружкú:

Тобі, дружкó, не дружкувати (2 р.)
Тобі їхать в поле орати,

Із великою та лопатою,
Із скаженою та собакою.

Якщо бояри їдять з апетитом, друзки жартують:

Їли, бояри, їли,
Цілого вола з'їли,
На столі ні кришечки,
Під столом ні кісточки.

Їли, бояри, їли,
Півголубця зіли,
На столі всі кришечки,
Під столом всі кісточки.

Перед тим, як встати із-за столу танцювати, друзки співають:

Дружбоньку да голубоньку,
Просим тебе випий чарочку,
Просим тебе да випити,
Поведи нас танцювати,
Да боярина розглядати,
Чи не кривий, не горбатий,
Чи уміє танцювати.

289

Друзки співають:

Де ти, Іванко, бував,
Що таких боярів набрав,
Старих та усатих,
Ще як миші хвостатих.

Коли пообідають та потішаться, дружкó виводить молодих із-за столу до музики. Перший танок молоді танцюють одні, молода кланяється музикам, всі починають танцювати. Гуляють, веселяться кілька годин. Брати одвозять скриню і придане молоді до хати молодого, вертаються назад. В кінці дня брати продають молодому молоду. Робиться це так.

Брат стає першим, за ним молода і друзки, брат стукає по одвірках хати при відкритих дверях:

«Пане староста і підстароста,
Благословіть зайти,
Молоду за стіл завести.»

Батько: «Бог благословить!» Так три рази. За третім разом брат вступає в хату і веде молоду за платочок, який тримає за другий кінець, і садить за стіл. Дружки співають:

Що брат сестрицю за стіл садовить, і рожу споминає.
Не йди, сестрице, не йди, рідная, де рожа процвітає.

А хрещатий да барвіночок
Устилає садочок,
З тином рівняється.
Що з хрещатого барвіночку,
Не вити віночку,
А запашного василечка
У рученьках не в'ялити,
Тепер тобі, Мариночко,
По дружках не ходити.

290

Молодий стає біля стола з дружком, за ним світилки, бояри.
Відбувається купівля-продаж молоді.
Дружки співають:

Забряжчали колоколи золотії,
Заіржали кониченьки воронії,
Чи не ворон кряче за Дніпром,
Чи не військо стоїть над мостом?
Ні, то їде молодий з поїздом!

Не наступайте, бояри,
На наші сінечки новії,
Не ви наші сінечки робили,
А робили сінечка майстрики,
А робили поріжечки теслики,
А змовляли молодую сестрички.

Не наступай, Литва,
Буде між нами битва.

1. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, 1988 рік
2. Молода з дружками, с. Гнідин, 1986 рік

Будем битись, воювати,
Молодої не давати.

Світилки співають у відповідь:

Як не дасте, то ми вкрадемо,
Через Дунай перепливемо,
Через Дунай, через річеньку,
Будем їхать усю ніченьку.

Дружки співають:

Ой рубайся, братіку, рубайся,
В тебе шабелька гостра,
Сім літ на війні бувала,
Сімсот ворогів зрубала.

Світилки відповідають:

– Не рубайся, братіку, не рубайся,
В тебе шабелька тупая,
Сім літ на дворі лежала,
Свиням полову мішала.

292

Молодий і дружкó кладуть на тарілку гроші. Брати не згоджуються встати і вступити місце молодому. Дружки підходять:

Ой братіку, да немислику,
Сядь собі да на кріслику,
Не продавай сестри
За руб, за чотири,
За два золотії,
Бо гроші, як слина,
Брату сестра мила.

Якщо дружкó і молодий кладуть мідні гроші, дружки співають:

Ой нащо нам мідяки давати,
Чи ми будемо чавуни латати,
Дайте нам хоч однюсіньке,
Щоб було золотюсеньке.

1. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, 1988 рік
2. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, 1988 рік

Світилки відповідали:

Ой відчиніте скриню,
Покажіте княгиню,
Чи вона у вас золотая,
Що така дорога?

Дружки продовжували співати:

А ми скрині не зачиняли,
Ми княгині не ховали,
Ось вона на лавці
В червоній китайці!

Якщо молодий дає паперові гроші, дружки співають:

Ой нащо нам папірці давати,
Чи ми будем книжки латати,
Дайте нам хоч однюсіньке,
Аби було золотюсіньке.

Дружки співають далі:

294

Ой, казали свати багаті, (2 р.)
А вони да й убогії,
Кониченьки да й безногії,
Самі пішки ішли,
Молодого в мішку несли,
Світилку в торбині,
А сваху в корзині,
Ще й ноги стирчали,
Собаки гарчали.

Світилки співають:

Ой, доки ми да стоятимем,
Да пороги да топтатимем,
Червоними да чобітками,
Золотими да підківками?
Чи вона в вас золотая,
Що така дорога.

Дружки відповідають:

Стійте, як стояли.
Топчіть, як топтали
Червоними да чобітками,
Золотими да підківками!

Далі дружки співають:

Ой, зятю наш молоденький,
Не стій за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Положи на тарілочку
За хорошу дівочку.

Врешті домовивсь. Брати згоджуються вступити місце біля молодої молодому. Це означає, що процес продажу молодої завершено. Дружки співають:

Ой татарин, братичок, татарин,
Віддав сестрицю задаром.
Русу кісоньку – за п'ятак,
Біле личко оддав так.
Ой пропивці, братики, пропивці,
Пропили сестрицю по горілці,
Ой не так по горілці, як по медочку,
У вишневому садочку.

295

Брати встають. Біля молодої сідає молодий із своїм родом. Він повинен поцілувати молоду. Якщо це робить, дружки співають:

Ой, спасибі, Василечку,
Що ти нами не погордував,
Що нашу княгиню поцілував.

Якщо молодий не цілує молоду, дружки співають:

Шелест, шелест по долині,
Пасти боярам свині,

1. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, 1988 рік

2. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, бояр перев'язують рушниками, 1988 рік

Молодому заганяти,
Що не вмiє цілувати.

Молодий і молода сiдають поруч (молода по лiву руку вiд молодого). Родичi молодої сiдають бiля молодої, а родичi молодого – бiля молодого. Навпроти родичiв молодої сiдають дружки, а навпроти родичiв молодого свiтилки. Батьки всiх запрошують їсти і пригощають. Мiж свiтилками і дружками вiдбуваються пiсеннi перепалки. Свiтилки спiвають:

Одсуньтєся, сови
Од нашої молодої,
Бо ви старі шкапи,
Уйдiте iз хати.

Дружки спiвають:

Ой, якби ми сови,
Не сидiли б коло молодої,
А ви чорні гави
Стiйте перед нами.

Перепалки пiснями мiж дружками і свiтилками виникають перiодично. Всi гості спiвають рiзних весiльних пiсень.

Батьки частують всiх гостей. Потiм вiдбувається обряд дарування, пiд час якого роздає дружкi коровай. Для жарту дружки спiвають:

Дружкi коровай крає,
В пазуху ховає,
За ним жiнка стоїть,
Семеро дiтей держить,
Да всi з карманами,
Весь коровай забрали.

Чи дружкi не бачить,
Як бояри коровай крадуть,
В кошелi ховають,
В пазуху, в кишеньку,
Свiтилкам на вечерю.

Світилки відповідають піснею:

А ми роду не злодійського,
Короваю не крали,
В карман не ховали,
А самі ви вкрали,
Під столом сховали.

Дружкó говорить до батька:

– Благословіть, батьку, вільце зняти.

Коровай на мир Божий роздати!

Батько відповідає:

– Дозволю і хай Бог благословіть.

Дружкó розбирає вільце, йому допомагають світилки, при цьому світилки співають:

Дружкó вільце несе,
І вілечком трясе,
Хоч тряси – не тряси
Короваю даси!

Дружкó коровай крає,
Золотий ніжик має,
Папірною ручечку,
Срібною да тарілочку!

Процес роздачі короваю та дарування відбувався так: всі гості сиділи за столом, перед ними виносився цілий коровай, який дружкó повинен був розрізати і роздати гостям взамін на весільний подарунок і побажання молодим. Молоді виходили і ставали перед гостями і короваем. В руках вони тримали удвох хустку, в яку дружкó клав подарунки від весільних гостей. Найпершу шишку із центру короваю він віддавав батькам, більші шишки навколо неї, які також знаходились по центру короваю, віддавались батькам, хрещеним. Вони голосно оголошували, що дарують молодим. Решту короваю розрізали на шматочки, клали на тарілку і по черзі підносили кожному гостю, який взамін короваю клав на тарілку подарунок і при цьому говорив такі побажання:

«Дарую на господарство кобця, щоб до року мали хлопця»;
«Дарую на пучок цибулі, щоб не давала свекрусі дулі»;
«Дарую на штани, щоб молодий не відвертався до стіни»;
«Даруємо щастя, здоров'я, вік довгий»;
«Даруємо хустину, щоб закутали до року дитину»;
«Даруємо вишите простирадло, ми його вишивали і Бога просили, щоби в Марини була доля щаслива»;
«Даруємо гроші бумажні, щоб ви були серед людей поважні»;
«Дарую горщик гречки, щоб між вами ніколи не було суперечки»;
«Дарую два рубчики, щоб ви жили як голубчики»;
«Дарую рушничок, щоб до року мали двох діточок»;
«Дарую пуд проса, щоб наша молода не ходила по морозу боса»;
«Дарую шматок мила, щоб молода інших не любила»;
«Даруємо платок, щоб молодий не ходив до молодих дівок»;
«Даруємо плуга та рала, щоб мали сина генерала»;
«Даруємо молодій міх жита, щоб не була чоловіком бита»;
«Даруємо вишиту простиню, я її шила і Бога просила, щоб Ваша доля була щаслива»;
«Бажаємо добрим людям щасливо прожити да й діждатися тої днини, щоб дітей женити»;
«Дарую мішок колосся, щоб довіку мирно жилося»;
«Даруємо граблі та вила, щоб молода добрий борщ варила»;
«Даруємо мішок пуху, щоб невістка не ображала свекруху»;
«Даруємо червоні квіти, щоб у вас були здорові діти»;
«Даруєм жита колосочки, щоб було хліба повні бочки»;
«Даруємо щастя, здоров'я, хліба, солі і всього доволі»;
«Дарую насіння з огірків, щоб невістка не бігала до чужих парубків»;
«Дарую пшінки, щоб молодий не ходив до другої жінки»;
«Даруємо капусти, щоб не було в домі пусто»;
«Даруємо картинку, щоб купили маленьку Маринку»;
«Даруємо цибулину, щоб свекруха прийняла невістку за рідну дитину».

299

Світилки і бояри йдуть додому, молода ще дає верча дружкам, частує вином. Дружки співають різні пісні:

Ой вечеряй, дружинонько, в батька свого,
А тоді підемо до мого.
Що у свого батька один день,
У мого батька весь тиждень,
Що в свого батенька досмерку,
А в мого батенька довіку.

Було б тобі не слухати голубчиків, що рано гудуть,
Було б не брать гостинчиків, що даром дають.
Ой бо тії голубчики тебе ізведуть,
Од батенька до свекорка переведуть.
Ой бо тії голубчики тебе обманять,
Од матінки до свекрухи переманять.

Посіяла Мариночка льон-льон,
Виганяла дружечок вон-вон,
Нащо було брати,
Як тепер виганяти.

Ой жаль же нам, подруженько, на тебе,
Що учора кликала до себе,
А сьогодні розлученька з тобою,
Як із сестрою рідною.

Прощай, прощай, подруженько,
Бо ми вже йдемо.
Щасливаю доріженьку тобі даємо,
Щасливо тобі, дорогá,
Їдь до свекрухи здоровá.

Ой, пора, доню, да й на вечорниці,
Де гуляють подруги й сестриці
– Було б, мати, тоді не спиняти,
Ой як була воленька гуляти,
Тепер мені да невольенька,
Зав'язана да головонька,
Коло мене да й Іванко сидить,
За правую да рученьку держить.

– Ой, не пущу Мариночку гуляти,
Пора гульню да забувати,
До ділечка да й привикати,
Пізно лягти треба, рано встати!

Ой, у саду під калиною,
Ой у саду під калиною,
Плаче мати за дитиною:
– Ой, куди, доню, збираєшся,
Що хороше наряжаєшся?
Ой чи між турки, чи між татари,
Чи між тії молодії бояри?
Ой не між турки, не між татари,
Не між турки і не між татари,
А між молоді бояри!

А сьогодні неділенька вже й смеркає,
Під сінечки колясочка під'їжджає,
Вже Іванко да Мариночку забирає,
Попереду сокілонька посилає.
– Лети, лети соколоньку, до батька мого.
Нехай двори широкії замітають,
Нехай столи тисовії накривають
Нехай хліби пшенишнії нарізають
Да кубочки розлогії наливають,
Нехай мене з Мариною дожидають.

301

Гули, гули голубоньки, полем летючи,
А за ними та Маринонька плаче ідучи.
Ой заверни, моя матінко, тії голуби,
Вони вчора увечері в мене були (2 р.)
Вони моє дівування з собою взяли.
Не так вони, доню моя, полинули
Ой щоб вони дівування завернули.
Полинули голубоньки аж за ріку
Да й не вернуть дівування аж до віку.
Полинули голубоньки за тихій Дунай,
Да й не вернуть дівовання ти й не думай.

І гіллячко, і віночок, вже вийти пора
А барвіночку на вінок нема.
Старша дружка по барвінок додому піде.
Бо кращого барвіночку немає нігде.
Барвіночку мій хрещатий хороший, рясний,
Я садила поливала тебе на весні.
Я думала барвіночку здасися мені,
І здався ти барвіночку, не мені, другій,
Бодай засох, бодай зів'яв барвіночку мій.

Куди, доню, собираєшся,
Куди доню, собираєшся.
Що хороше наряжаєшся?
Чи на гору кременистую,
Чи на гору кременистую,
Чи між сем'ю сем'янисту?
– Ой там сем'я сем'яниста,
Ой там сем'я сем'яниста,
Там свекруха норовистая.
Їсти хочу, аж серденько в'яне,
Їсти хочу, аж серденько в'яне.
Я до столу вона скоса гляне.
– Ти, невістко, діла не робила,
Ти, невістко, діла не робила,
Половину хліба одломила.
– Ой якби да моя мати знала,
Ой якби да моя мати знала,
Вона б мені їсточки передала,
Хоч голубом, хоч синицею,
Хоч голубом, хоч синицею,
Хоч братиком, хоч сестрицею.

Ой матінко, да не гай мене (2 р.)
В доріженьку виражай мене.
Тепер ніченька темненька (2 р.)
Доріженька да й далекая.
Кониченьки з доріженки зблудять (2 р.)

1. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, танцює весільна мати, 1988 рік

2. Відтворення обряду весілля у Гнідинській школі, батьки благословляють молодих хлібом-сіллю, 1988 рік

Бо витопчуть василечки кониками,
Бо витопчуть василечки кониками.
Ростіть, ростіть василечки, широкі кущі.
Бо ще мої подруженьки гуляють усі.
Ой жаль мені, подруженько, на тебе,
Що учора кликала до себе.
А сьогодні розлученька з тобою
Як із рідною сестрою.
Ой подруго-подруженько, сестро наша,
Тепер ми не твої, ти – не наша.
Було б же нам, подруженько, да й не знатися,
Як тепера нам з тобою розтаватися.
Думай, думай да, Мариночко, думай ще й гадай,
Усім нашим гулянням прийшов край.

Молоді кланяються на всі чотири сторони, батьки благо-
словляють їх іконами і кажуть:

«Почитайте батька й матір,
Поважайте старих людей
І живіть дружно, у злагоді».

305

Молоді ідуть (їдуть) до молодого. Приданки співають:

Ой ви, воріженьки, вороги,
Не переходьте дороги.
Нехай перейде матінка,
Бо то рідна утінка.

Ой на горі рута,
А в долині м'ята,
Покажіте, сусіди,
Де сватова хата.

Перед двором молодого розпалювали багаття, через яке
повинні пройти молоді. До батьків молодого молоді йдуть з
іконами.

Біля двору молодого приданки співають:

Вийди, матінко, проти нас,
Є у тебе свічечка, є і в нас.

Засвіtimo свічку в один гніт,
Ізведемо діточок в один рід.

Заводили молодих в хату з піснею:

Прилетіло утенятко наше до вас,
Ви його не бийте, не лайте,
Тільки хорошенько научайте.

Прилетіло утенятко наше до вас,
Сіло воно край віконця та й че-че.
Дають йому їстоньки – не хоче.
Дають йому питоньки – не хоче.
Одчиніть комороньку – спать полечу.

Вийди, матінко, погляди,
Що тобі бояри привезли.
Привезли скриню й перину,
Ще й молоду княгиню.

306 Після цього рідний брат веде молоду в комору, знімає вінок, розплітає косу, вона виносить стрічки і перев'язує ними приданок і родичок молодого. Приданки тим часом повішали в хаті рушники, що принесли від молодої, застали скатерті, вводять молоду до свекра в хату і співають:

Хур-хур-хур – по дорозі млин меле.
Не гнівайся, свекорку, на мене.
Не сама я приїхала до тебе.
Сюди мене кониченьки привезли,
Тут мене ніченька облягла,
Тут моя головонька спать лягла.

Ой, де ж твоя, Мариночко, китайка,
Що ти привезла од батька,
Постели її по двору
По зеленому морогу,
Свій родині на славу.

Комора – це окремий важливий етап в гнідинському весіллі, який відбувався відразу, як молоду привезли в дім до молодо-

го. Найбільш близькі родичі молодого заводили молодих у комору – це була ніби перевірка високої моральності молодої, яку повинні були виховати її батьки. Молоду одягали в чисту білу сорочку, стелили чисту білу постіль, перевіряли, щоб молода не мала з собою ні калини, ні шпильки. Молодих залишали на певний час удвох. Згодом заходили і перевіряли, чи молода була чесною і зберегла свою цнотливість до шлюбу. Коли виявилося, що молода зберегла дівоцтво, її величали в піснях, хвалили батьків, несли в комору печену курку, різні смачні наїдки й напитки.

Коли ж виявилося, що молода «нечесна», вона мусила терпіти побої і тяжкий глум: наречений та брат били її; хори ганьбили в сороміцьких піснях, замикали до ранку в коморі саму, не давали їсти. Вранці посилали до її родини людей молодого, які висміювали батьків.

Якщо ж молода призналася в своєму «гріху» ще до комори або її суджений брав провину на себе й обоє просили у всіх присутніх пробачення, то, присоромивши молоду в піснях, її прощали, але батьків однак ганьбили. Так розказували старожили.

У Гнідині із середини XX століття цей звичай мав символічний зміст: у дворі на високому дереві вивішувався червоний прапор як символ честот молодої, а в комору молодих вже не водили.

Але пісні періоду «комори» на весіллі співали до кінця XX століття:

Прилетіла ластівочка та й че-че,
Дають їй їстоньки – не хоче,
Дають їй питоньки – не хоче,
Відчиніть комороньку – спать хочу.
Ухожу я у комору – дірка в стіні,
Да послана постіль біла будто мені
Ой бачу, я бачу, буде сміху й плачу.

Ой по точку соловейко, по точку,
Спасіба батьку за дочку,
Що вона в батька гуляла
Да своє дівовання держала,

Приїжджали купці, не продала,
Просили хлопці – не давала,
Да молодому Іванку держала.
Ой наш Іванко, як сокіл.
Назвав родину повен двір.
А наша Мариночка, як зоря,
Викупила родиноньку з сорому.

Співали приданки, що привезли молоду в сім'ю молодого, і таку пісню:

Не гнівайся, свекорко, на мене,
Не сама я приїхала до тебе.
Сюди мене кониченьки привезли,
Тут мене ніченька обняла,
Тут моя голівонька спать лягла.

Вийди, Маринка, з комори,
Да покажи біле личко й чорні брови,
Чи такеє личенько, як було,
Чи в чужої матінки змарніло?

308

Приданок, що привезли молоду до хати молодого, садили за стіл і всіляко причащали. У молодого гості гуляли весь день і до пізнього вечора ждали молодих за столом, співали різних пісень. Приданки співали:

А ми в свахи не пили, не їли,
Тільки так посиділи,
Приїхали як бочечки,
Поїдемо як дощечки.

Ой, бобре, наш бобре,
Ой, як тут добре,
Якби нас годували,
То ми тут би зимували.

Родичі молодого і гості співали:

Їжте, свашки, да не гнівайтесь,
Їжте, свашки, да не гнівайтесь,

Да на друге не сподівайтесь,
Бо в нас горох не молочений,
Хліб не спечений,
Нічим вас годувать,
Нічим вас частувать.

В цей час в хаті молодого старша приданка з батьками молодого та світилками з молоді знімали вінок і одягали хустку молодій, співали:

Гули, гули голубоньки вгору летючи,
Маринчине дівування в крильцях несучи.
А за ними да Маринка плачучи до свого Іванка просячи:
– Ой, догони, Іванку, догони,
Таки моє дівування назад забери.
– Не на то, Маринко, з тобою шлюб брав,
Щоб я твоє дівування назад вертав.
Пішло твоє дівування на гуляння,
Од русої да кісоньки заплітання.

Вибивайте кілочки,
Де висіли віночки,
Вибивайте другії,
Де висіли рутянії,
Де висіли віночки
Нашої Мариночки.

309

Тобі брести дві річечки, ще й третій Дунай,
Перебрела дві річечки, а Дунаю – ні,
Ще вернеться рокішонька, дівування – ні!

Ой, не сиди, Мариночко, боком (2 р.)
Це тобі ненароком.
Да присунься близенько, це ж твоє серденько.
Устань, Мариночко, молодая, устань з нами,
На тобі вінок, останній деньок,
Попрощайся з нами.

Після цього молоді виходили до гостей і відбувався обряд роздачі короваю та дарування, яке було раніше в молоді.

ПОНЕДІЛОК

У понеділок у батьків молоді збираються дружки і брати, несуть молодій снідять. А бояри вішають на найвищій стовб чи дерево хустку, брати повинні її зняти. Тоді бояри викуплять її. Якщо не знімуть брати, бояри самі знімуть і віддадуть молодій.

По дорозі співають дружки:

Ми до тебе, Мариночко, йдем,
Ми тобі, Мариночко, снідять несем,
Бо в тебе матінка не твоя,
Вона тобі їстоньки не дала,
Тільки раненько будила,
Щоб ти ділечко робила.

Вийди, Мариночко, вийди,
Да не буде тобі біди,
Да стань на помості
Ідуть дружки у гості.

310

Молоді виходять, зустрічають гостей, ведуть у хату. Братів молода в'яже хустками і стрічками, дружок – тільки стрічками. Вони їй дають свої дарунки, танцюють, співають цілий день.

Ой свашечко, голубонько, просимо Вас,
Залетіло утенятко наше до вас,
І не бийте його, і не лайте,
Тільки його хорошенько научайте.

В понеділок молода роздає подарунки батькам та родичам молодого. Інколи вона це робила у неділю по приїзду до молодого. Для батька, здебільшого, молода купувала чоловічу сорочку і светр, для матері – дорогу хустку і тканину, кофту чи щось інше з одягу. Своїми подарунками молода перев'язувала батьків молодого, щоб всі гості бачили, як обдаровувала молода рідних молодого. Братам, сестрам молодого, близьким родичам також молода готувала подарунки, вони були різними. Перев'язані цими подарунками родичі зобов'язані були так ходити аж до понеділка до вечора. Особливі подарунки моло-

да готувала хрещеним батькам своїм і молодого. Це повинні були бути дорогі речі.

Інколи зняття вінка з молодої відбувалося не в неділю, а в понеділок. Цей обряд називався обрядом покриття. Він – один з найзворушливіших моментів весілля. Це відбувалося вранці. З піснями і промовками дружки знімали з чесної молодої вінок, стрічки й віддавали молодшій сестрі або родичці; горілкою промивали косу; жінки одягали на голову очіпок, пов'язували зверху наміткою або хусткою. Перед покриття «нечесної» молодої стрічки рвали, вінок кидали й топтали ногами. Далі відбувалась перезва. Пізніше весь рід молодого прямував до нових сватів. Після частування мили руки, молилися Богу, за дозволом свата розрізували коровай, привезений від молодого; під спів хорів по шматочку роздавали всім присутнім. Дружки співали:

Як я була швачка (2 р.)
 Я була не простачка
 По місту ходила,
 Шовки купувала, квіти вишивала,
 Що первую да рожевую,
 А другу да зеленую,
 А третю голубенькую,
 Задля зятя молоденького.

311

ВІВТОРОК

У вівторок відбувалась у хатах молодого та молодої – циганщина. Гості приходили у двір, де відбувалось весілля. На воротях стояла охорона із трьохлітровою скляною банкою, куди треба було кинути гроші, щоб зайти на весільну територію. Зайшовши у двір, гості перевдягались у саморобні костюми.

Дехто вбирався циганом і циганкою, ворожками, москалями, старцями; чоловіки вдягали жіночий одяг, жінки – чоловічий. Гуртом обходили всіх родичів. Ті, що йшли попереду, випрошували, а хто за ними – крали борошно, гречку, гусей, курей тощо. Все здобуте таким чином приносили до батьків молодого, продавали одне одному збіжжя, а птицю смажили; на втор-

говані гроші купували горілку. Вигадкам і витівкам не було кінця. Робилися також вистави окремих ігор-п'єс, найчастіше «Піп і смерть» та «Млин» (виконавці ролей рядилися і гримувалися). У хаті молодого рогачами, кочергами, граблями скородили стіни, обдирали піч (щоб завдати молодій роботи, перевірити її вміння опоряджати житло). На тачку садили весільних батьків і возили по селу. Перевдягнені гості під музику ходили по хатах сусідів і рідних молоді (молодого) і циганили гроші, їжу. Цей обряд супроводжується піснями, часто сороміцькими:

Тату, дайте меду,
Немає дівчата (2 р.)
Нехай, тату, кури вам подохнуть,
Нехай, тату, яйця вам відсохнуть,
Як не дасте меду.
Всохне теє, що спереду.

Батько за матінкою скучив,
Цілу нічку матінку мучив,
Оддали ми цюю,
Давай зробим другую.

Зарізала наша мати півня,
Поставила на припічку пір'я,
А наш батько пердун,
Все пір'я роздув,
Оглянулась мати –
Ніначому спати.

Ой немає Мариночки дома,
Ой пішла десь в ліс по калину,
А як прийде із калиною,
Побачиться із родиною.

Де ж той дядько Йосип,
Що горілочку носить,
А дядина тисне,
Хай вона їй скисне.
Вареної горілочки хочу,
А сирої я й сама вточу,

Що сирая та недобрая,
Да на живіт не здорова,
А вареная солоденькая,
Да на живіт здоровенькая.

У весільного батька
Горілки багато
Він сам не п'є і нам не дає,
Хіба буде да торгувати,
А ми будемо да купувати,
Під новою да повіткою,
З молодою да невісткою.

Ой, матінко, горілки, горілки,
Загорівся фартух у дівки,
Ой нехай же горить до пупа,
Щоб наша матінка не була скупа.

Ой казала весільная мати,
По три чарки горілочки дати,
Що первая да на вишеньці,
А другая на черешенці,
А третя із калиною,
За рідною та дитиною.

А ще свадьба не кончається,
Щось у батька телепається
Горілочка у барилечку,
Покіль ми її не вип'ємо,
То додому да й не підемо.

Ой, спасибі понеділочку,
Провертіли мені дірочку,
Затулили рукавицею
Да назвали молодичею.

Ой кум кумі рад, повів куму в виноград,
Щіпай, кумо, ягідки, которії солодкі,
А которії гіркі – для моєї жінки.
А которії горенянь – мої діти поїдять.

Ой, хлопці мої, я ваша Маруся,
Не ведіть у будяки, бо я поколюся,
А ведіть у лободу, лобода м'якенька,
Підстілайте піджаки, бо я молоденька.

Чи я тобі не казала, чи не говорила,
Не лягай коло мене, бо зробим Гаврила.
А ти ж мене не послухав, коло мене вклався,
Тепер ходиш да питаєш, де Гаврило взявся.

Пошов Іван та й на уличку,
Поймав собі да голубоньку,
Приніс її да додомоньку,
Пустив її да додолоньку.
Ой, матінко моя, чи милая голубонька моя,
Хоч милая голубка, не мила,
Аби мені ділечко робила,
Аби мені пташечка прала,
Аби мене мамою звала.

314

Слава Богу сина ожинила,
Слава Богу невістки дождалась.
Тепер мені печі не топити,
Тепер мені діжу не місити,
Тепер мені плаття не прати,
Бо є кому мамою звати.

Як топила, то й топтимеш,
Як варила, то й варитимеш,
Тільки тобі слава,
Що свекрухою стала.

НЕДІЛЯ. ПИРОГИ (Через тиждень після весілля)

Протягом всього тижня після весілля молода не мала права приходити до своїх батьків. Через тиждень, у неділю, молодий і молода йшли у гості до батьків молодої, несли пироги. Батьки готували багатий стіл, запрошували до себе найближчих родичів, хрещеного батька і хрещену матір. Окрім пирогів, мо-

лоді приносили батькам подарунки: одяг, прикраси, речі домашнього вжитку. За столом співали різних пісень:

Суботонька, неділька як один день,
Сумувала да Мариночка увесь тиждень,
Ой, що ж вона, сумуючи говорила,
Да все свого да батенька да просила:
Устань, устань мій батеньку, годі тобі спать,
Пора тобі, мій батечку, цей сад продавать.
Продай, продай, мій батеньку, цей сад-виноград,
Справ мені, мій батеньку, дорогий наряд,
Ой, не буду, дитя моє, саду продавать,
Да не буду, дитя моє, наряду справлять.
Як удасться да твій милий ще й ревнивий,
Ізлежиться дорогий наряд весь у скрині.

Ой, давно, давно у матінки була,
Да вже тая доріженька терном заросла,
Терном заросла, пилом припала,
Червоною калиною позаростала.
Ой як я ісхочу, терен висічу,
А червону калиноньку у пень виломлю (2 рази)
А такі я до матінки в гості полину,
Ой, як летіла, то й щебетіла,
У матінки у садочку спочивати сіла,
Чи ти, матінко, чула, як я в тебе була,
У вишневому садочку, як голубка гула,
Ой якби я, доню, чула, що ти в мене була,
Відчинила б віконечко, щоб ти залинула,
Відчинила б віконечко, щоб ти залинула,
Дала б тобі їсти – пити, щоб ти одхлинула,
Дала б тобі їсти – пити, щоб ти одхлинула,
І послала б постіленьку, щоб ти оддохнула.

Сьогодні четвер, завтра буде п'ятниця,
Народила мене, нещасную, матінка,
Народила мене в саду, під калиною,
Прокляла доленьку малою дитиною.

1. Урочиста реєстрація шлюбу біля сільського клубу, с. Гнідин, 1985 рік

2. Молоді вирушають на урочисту реєстрацію шлюбу у сільський клуб, с. Гнідин, 1986 рік

вони будуть символом вашого сімейного щастя і єдності. В них немає ні початку, ні кінця. Хай таким же нескінченним, осяйним буде Ваше кохання на все життя.

Розпорядник подає молодому обручку нареченої, а молодій – обручку нареченого, які вони надівають одне одному на підмізинний палець правої руки.

– Запрошую молодих скріпити Акт, котрим Держава узаконює ваш шлюб, а вас, дружка і дружкó, засвідчити народження нової сім'ї.

Молоді підходять, ставлять свої підписи у «Книзі реєстрації шлюбів», у шлюбному свідоцтві. Сходять з рушника, стають так, щоб усім було їх видно. Мати згортає рушник. Розпорядник віддає молодому рушник на руку і каже:

– Хай ваше життя буде таке барвисте, як цей рушник. Щоб жили ви в добрі злагоді і послали цей рушник своїм дітям на весіллі.

Молодій повертає хустку й говорить:

– А тобі, Маріє, повертаю хустку. Носи її на радість, хай вона буде тобі згадкою про цей пам'ятний день. А ти, Петре, створи таке життя для Марії, щоб вона цією хусткою не втирала ніколи сліз. Вручаю вам «Шлюбне свідоцтво». Бережіть його як найдорожчий документ сім'ї вашої. Заведіть собі «Родовідну книгу», в яку впишете найголовніші події вашого життя. Людський вік – що календарний рік – має чотири пори: перша – це молодість, весна, коли все цвіте, приходить кохання. Воно вас привело на килим щастя. Друге – це красне літо, людина в розквіті сил трудиться на благо Вітчизни, своєї сім'ї, ростить дітей. Третя – це золота осінь, коли за невтомну працю людини приходить визнання її заслуг, шани від народу. Четверта – це зима. Настає старість, людина жадає тепла. Це тепло їй дають діти, онуки, друзі, Радянська держава.

Хай усі пори вашого життя будуть щасливими.

Вітаю вас з одруженням і щиро зичу пройти свій світлий шлях так, щоб вами пишались ваші нащадки.

На довгу дорогу життя візьміть вогонь і тепло цих свічок, що тримають світилки, в яких чисті і ніжні серця.

Світилки передають свічки молодим. Ті разом їх гасять,

1. Урочиста реєстрація шлюбу в сільському клубі, с. Гнідин, 1976 рік

2. Вихід молодих із сільського клубу після урочистої реєстрації шлюбу, с. Гнідин, 1978 рік

передають старості. Той наливає один келих вина і передає молодій, вона пригублює, решту випиває молодий.

– Щоб чашу вашого життя ви випили так же дружно.
Молодих вітають батьки, вчителі, друзі, вручають їм квіти.
Вітають діти – жовтенята:

Хлопчик 1.

На радість своїй Батьківщині
Побрались ви в розквіті літ.
На світлій вершні тобі і дружині
Безмежний простелиться світ.

Дівчинка 1.

І юність, і силу, і вроду
Пізнайте в нащадках своїх.
Безсмертя народу і слава народу
В щасливій і дружній сім'ї.

Хлопчик 2.

У добру годину весільного свята
Обом нареченим, щасливим обом,
Дарує Радянська Вітчизна, як мати,
Вінок рівноправ'я з державним гербом.

Дівчинка 2.

Зелений барвінку, стелися, стелися,
Закоханих двоє за руки взялися,
За руки взялися, серцями злилися,
Зелений барвінку, стелися, стелися.

Хлопчик 1.

Не впаде порошина
На весільну стежину,
Де зійшлися дві долі в житті.
В ці хвилини святкові
На яснім рушникові
Вам єднатись на вік, молоді.

Дівчинка 1.

Ой не в'яньте, троянди чудові,
Ой квітуюте, серця молоді.
Ми славим в ріднім краю на волі
Щасливу радянську сім'ю.

Хлопчик 2.

Ідіть, ідіть, замріяно щасливі,
Між квітами і добрими людьми.
Щоб ви пройшли усе життя щасливо,
Ми в ноги вам прослали килими.
Несіть любов, і мрії, і надії,
І молодість омріяну свою,
Нехай Вітчизна – мати порадіє,
Благословляє ще одну сім'ю.

Дівчинка 2.

Як сонце, весняне, ласкаве,
Хай світить вам доля ясна.
Зійшлись ви на радість стежками,
Якими приходить весна.
Хай завжди квітують,
Хай завжди буяють
У вас поривання святі,
На подвиги вас окриляють,
На звершення нові в житті.
В добрі, щоб повніла хатина,
У праці повага за труд.
Хай діти у вашій родині
Веселі, щасливі ростуть.
Як сонце весняне, ласкаве,
Хай світить вам доля ясна.
Зійшлись ви для щастя стежками,
Якими приходить весна.

321

Хлопчик 1.

Як сходились росистими стежками
Під шум тополь і шелест ясенів,

Три дні співали подруги з дружками,
А вам іти у парі безліч днів.
І в radoщах долі нової,
У радісному вільнім краю
Стрічаються двоє, єднаються двоє,
Обоє і творять сім'ю.

Дівчинка 1.

Навік благословенна та година,
Злиття сердець і тьохкіт солов'я,
Коли людину вибрала людина,
Щоб рід людський продовжила сім'я.
У radoщах світлої долі
Ми славимо в ріднім краю
В широкому полі, в весільному колі,
Щасливу радянську сім'ю.

Хлопчик 2.

Весілля день ніколи не забути,
Він радісний, немов весни прихід,
Мов пахощі п'янкої м'яти-рути,
Бо в день оцей рідниться з родом рід.

322

Дівчинка 2.

Ви зараз з клубу підете додому,
І чистою водою путь вам перелють,
Щоб, як лілея квітла наречена,
І нареченому здоровим быть.

Хлопчик 1.

Ми жита зерном всипаємо дорогу,
Щоб ви були багатими в житті,
Щоб горе не ступало до порогу
На вашому новому обійсті.

Дівчинка 1.

Ломіть рогозину,
Стеліть дорожину,
Молодій молодому
До самого дому.

Молоді сходять з килима щастя, їх обсипають квітами. Ідуть до виходу, вклоняються присутнім.

Ідуть до пам'ятника полеглим за Батьківщину, кладуть квіти, повертаються до свого почту.

Ідуть чи їдуть до молодої всі гості. Їх зустрічають батьки, благословляють на довгі роки подружнього життя.

Далі відбувається весілля в традиціях минулого: і за стіл брат заводить, і пісні-дуети між дружками та світилками відбуваються, і купівля молодої в усіх деталях. Співають тих же пісень, бо нових складено мало. Тільки на прощання з молодою дружки співають нову пісню:

Треба було їхати, треба було йти,
Та забула матері дякувати.
Дякую тобі, мамо, що будила мене рано.
Більше не будеш, не будеш.
Треба було їхати, треба було йти,
Та забула батькові дякувати.
Дякую тобі, тату, що відчиняв двері в хату.
Більше не будеш, не будеш.
Треба було їхати, треба було йти,
Та забула сестрі подякувати.
Дякую тобі, сестрице, що виносила водиці.
Більше не будеш, не будеш.
Треба було їхати, треба було йти,
Та забула братові дякувати.
Дякую тобі, брате, що приводив хлопців в хату.
Більше не будеш, не будеш.
Треба було їхати, треба було йти,
Та забула сусідам подякувати.
Дякую вам, сусіди, що змітали мої сліди.
Більше не будуть, не будуть.
Треба було їхати, треба було йти,
Та забула порогам подякувати.
Дякую вам, пороги, що збивали хлопцям ноги.
Більше не будуть, не будуть.
Треба було їхати, треба було йти,

Та забула вишні подякувати.
Дякую тобі, вишне, що стояла з хлопцем пишна,
Більше не будеш, не будеш.

24. Весільні музики, с. Гнідин, 1980 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ДУДАРКІВ,
записали О. А. Правдюк та М. Г. Кияниця
в 1967 році

ДОМОВИНИ

Років тридцять тому в селі ще справляли сватання з дотриманням всіх пов'язаних з ним ритуалів. Старости брали хліб і разом з молодим йшли до молодої. Тут після традиційних вітань, розповідей про куницю та мисливця, старости обмінювали свій хліб на той, що виносила їм молода. На ознаку своєї згоди молода підносила на тарілці також хустку, яку старости забирали з собою і коли повертались до батьків молодого, щоб сповістити про результати сватання, то вручали матері молодого цю хустку. Це було ознакою того, що слід готуватись до весілля, закупляти потроху горілку та продукти, подарунки тощо.

Коли молода або батьки її не були згодні на шлюб, то старости забирали свій хліб і йшли додому або до іншої молодої, якщо така була на прикметі.

Через кілька днів після сватання батьки молодого йшли на домовини до батьків молодої. Разом з найближчою родиною вони домовлялись про день весілля, скільки подарунків має готувати молода. (Тут молода дарувала родині молодого хустки).

Тепер обидві складові частини весілля – сватання і домовини – об'єдналися в одну. Батьки молодого приходять до молодої й домовляються і про шлюб, і про все інше, пов'язане з ним.

КОРОВАЙ

Учетвер вранці молода заплітає косу, причому до кінця коси причіплюють одну-дві різноколірні стрічки. Молода ходить по селу сама і запрошує наперед визначених жінок пекти коровай. У готуванні короваю в с. Дударків, як і всюди, не мають права

брати участі вдовиці, «щоб молода не овдовіла рано». Ближчі з рідних приносять по паляниці, часом також яйця.

Коровайниці замішують тісто в діжі, а поки воно сходить, співають пісень:

1.

Помірно

Пше_ ни_ це_ я_ ри_ це, не_ по_ до_ бонь_ ка то_ би
(й)у по_ лі бу_ я_ ти, (й)у сто_ зі сто_ я_ ти.
а по_ до_ бонь_ ка з те_ бе нам ко_ ро_ вай бга_ ти.

Пшенице-ярице,
Неподобонька тобі
(Й) у полі буяти,
(Й) у стозі стояти,
А подобонька з тебе
Нам коровай бгати.

2 – 1.

Тройця по церкві ходила,
Спаса за ручку водила:
– Ходіть, Спасе, до нас,
У нас усе гаразд:
Сам Бог коровай місить,
А Пречистая світить,
Ангели воду носять,
За нас Бога просять.

Коли тісто зійшло, коровайниці сідають кругом столу і починають ліпити шишки. При цьому співають:

3.

Помірно

Одна Всі
Бла_ го_ сло_ ви, бо_ же, бла_ го_ сло_ ви,
бо_ же, пре_ чи_ ста го_ спо_ же, і о_ тець, і ма_ ти, сво_ є

Благослови, Боже, (2 р.)

Пречиста госпоже,

І отець, і мати,

Своєму дитяті (2 р.)

Шишечок набгати!

- 4 – 1. Вечор, мати, вечор,
Коровай в нас не спечен,
Коровайниці п'яні.
Коровая в піч не запхали.

Коли зліпили шишки, на розкачаний із тіста корж накладають різні прикраси у формі зірочок, пташок, приліплюють дві свічки і кличуть кучерявого. Роль кучерявого звичайно грає брат молодой. Він повинен вимести піч спеціально для цього випадку приготованим віхтем, а коровайниці співають:

*Примітка: * IV-VI такти мелодії повторюються відповідно до кількості рядків у тексті.*

- 5– 1. Кучерявий піч замітає,
А чорнявий в піч заглядає.
А припічок усміхається,
Короваю дожидається.
- 6– 1. Що в нашої печі
Золотії плечі,
Сребранії крила,
Щоб коровай гнітила.

Коли саджають коровай у піч:

- 7– 1. Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А припічок усміхається,
Короваю дожидається.

Діжу, в якій місили коровай, накривають віком, поверх нього рушником, на якому кладуть хліб і сіль. Усі коровайниці бе-

руться за діжу, тричі піднімають її до стелі, при цьому приспівують:

8.

Помірно

Піч на-ша на со-хах, на со-хах, ді-жу но-сять на ру-ках
на ру-ках. Пе-че на-ша, пе-че, о-та-кий нам ко-ро-вай спе(чи)

Піч наша на сохах, на сохах,
Діжуносять на руках, на руках.
Пече наша, пече,
Отакий нам коровай спечи.

Потім діжу ставлять на стіл, коровайниці миють її, споліскують руки, торкають одна одній лице помитими руками, цілуються, а ту воду мати молоді, одягнута у вивернутий догори вовною кожух, виносить надвір і виливає під дерево (каліну). Коровайниці при цьому співають:

328

9 – 1. Де тая калина,
Що садила княгиня?
А ми руки умивали,
Туди воду виливали.

Повернувшись у хату, коровайниці сідають за стіл, вечеряють. А коли коровай спікся, виймають з печі, кладуть на м'яке (подушку), щоб не пом'явся і розходяться по домівках. На другий день кладуть його під вільце і прикрашають калиною й барвінком.

ВІЛЬЦЕ

В четвер увечері до хати молоді приходять хлопці і дівчата, яких запрошено вити вільце. (Вільце в'ють і в хаті молодого).

Всі сідають за стіл і з різноколірного паперу нарізують стрічок, дівчата виробляють з них квіти. Для молоді і молодого готується по дві великі червоні квітки. Косники (найближчі з родини молоді, брати) вносять у хату верхівку ялини або со-

сни, встановлюють її на столі, а дівчата прикрашають квітами. Дві найбільші червоні квітки, зроблені для молодої, рідна сестра або її подруга прикріплює на самий верхечок вільця. При цьому співають:

- 10–1. Рясне вілечко, рясне,
 Із вершечка красне,
 Золотії корхи верхи,
 Срібнії да наміточки,
 Зверху дві квіточки,
 На столі стояло,
 Скам'ю обломило, (2 р.)
 Весь рід звеселило.
- 11 – 1. У Києві вільце вилося,
 В Броварах завивалося,
 В Требухові украшалося,
 В Дударків приставили,
 На стіл поставили.

Коли вільце готове, молода запрошує за стіл вечеряти, а після вечері всі розходяться.

329

ДІВИЧ-ВЕЧІР

У п'ятницю куховарки варять страви (холодець, рибу, голубці). Останній день дівочого життя, коли молода прощається із своїми подругами, в селі Дударків звичайно влаштовують у суботу. Вранці цього дня молода ходить по селу й запрошує дружок до себе. Коли дружки зійшлися, то починається одягання молодої. Її вбирають у рукава (вишита сорочка), рясну спідницю, корсетку, потім причіплюють на шнурок стрічки й зав'язують його на голові. Далі одягають вінок, а до кінця коси причіплюють пучок різноколірних стрічок. Попід стрічками і косою стан молодої пов'язують рушником. Після того, як з цим покінчено, молода шанує дружок, пригощає їх, а після обіду разом з дружками йде на село запрошувати на весілля. Мати проводить їх і обсилає житом, цукерками, дрібними грішми. Дружки співають:

11а-1. Ой не сій, матінко, овесцем,
Посій, матінко, житечком,
Щоб було діточкам життєчко.

Молода йде через два двори в третій на праву сторону і просить хорошого слова (благословення). Дружки вслід їй співають:

12.

Помірно

Ой про-кля-ті-ї во-ро-ги, не пе-ре-ходь-те
во-ро-ги, не-хай пе-рей-де у-тіт-ка, то ж Га-ли-ни-на ма-тін(ка).

Ой прокляті вороги,
Не переходьте дороги,
Нехай перейде утінка,
То ж Галинина матінка.

330

Потім молода йде по селу запрошувати родину на весілля. Ввійшовши до хати, кладе на стіл верч (три шишечки, обгорнуті смужкою тіста), тричі кланяється й говорить: «Просить батько, просить мати і я прошу покорно, приходьте до нас на свадьбу». Родичі дякують, а молода прощається, виходить з хати, бере у дружки другий верч і йде до іншої хати. Після запросин молода повертається додому й чекає приходу молодого.

Пізно ввечері в цей день до хати молоді збираються подруги, друзі, найближчі з родини. Подвір'я перед хатою освітлене. Грає гармонія, дівчата й хлопці танцюють, співають, розважаються. Десь опівночі приходить молодий у супроводі двох свашок і двох дружбів. Дружби тримають в руках хліб і горілку, сватки – шаблю (прикрашений квітами хліб, на якому прикріплені дві свічки). Молодий із своїм почтом заходять у двір і зупиняються перед дверима. З хати виходить мати молоді. Тримаючи хліб-сіль і свічку, вона дарує свашкам дві хустки, однією з яких свашка обгортає стебла квітів на «шаблі» (коли

5. Весілля в с. Дударків, 1958 рік
1. Весілля в с. Дударків, старша
світилка тримає в руках «шаблю»,
1964 рік
2. Весілля в с. Дударків, 1960 рік

після закінчення дівич-вечора свашка йтиме додому, то забирає шаблю з собою). Потім мати запалює свічки на шаблі, цілується з молодими, які кланяються їй в пояс. Всі заходять до хати і йдуть до вільця. Тут свашка тричі помахує шаблею, поки свічки не погаснуть.

Молода бере тарілку двома хустками-носовичками, підносить молодому й боярину. Цей звичай називається скріплення рук. Потім сідають всі за стіл. Дівчата в цей час співають:

13.

Помірно

1) Одна Всі

Ді-вич ве-чор див-но зря-джен, да ра-но.
ра-но, ді-вич-ве-чор див-но зря-джен, да ра-не-сь(ко)
Іа на о-ко-неч-ку ма-кі-воч-ка

332

Дівич-вечор дивно зряджен, да рано, рано,
Дівич-вечор дивно зряджен, да ранесенько¹
Не так зряджен, як посаджено, (2 р.)
У три стіни кам'янії, (2 р.)
Четвертая золотая. (2 р.)

А в тій стіні є оконечко, (2 р.)
А на оконечку – маківочка, (2 р.)
А на маківочці – ластівочка. (2 р.)

Ластівочка гніздечко в'є; (2 р.)
Да звила гніздечко, да знесла яєчко, (2 р.)
Да вивела діток одноліток; (2 р.)
Що перше дитятко – молодий Сашечка, (2 р.)
А друге дитятко – молода Галочка. (2 р.)

14.

Помірно

1) Одна Всі

— Ку-ди, до-ню, со-би-ра-єш-ся, ку-ди, до-ню, со-би-

1 Рефрен «да рано, рано» і «да ранесенько» повторюється у всіх куплетах.

– Куди, доню, собираєшся, (2 р.)
 Що біленько умиваєшся?
 Чи між турки, чи між татари, (2 р.)
 Чи між дружки, чи між бояри?
 – Не між турки, не між татари, (2 р.)
 А між дружки і між бояри.
 – Не йди, доню, між чужії люди, (2 р.)
 Бо там тобі горенько буде.
 Там свекруха норовистая,
 Вона тобі норови покаже.
 Вона тобі правдоньки не скаже.
 Їсти хочу, аж серденько в'яне, (2 р.)
 Хліба возьму – вона скоса гляне:
 – Ти ще, доню, у нас наробила, – (2 р.)
 Половину хліба одломила.

15– 14. Що Галочка в батька на одході, (2 р.)
 Посадила горіх в огороді.
 Рости, горіх, да й не хилися, (2 р.)
 Іди, доню, да й не журися.
 Кохай собі другу таку, (2 р.)
 Як ви мене молодую.
 Кохав дочку, як паняночку, (2 р.)
 Віддав її, як за наймичку.
 Кохав дочку, як панське дитятко, (2 р.)
 Віддав людям, як за сиротятко.
 Кохав дочку воли поганяти, (2 р.)
 Віддав людям її замишляти.

Дівич-вечір триває звичайно до ранку. Хлопці й дівчата співають, танцюють, розважаються.

УРОЧИСТА РЕЄСТРАЦІЯ ШЛЮБУ

У неділю молодий з боярами, друзками, свахами йде до молодої і разом з молодою та її родом йдуть до клубу.

У клубі зал, де має відбутись урочиста реєстрація шлюбу, святково прибрано: гирлянди з квітів, вазони. Над сценою лозунг: «Щастя вам, молодята!» Тут же духовий оркестр готується до зустрічі молодих.

Зал і подвір'я поступово заповнюються людьми. Біля дверей клубу розташовується оркестр. Подруги молодої з букетами квітів стають у дві шеренги, утворюючи урочисту доріжку для молодих. Голова сільради на дверях залу прикріплює червону стрічку. Все готове.

Аж ось з'являються й молоді у супроводі найближчої рідні. Вона у білому платті, фаті і вінку, він у чорному костюмі, на грудях з правого боку прикріплена червона квітка. Духовий оркестр зустрічає їх урочистим маршем. Молоді підходять до дверей і зупиняються. Назустріч їм виходить староста з перев'язаним через плече рушником. Запрошуючи молодих до приміщення, вручає їм коровай, який печуть спеціально для цього випадку (крім двох основних, що печуть у молодої і в молодого).

В дверях залу урочистої реєстрації шлюбу дорогу молодим перетинає червона стрічка, яку голова сільської ради розрізає, і молоді йдуть далі. На сцені за столом, заставленим вазонами з живими квітами, сидять голова, депутат сільської ради і секретар. Молоді піднімаються на сцену й зупиняються перед столом, їм назустріч з-за столу виходить секретар сільської ради. Вона говорить:

До Дударківської сільської ради депутатів трудящих 4 серпня цього року надійшла заява від громадян нашого села. – Качури Олександра Васильовича та Каленченко Галини Степанівни, які бажають вступити в законний шлюб. Шановні товариші, Олександрє Васильовичу і Галино Степанівно, запрошуємо вас до столу реєстрації шлюбу.

Духовий оркестр грає марш.

Шановні товариші, – продовжує далі секретар. – Перед тим, як розпочати реєстрацію вашого шлюбу, дозвольтє вас за-

питати: Ви, Олександрє Васильовичу, добровільно вступаєте в шлюб з Галиною Степанівною?

Молодий відповідає:

–Так.

Ви, Галино Степанівно, також добровільно вступаєте в шлюб з Олександром Васильовичем?

–Так, – відповідає молода.

Отже, з цієї хвилини ви скріплюєте свою любов власноручними підписами в актових записах... Бажаю Вам всякого щастя і здоров'я. Ми впевнені, що Вас сюди привела взаємна і щира любов. Хай Ваша сім'я завжди буде щасливою. Вручаю Вам обручальні персні. (Духовий оркестр грає туш). Хай вони будуть символом Вашого сімейного щастя і єдності. В них немає ні початку, ні кінця. Хай таким нескінченним, осяйним буде ваше щастя на все життя.

Від імені виконкому Дударківської сільської ради депутатів трудящих вітає та вручає свідоцтво про одруження депутат сільської ради.

Дорогі друзі, Олександрє Васильовичу і Галино Степанівно! Сьогодні всі присутні в цьому залі є свідками народження молоді вашої сім'ї. З цієї неповторної хвилини починається Ваше родинне життя. Нехай же цей день стане для вас великим радісним святом. Від щирого серця вітаю вас із законним шлюбом. Бажаю вам великого щастя, доброго здоров'я і довгих та радісних років хорошого життя.

335

*Хай дні Ваші будуть веселі, щасливі.
Хай родяться діти, хороші, вродливі.
Хай вірних вам друзів життя посилає,
Хай ваша любов у серцях не згасає.
Як сонце весняне, ласкаво
Хай світить вам доля ясна,
Прийшли ви до щастя стежками,
Якими приходить весна.*

Бажаю вам добре прожити, дітей женити, внуків діждати, на золотому весіллі гуляти.

1. Весілля в с. Дударків, 1969 рік

2. Весілля в с. Дударків, 1964 рік

1. Молоді, с. Дударків, 1957 рік

2. Молода із старшою дружкою, с. Дударків, 1965 рік

3. Весілля в с. Дударків, світилка з молодою, 1959 рік

4. Дружки, с. Дударків, 1964 рік

*І в radoцax світлої долі
Ми славиmo в ріднім краю,
В широкому полі, в весільному колі
Щасливу радянську сім'ю.*

Вручаючи вам свідоцтво про одруження, глибоко вірю, що сім'я ваша буде міцною і дружною. В добрий час, на довгий вік, на щастя!

Музика тричі грає туш.

До молодих звертається голова сільської ради:

– Товариші молоде подружжя! Бажаю вам щастя, здоров'я, довгих років дружнього щасливого життя. Щоб ви діждали дітей, онуків, золоте весілля справили у великому здоров'ї і дружбі.

Оркестр грає туш.

Після цього найближча родина і гості виходять на сцену і вітають молодих. Двоє старостів ріжуть коровай, роздають присутнім, пригощають шампанським, яблуками, цукерками. Грає оркестр, молодь танцює.

338

Через деякий час всі виходять з клубу і йдуть до хати молодої. Дорогою по черзі духовий оркестр грає твори свого репертуару (марші, пісні радянських композиторів), гармоніст з бубністом – танці, а дівчата співають пісень.

Перед хатою весь кортеж зупиняється. Дружки викликають піснею з хати батьків молодої:

16– 1. Вийди, мати, з хати
Познавати дитяти:
Поміж тими дружечками
Обливається сльозочками.

На порозі з'являються мати і батько молодої. Батько тримає хліб-сіль і вітає молодих:

– Стрічаю вас хлібом-сіллю, щастям і здоров'ям, віком довгим. Батька й матір щоб не забували й людей добрих поважали.

Молоді дякують. Батько передає хліб-сіль матері, і мати повторює те ж саме.

1. Циганщина, с. Дударків, 1971 рік

2. Циганщина, с. Дударків, 1971 рік

1. Молода з дружками,
с. Дударків, 1960 рік

12. Весілля в с. Дударків,
1969 рік

Молодих ведуть у хату. Вони сідають на посаді, а молодь спочатку танцює на подвір'ї, а потім сідає за накриті там же столи.

Через деякий час старший косник заводить молоду за стіл (вона тримається за один кінець хустки, а косник – за інший). Молода сідає, а молодого до неї не пускають. Дружки співають:

- 17–1. Що то за ворона
Стоїть у порога?
Руки розставила.
Рота роззявила,
Хоче нас поїсти,
Коло молодої сісти.

А світилки й свашки їм одспівують:

- 18–1. Ми ворони та не бачили.
Щоб вам очі повилазили;
За нашу причину
Колок вам у спину.

Молодий повинен купити місце біля молодої, давши косникам певний викуп (в даному разі молодий заплатив 15 крб. грішми, 1 кг. цукерок, 1 кг. печива). Після цього він пов'язує стан молодої рушником поверх коси. Цим рушником був перев'язаний коровай (подав його молодому староста). Потім сідає поруч із молодою. Гості пригощаються жареною рибкою, тушеною капустою, холодцем, свіжими помідорами. Батько молодої обходить столи, тримаючи тарілку з чарками горілки. Дружки співають:

19.

Помірно

Ой про- пив- ці бра- ті- хи, про- пив- ці,
про- пи- ли се- стрин- цю на го- ріл- ці, на со- лод-ко- му
ме- доч- ку у виш- не- во- му са- доч(ку)

Ой пропивці, братіки, пропивці,
 Пропили сестрицю на горілці.
 На солодкому медочку
 У вишневому садочку.

20.

Повільно

О - бі - да - ла Га - лоч - ка, о - бі - да - ла,
 сво - ю дру - жи - ню - нь - ку при - га - ня - ла: — О - бі - дай, Са - шень - ко,
 бать - ка мо - го, то - ді пі - де - мо до тво - го.
 Що в мо - го бать - ка о - дин день, а в тво - го бать - ка весь тиждень,
 а з то - го тиж - ня до ро - ку, а з то - го ро - ку до ві (ку).
 1)

342

Обідала Галочка, обідала,
 Свою дружиноньку приганяла:
 – Обідай, Сашенько, в батька мого.
 Тоді підемо до твого.
 Що в мого батька один день,
 А в твого батька весь тиждень,
 А з того тижня до року,
 А з того року до віку.

21.

Швиденько

їж - те бо - я - ри ка - пус - ту, на - ша ка - пус - та не
 гус - та: на - ша кня - ги - ня са - ди - ла ра - нень - но вста -

1. Молода з друзками, с. Дударків, 1990 рік
2. Дружки, с. Дударків, 1983 рік
3. Молода із старшою дружкою, с. Дударків, 1960 рік

1. Молода із дружками, с. Дударків, 1961 рік
2. Молода із дружками, с. Дударків, 1955 рік

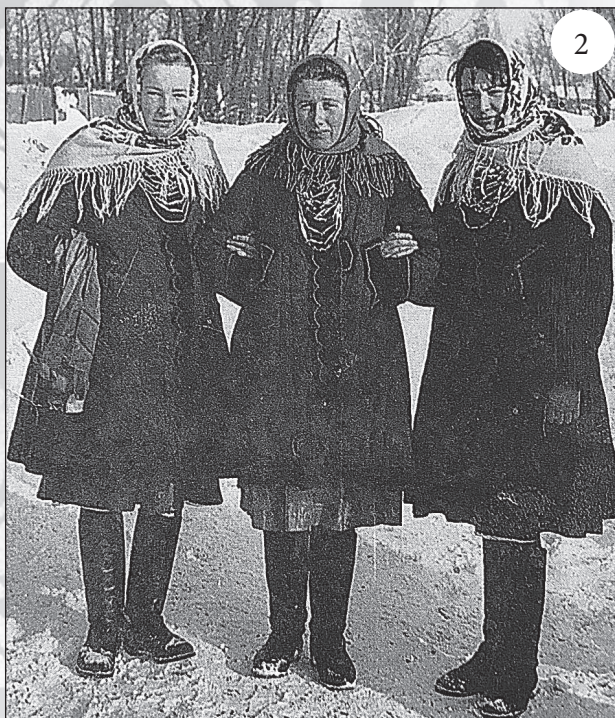
1. Дружки, с. Дударків, 1991 рік

2. Молода із старшою дружкою, с. Дударків, 1981 рік

3. Молода із старшою дружкою, в руках тримають замотані в хустинку шишки. с. Дударків, 1983 рік

1. Молода із старшою
дружкою, с. Дударків, 1980 рік

2. Світилки, с. Дударків,
1960 рік

3. Дружки, с. Дударків, 1991 рік

4. Молода із старшою дружкою,
с. Дударків, 1993 рік

1. Молода з друзками, с. Дударків, 1978 рік

2. Друзки ідуть до молодої вбирати вільце, с. Дударків, 1977 рік

Кінець

ва-ла, час-то по-ли-ва(по) Пер-ша-я квіт-ка-
то ж Са-щеч-ка. Їж-те бо-я-ри ка-пус-ту

Їжте, бояри, капусту
Наша капуста не пуста;
Наша княгиня садила,
Раненько вставала,
Часто поливала.
22-1. Їли бояри, їли,
Цілого вола з'їли:
На столі ні шкірочки,
Під столом ні кісточки.

23.

Швиденько

348

Ой ка-за-ли-сва-ти ба-га-ті, ой ка-за-ли-
сва-ти ба-га-ті, а во-ни у-бо-гі, ко-ні кри-во-
но-гі, са-мі піш-ки іш-ли, мо-ло-до-го в міш-ку
нес-ли, сва-ху у тор-бин-ці, сві-тил-ку в кюр-
зин-ці, їх но-ги стир-ча-ли, со-ба-ки гар-ча(ли).

Ой казали – свати багаті, (2 р.)
А вони убогі,
Коні кривоногі,
Самі пішки ішли,
Молодого в мішку несли,
Сваху у торбинці,

- Світилку в корзинці,
Їх ноги стирчали,
Собаки гарчали.
- 24–1. Одчиніте скриню,
Покажіте княгиню.
Чи вона в вас золотая,
Що такая дорогая?
- 25 –1. Не відчиним скрині,
Не покажем княгині,
Бо вона в нас золотая
І такая дорогая.
- 26–1. Тобі, дружкó, та не дружкувати,
Тобі, дружкó, свиней пасти,
Молодому завертати,
Що не вміє цілувати.
- 27–1. Де бояри подівалися?
Чи в болоті потоплялися.
Чи сіно косили,
Чи горох молотили,
Чи в соломі ночували –
Миші уші пооб’їдали?.
- 28–1. Що наша княгиня
Сидить, як калина,
А ваш соколочок
Сидить, як пеньочок.
- 29– 1. Світилочка хитра,
Голова як макітра,
А очі – як яйця,
Всі її бояться.
- 30– 1. Світилочка коса,
Наїлася проса,
Бігає та шатається,
З її просо висипається.

Старший дружкó починає кряти коровай. Спочатку вирізує дві шишки, які другий дружкó підносить на тарілці молодим. Вони беруть кожний свій шматочок, а потім тричі обмінюються.

1. Молода з друзками, с. Дударків, 1979 рік

2. Молода із старшою дружкью, в руках тримають замотані в хустинку шики, с. Дударків, 1998 рік

3. Дружки, с. Дударків, 1960 рік

За молодими шматочок короваю одержують по черзі батько, мати, брати, сестри, запрошені гості. При цьому кожний з них висловлює молодим свої побажання і кладе на тарілку подарунк, а дружкó несе вже його до молодих і голосно виголошує побажання того, хто обдаровує.

Побажання молодим мають жартівливий гумористичний характер. Ось кілька з них: «Дарую на коробку глини, щоб покликали через 9 місяців на хрестини», «На дугу, щоб молодий не дивився на другу», «На віночок цибулі, щоб не гнули один одному дулі», «На трьох синиць, щоб не ходив до чужих молодиць», «На горіх, щоб цілувалися при всіх», «На стовпчик, щоб до року був хлопчик», «На лопатку і на вила, щоб молода молодого кругом хати гонила».

Дружки співають:

31–21 В городі долина,
(крім В долині калина,
VII–IX Вітки гнуться додолу, –
тактів) Пора хлопцям додому.

Хлопці прощаються і розходяться по домівках.

Дружки співають:

32.

Помірно

Пер- ша- я квіт- ка — то ж Га- лоч- ка, на- що бу- ло зва-
ти? Бра- ла Га- лоч- ка льон, льон, ви- га- ня- ла дру- жечок
вон, вон: на- що бу- ло зва- ти, як нас ви- га- ня(ти)?

Першая квітка – то ж Галочка;
Нащо було звати?
Брала Галочка льон, льон.
Виганяла дружечок вон, вон;
Нащо було звати,
Як нас виганяти?.

33.

Вільно
Одна

Про - щай, про - щай, да Га - лоч - ко, сест -

Всі

ро - на - ша, ми не тво - ї по -

дру - жень - ки, ти не на - ша.

Прощай, прощай, да Галочко,
Сестро наша,
Ми не твої подруженьки,
Ти не наша.

Дружки стають у ряд одна за другою. По черзі підходять до молодої. Вона підносить кожній чарку горілки, дружки пригублюють, цілують молоду і відходять.

352

За стіл заходять старші з родини молодої. Знову частують гостей, ділять коровай і обдаровують молодих.

Трохи посидівши із старшими, молодий і молода виходять з-за столу, прощаються з батьками і йдуть до молодого. Коли молоді виходять з двору, приданки¹ співають:

Сідайте на віз, щоб кінь не повіз,
Щоб оте ося порвалось.
Щоб наша Галочка вдома осталась.

Услід за молодими йдуть і приданки; дорогою співають «Ой чорна я си, чорна», а свахи:

34.

Помірно

Ой бу - ли ми в ліс - ку да пої - ма - ли плис - ку.

1 Заміжні родички молодої, які везуть її придане.

чор-ну-ю да чуба-ту-ю, хо-ро-шу-ю да ба-га-ту(ю)

Ой бу-ли ми в ліс-ку

Ой були ми в ліску
 Да поймали пліску,
 Чорну да чубатую,
 Хорошую да багатую.

Перед хатою молодого вся процесія зупиняється. Приданки співають:

35 – 20 Не гнівайся, свекрухо, на мене,
 (крім Не сама я прийшла до тебе.
 X-XIII Мене бояри й украли,
 тактів) Воронії кониченьки примчали.
 Тут мене ніченька обняла,
 Тут же я, молодая, спать лягла.

353

Приданки сідають на лаву і, поки батьки молодого накривають на стіл, співають різних пісень. Повечерявши, приданки розбирають вільце, відломляючи гілки з причепленими до них квітами. Косники роздягають молоду (знімають той рушник, яким обгорнуто стан молодої). Вінок свій молода дарує маленькій сестричці молодого, і та носить його на голові аж до кінця весілля. Потім кожній приданці молода дарує стрічку, пов'язуючи її на чоло, чоловікам перев'язуючи через плече. Приданки в цей час співають:

36–34. Що ми ісхотили,
 Те ми і зробили:
 З коржа – паляницю,
 З дівки – молодицю.
 Що Галочка Шурикова

Під липкою спала,
 Не дівкою стала,
 Приданочки розбудили,
 Молодицею зробили.

38.

Швиденько

Що у на_шо_го су_сі_да пре_ви_со_кий тин,
 а в на_шо_го па_на сва_та пре_хо_ро_ший син.
 Про_шу те_бе, мо_я до_ню, не спи з ним.
 —Ой як ме_ні, мо_я ма_ти, з ним не спатъ, як у ньо_го
 ти_со_ва_я є кро_вать, а у ме_не пу_хо_ви_
 і по_душ_ки, при_став Шу_роч_ка до душ(ки).

354

Що у нашого сусіда превисокий тин,
 А в нашого пана свата прехороший син.
 Прошу тебе, моя доню, не спи з ним.
 – Ой як мені, моя мати, з ним не спатъ,
 Як у нього тисовая є кровать,
 А у мене пуховії подушки.
 Пристав Шурочка до душки.

39.

Помірно

При_ве_зе_на да те_те_роч_ка_не у_чо_ра, а те_пе_
 реч_ка, не киш_кай_те, не по_ло_хай_те,
 не_хай во_на при_ви_ка_є та до до_му не ті_ка(є).

- Привезена да тетерочка –
 Не учора, а теперечка;
 Не кишкайте, не полохайте.
 Нехай вона привикає
 Та додому не тікає.
- 40 – 34. Ой були ми в свата, –
 Смоловая хата,
 Сволоки з барвінку,
 Ми пили горілку.
 А після цієї та вп'ять за єї; –
 (повторюють, як спочатку).
- 41 – 34. Понеділок, понеділочку,
 Занапастив нашу дівочку,
 У коморі під полицею
 Зробив її молодичею.
 Що Галочка Шурикова.. (і далі).
- 42 – 1. Де той дядько Йосип,
 Що горілочку носить,
 А мати Кулина,
 Що горілку варила?

355

Молодий дає приданкам по чарці на дорогу, вони прощаються. Частина з них іде додому, а частина по дорозі заходить до батьків молоді, де приєднується до гостей, що лишилися тут, співають, танцюють до ранку (За столом тут співали народні пісні «Про бригадира», «Ой ходить дівка понад морем» та ін.).

ПЕРЕЗВА

В понеділок біля хати молодого на самому високому дереві вивішується маяк. Це червона хустка, що символізує цнотливість молоді. Косники (брати молоді) повинні її викрасти, а бояри пильнують, щоб цього не сталося. Якщо косники вкрадуть маяк, то вимагають у молодого могорич, і той повинен її викупити.

Сестри молоді несуть їй сніданок, а до батьків приходять посланці від молодого, приносять завітчану калину (ознака цнотливості молоді). Їх садовлять за стіл, пригощають. Вони співають:

43 – 1. Годі, мати, да журитися,
 Пора, мати, да ділитися:
 Тобі хата та коміронець,
 Мені скриня та худібонька.

44.

Помірно

Ой ка - за - ли ве - сіль на - я ма - ти по сім ча - рок
 го - рі - лоч - ки да - ти — із виш - ня - ми, із че - реш - ня - ми,
 із чер - во - но - ю ка - ли - но - ю за сво - є - ю ди - ти - но(ю).

Ой казала весільная мати
 По сім чарок горілочки дати
 Із вишнями, із черешнями,
 З червоною калиною
 За своєю дитиною.

45–34. Ой казало сватове барило:
 Що ви мене да не вип'єте.
 Що ви мене да не вилете.
 По дорозі покочуся,
 Горілочки уточуся.

46.

Не поспішаючи

Ой ка - за - ла сва - то - ва дів - ка — є в сва - та го -
 ріл - ка; і сам не п'є, і нам не да - є. Десь він бу - де
 шин - ко - ва - ти, десь він бу - де шин - ко - ва - ти
 під но - во - ю по - віт - ко - ю з мо - ло - до - ю не - віст - ко(ю)

1. Молода з дружками, с. Дударків, 1968 рік

2. Дружки несуть сніданок молодій, с. Дударків, 1980 рік

1. Молода зі своєю ріднею, с. Дударків, 1957 рік

2. Молода з друзками, с. Дударків, 1982 рік

Ой казала сватова дівка –
Є в свата горілка;
І сам не п'є, і нам не дає.
Десь він буде шинковати (2 р.)
Під новою повіткою
З молодою невісткою.

47.

Помірно

Одна Всі

Що сьо- год- ня по- не- ді- лок — не не- ді-
ля, вже ж на- ша Га- лоч- ка не дів-
ка, вже її-ї ко- сонь- ка не ма-
с, тіль- ки її ро- ди- нонь- ка гу- ляє(є).

Що сьогодні понеділок – не неділя,
Вже ж наша Галочка не дівка,
Вже її косоньки немає,
Тільки її родинонька гуляє.

359

48.

Помірно

Одна Всі

Ой по- ра, сва- ти, до- до- му,
по- ї- ли ко- ні со- ло- му. Ой (я) як бу- де-
те но- чу- ва(ти), тре- ба со- ло- му ку-
пу- ва(ти). Со- ло- ми жмень- ка — ко-
пій- ка, сін- ця Кляп- ти- чок — п'я- та — чок.

Ой пора, свати, додому,
Поїли коні солому.
Ой як будете ночувати,
Треба солому купувати.
Соломи жменька – копійка,
Сінця клаптичок – п'ятачок.

49.

Помірно

Ой не-ма-є Га-лоч-ки до-ма, ой не-ма-є
Га-лоч-ки до-ма, ой десь пош-ла в луг по ка-ли-ну.
Як вер-нет-ся із ка-ли-но-ю, по-ба-чит-ся із ро-ди-но(ю).

Ой немає Галочки дома, (2 р.)
Ой десь пошла в луг по калину.
Як вернеться із калиною,
Побачиться із родиною.

360

50.

Помірно

Ой га-ю мій, га-ю, я ж те-бе ко-ха-ю,
я ж те-бе да ви-ко-ху ва-ла, на до-рож-ку да ви-бро-
шу-ва-ла, ой гай зе-ле-нь-кий, весь рід ве-се-лень(кий).

Ой гаю мій, гаю,
Я ж тебе кохаю,
Я ж тебе да викохувала,
На дорожку да виброшувала.
Ой гай зелененький,
Весь рід веселенький.

Пригостившись, посланці молодого забирають всіх гостей (крім батька й матері молодого, які залишаються вдома) і йдуть до молодого. Перед хатою молодого співають:

51 – 1. Розсунь, свату, хату,
 Бо велику перезов маю.
 Де я її подіваю;
 Розсунь по городу
 Задля мого роду.

Через деякий час виходить молода. Вона вже в хустці, підходить до кожного із своєї родини і трічі цілується. Всі з родини молодого заходять на подвір'я і сідають за столи. Рід молодого стоїть. Двоє приданок разом з молодою йдуть у комору. Тут вони накривають її голову подарунками, пригтовленими молодою для роду молодого. Дружкó веде молодих за стіл. Молодий і молода сідають поряд на вивернутому догори вовною кожусі. На голові в молодого подарунки батьку й матері молодого (хустки, матерія на спідницю тощо).

На столі біля молодого лежить купка складених одна на одну хусток, сорочок, відрізів. Це подарунки молодого, які вона повинна роздати родині молодого. Дружкó знімає рогачами з її голови подарунки і оголошує, що саме подарували молодій батько й мати молодого. Після цього молода підводиться з-за столу, до неї знову підходить дружкó, тримаючи тарілку. Молода кладе на тарілку хустку й говорить при цьому: «Матері». З тарілкою дружкó виходить на середину двору і урочисто оголошує про подарунок молодого, потім підходить до матері, а приданка пов'язує її подарованою хусткою. Таким же чином обдаровують батька, сестер, тіток, дядьків і всю родину. Чоловікам сорочки пов'язувались через плече, жінкам хустки запинала приданка. Всі обдаровані виходять на середину подвір'я, танцюють, а потім по черзі підходять до столу, за яким сидить молода, кланяються їй в пояс, дякують молодій за подарунки, сідають за столи й гуляють.

ВІНКИ

Коли в родині молодого і молодої немає більше дітей, які мають одружуватись, у вівторок влаштовуються вінки. Вінками прикрашається мати з тієї родини, у якої всі діти повиходили заміж, іншими словами – мати гуляє на останньому весіллі своїх дітей. Вінки – це плетіння з квітів, бубликів, цукерок. Все це приносить родина тієї матері, у якої влаштовуються вінки, з конопляного прядива робиться коса, а з стружок – стрічки. У так званої «молодої» є й своя «дружка». Вона також вбрана в намисто з цукерок і бубликів. Можливо, у цьому звичаї відбилося давнє шанування матері як прародительки, що стояла на чолі роду. Вінками мати неначе підсумовує свій обов'язок перед дітьми, завершує свої турботи про них.

Матір (в даному випадку молодого) нарядили у вінок, вона пригощає свою родину, а потім всі йдуть до сватів. Йдучи дорогою, співають:

52–1. Ой помалу, дружечки, йдіте,
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава
Пилом не припала,
Щоб наша матінка
З личенька не спала.

362

Коли підійшли до хати сватів, виходить мати молодої, всі вітаються, цілуються. Далі сідають за стіл, а «молода» (ряджена мати) знімає із своєї «дружки» намисто з цукерок, кладе на тарілку і оддає свасі. Потім сама сідає за стіл. Всі пригощаються, а далі обидві родини йдуть до роду «заквітчаної» матері. Тут завітчана мати скидає з себе всі прикраси (вінок, «намисто»), кладе на тарілку і обділяє свій рід цукерками, бубликами, а печових свих (кухарок) – хустками.

В середу часом ще циганять: збираються всі родичі окремо у молодого і в молодої, переодягаються на циган, ходять по дворах, «крадуть» сало, курей, готують вечерю й гуляють.

Якщо ж в родині молодого і молодої є ще неодружені діти, то «вінків» не буває, і циганщина влаштовується у вівторок.

В четвер миють посуд, а в неділю молоді йдуть до батьків молодої, несуть пироги й подарунки.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ІВАНКІВ,
записане Зінченко П. Ф. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 1985, 2016 роках

СВАТАННЯ.

Коли хлопець вирішив одружитися, він обов'язково казав про це батькам. Без дозволу батьків ніхто в ті часи не мав права привести в хату невістку. Батьки до майбутніх сватів послали сватів, щоб домовитись за весілля і обов'язково отримати згоду дівчини. Сватання відбувалося здебільшого ввечері, але потім уже приходили свати вдень. Це було тоді, коли вони були впевнені в тому, що Дівчина обов'язково згодна вийти заміж, і її батьки згодні на весілля.

Обряд сватання відбувався за деяким сценарієм, де обов'язково велась мова про дівицю, куницю, охотників, стрільців.

Ті, хто йшов за дорученням батьків молодого сватати дівчину, називались старостами. Пізніше на сватання ходили й батьки.

Старости входили у хату до молодої дівчини, вітались:

«Добрий вечір у Вашій хаті!»

Батьки дівчини відповідали:

«Доброго здоров'я!» – і запрошували сідати.

Старости починали далі говорити:

«А чого ви не питаєте, з чим ми до вас прийшли?»

А батьки: «Як прийшли, то розкажете».

Один із старостів говорив так:

«Ми стрільці-молодці, йшли та побачили слід куниці, а він, той слід, привів нас до вашої хати. Признавайтесь, куниця до вас забігала?»

– Ні, – кажуть батьки – нікого не бачили і ніяка куниця до нас не забігала.

– Будемо шукати куницю, а як знайдем, то заберем собі.

– Шукайте, шукайте – кажуть батьки.

- Так у вас не куниця, а красна дівця, – говорять старости.
- Дівця не для вас!
- Правильно, не для нас, а для нашого козака. Просимо вас уклінно за нього її віддати, – наполягали старости.
- Може, й віддамо – відповідали батьки, – як покажете нам молодця-козака. А то пропонуєте kota в мішку.

Старости шукають хлопця, що стояв у дворі. Він заходить у хату, виходить із кімнати і Дівчина, і починає колупати піч. Це вже було сигналом до того, що дівчині хлопець подобається.

Старости вихваляють хлопця, що він гарний парубок, господарського роду, доброї поведінки.

«Та бачимо, що гарний і гарного роду, – погоджуються батьки, – але немає як оддати. Дочка ще молода, нехай погуляє». «Еге-ге! Поки молода, то тільки тоді й оддавати. Ми молодій й шукаємо». Мати: «Та що ж вам казати? Вона ще не вміє нічого робити, ні хліба пекти, вона ще тільки на ноги зіп'ялася!» Старости: «Це не біда! Мати навчить-покажуть, як що робити».

364

Батько гукає до дочки: «А чи нема в тебе, дочко, чим їх пов'язати, щоб тутечка не бунтувались у нашій господі?» Дівчина приносить з комори на дерев'яній тарілці два рушники, перев'язує старостів. «Дякую, дочко, хай Бог помагає!» – каже староста. Молодому Дівчина виносить хустку. Після подання хустки та рушників молоді кланяються батькам, а ті благословляють дітей хлібом. Далі батько починає частувати. Староста наливає принесену горілку: «Дай же, Боже, щоб діждати потанцювати на весіллі та чоботи побить». Або ще приказують так: «Дай же, Боже, здоров'я – на світі довго прожить, дітей одружить та онуків дочекатись!».

В день сватання домовлялись за дату весілля, яке часто відбувалось через декілька місяців після сватання.

П'ЯТНИЦЯ

Коровай

В четвер весільна мати посилала своїх людей до жінок у селі, щоб ті приходили в п'ятницю пекти коровай. Запрошували

лише тих, хто в шлюбі з чоловіком жив добре і в злагоді. При цьому співали:

Ой Іванкова ненька (2 р.)
 Та по вулиці ходить,
 Та по вулиці ходить (2 р.)
 Та сусідів своїх просить:
 Ой ви, сусідоньки, мої голубоньки,
 Та ходіть же ви до мене
 Та до мого дитяти (2 р.)
 Хорошенько коровай бгати.

Не можна було дозволяти пекти коровай вдовам або тим, хто розлучився. Це було поганою прикметою: молоді могли бути нещасливими. Коровай пекли в молодій і в молодого.

До весільного двору коровайниці приходили зранку. Часто з собою приносили яйця, яких для короваю потрібно було багато. Пекли великий прямокутний коровай, часто навіть два-три, якщо гостей запрошували багато, адже кожному по завершенню весілля треба було дати шматочок короваю. Окрім того, для молоді пекли круглий верч, з яким вона ходила з друзками по селу і запрошувала на весілля.

Також для коровайниць пекли весільні шишки, які весільна мати в день випікання короваю їм роздавала.

Процес випікання короваю весь час супроводжувався піснями, які відповідали кожному етапу вироблення головного весільного атрибуту.

Перед початком роботи співали:

Я на коровай ішла, (2 р.)
 Коробку яєць несла,
 Мене хлопці зустріли,
 В коробці яйця побили
 Що ж ви, хлопці, наробили (2 р.)
 Нащо ви яйця побили,
 Що ж я буду та й робити,
 З чим коровай місити.

Ми на коровай ідемо.
На коровай муку несемо.
Ще й рожевії квіти,
Щоб любилися діти.
Несем меду гарнець,
Несем сім кіп яєць,
Ще й рожевії квіти,
Щоб любилися діти.
Несем грудку масла,
Щоб коровай вдався.

Як ми коровай місили,
З Дунаю воду носили,
А не так з Дунаю, як з криниці,
Місили коровай сестриці.

Принесем водиці із криниці,
Замісим коровай сестриці,
Як ми сестриці коровай місили,
Із семи криниць воду носили.
Із семи криниць вода,
З семи млинів мука,
З семи коров масло,
І яєць півторасто.

Наша піч регоче,
Короваю хоче,
А челюсти посміхаються,
Короваю дожидаються.

До бору, бояри, до бору,
Да рубайте сосну здорову,
Да везіть її додому,
Да рубайте її дрібненько,
Загнітуйте коровай ясенько,
Щоб наш коровай ясен був,
Щоб наш Іванко щасливий був!

А в нашої печі золотії плечі,
А челюсті задвигаються,

Короваю сподіваються.
А наша піч да регочеться,
Короваю і їй хочеться!

Як садовили коровай у піч, піднімали його догори, до стелі і співали:

Стоїть наша піч на сохах,
А діжу носять на руках,
Ой, пече, ж наша, пече,
Хорошенько коровай спече.

Піч наша пече,
А із печі коровай рече:
І цілуйтеся, і милуйтеся,
Молодії коровайниці.

Як витягали коровай з печі, співали:

Поплив коровай на Дунай,
А біг Іванко – не догнав,
А бігла Маруся – зловила,
Білі рученьки зломила.

367

Після того, як вже спекли коровай, його квітчають барвінком і калиною. Коровайниць весільна мати садить за стіл та пригощає різними стравами. За столом коровайниці співають різних пісень. Потім грала музика, коровайниці співали і танцювали.

Коровайна мати
Обіцяла горілочку дати,
Обіцяла солоденької,
Хоч би дала нам гіркенької.

Свашка неліпашка (2 р.)
Шишок не ліпила,
У піч не садила,
Одну ізліпила з зеленого сіна,
Да й ту сама з'їла.
В печі не палили,
Шишки посадили,

Шишки розпливаються,
З короваєм ізливаються.

Коровайниці в п'ятницю після завершення роботи довго гуляли, їли, танцювали. Аж до хрипоти співали багато різних українських народних пісень, не тільки обрядових.

Весільна мати всім дякувала за добру роботу і давала з собою шишки, які вони спекли. Пізно ввечері коровайниці розходились по домівках.

СУБОТА

Виряджання молодої на село. Запрошення на весілля. Вільце

В суботу зранку до молодої приходили дружки, вбирали молоду в український сільський національний одяг, на голову одягали вінок, а також багато нанизаних кольорових стрічок, яких називали лентами, підперезували червоним тканим рушником, прикрашали намистом. Це була особлива процедура, адже молода з дружками повинна була пройти по селу і запросити рідних, близьких, сусідів на своє весілля. З нею йшли на запросини її дружки і обов'язково старша дружка. Всі були одягнені в український одяг. Молода брала із собою круглий великий верч, який спекли коровайниці. Старша дружка набирала у хустинку спечених коровайницями шишок. В хаті особливих гостей вона залишала по одній шишці як знак того, що господарів дому дуже чекають на весіллі.

Одягання молодої супроводжувалося піснями дружок:

Благослови, Боже, і отець, і мати!
Своєму дитяті вінок одівати!
Вінок одівати да на село виряджати,
На село виряджати,
Да на весілля родину запрошувати!

Да мати дочку любистком квітчала,
Любистком квітчала
Барвінком в'язала, ой дай, Боже!
Барвінком в'язала
Да на село виряджала – ой, дай, Боже!

Іди, іди, доню, збирай всю родину,
Й людям уклоняйся,
Нехай прийдуть на твоє весілля
Да й повеселитись! Ой дай, Боже!

Молода з дружками співали:
Ой сусіди вороги,
Не переходьте дороги,
Нехай перейде утінка,
Тож Марусина матінка.

Йдучи через село, дружки співали:
Да на яр жито родить,
Да не сама Маруся ходить,
Да не сама Маруся ходить,
Сімсот дружок водить,
Сімсот, ще й чотири,
Та всі чорнобриві.

Ой місяце ріжку!
Світи нам доріжку
Щоб ми не зблудили,
Щоб віночок не згубили,
Бо в нас віночки золотії,
Ми дружечки молодії!

369

Молода заходила в хату із старшою дружкою, тричі кланялась, клала свій верч на стіл і говорила: «Просили батько й мати і я прошу приходьте на моє весілля!» Їй господарі відповідали: «Спасибі батьку й матері, що нашого звичаю не забули, що свою дитину звичаю навчили, а тобі хай Бог помагає. Щасти тобі, Боже, весілля відбуту і в новій родині щасливою бути!». Молода кожному окремо, хто був у хаті, вклонялась тричі, всіх цілувала, навіть малих дітей і немовлят. Виходячі з хати молода забирала верч.

Дружки в цей час були на вулиці, співали:

Добрий вечір тому,
А хто в цьому дому!

1. Молода – Тишко Олена Андріївна з друзками, с. Іванків, 1952 рік

2. Подружжя Кавецький Іван Григорович та Галина з друзками та боярами. с. Іванків, 1957 рік

Старому й малому
І Богу святому!

Коли молода виходила з хати, дружки співали:
Були ми у хаті,
В золотій кімнаті,
Дали нам чарівного зілля,
Що ми просили на наше весілля!

Коли молода йшла по вулиці з дружками і зустрічала людей, то вона зупинялась, тричі їм кланялась і говорила: «Просили батько й мати і я прошу приходьте до мене на весілля!»

По завершенню обходу села молода з дружками заходили до хати молодого, щоб запросити майбутніх родичів до себе на весілля. Дружки співали:

Ой до двору, дружки, до двору,
Убив батенько кабана, а мати тетерю,
Зготовили дружечкам вечерю.

Молоду і дружок садили за стіл, пригощали і дякували за запрошення на весілля. Після того, як молода покликала батьків молодого, як завершилося гостювання за столом, дружки співали:

Що ми в свата були,
Горілочку пили,
За столом сиділи,
І їсточки їли.

Після цього молода з дружками йшли до хати молодої. На порозі хати вони співали:

Благослови, мати,
Нам до хати зайти,
Та з нашою молодою
Вечір провести.

Ми все село, моя мати, обходили,
Всю родину запросили,

Всю нашу родиноньку,
Ще й маленьку дитиноньку.

Мати запрошувала дружок до хати, молоду заводила за один кінець хустки. В хаті чекали ще інші дружки, вони прикрашали вільце – ялинку, яку заздалегідь хлопці принесли з лісу до хати молоді. Вільце прибирали і в молодого. Це було урочисте дійство. Вільце прикрашали по-різному: на нього вішали різні прикраси, намисто, печиво, цукерки, гірлянди з паперу. Весь цей процес супроводжувався піснями. Дружки співали:

Благослови, Боже, (2 р.)
І отець, і мати,
Своєму дитяті
Вільце звивати.
До бору, дружки, до бору,
Да рубайте сосну здорову,
Да несіть її додому,
Да ставте на столі,
Да на вишитій скатерті.
Ой в нашім селі нова новина:
Зацвіла в лузі калина,
А не так у лузі, як на селі-
У нашої Марусеньки на столі.

Після того, як прибрали вільце, мати частувала дружок домашніми стравами. Дружки співали різних пісень:

А в городі черешенька, за городом дві,
Ой зацвіли білим цвітом разом обидві,
А на тій черешенці соловейко,
Прошу ж тебе, не гнівайся, моя ненька,
Не гнівайся, моя ненько, ти на мене,
Що я навела своїх гостей до тебе,
Не гніваюсь, моя доню, і не буду,
Я всі твої ції гості перебуду.

Дружки співали, танцювали і розходились по домівках пізно ввечері.

НЕДІЛЯ

Розплітання коси, вінчання, продаж молоді, переїзд молоді до молодого

У неділю вранці молоду готували до шлюбу. Відбувався обряд розплітання коси. Дружки співали:

Ой сюди гляну, і туди гляну,
Чи є батько в хаті,
Ой благослови, мій батеньку,
Да косу розплітати.

Було літо, було літо,
Настала зима,
Насіяла чорнобривців,
Вже і не пора,
А ще тії чорнобривці на зійшли,
А вже мою русу косу розплели.
Ой розплели русу косоньку
На дрібний мак,
Ой буде вам, дружечки, усім так.

То не пчоли гудуть у пасіці,
То музики грають у світлиці,
Розплітає брат косу сестроньці,
Ой брат косоньку розплітав
Де ж він тії коснички подівав?
Чи на тихий Дунай попускав,
Чи найменшій сестрі в руки дав?
Ой попливли коснички за ріки,
Ой розплів брат косоньку навіки.

Молоду вбирали в спідницю, вишиту сорочку, корсетку, намісто. На голову одягали нанизані кольорові ленти, зав'язували лентою коси та чіпляли вінок. Наречена повинна була бути обов'язково підперезана червоним рушником. На ноги взувала чоботи або черевики. Так вона зустрічала молодого, що приходив до неї із боярами та світилками. Молода бояр перев'язувала рушниками, а молодому й старшому боярину виносила квітки, які вони повинні були викупити і покласти

гроші на тарілку. Квітку пришивали на праву сторону грудей. Потім молода виносила квітки решті боярам, а також друзкам і світилкам. Їх приколювали шпильками на правий бік одягу. Всіх дружок і світилок молода перев'язувала лентами. Потім молодий з молодою, друзками, світилками, боярами, братами йшли на вінчання до церкви. Їх супроводжували весільні музики. Якщо церка далеко – їхали кіньми, прикрашеними квітками і стрічками. Перед церквою співали:

Ой, попе, попе, слухай нас,
Да відчини церковицю напроти нас,
Звінчай, звінчай двоє діток, бо вже час.

Після вінчання молода із друзками й братами йшла до своїх батьків, а молодий з боярами та світилками до своїх. Друзки по дорозі співали:

Ой січена калинонька, січена,
Уже наша Марусенька звінчана,
Золотії перстенці на руках,
А червоні черевики на ногах,
Що купив Іванко на торгах.

Лети, лети, соколеньку, вище нас,
Неси, неси, вісточку перед нас,
Нехай вийде матінка з калачем,
Бо звінчана дитинонька з паничем.
Ой не так з паничем, як з мужиком,
Ой зв'язав піп рученьки рушником.
Ой зв'язав піп рученьки полотенцем,
Щоб любились наші діти щирим серцем.

Коли молода підходила до двору друзки співали:

Соловейку маленький,
В тебе голос тоненький,
Дай моїй неньці знати,
Що я вже коло хати.

Вийди матінко, привітайся,
Свого дитятка спитайся,
Де твоє дитятко бувало,
Що твоє дитятко чувало,
З ким твоє дитятко шлюб брало?

Мати з батьком зустрічали хлібом-сіллю молоду та її дружок і бояр. Мати заводила за кінчик хустки молоду та гостей за стіл. Вони їли, пили, веселились, чекали молодого. Молодий збирав так званий весільний поїзд і йшов із світилками, боярами до молодої. Коли він приходив до воріт, світилки співали:

Забринчали дзвони золотії,
Заіржали кониченьки воронії,
Чи не ворон кряче над Дніпром,
Чи не місто стоїть під мостом?
Ні, то йде молодий з поїздом.

На шляху молодому влаштовували перепони, так звану «перейму». Щоб пройти далі до молодої необхідно було заплатити за молоду викуп. Перший викуп за молоду – «ворітну», «весільний поїзд» сплачував перед ворітьми її хати хлопцям, які називалися «братами» і стояли на воротях. Якщо довго торгувались, «весільний поїзд» співав:

Поки ми да стоятимем,
Сиру землю да топтатимем,
Під новими да воротями,
Червоними та чоботями?
Або коню овса дайте,
Або нас привітайте.

Коли братам дали гроші, горілку, лише тоді вони пропускали «весільний поїзд» на подвір'я. Друга перепона була біля дверей або у сінях: молоду охороняли дружки, які віддавали її за цукерки і калачі. Світилки й свахи з «весільного поїзда» просили дозволу у свата увійти в хату:

Пусти, свату, в хату, тут нас небагато,
Четверо й п'ятеро, всіх нас дев'ятеро.

Пусти, свату, в хату,
Тут нас небагато,
Сімсот да бояр кінних,
Два братіка рідних,
Дві свашечки в возі
Да на лютім мороз.

Щоб сісти біля нареченої, молодий мусив викупити її ще й у брата-підлітка (коли такого не було, його роль виконував близький родич, іноді сусід). Спочатку брат молодого заводить у хату, садовить за стіл молоду та дружок. А рід молодого не пускали за стіл. Він повинен був викупити молоду. Починався торг. Спочатку кидали на стіл мідяки, потім – більші гроші, паперові, аж поки брати не погодяться з ціною. Тоді брати і бояри виходять з-за столу, а на їх місце біля молодого сідає молодий із своїм родом. Цей торг супроводжувався піснями дружок:

Не стій, зятю, за плечима, не муляй очима,
Заглянь у кишеню, вийми грошей жменю,
Да посип на тарілку за красну дівку.

376

А коли наречений жаліє грошей, співали:

Ми думали, що зять багатий,
А він скупуватий,
Грошей позичає,
Місто викупляє.

Торг за молоду продовжувався інколи досить довго, аж поки дружки і брати не отримували потрібного викупу: грошей, горілки, цукерок. По завершенню співали дружки:

Ой татарин братічок, татарин,
Продав сестрицю задаром,
Да русую косу за п'ятак,
А білеє личко оддав так.

Після того, як наречену продали, молодому дозволяли сісти поряд з молодою, його припрошували поцілувати її, а коли він соромився, співали:

1. Весільне подружжя Кавецький Микола Васильович та Марія Іванівна. с. Іванків, 1955 рік
2. Молода з друзками, зліва направо – Кавецька Марія Іванівна, молода – Рожа Марія Іванівна, Рожа Катерина Яківна, с. Іванків, 1953 рік
3. Подружжя Кавецький Микола Васильович та Марія Іванівна з друзками та сватами, с. Іванків, 1955 рік

Ой тобі, дружку, да й не дружкувати,
А тобі, дружку, да свині пасти,
А молодому завертати,
Що не вміє молодої цілувати.

Якщо молодий поцілував молоду, дружки співали:

Ой у саду соловейко защебетав,
Що Іванко Марусю поцілував.

Розпочиналось частування за столом. На нього куховарки ставили багато різних українських страв. Всі учасники весілля їли і співали. Розпочинались весільні пісенні суперечки між дружками і світилками. Дружки співали:

Світилочка пишна, як у саду вишня,
Як будеш пишненька, будеш голодненька.

Світилки відповідали:

Дружки їли, їли, та цілого вола з'їли,
Що на столі не кришички, а під столом ані кісточки.

378

Дружки:

Світолочка різва, попід піччю лізла,
Блошиці ловила, зубами давила.

Світилки:

Що в нашого свата, з верби, з лози хата,
Сволоки з осики, брешете, засцики!

Дружки:

Що в нашого свата, з верба, з лози хата,
Дубові колочки, брешете, сукини дочки.

Старша світилка багата,
А на ній сорочка чохла, та
А за тими чохлами
Сидить вошей копицями.

Світилки:

А в нашого свата,
Да жита багато,
Да нікому жати,
Дружки череваті.

Дружки також вступають у пісенний переклик із боярами:

Боярин патлатий, до стелі прип'ятий,
Гвіздочком прибитий, щоб не був сердитий!
Світилки – шпильки у стіні,
А свахи – солохи у лозі,
А бояри – підсвинки в берлозі.

Їли бояри, їли,
Цілого да вола з'їли,
На столі да не кришечки,
Під столом да ні кісточки,
Осталися роги світилкам під ноги.

РОЗДАЧА КОРОВАЮ

379

Як весільні гості поїли, поспівали, потанцювали, старший дружкó вносить до гостей коровай. Звертається до старостів: «Панове старости, благословіть коровай внести». Старости відповідають: «Бог благословить!»

Дружки й світилки співають:

Дружкó коровай несе,
І вілечком трясе,
Хоч тряси, не тряси,
На стіл коровай неси!

Починається роздача короваю, дружкó ріже коровай і кладе на дві тарілки. Інший дружкó подає спочатку коровай батьку, тоді – матері, молодій і молодому, родні молоді.

Дружки і світилки співають:

Старий дружкó коровай крає,
Золотий ніжик має,

Срібною та колодочкою,
Золотою та тарілочкою.

Дружки:

Чи ти, дружкó, бачиш, як бояри коровай крадуть,
За вілечко захиляються і короваєм запихаються?

Одночасно із роздачею короваю відбувається дарування: гості беруть коровай із тарілки і кладуть на тарілку подарунки або гроші. Молоді стоять перед поставленим столом, куди дружкó приносить подарунки. Даруючи, гості висловлюють різні побажання:

«Дарую вам котушку ниток, щоб ти Іванко не ходив до чужих жінок»

«Дарую тобі, Марусю, п'ять горіхів, щоб ти не любила чужих чоловіків»

«Дарую вам дзвіночки, щоб ви мали дві дочки.»

«Дарую цибулину, щоб свекруха прийняла за рідну дитину.»

«Дарую пуд проса, щоб наша молода не ходила по морозу боса.»

«Щоб ви були щасливі, як весна, багаті, як земля.»

«Дарую рушничок, щоб до року мали двох діточок.»

«Дарую два рубчики, щоб жили, як голубчики.»

«Дарую корець гречки, щоб між молодими не було суперечки.»

«Даруємо вам щастя, здоров'я, хліба-солі.»

«Даруємо гроші бумажні, щоб ви були люди поважні.»

«Даруємо платок, щоб молодий не ходив до молодих дівок.»

«Даруємо плуга та рала, щоб мали сина генерала.»

«Даруємо тобі міх жита, щоб не була од чоловіка бита.»

«Даруємо вишиту простиню, я її шила і Бога просила, щоб Ваша доля була щаслива.»

«Даруємо вам золоті, щоб ваша матінка з личенька не спала, щоб ваш тато пам'ятав це свято.»

«Даруємо пару коней і пару волів, щоб землю орали та хліб засівали.»

«Бажаємо добрим людям щасливо прожити та й діждатися тої днини, щоб дітей женити.»

«Дарую мішок колосся, щоб довіку мирно жилося.»

«Даруємо граблі та вила, щоб молода добрий борщ варила.»

«Даруємо мішок пуху, щоб невістка не обижала свекруху.»

«Даруємо червоні квіти, щоб у вас були здорові діти.»

«Даруєм жита колосочки, щоб було хліба повні бочки.»

«Даруємо щастя, здоров'я, хліба, солі і всього доволі.»

«Дарую насіння з огірків, щоб невістка не бігала до чужих парубків.»

«Дарую пшінки, щоб молодий не ходив до другої жінки.»

«Даруємо капусти, щоб не було в домі пусто.»

«Даруємо картинку, щоб купили живу Маринку.»

«Даруємо цибулину, щоб свекруха прийняла за рідну дитину.»

«Даруємо рядно, щоб усе у вас ладно було.»

Після того, як завершили дарування, молодий з молодою збираються покидати двір молодої. До того часу протягом дня до хати молодого відвозили придане молодої, яке готувалося впродовж багатьох років.

Коли виряджали наречену до молодого, свахи співали:

381

Вигрібай, мати, жар, жар,
Буде тобі дочки жаль, жаль.
Вигрібай, мати, дрова,
Оставайся здорова.

Родичі молодої співали:

По дорозі василечки поросли,
Туди нашу Марусеньку повезли,
Там її ніченька зікрала,
І голівонька спочивала.

Світилки співали:

Ми калину та зломимо,
Ми Марусеньку собі візьмемо.
Не візьмемо, так украдемо,
Через Дунай переправимо.

Дружки співали:

– Прощай, прощай, Марусенько, до дому йдемо,
Щасливої доріженьки тобі даємо,
А гуляннячко твоє собі беремо.

Щаслива тобі дорога,
Оставайся з бабами здорова

– Беріть, беріть, подруженьки, гуляння моє,
Як вийдете на вулицю, заспіваєте,
І мене молодую згадаєте.

Бояри співали:

Гаєш мене, мій тестеньку, гаєш,
Чом ти мене та й не відряджаєш,
Чом ти мені вечерять не даєш,
Тепер нічка та темненькая,
Доріженька та й далекая,
Щоб з доріженьки не збитись,
Й Марусеньку не згубити.

382

Дружки співали:

Марусенька в батька на одході,
Посадила оріх на городі,
Рости, рости, зелений горіх,
Та й вирости під самую стріху,
Рости, рости та вкоренися,
Мій батеньку, не плач, не журися.
Кохай собі другуя такую,
Як виростив мене молодую.
Нема в мене другої кохати,
А й жаль мені тебе віддавати.

Мати й батько з хлібом і сіллю в руках благословляють молодих. Молоді кланяються, цілують хліб і батьків.

Дружки і світилки співають:

А в городі квіти (2 р.)
Кланяються діти,

Як одне, так і двоє,
Кланяються обоє.

Потім молоді кланяються всій рідні.
Дружки і світилки співають:

Будеш тепер, моя мати, тихо спати,
Да не будуть подруженьки докучати,
Да не будуть під віконце підбігати,
Ой чи є Марусинька дома, чи немає,
Чи з іншими подружками п'є, гуляє?

Скочила качечка з порога,
Бувай, матінко, здорова,
Розлучаюся з тобою,
Як та рибочка з водою.

Світилки співають:

Будьте, стіни, здорові,
Припічки мальовані!
Хто ж вас буде малювати,
Берем маляра з хати.

383

Тоді молода прощається із своїм родом, всіх цілує. Батьки благословляють молодих, вручають їм ікони та й кажуть: «Почитайте батька й матір, поважайте старших людей і живіть дружно, у злагоді і любові. З Богом!»

Молоді кланяються на всі чотири боки і йдуть або їдуть до молодого. Їх супроводжують приданки – старші жінки. Доїжджаючи до воріт молодого, приданки співають:

Відчиняй, мати, хвіртку,
Везем вам невістку,
Червону, як калина,
Солодку, як малина,
До комори – скриню,
А до хати – господиню,
До комори – ключницю,
А до хати – робітницю.

Молодих зустрічали батьки з хлібом-сіллю, благословляли на довгий подружній вік, цілували їх. З іконами молоді заходили до хати, кланялись на чотири боки і ставили ікони на столі. Молоду й молодого садовили поруч на стільчику. Приданки з молоді знімали вінок та одягали хустку.

При цьому співали:

Я ж тебе, сестронько, покриваю,
Щастям, здоров'ям наділяю.
Щоб ти була здорова, як вода,
Щоб ти була багата, як земля,
Щоб ти була весела, як весна.
Дай вам Боже цілуваннячко, милуваннячко,
Від молодості до старості,
Дай, Боже, вам!

Зробили ми діло (2 р.)
Аж нам чоло впріло:
Із хліба – паляницю,
З Марусі – молодицю.

384

Молодий і молода виходять до весільних гостей молодого, які до пізнього вечора чекали молодих. Вони весь цей час пили, їли, співали, танцювали. Відбувається обряд роздавання короваю та дарування.

Після цього гості розходяться. Молодих ведуть до шлюбної постелі.

ПЕРША ШЛЮБНА НІЧ

Перша шлюбна ніч мала велике значення, бо торкалась честі молоді. Ранком у понеділок молода повинна була показати батькам молодого свою сорочку та простирadlo з доказами того, що вона виходила заміж дівчиною, і це була її перша ніч із чоловіком. Якщо батьки молодого переконувались, що молода була незаймана, то в дворі на дереві чи на димарі хати бояри вивішували червоний прапор – ознаку порядності і вихованості молоді. До батьків молоді посилали гінців, дякували за гарне виховання.

Коли ж молодою була порушена цнотливість, то молоду могли побити, а її батьків ганьбили, на хаті в них вивішували брудне шмаття. Так багато віків виховувалась порядна поведінка дівчат.

ПОНЕДІЛОК

У понеділок молода обдаровувала рід молодого тими подарунками, які вона привезла вчора із собою. Спочатку подарунки віддавала свекру і свекрусі, якщо це був одяг чи хустки, то вона батьків чоловіка перев'язувала ними. Потім вона обдаровувала всіх інших родичів, братів, сестер, двоюрідних та інших близьких родичів.

В середині дня мати молодої дружками та своїми рідними передавала молодій подарунки. Це називалось «нести снідання молодій».

Гурт людей до хати молодого йшов селом із піснями:

Вийди, Марусю, вийди,
Та не буде тобі біди,
Та стань на помості,
Ідуть дружки й гості.

Ой на горі рута,
А в долині м'ята,
Покажіте, сусіди,
Де сватова хата.

385

У молодого до цього часу збирались похмелятись багато людей. Вони повинні були зайти до двору молодого лише за певну плату. Це були, в основному, гроші, які потрібно було вкинути у копійку.

Молода виходила зустрічати гостей за ворота. Вона брала хустинку, клала на руки і так з усіма віталася. З усіма обов'язково цілувалася.

Всіх запрошували до столу, де разом з іншими стравами, які приготували куховарки, ставили і ті, які мати передала своїй дочці.

Дружки співали різних пісень:

Говорили Іванківські люди,
Що наша Маруся недобра буде,
А вона добра-добресенька,
Як рожка повнесенька.

Поплив, поплив вінок за водою (2 р.)
Похвалися, Іванку, жоною,
Жоно моя, калино-малино, (2 р.)
Як на тебе дивитися мило,
Жоно моя, ти повная рожка (2 р.)
Як на тебе дивитися гожо.

Слава Богу, сина оженила (2 р.)
Слава Богу, невістку діждала.
Сюди-туди невістку пошлю (2 р.)
А за нею сама піду.
Бо ж невістка – чужа дитина (2 р.)
Та й боюся, щоб не заблудила,
Тепер мені в печі не палити (2 р.)
Тепер мені діжі не місити,
Тепер мені хати не мести (2 р.)
Тільки сісти та й порядок вести.

386

ВІВТОРОК

Циганщина

У вівторок сходилися до хати молодого. Дехто вбирався циганом і циганкою, ворожками, москалями, старцями; чоловіки вдягали жіночий одяг, жінки – чоловічий. Гуртом обходили всіх родичів. Ті, що йшли попереду, випрошували, а хто за ними – крали борошно, гречку, гусей, курей тощо. Все здобуте таким чином приносили до батьків молодого, продавали одне одному збіжжя, а птицю смажили; на вторговані гроші купували горілку. Вигадкам і витівкам не було кінця. Робилися також вистави окремих ігор-пес. У хаті молодого рогачами, кочергами, граблями скородили стіни, обдирали піч (щоб завдати молодій роботі, перевірити її вміння опоряджати житло). На тачку або візок клали солому, садовили хрещених батьків і

1. Молоді Бутенко Василь
та Галина з рідними, с. Іванків,
1949 рік

2. Молоді Дудка Петро
та Марія, с. Іванків, 1948 рік

1. Молоді Дудка Петро та Марія з друзками, с. Іванків, 1948 рік
2. «Цигани» йдуть до сватової хати, с. Іванків, 1958 рік

везли до лавки за відкупом. Здебільшого це цукерки, горілка, вино. Якщо відкуп був незначний, то батьків могли вивернути в пилюку на дорозі або в найбільшу калюжу. Це все супроводжувалося піснями, сміхом, жартами.

Робилася шкода тим, хто не прийшов на весілля: затикали ганчірками комина, розкидали на подвір'ї дрова. Відкуп за те, щоб цього не робили – могорич. Декому накидали камінців до порога, щоб не могли відкрити дверей. І ніхто ні на кого не сердився. Всі були дружні, веселі.

У молодого варили суп із півня, який обов'язково мав принести хтось із рідних. Гості, коли повертались назад, їли суп. Гуляння тривало довго.

НЕДІЛЯ (через тиждень після весілля)

Через тиждень після весілля молодий з молодою несуть до її батьків пироги. Пирогів приносять сім і зовуть їх «великі пироги». В цей день також молоді несуть батькам подарунки, які приготували протягом тижня. У батьків молоді гуляли, співали, бо на «великі пироги» сходилась уся рідня молоді.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ЛЮБАРЦІ,
записане Коваль В. П. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2009 та 2019 роках.

П'ЯТНИЦЯ

Підготовка до весілля починалася в п'ятницю з випікання короваю. Для випікання короваю весільна мати запрошувала заміжніх жінок, які щасливо жили з чоловіками. Коровай випікали окремо в молодого і молодої, весілля відбувалося також окремо в молодої і в молодого. Жінки пекли коровай, він був прямокутної форми, а також верч – круглий білий хліб, прикрашений зверху різними узорами з тіста. Також випікали шишки – невеликі булочки. Із верчем і шишками молода ходила по селу і кликала на весілля.

Випікання короваю відбувалося в урочистій, святковій та радісній атмосфері. Всі етапи випікання короваю супроводжувались піснями:

390

Да ніхто не вгадає,
Хто в нас коровай бгає
Чи з города городяночка,
Чи із міста да містяночка,
Чи із села да селяночка,
Для нашої да паняночки

А з рутоньки дві квіточки,
Ой пойду я да до Дунаю (2 р.)
Ой стану я та подумаю,
А чи мені воду носити,
А чи мені коровай місити,
Лучше буду коровай ліпити,
А не хочу воду носити

Да удатна Вірочка, удатна,
Щоб наш коровай удався,

Срібним обручем підперезався,
Золотими шишечками обклався.

Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А припічок заливається,
Короваю дожидається

Перед тим, як посадить коровай у піч, співають:

Янгол прилітає, (2 р.)
У піч заглядає,
Молодії коровайниці,
Час коровай саджати

Потім до печі кличуть кучерявого хлопця, який повинен вимести піч. Коровайниці співають:

Кучерявий піч вимітає,
Нехай йому Бог помагає,
Щоб Бог послав долю
Молодому з молодою.
Кучерявий піч вимітає,
А мітанка в піч заглядає,
Щасливого місця шукає,
Коровай саджає

391

Коли коровай посадили у піч, співали:

А в нашої печі
Золотії плечі,
А срібнії крила,
Щоб коровай гнітила

Все діло зробили,
Коровай зліпили,
Думайте да гадайте,
Нам горілочки дайте.

Поки коровай печеться, коровайниці веселяться за столом, мати весільна їх пригощає. Як спечеться коровай, його спчат-

ку ставлять у комору, а в неділю виставляють на весільний стіл, прикрашають барвінком і калиною, обв'язують весільним рушником.

СУБОТА

У суботу молода з друзками ходила по родичах, кликала їх на весілля. В кожній хаті мала залишити випечену шишку. В деяких хатах (було домовлено завчасно) молода зупинялась полуднювати. В ту хату сходились сусіди, щоб подивитись на молоду. Чим більше було хат, в яких молода зупинялась, тим заможнішою вважали молоду, бо її родичі могли собі дозволити приготувати обід. Коли молода виходила, то за стіл запрошували всіх, хто був у хаті. Молодий кликав на весілля зі старшим боярином. Також увечері до молодого сходились світилки, щоб виготовити «шаблю» для старшої світилки. Для її приготування потрібна стара шабля, кругла хлібина, сухі квіти (крокіс), виготовлені зі стрічок або паперу квіти та три свічки. Низ «шаблі» обмотували шерстяною хусткою і два рази обв'язували стрічками, вряжали квітами з кольорового паперу. У середину букету, що називали «шаблею», встановлюється залізна справжня шабля, вирізається скоринка з хліба круглої форми і застромлюється три свічки. Коли молодий приходив до молодої, жінки засвічували свічки.

«Шаблю» весь час тримала старша світилка. З нею вона була і в церкві, і коли продавали молоду. Коли завершувався продаж молодої, і молодий сідав коло молодої, старша світилка проводила ритуал шаблею із засвіченими трьома свічками. Вона три рази по колу проводила «шаблею» над головами молодих і тушила свічки об стелю, піднімаючи високо для цього букет – «шаблю». Потім старша світилка цілувала молодих, стукала їх голови. Цим ритуалом відганяли всяку нечисть та злих духів від молодих.

Як друзки з молодою йшли по селу кликати на весілля, то вони голосно співали різних пісень:

Світи, зірко, з неба,
Бо нам тебе треба,

А завтра неділя –
Просимо на весілля
Поволі, дружечки, йдіте, (2 р.)
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава,
Пилом не припала!

Останній двір був у молодого, бо молода повинна була за-просити всіх своїх майбутніх родичів на весілля. Після цього дружки з молодою йшли до хати молодої. На порозі або перед двором її хати дружки співали:

Благослови, мати,
Нам до хати зайти,
Да з нашою молодою
Вечор провести
Ми все село, моя мати, обходили,
Всю родину запросили,
Всю нашу родиноньку,
Ще й найменшу дитиноньку!

393

Мати запрошувала всіх до хати. Дружки вбирали вільце, сосну, яку вирубали в лісі перед цим днем. На це дерево вішали паперові саморобні квіти, цукерки, бублики та інше. Дружки співали:

Ми вілечко вили,
Горілочку пили,
Ми вілечко довивали,
Горілочку допивали!

Весільна мати частувала дружок різними стравами. За столом співали багато сумних пісень, бо молода прощалась зі своїм молодечтвом:

Ой у саду вишенька зів'яла,
Тим де наша Віронька да з нами співала.
Ой, у саду, саду вишенька зів'яла – листячко опало
Да ми з твоїм дівуванням да вже й розпрощались!

2. Молоді з родичами, с. Любарці, 1939 рік

2. Молоді, с. Любарці, 07.02.1959 року

3. Молоді, с. Любарці, 1963 рік

1. Весілля, с. Любарці,
1957 рік

2. Старости, старша
світилка із «шаблюю» та
рідна сестра молодої,
с. Любарці, 1958 рік

Ой летить зозуля, до вишеньки верне,
Да вже твого дівування ніхто не поверне.
Ой закотилось сонечко он там за горою,
Да розстаюсь же, моє дівування,
Да навіки з тобою!

Ой сонечко, да сонечко угору йде,
Чи чуєте ви, подруженьки, що голубка гуде,
То ж не голуб до голуба гуде,
То Вірочка да говорить, молодецтво здає.
Пийте, пийте, подруженьки, молодецтво моє,
Як вийдете на вулицю, згадайте мене,
А я уступлю у старечу раду,
Молоденьким молодицям да й на пораду

Ще співали популярну на Бориспільщині пісню:

Що Вірочка у батька на одході,
Посадила горіх на городі,
Рости, рости, зелений горіху,
Да й вирости високий під стріху.
Рости, рости да й укоренися,
Мій батечку, за мной не журися,
Кохай собі другуя такую,
Як виходив мене молодую.
Не жаль мені другуя кохати,
Да жаль мені тебе оддавати.
Кохав дочку, як паняночку,
Віддав її за наймичку.
Кохав дочку, як панське дитятко,
Віддав її як те сиротятко

На дівич-вечір приходив молодий із декількома боярами та музикантами. Дружки зустрічали їх жартівливими піснями:

Чом, бояри, запізналися,
Чи вам коні натомилися,
Чи ви коні випасали,

1. Молоді з дружками та боярами, с. Любарці, 1939 рік

2. Весілля, с. Любарці, 1958 рік

1. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1959 рік
2. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», а також старости, перев'язані рушниками, с. Любарці, 1960 рік

Чи ви свині сповивали,
Чи сіно косили,
Чи хліба просили,
Чи в соломі ночували,
Криси вуса позгризали

Тоді дружки продавали молодому й боярам весільні букети.
Молодий повинен був заплатити за цю квітку. Дружки співали:

Зятю наш коханий,
Ти в нас непоганий!
Як ти нашу сестру любиш,
То ти в нас квітку купиш!

Після того, як молодий викупив весільний букет (квітку), старша дружка пришивала її молодому з правого боку, боярам пришивали квітку з лівого боку. Якщо бояри не хотіли давати гроші за весільний букет або клали дрібні гроші, дружки співали:

Я на цеє да й не дивлюся, (2 р.)
Я від цього да й відвернуся –
До стіни очима,
До боярів плечима!
Було б вам, бояри,
Да й не сачкувати,
Було б вам, бояри,
Гроші заробляти,
Горох молотити,
Квітку купити!

399

Якщо бояри давали мало грошей за квітку, дружки співали:

Наш боярин пелехатий (2 р.)
Да бігає кругом хати (2 р.)
Грошей позичати, (2 р.)
Квітку відкупляти.

Молодь жартувала, веселилась, танцювала, а пізно ввечері розходились по домівках.

НЕДІЛЯ

Весілля гуляли саме в неділю. Зранку дружки приходили до молодої. Розпочинався обряд розплітання коси. Для цього кликали брата молодої, а якщо не було братів, то якогось родича. Коли брат розплітає косу, дружки співають:

А в неділю рано (2 р.)
Ходить Віронька вбрана,
Ходить да свого брата просить,
Прошу, брате, до хати
Кісоньки розплітати,
Поки в косі ходила,
До й брата не просила,
А тепер сиджу й прошу,
Розпусти, братік, косу.
Сестрице моя, галко,
Як мені тебе жалко,
Кісоньки розплітати,
Тебе од себе оддавати.

400

Дружки допомагають розплітати косу, співають:

Посадив брат сестру на стільці,
А сам поїхав на Німці,
Купувати сестроньці гребінець,
Розчесати сестрі косу під вінець

Потім дружки починають вбирати молоду в український народний одяг. Заплітають в одну косу. На голову одягають два вінки: один – із квіток, що зроблені із різнокольорових стрічок, другий – із воскових різнокольорових квітів. Ззаді – вся спина в лентях, на грудях – дуже багато намиста. Талію обв'язували червоним тканим рушником.

Раніше до церкви йшли молодий і молода окремо, кожен зі свого двору.

Коли виходила із свого двору молодої, співали:

Ой ми просимо вас,
Не затримуйте нас,

1. Дружки, ліворуч –
Кирпа Антоніна, с. Любарці,
1937 рік
2. Молоді, с. Любарці,
1948 рік
3. Весільний танок
дружок, с. Любарці,
1951 рік

1. Весілля, с. Любарці, 1930 рік

2. Весілля, с. Любарці, 1952 рік

1. Весілля, с. Любарці, 1947 рік

2. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1948 рік

Бо всі дзвони дзвонять,
Голоси доходять,
До Вірочки до хати-
Час до шлюбу ставати

Пізніше обряд трохи змінився і молодий приходив із світилками, боярами і рідними у двір молодої. Мати й батько виряджали молодих до вінця, обсипали їх житом, цукерками, грошима. Дружки співали:

Ой, батеньку, голубоньку, (2 р.)
Перейди нам доріженьку.
Перейди нам доріженьку (2 р.)
Бо ми йдемо до шлюбоньку.
Ой там же нам ручки звяжуть (2 р.)
Да щире слівце скажуть,
Ой білою хустиною (2 р.)
Да з вірною дружиною.

Коли молодий і молода йдуть до церкви, то кланяються всім у пояс, кого зустрічають.

404

Після вінчання кожен з молодих разом зі своїми гостями йшли до себе додому.

Молода підходить до воріт батьків, дружки співають:

Соловейку маленький,
В тебе голос тоненький,
Дай моїй неньці знати,
Що я вже коло хати
Вийди, ненечко, привітайся,
Свого дитятка спитайся,
Де твоє дитятко бувало,
Що твоє дитятко чувало,
З ким твоє дитятко шлюб брало?

З хати виходили батьки. Мати за кінець хустки заводила молоду за стіл, за нею сідали всі гості.

Тим часом молодий у своєму дворі збирав «весільний поїзд», щоб іти до молодої, викупити її та забрати до себе додому.

Мати виряджає сина, обсипає його ячменем, пшеницею, до рогу батько кропить свяченою водою. За молодим ідуть бояри, світилки, старша світилка із «шаблею», староста, старший боярин.

По дорозі світилки співають:

Ой на горі жито, а в долині м'ята,
Покажіте, добрі люди, де сватова хата?

Перед двором молодої всі співають:

Ой сватоньку, наш свате,
Пустіть нас у хату,
Нас тут небагато,
Четверо да п'ятеро,
Всього дев'ятеро.

По дворику по новенькому,
По споришу зелененькому,
Там Іванко сіно косить,
Вороному коню їсти носить.
Ой, їж, коню, зелень – сіно,
Да поїдем до тестенька сміло,
До тестенька, до родиноньки,
До Вірочки, до дружиноньки

405

На шляху «весільного поїзда» дружки влаштовували різні перепони, пройти через які можна було через якийсь викуп.

Коли молодий заходив у хату, розпочинався викуп молодої. Дружки співали:

Ой іва, іва по полю гуляла,
Чогось наша Вірочка до столу припала,
Повій, повій, вітроньку, зломи гілочку,
Прибудь, прибудь, Іванку, зведи Віроньку

Голову молодої перед цією піснею накривали хусткою, нахилили до столу. Біля неї сідав брат або старший якийсь родич, а також дружки.

1. Весілля, с. Любарці, 1939 рік

2. Весілля, с. Любарці, 1952 рік

1. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1958 рік

2. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1956 рік

Дружкó підходить до столу і питає, хто зайняв місце молодого. Брат або інші сусідські діти відповідають, що а хто ви такі і що ви хочете. Просять за місце виторг. Дружкó пропонує могорич. Брат відмовляється. Тоді дружкó каже, що нам не потрібне місце, мовляв віддайте нам те, що накрите. Продавці відповідають, що те, що накрите, дорого стоїть, бо воно багато з'їло за всі роки. Потім торгуються далі. Зразу дружкó кидає канфети. Ті відмовляються. На тарілку клали канфети, щоб піддурити, потім клали копійки. За столом співали:

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Да положи на тарілочку
За хорошу дівочку.

Молодий клав на тарілку ще якісь копійки. Дружки співали:

Ми думали – свати їхали,
А свати пішки ішли,
Свашку в мішку несли,
Світилку в торбі,
Щоб не з'їли свині,
А молодого на припоні,
Щоб не втомилися коні

Казали люди – зять багат,
Казали люди – грошей міх,
Положив копієчку, як на сміх,
Да й ту позичив у тещі
За солодкі речі.

Тоді молодий клав паперові гроші, і торг завершувався. Брат уступав місце молодому біля молодої. Молодий знімав з голови молодої хустку, підводив її і цілував. Дружки співали:

Ой татарин, братічок, татарин,
Продав сестрицю задаром,

1. Весілля, в центрі – молоді та старша світілька із «шаблю», с. Любарці, 1958 рік

2. Весілля, в центрі – молоді та старша світілька із «шаблю», с. Любарці, 1960 рік

1. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1939 рік
2. Весілля, с. Любарці, 1959 рік

Русюю косоньку за п'ятак,
А білеє личенько віддав так

Світилка проводила над головами молодих ритуал «шаблею», обводила навколо голів молодих тричі «шаблею», тушила свічки об потолок, цілувала молодих.

Після цього староста починав роздавати подарунки від молодого сім'ї молодого.

Найперше вручають матері молодій чоботи, перев'язані червоними стрічками, для батька молодій – шапку, іншим родичам молодій також вручаються подарунки різні, в основному хустки та рушники.

Грає музика, мати танцює і співає пісні «Ой це тії чоботи, що зять дав, а за ції чоботи дочку взяв».

Гуляння чередувалось із тим, що гостей садили за стіл і частували різними весільними стравами.

Ввечері молода здавала «молодецтво». Молода розливала по стаканах вино або кампот, а старша дружка розносила гостям. Гості випивши, ставили стакан на тарілку і кидали копійки теж на тарілку. При цьому виконувалась спеціальна ритуальна пісня:

Гули, гули голубоньки,
Вгору летючи.
Віроччине дівування
В крильцях несучи.
А за ними да Вірочка плачучи
І свого Іванка просячи:
Ой, догони, Іванко, догони,
Таки моє дівування назад одбери,
Не на то, Вірочко,
З тобою шлюб брав,
Щоб твоє дівування назад оддавав,
Пішло твоє дівування на гуляння,
Од русої да кісоньки заплітання

Потім дарують гості молодим і приспівують, приказують, а на комині видряпують, хто що дарить. Під час дарування роз-

1. Молоді із старостами та старшими боярами, с. Любарці, 1947 рік
2. Дружки, с. Любарці, 1939 рік
3. Весілля, в центрі – молоді та старша світилка із «шаблею», с. Любарці, 1961 рік

дають коровай. Староста або старший дружка ріжуть коровай на дрібні кусочки і їх разом із чаркою горілки підносять людям, вони кажуть різні побажання:

«Дарую мішок проса, щоб молода не бігала кругом хати боса»

«Дарую вина бочку, щоб до году народили сина й дочку»

«Дарую дубове полінце, щоб молодий цілував молоду у колінце»

«Дарую Вам дугу, щоб молодий не поглядав на другу»

«Дарую Вам шубу з лося, щоб краще жилося»

«Дарую білу березу, щоб молодий зустрічав молоду п'яну і тверезу»

«Дарую дві паляниці, щоб молодий не ходив до другої молодиці»

«Дарую пучок м'яти, щоб голова не боліла, де грошей узяти»

Як різали коровай, то бояри стараються вкрати коровай, дружки співали:

Чи бачиш ти, старший дружко,
Що бояри коровай крадуть.
За вілечком ховаються,
Короваєм запихаються.

413

У неділю до хати молодого привозять придане молоді: шафу чи скриню, одяг, постіль, посуд, подушки та інше. Настає час молодій з молодим покидати двір молоді. Молоді прощаються з батьками. Спочатку вони кланяються батькам молоді, цілують їх у руки. Потім молода сама кланяється усім, хто в хаті, цілується з усіма. Свахи співають:

Розстелився барвіночок по городу,
Кланялася Вірочка всьому роду,
Стелись, стелись, барвіночку, по долині,
Кланяється Вірочка всій родині

Ой загібай, матінко, жар, жар,
Буде тобі донечки жаль, жаль,
Кидай у піч дрова, оставайся здорова,
А ти, свекрухо, тріски, сподівайся невістки.

Ой ви вороги, не переходьте дорогу,
Нехай перейде утінка, молоді Віроньки матінка.

Ой засвіти, братіку, свічку,
Да й поведи сестру за річку,
Засвіти воскову,
Да й випровадь за биструю.

З хати виносили вільце, з молодю весільна мати відправляла
приданок, заміжніх молодих жінок. По дорозі вони співали:

Ой метена доріженька деркачем,
Повезена да Вірочки з паничем,
Хоч з паничем, не з паничем,
З мужиком, зв'язані рученьки рушником.

Перед двором молодого молоді повинні були пройти очи-
щення вогнем. До хати вони заходили з іконами в руках, кла-
нялись низько батькам, вони благословляли їх хлібом-сіллю.
Приданки співали:

414

Ой свату, свату, сватоньку наш,
Залетіло утенятко наше до вас,
Да не бийте його, не лайте,
Тільки йому ділечко загадайте.
І не кишкайте, й не полохайте,
Нехай воно привикається,
Цього дому не цурається.

Ой вийду я за ворота, млин меле,
Не гнівайся, мій свекору, на мене,
Не сама я прийшла до тебе,
Сюди мене кониченьки завезли,
Сюди мене метелиця замела,
Тут мене ніченька обняла.

Добрий вечір, матусенько моя,
Ой чи мила дружинонька моя.
Якби тобі, мій синочок, мила,

Якби тобі ділечко робила,
Якби мені води наносила,
Якби мені діжу замісила,
Якби мені плаття попрала,
Якби мене матір'ю звала.

Після цього з молодої знімали вінки, розплітали косу. Це повинен був зробити її рідний брат, рідний чи двоюрідний, але не жінка. Потім свекруха надівала на невістку хустку, сховавши коси під неї.

Приданки співали:

Ой десь наша весільная мати.
Обіцяла горілочку дати
Із вишнями, із черешнями,
З червоною да калиною,
За своєю дитиною.

Де ж наш батько Йосип,
Що горілку носить,
Під полою тисне,
Нехай вона йому скисне.
Ой стидно нам, стидно,
Щось батька не видно,
Тільки показався,
Да й десь заховався.

415

Всіх садять за стіл, частують і пригощають. Весілля продовжується до пізньої ночі.

ПОНЕДІЛОК

Батько молодої приносить снідати дочці. Весілля продовжували гуляти і в молодого, і в молодої. Молоді ходили з одного весілля на інше. Але на весіллях гуляли тільки одружені. Молодь наймали окрему хату, куди зносили їжу (що в кого було дома) і гуляли. Молоді до них приходили, але вже роль «молодих» виконували старший боярин та старша дружка.

ВІВТОРОК

Збираються ті люди, які гуляли на весіллі, і переодягаються в циган, лікарів, діда й бабу. Ходять по хатах і збирають, хто що дасть або самі вкрадуть. Беруть: курей, горілку і все, що не так лежить. Вечором варять юшку і гуляють. Це називалось прийти на «курі». Співали багато різних пісень, танцювали, веселились.

СЕРЕДА

У середу молотять жито. Жінки перевдягаються в чоловічий одяг, а чоловіки – в жіночий і молотять ціпом жито. Потім веселяться.

НЕДІЛЯ (після весілля)

На наступний тиждень після весілля від молодого іде кликун і запрошує сватів до молодого. Хто зібрався, йдуть від молодого до молодої. Вони несуть пироги сватам та подарунки батькам молодої. Погуляли, збираються, йдуть назад, забирають сватів, що гуляють у молодої, і продовжують гулять у молодого.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ПРОЦІВ,
записане Розумною С. І. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2000, 2018 роках.

ЧЕТВЕР

Підготовка до весілля починалася з четверга. В сім'ях молоді і молодого різали кабана чи теля. Заздалегідь покликані куховарки готували кров'янку, ковбаси, готували м'ясо на холдець. Батьки активно закупали продукти, необхідні для традиційних процівських весільних страв. Горілка була зроблена в домашніх умовах раніше. У дворі робили так звані «палатки»: робились із дощок саморобні довгі столи та лавочки до них. Зверху над ними робили накриття із брезенту. Для гостей готували від 100 до 300 місць. Від родичів, сусідів, знайомих зносили велику кількість посуду. В деяких багатих сім'ях для таких великих свят закупляли велику кількість посуду, яку зберігали у спеціальних місцях.

417

У п'ятницю пекли коровай. Весільна мати запрошувала на вечір до 15 жінок. З них вона вибирала трьох, які добре жили з чоловіками і мали вже діток, щоб вони прийшли в полудень зробили розчин (опару) на коровай. Перед тим, як приступити до цієї роботи, просили благословення Божого:

Благослови, Боже, Пречиста госпоже,
І батько, і мати своєму дитяті,
Коровай вчиняти,
Цей дім звеселяти.

Цю пісню співали три рази.

Увечері сходяться всі запрошені жінки, миють руки та співають:

Благослови, Боже, Пречиста госпоже,
І батько, і мати своєму дитяті,

Коровай замісити,
Цей дім звеселити.

Цю пісню також співали три рази.

Замішують тісто жінки, які робили розчин, тіста треба було багато: на коровай, розміром 60х40 сантиметрів, два верчі (один розміром як хліб, а другий більший, який клали перед молодими на стіл), і кожній коровайниці по шишці, а також молодим по шишці. Місили тісто довго, до того часу, щоб тісто сходило під руками. А тим часом запалювали піч, щоб нагоріло. Всі, хто прийшов, допомагали готувати вечерю.

Коли тісто підійшло, всі жінки ставали до столу і співали три рази:

Благослови, Боже, Пречиста госпоже,
І батько, і мати своєму дитяті
Коровай зліпити,
Цей дім звеселити.

418

З окремих шишок роблять коровай, прикрашають його квітами та птахами, зробленими з тіста. Верчі та шишки складаються з трьох шишечок. У центральній шишці короваю клали монети білого кольору: з одного боку 60, а з іншого 40 копійок. Ні в якому разі не клали мідні монети.

Жінки співали:

Ой удатна, Марійка, удатна.
Щоб наш коровай удався,
Срібним обручем підперезався,
Золотими шишечками обклався.

Ой, годі, пшенице,
Сім літ у ступі стояти,
Час тобі, пшенице, почати,
Молодій коровай зібгати.

Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А припічок посміхається,
Короваю дожидається!

1. Весілля, с. Проців, 1939 рік

2. Весілля, с. Проців, 1955 рік

Перед тим, як посадити коровай у піч, весільна мати вигрібає з печі жар, кучерявий чоловік стоїть коло печі з мітлою і заглядає у піч, чи немає жару.

Жінки співають тричі:
Кучерявий жар загібає,
Кучерявий піч вимітає,
Вигрібай, мати, жар, жар,
Буде тобі донечки жаль, жаль.
Пече наше пече, спечи нам коровай (3 рази).

Коровайниці співають:

Ніхто не вгадає,
Хто в нас коровай бгає:
Хорошії коровайниці,
Хорошенько коровай бгають,
Сиром посипають,
Маслом заливають.
Це повторюють тричі.

420

Коровайниці миють діжу з короваю, воду несуть вилити на жито, часто потрібно було пройти і далеко, а тому похід був з піснями на все село, жартами, приспівками та примовками.

СУБОТА

Запрошення молоді на весілля відбувалося разом з друзками, молодими незаміжніми дівчатами. Дівчата приходять у святкових костюмах: вишиті сорочки, спідниці, корсетки. Всі червоними рушниками пов'язані. Молодій на голову спочатку в'язали хустки із турецької парчі і надівали вінок. Мати давала список запрошених на весілля. Дружки, виходячи з двору, співали:

Мати Марійку родила (2 р.)
Місяцем обгородила,
Сонечком підперезала,
На село виряджала.
На село, Марійко, на село

Щоб тебе сонячко обняло,
Місяць дорогу освітив,
Молодий Іванко полюбив.

Ой дзвонарю, дзвонарю, Гордію,
Не дзвони раненько в неділю,
А задзвони пізенько в суботу,
Перебий дружечкам роботу!
Да нехай же вони не шиють,
Да нехай же вони не прядуть,
А до Марійки в дружки йдуть.

Благослови, мати, (2 рази)
Вийти з цієї хати,
Село й обходити,
Рід весь запросити.

Молода із старшою дружкою ішли попереду, дружка несла верч на рушнику. Якщо молода когось зустрічала по дорозі, брала від дружки верч, три рази кланялась прохожому і говорила:

«Просить батько, просить мати і я прошу, приходьте до мене на весілля».

Те саме вона говорила, коли заходила в хату. Їй відповідали господарі хати: «Спасибі, дочко, за запрошення, а тобі хай Бог помагає гарно замужом жити».

Ходячи по вулицях, дружки з молододою співали голосно, щоб усі чули, що йде молода. Люди виходили на вулицю подивитись, як одягнені молода і дружки, чи багато їх. В селі про цю подію швидко розносилась звістка, і багато хто чекав, коли на їх вулицю зайде молода.

По дорозі дружки співали:

Низом, дружечки, низом,
Закидана доріженька хмизом,
А у Івана кінь вороненький,
Перескочить хмиз зелененький.

1. Весілля, с. Проців, 1947 рік
2. Старша дружка, с. Проців, 1936 рік

Низом, дружечки, йдіте, (2 р.)
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава
Пилом не припала,
Щоб наша Марійка
З личенька не спала.

Співали і українські пісні.

Останнім у списку був двір нареченого. Дружки співали:

Ой до двору, дружечки, до двору,
Заколов наш батечко кабана,
Зарізала матінка тетерю,
Зготувала дружечкам вечерю.

Дружки вечеряють, гуляють, але треба йти до молодої, убрати вільце, коровай та хату.

Наречений із старшим боярином святково одягнені їздили на конях верхи і кликали рідню на весілля. Коням заплітали гриву в коси, прикрашали стрічками. Стрічки зав'язували на вуздечках. Це було дуже красиве видовище.

Після того, як молода побувала в хаті молодого і запросили всіх на своє весілля, вона з дружками йде додому. Там відбувається дівич-вечір. Дружки вбирають вільце, вирубану заздалегідь сосну. Вони прикрашають її різними паперовими квітками, калиною, колоссям жита і овса. Його кріплять на вершечку. Дружки співають:

Ой у місті, місті, бубни б'ють,
А в нашім домі вільце в'ють
Із червоної калини,
Із хрещатого барвінку,
Із запашного васильку.

Летів горностай через сад,
Пустив пір'ячко на весь сад,
А підіте, дружечко, і збирайте,
Марійці вілечко збивайте.

Як завершать убирати вільце, співають:

Ой у нашім селі нова новина,
Зацвіла в лузі калина,
А не так у лузі, як на селі,
У нашої Марійки на столі.

Вільце встановлювали на почесному центральному місці на столі. Це був дуже важливий елемент весілля. На дівич-вечорі співали багато прощальних і сумних пісень, бо дружки прощались із молодою, яка завтра стане заміжною жінкою.

Дуже популярною у всіх селах і в Процеві також була пісня:

Що Марійка в батька на одході, (2 р.)
Посадила горіх на городі,
Рости, рости, мій горішеньку, (2 р.)
Моїм батькам на утішеньку,
Рости, рости та укоренися, (2 р.)
Мамо рідна, не плач не журися.
Кохай собі дочку другу таку, (2 р.)
Як викохали мене молодую.
Тяжко-важко другу кохати, (2 р.)
А ще важче тебе забувати.

424

Дружки також співали:

Ой ішли ми лугами (2 р.)
Калину ламали,
Уже ж тобі, Марійко,
Не ходити з нами.
Ой казала Марієчка
Заміж не піду,
Посіяла василечки
В вишневім саду.
Ростіть, ростіть, василечки,
Буду поливать,
Полюбила Іванка,
Буду шанувать.

Вільце вбирали і в хаті молодого, бо там теж відбувалося весілля.

НЕДІЛЯ

Ранком збираються дружки розплітати косу молодій. Цей обряд проводили до того, як вбрали молоду в український одяг до церкви на вінчання.

В хату вносили стілець, застїлали його вивернутим кожухом, садили на нього молоду і кликали рідного або двоюрідного брата, щоб розпочати ритуал. Дружки співали:

Подай, мати, стільця (2 р.)
Золотого гребінця,
Бїлого кожуха,
Щоб сіла молодуха.
Не зробили столяри стільця (2 р.)
Не пошили кравці кожуха (2 р.)
Щоб сіла молодуха.

Косу починає розплітати брат, дружки співають:

Ой ходила Марїєчка
По крутїй горї,
Да сіяла чорнобривцї
В батька на дворї.
А вже тїї чорнобривцї
Розцвітають,
А вже ж мою русу косу
Розплїтають.
А вже ж тїї чорнобривцї
Розцвіли,
А вже ж мою русу косу
Розплели.
Руса коса до пояса,
Руса коса до пояса
Розчесана до волоса.
Руса коса плечї вкрила,
Руса коса плечї вкрила,
Дрїбна сльоза личко вмила.

1. Циганщина, с. Проців, 1938 рік
2. Весілля, с. Проців, 1947 рік

Розчісувати косу допомагають дружки і всі, хто в хаті. Тоді молоду заплітали в одну косу, вплітали в неї червону чи другу якусь ленту, на голову зав'язували нанизані ленти, запинали парчову хустку і одягали вінок.

До двору приїжджає наречений з боярами, світилами, свахами та сватами. Біля воріт стояла охорона – рідня нареченого і вимагали могорич за наречену. Для годиться трохи жартували, а потім видавали горілку і закуску.

Всі збираються і їдуть до церкви вінчатись. Батьки благословляли молодих. Потрібно було вистояти всю службу Божу. Після служби батюшка вінчає молодих. Після вінчання молодий і молода йшли до двору молодої.

Під'їжджаючи до двору молодої, дружки співають:

Що на горі церковиця, святий Спас,
Вийди, вийди, матінко, проти нас,
Вийди, вийди, матінко, з калачем,
Ведуть твою донечку з паничем.

Що на горі церковиця, святий Спас,
Вийди, вийди, матінко, проти нас,
Вийди, вийди, матінко, з свічами,
Уже твою донечку звінчали.

427

Виходять батько й мати з хлібом та сіллю і одкланюються молодим. Молоду садовлять на посад, а молодого не пускають. Потрібно купити молоду. Всі свахи заходили на подвір'я. Заходячи до хати, свахи співали:

Пустіть, свати, в хату,
Нас тут небагато,
Четверо да п'ятеро,
Всіх нас дев'ятеро.

Біля молодої по обидва боки сидять рідні та двоюрідні брати. Починаються торги по продажу молодої. Молодий стоїть із свахами й бояринами перед столом. Торг супроводжується пісенними перепалками між дружками та світилками.

Дружки співають:

Казали свати, що вони багаті, (2 р.)
Коли ж вони да убогії,
Кониченьки в них безногії,
Самі пішки йшли.
Молодого в мішку несли, сватів у рядніні,
Світилок в торбині.
Ще й ноги стирчали,
Аж собаки гарчали,
Прийшла свиня подивилася,
Із реготу покотилася.

Торги продовжуються, свати кидають на тарілку копійки.
Дівчата співають:

Годі вам мідяки давати,
Ми не будем чавунів латати,
А дайте нам хоч однесеньке,
Якби було золотесеньке.

Свахи відповідають:

428

Ой доки ми да стоятимем,
Сиру землю да топтатимем,
Червоними да чобітками,
Золотими да підківками.

Молодий стоїть, торгується, грошей не дає. Дружки співають:

Не стій, зятю, за плечима, (2 р.)
Не кліпай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Да положи на тарілочку,
За хорошу нашу дівочку.

Свахи співають:

Відкрий, свахо, скриню, (2 р.)
Покажи нам княгиню,

Чи вона в вас золота,
Що така дорога?

Дружки співають:

А ми скрині не закривали,
Молодую ми не ховали,
Наша Марієчка молодая,
Працьовита, дорога.

Молодий кладе на тарілку гроші і пляшку горілки. Брати оголошують, що продаж відбулася. Коли хлопці продали молоду, дружки співають:

Ой пропивці, братики, пропивці,
Пропили сестрицю на горілці,
Да у вишневім садочку,
На солодкому медочку.

Продали молоду. Молодий сідає біля молодої, цілує її. Світилка здійснює обряд «шаблі» – три рази обводить над молодими букет із травами та двома засвіченими свічками і тушить свічки об стелю. Так проганяють від молодих злі сили.

429

Весільній матері співають:

Обіцяла весільная мати
По три чарочки горілочки дати,
Тепер треться-мнеться,
Думає – минеться!

Дружки співають боярам:

Старший боярин каплан,
Соломою, пологою напхан,
Крутенем підперезався,
В бояри зібрався!

Старший боярин прибрався (2 р.)
Сім днів не вмивався,
Взяли його дружки,
Да й повели до калюжки,

1. Весілля, с. Проців, 1952 рік

2. Весілля, с. Проців, 1947 рік

Причесали, вмили,
Красивим зробили.

Світилки відспівують:

Старша дружка як жабка,
По столу плигає, боярів лякає.
А бояри полякались,
Да під столом поховались.

Дружки відспівують:

Їли бояри, їли, цілого вола з'їли,
А на столі ані кришечки,
А під столом усі кісточки.

Світилка стонога, вилізла на стога,
Сидить на вершечку да пасе овечку.

На подвір'ї грають музики, танцюють, співають, село гуде.

Свати знають свої обов'язки: розрізати коровай і роздати всім присутнім на весіллі. Перед тим, як приступити до цієї роботи, потрібно взяти благословення у Бога. Всі встають, а сват говорить: «Господи, благослови, і матінка Божа, і всі святі, і всі присутні на цьому торжестві цей хліб свячений роздати на мир хрещений». Свати розв'язують рушник, а біля нього стоять найспритніші дружка та боярин, які намагаються заволодіти цим рушником. Свати в першу чергу вирізають центральну шишку, де заховані гроші, ділять її навпіл і дають молодим. Хто знайде більше грошей, той у сім'ї буде касиром. Коли давали частину короваю, то треба було обдарувати молодих. Першим це робили батьки. Батько казав: «Дарую тобі, дочко, корову, а тобі, зятю, дочку здорову, вона вміє корову доїти, то буде чим діток поїти». Мати казала так: «Дарую тобі, дочко, швейну машину і пухову перину, щоб було на чому спати і діточок обшивати, і добро наживати». Хрещений батько говорив: «Люба моя хрещениця, дарую тобі гроші, щоб були ви один до одного хороші, про добро

дбали і нас не забували». Мати хрещена промовляла: «Дорога моя хрещениця, дарую тобі комплект постелі, ще й ряднинку, щоб було у що замотати дитинку». Так обдаровували всі присутні, отримували від дружків коровай і щось цікаве промовляли.

А тим часом дружки грузять на машину придане: шафу, ліжко, подушки і везуть до молодого.

До молодого їдуть молоді приданки – заміжні жінки, яких мати вибрала, щоб супроводжували молоду до свекрів.

Молоді кланяються по три рази на всі чотири сторони і батькам молодії. Батьки благословляють молодих іконами і хлібом-сіллю, дають ікони у руки молодим, дорогу посипають зерном, овсом, грошима і свяченою водою. Дружки співають:

Ой не ходи, мати, між возами,
Да не вмивай дочку сльозами,
Бо кажуть всі люди,
Що їй у свекрухи добре буде.
Вирви, мати, рожу,
Здійми Матір Божу,
Да дай дочці в руки,
Нехай іде до свекрухи.

Червона калина (2 р.)
Віконце заслала,
Молодая Марусечка (2 р.)
Калину ламала.
Ой будь же така,
Як калина цяя.
Будеш, донечко, будеш, (2 р.)
Як коло мене будеш.
А як від мене підеш (2 р.)
Спаде з калини роса (2 р.)
А з твого личенька краса.

Ой тепер будеш, моя мати, тихо спати,
Да не будуть подруженьки докучати,

Да не будуть під віконце підбігати,
Ой чи дома Марусенька, чи немає,
Чи з іншими подругами п'є – гуляє,
Ой не буде Марусечки, ой немає,
В чужім краї гіркі сльози проливає.
Тебе, мамо, не слухала (2 рази),
Молодою загуляла.

Забряжчали колокола золотії,
Заіржали кониченьки молодії,
Тож не ворон кряче над Дніпром,
То Іванко їде поїздом!

На порозі молодих зустрічали батько і мати молодого. В батьків у руках був хліб-сіль та ікони. Приданки співали:

Вийди, мати, з віком,
Ми до тебе з вістю,
З золотою да лебідкою,
З молодію да невісткою.

Не гнівайся, свекорку, на мене,
Не сама я приїхала до тебе,
Сюди мене кониченьки привезли,
Тут мене ніченька застала,
Тут моя голівонька спать лягла.

433

Молоді підходять до батьків, кланяються три рази. Батько каже: «Дорогі наші діти! Прошу Господа Бога, щоб вас благословив на вік довгий, на розум добрий. Одне одного щоб ви любили та поважали і нас не забували». Три рази він торкається голів молодих хлібом.

Мати брала від батька хліб і говорила: «Господи Боже, Матінка Божа, Ангели покровителі і всі святі, помагайте нашим діткам на цій нелегкій дорозі, а ви, наші діти, щоб одне одного любили, поважали і нас не забували». Так само, як і батько, три рази торкалась голів молодих хлібом. Потім всіх запрошували до столу.

Приданки співають:

У нашого свата, з верби-лози хата,
Сволоки з берези, приданки тверезі.

Ой сватоньку-голубоньку, ми в вас не були,
Ми вашої горілочки не пили,
А тепер лийте нам хоч цебром,
Привезли вам Марічечку із добром.

Що в нашого свата, під соломою хата.
Дерев'яні одвірки – дайте нам горілки.

Ми у свата були,
Нам горілки не дали,
Нас били, гонили,
За стіл не садили.

У молодого приданки вішають рушники, привезені від молоді, знімають з молоді вінок і запинають хустку. Весілля продовжується. Звечора домовляються, хто прийде раненько та стане на воротах.

434

ПОНЕДІЛОК

У понеділок на воротах у молодого стояли вартові і впускали тільки тих, хто дасть гроші батькам на одяг. З хати молоді мати виряджала свій рід і дружок, щоб принесли молодій снідать і перевідали її. Вони несли з собою їсти. Як вийдуть з хати молоді, співають:

Да не рій виривається,
Перезов вибирається,
Да все з того двору,
Де Марійка була.

Ми до свахи їдемо, (2 р.)
Подарочки несемо,
Житній, пшеничний,
Перед Богом величний.

Ой знати, знати (2 р.)

Із котрої Марієчка хати,
Перчиком обсипана,
Калиною обтикана.
А лавки, прилавки,
З червоної китайки.

Що на горі рута, (2 р.),
А в долині м'ята,
Покажіте, сусідоньки,
Де сватова хата.

Як доходили до двору, співали:
Вийди, Марієчко, вийди,
Да не буде тобі біди,
Да стань на помості,
Ідуть дружки в гості.

Вийди, вийди, Марієчко, з комори,
Да й покажи біле личко, гарні брови,
Чи такеє біле личко, як було,
Чи в чужої матінки змарніло?

435

Молоді виходили, здоровкались з усіма, пригlašали за стіл. Молода роздавала всім із родини молодого подарунки. За столом співали багато українських пісень, довго танцювали, веселились.

ВІВТОРОК Циганщина

У вівторок до весільних батьків приходили похмелятись, переодівались у смішну одєжу. На весільну матір одівали фату із штори, а на батька – діряву шапку. Всі ходили з піснями по селу і збирали курей на вечерю. Батьків везли по селу на тачці і обов'язково завозили до магазину. «Весілля» було із перевдягнутих циган, лікарів, солдат та інших калічних героїв. Перед тим, як батьків вдягти у нове, купали батьків або в ставку, або

в калюжі. Батьків везли до хреста, мили ноги, переодягали і поспішали на вечерю. Цілий вечір співали, танцювали.

Так кінчалося весілля. Але дехто приходив іще похмелятись декілька днів.

Весільна мати віддячувала куховаркам і дарувала їм фарту-хи і різні подарунки: полотенця, скатертини або щось інше, що потрібно в домашньому хазяйстві.

6. Весілля, с. Проців, 1951 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ РОГОЗІВ,
записане Кубрак Н. В. Та Стрілько-Тютюн В. В.
в 1986 та 2018 роках

СВАТАННЯ

Весільний обряд починався із сватання. Наречений обирав сватів серед найближчих друзів, таких, щоб уміли гарно говорити та були одруженими. Парубок запитував у дівчини, коли можна прийти і вже тоді свати вирушали до хати нареченої, щоб укласти попередню угоду про шлюб. У будинку, перехрестившись на ікони, починалась розмова, яку вели стоячи, щоб Дівчина швидко вийшла заміж та не засиджувалась у дівках.

З першої спроби сватання могло не відбутись. Це не означало, що батьки молодої проти шлюбу, просто не хотіли швидко віддавати доньку заміж. Якщо молодий не подобався – батьки просили прийти іншим разом і посилалися на мале придане. Бували також випадки, коли Дівчина не давала згоди на одруження і повертала старостам принесений ними хліб та підносила молодому гарбуза. Але це були поодинокі випадки, бо про сватання домовлялися заздалегідь.

Якщо все було гаразд, через кілька днів в дім дівчини приходили батьки молодого. Батьки обов'язково мали обмінятися хлібом. Вони починали обговорювати весілля, витрати на нього, придане нареченої та інше. Прийшовши до згоди по усіх питаннях, призначали оглядини молодій і день для відвідин будинку жениха, огляду його господарства. Закінчувалась зустріч веселими піснями та гулянням.

ЗАРУЧИНИ

За сватанням відбувались заручини – обрядове закріплення згоди на шлюб. Заручини проводили не всі, інколи достатньо було сватання.

На заручини до молодої приходили разом із молодим батьки та родичі. Всі сідали до столу, молодих виводили на посад. Старший староста накривав рушником хліб, клав на нього руку дівчини, зверху – руку хлопця і перев'язував їх рушником. Після цього ритуалу молода перев'язувала старостів рушниками, а всіх присутніх обдаровувала хустками, полотном або сорочками.

Потім починалося урочисте благословення молодих їх батьками. Батьки сідали на лаву, застелену кожухом, а староста підводив до них молодих за хустку: один кінець він тримав сам, а два інших – молоді. Батьки хлібом-сіллю тричі благословляли наречених, а молоді, стоячи на рушнику, тричі вклонялися батькам, приймаючи благословення. По закінченні родичі обмінювалися подарунками, обдаровували наречених. До 1917 року не обходилися тільки рушниками та хустками, а дарували худобу чи клопоть землі.

На ознаку того, що Дівчина й хлопець засватані, вони обмінювалися перснями та отримували певні атрибути: наречений – квітку, наречена – червону стрічку чи квітку. Після цього молодята вважалися зарученими і відтоді вони не мали права відмовлятися від шлюбу.

438

Так було в довоєнні часи, до розкуркулення, коли люди були багаті. А після війни жили бідно, то перев'язували рушниками дружків (сватів), а молодому навіть не всі в'язали хустку.

П'ЯТНИЦЯ

Випікання (бгання) короваю

Найголовнішим елементом на весіллі був коровай. Його замішування та випікання супроводжувалось магічними діями. Коровайниці повинні були перебувати у першому шлюбі і жити в злагоді. Коровайницею не могла бути жінка, у якої не все гаразд у подружньому житті, яка була розлученою або вдовою. Доброю прикметою вважалося, коли одна з коровайниць була вагітною.

Спільність дій під час бгання короваю символізувала єдність майбутньої сім'ї. Перед замішуванням короваю мати молодої наливала коровайницям по чарці горілки, щоб усе вдалося.

Замішане тісто потрібно було викласти за один раз, не добавляти, щоб у молодих був один шлюб. В селі Рогозів випікали два короваї прямокутної форми. По краях одного короваю з тіста викладали бочечки, щоб молода сім'я жила в достатку. Другий коровай по углах прикрашали голубами для щасливої долі. В обидва короваї клали монети: кому вони попадуться, тому в цьому році буде щастить. Існувало повір'я, що вдало спечений коровай принесе молодим щастя, тріснутий віщує – розлучення, а покручений – злу долю. Тому коровайниці задобряли коровай приказками та піснями, щоб життя молодих було щасливим.

Коровай був окрасою весільного столу як символ достатку й щастя. Короваї клали один на одного, обмотувались рушником, зверху прикрашали калиною та барвінком. Наприкінці весілля його розподіляли між усіма присутніми. У Рогозові день випікання короваю називали «Шишки», бо крім короваю випікалися шишки, які після вечері роздавали усім присутнім коровайницям та дітям. З шишками молоді запрошували на весілля. В селі Рогозів запрошували на весілля у суботу. З нареченою ходила старша дружка та гурт дівчат. У нареченої в руках повинен бути ціпок з калини. Якщо зустрічають перехожих, то молода кланяється, людям похилого віку цілує руку. До хрещених батьків, до родичів звати на весілля приходили з шишками, які дружки носили в хустині.

Перед тим, як почати бгати коровай, правиться дома панаксида, згадуються всі померлі родичі.

Потім весільна мати садовить коровайниць за стіл. Після обіду коровайниці звертаються до рідних молоді: «Благослови, Боже, цей дар замісити». Родичі відповідають: «Бог, благослови!». І так повторюють три рази. Після цього сиплять муку в діжу і починають замішувати тісто. Коровайниці при цьому співають:

Благослови, Боже, (2 р.)
Пречиста Госпоже,
І отець, і мати,
Своєму дитяті
Цей коровай зібгати.

1. Весілля, с. Рогозів, 1975 рік
2. Молода з родичами, с. Рогозів, 1961 рік
3. Молоді, с. Рогозів, 1963 рік

Коровайниці співали інших ритуальних пісень:

Трійця по церкві ходила (2 р.)
Спаса за ручку водила,
Ой Спасе, наш, Спасе,
Да ходи же ти до нас,
А в нас буде все гаразд.
Молодії коровайниці
Хороше коровай бгають,
Сиром посипають,
Маслом поливають,
Довкола тетерочка,
Всередині перепілочка.

Да повій, вітре, в городі (2 р.),
Да повій по світлонці,
Да на тисові столи,
Да на мужнії жони,
На молодії коровайниці,
Що хороше коровай бгають,
Маслом посипають,
Довкола тетерочка,
Всередині перепілочка.

441

Коли завершили ліпити коровай, верхню частину його змащували збитими жовтками з яєць, співали:

Помела, дружбонько, помела,
Щоб твоя борідонька з печі не мела,
Як нам помела не буде,
То твоя борідонька одбуде

Перед посадкою короваю в піч, співають:

Янгол прилітає,
У піч заглядає,
Молодії коровайниці,
Час коровай саджати.

Коли саджають коровай у піч, співають:

Наша піч регоче (2 р.)
Короваю хоче,
А припічок посміхається,
Короваю дожидається.

А в нашої печі (2 р.)
Золотії плечі,
Да срібнії крила,
Щоб коровай гнітила.

Як уже завершили роботу і посадили коровай в піч, співали:

Все діло поробили, (2 р.)
Коровай усадили,
Думайте да гадайте,
Нам горілочки дайте.

Потім ту діжу, в якій місили коровай, жінки піднімають вгору, носять по колу, стукають об стелю та співають:

Ой піч стоїть на стовпах,
А діжу носять на руках,
Пече ж наша, пече,
Да спечи наш коровай красний.

442

Весільна мати саджає за стіл коровайниць і пригощає різними стравами, промовляючи: «Пригощайтесь, чим Бог послав!».

Після того, як коровай витягнуть з печі, його спочатку ставлять на стіл, щоб охолов, тоді заносять у комору, а вже в день весілля в неділю ставлять на весільний стіл, обв'язують червоним тканим рушником, прикрашають кетягами калини та барвінком. Після цього коровайниці розходяться по домівках.

Такий самий ритуал випікання короваю відбувається і в хаті молодого.

П'ЯТНИЦЯ Дівич-вечір

Дівич-вечір влаштовували напередодні весілля, в п'ятницю, як символ прощання молодої з вільним дівочим життям. Такі

молодіжні вечори робили окремо в хатах молодої та молодого.

Дівич-вечір у домі молодої відзначався особливою ліричністю, символізував її перехід не тільки у жіноцтво, а й в іншу родину, розлуку з рідною домівкою, подругами. Дівчата вили вільце: прикрашали деревце сосни, оздоблювали стрічками, паперовими квітами, цукерками. Вільце символізувало незайманість, красу та молодість. Для молодої зшивали косники. Молода шила для молодого квітку з червоної стрічки, яку потім пришивала на шапку. Це відбувалося в п'ятницю ввечері, коли приходив молодий з боярином (близьким товаришем) до хати молодої. Дівчата при цьому співали:

Ми зятю квітку пришивали,
Дві копи шовку втерjali.
Перву – голубенького,
Другу – червоненького,
Для зятя молоденького.

За квітку молодий повинен був заплатити викуп. Дружки часто довго торгувались за квітку, доки отримували потрібну їм суму.

Дівич-вечір – це для молодої сумний вечір, бо вона востаннє гуляла із своїми подругами-дружками. Дружки співали:

Ой у саду, саду, вишенька зів'яла,
Там, де наша Ганнуся да з нами співала,
Ой у саду, саду, вишенька зів'яла – листячко опало,
Да ми з твоїм дівуванням да вже розпрощаємось!
Ой летить зозуля, до вишеньки верне,
Да вже того дівування ніхто не поверне!
Ой закотилось сонечко десь там за горою,
Да розстаюсь же, моє дівування,
Ой да навіки з тобою!

Коли Дівчина була сиротою, то їй співали:

Да ой ходила Ганночка по крутій горі,
Да гонила селезенька тихо по воді.
Да гиля-гиля, селезенько, тихо по воді,

1. Молоді, с. Рогозів, 194 рік
2. Молоді, с. Рогозів, 1948 рік
3. Молоді, с. Рогозів, 1939 рік
4. Молоді, с. Рогозів, 1959 рік

Прибудь-прибудь, мій батенько, тепер ік мені.
 Да ой рад би я, дитя моє, прибуть ік тобі,
 Да насипали сирії землі на груди мені.
 Да насипали сирії землі, я й не встану,
 Склепилися мої карі очі, я й не гляну.
 Да кланяйся, дитя моє, чужій чужині,
 Нехай дають порядочок бідній сироті.
 Да й кланялась, мій батеньку, не раз і не три,
 Ніхто не дасть порядочку такого, як ви.
 Ой кланяйся, дитя моє, дядькам да тьоткам,
 Да нехай дають порадоньку, як своїм діткам,
 Ой кланяйся ж, дитя моє, добрим людям,
 Да, може, ж кому сиротини жаль буде!

В селі і дружки, і старші жінки знали безліч пісень, які співали на дівич-вечорі. Всі вони були сумними і сповненими болю за те, що дівчину чекає нелегке сімейне життя.

Ой казав соловейко: в саду не буду.
 Ой казала да Ганнуся: заміж не піду,
 Посіяла Василечки в вишневім саду,
 Ой казав соловейко – політаю,
 Ой казала да Ганночка – погуляю

Ой ходила Ганнуся по городу,
 Да й садила сад-виноград із приходу,
 Да й забула воротечка зачинити,
 Да й мусила свого батенька просити:
 – Зачини, мій батенько, воротечка,
 Бо приїде мій Іванко з далека,
 Да й стопче сад-виноград,
 Да й зорве мою квітку рученьками,
 Да вже ж моїй квітці не розвиться,
 Вже ж моему гуляннячку не вернуться.

Поїхали бояри по ряду,
 Молоденький Іванко попереду,
 Кликали Ганнусю з собою:
 – Іди-іди, Ганнусю, з нами,

Купимо тобі віночок з пір'ями,
– А я віночка цього не зношу,
Полюбила Іванка за душу.

Прощання молодої з дівочтвом супроводжувалось не тільки сумними піснями, під час виконання яких плакали батьки молодої, брати й сестри та друзки. Після того, як приходив на вечір молодий із музиками, починались жарти, друзки співали:

Чом бояри запізнилися?
Чи вам коні потомилися,
Чи ви коні випасали,
Чи ви самі спочивали,
Чи по сіно ходили,
Чи хліба просили,
Чи в соломі ночували,
Криси вуха пообгризали?

Всі танцювали і розважались до пізньої ночі.

СУБОТА

446

В суботу зранку до молодої сходились друзки. Спочатку молодій розплітали косу. Молоду ведуть до хати, вона кланяється батькам. Батько благословляє її хлібом-сіллю. Старший брат звертається до старости весілля: «Шановний старосто! Благословіть Ганнусі косу розплітати». Староста благословляє, повторює тричі: «Благословляю щастям, здоров'ям, доброю долею!»

Друзки співають:

А в перший раз да в добрий час,
Благословіть, отець-мати (2 р.)
Своєму дитяті русу косу розплітати.
А в другий раз да в добрий час,
Благословіть, отець-мати (2 р.)
Своєму дитяті русу косу розплітати.
А в третій раз да в добрий час,
Благословіть, отець-мати (2 р.)
Своєму дитяті русу косу розплітати.

Далі виносять стілець, накривають його кожухом, на нього сідає молода. Спочатку розплітає косу мати, потім батько, потім – сестра й брат, потім рідні та близькі, потім – друзки. Весь процес супроводжується відповідними піснями:

Стану я на калиноньку, (2 р.)
Крикну я на родиноньку:
– Ой сходьтеся, родоньку,
Розплітати косоньку.

Друзки співають:

Ой ходила Ганнусенька
По крутій горі,
Да сіяла чорнобривці
В батька на дворі.
А вже тії чорнобривці
Розцвітають,
А вже ж мою русу косу
Розплітають!
А вже ж тії чорнобривці
Розцвіли,
А вже ж мою русу косу
Розплели.

447

Після того, як розплели косу, друзки співають:

Руса коса до пояса,
Руса коса до пояса.
Розчесана до волоса,
Руса коса плечі вкрила,
Руса коса плечі вкрила,
Дрібна сльоза личко вмила.

Далі старша друзка просить дозволу у весільного старости одягати молодій вінок на голову. Староста відповідає:

– Благословляю щастям, здоров'ям, доброю долею.

Цю фразу він повторює тричі.

Друзки одягають молоду у святковий весільний одяг, заплітають у дві коси і одягають на голову вінок. Друзки співають:

Чи вогонь горить, чи то полум'я палає?
Чи на Ганнусі вінок-барвінок сяє?
Не вогонь горить і не полум'я палає-
То на Ганнусі вінок-барвінок сіяє.

Ой летіла зозуленька да й кує,
Оце тобі, Ганнусенько, за теє,
Щоб не плела кісоньку утрось,
А заплети кісоньку в дрібушки,
Вже ж тобі не ходить у дружки,
Ой глянь, мати, на той посад,
Да всі дівки в косах сидять,
А на мою косу роса впала,
Да щоб я її не розплітала,
Гребінчиком да й розчесала.

Після цього святково одягнена молода разом з дружками вирушає на село запрошувати на весілля. В неї в руках – верч, а в старшої дружки у хустці зв'язані шишки, які молода повинна роздати особливим запрошуваним гостям, своїм родичам.

448

Виряджаючи дочку на село, мати бере свячену воду, пучечок калини і кропить молоду з дружками. Дружки співають:

Кропи нас, мати, свяченою водою,
Да ще щастячком, да здоров'ячком,
Доброю годиною, щасливою родиною

Дружки йдуть з молодою на село кликати на весілля. По дорозі співають пісень:

Колесом сонечко вгору йде,
Наша Ганнуса з двору йде,
З золотими віночками,
З молодими дружечками.

Ой помалу, дружечки, йдіте,
Пилом не пиліте,
Щоб наша пава пилом не припала,
Щоб наша Ганнуса з личенька не спала.

1

2

3

1. Весілля, с. Rogoziv, 1946 рік
2. Молоді, с. Rogoziv, 1955 рік
3. Молода із старшою дружкою, с. Rogoziv, 1992 рік

Молода в саму останню чергу заходила в хату до молодого і кликала родину молодого до себе на весілля. Коли вона заходила в хату, клала на стіл верч, кланялась у пояс та говорила те саме, що й у всіх хатах: «Просили батько й мати і я прошу приходьте до мене на весілля». Їй відповідали: «Спасіба за запрошення тобі і твоїм батькам, а тобі хай Бог помагає, сімейну дорогу щастям да здоров'ям встеляє».

Підходячи до двору молодого, дружки співали:

Ой до двору, дружечки, до двору,
Зарізали батечко кабана,
А мати – тетерю
Молодим дружечкам на вечерю.

Мати молодого садила дружок та молоду за стіл й пригощала. Дружки сиділи не довго, повертались до хати молодої. Тут вони гуляли, танцювали, мати молодої пригощала їх різними стравами.

НЕДІЛЯ

450

У неділю до шлюбу молоду одягають заміжні жінки, які щасливі у шлюбі. Прикраси для молодої зносили з усього села, вибирали найкраще: обов'язково янтар (лінтар), добре намисто, скляне намисто, зверху хрест на срібному ланцюжку, зав'язаному на вузол. Підперезують молоду червоним тканим рушником. На голову запинали шовкову спеціальну хустку, поверх хустки одягали два вінки: один маленький (на червону стрічку нашивалися квіти, пошиті з червоної стрічки), а другий поверх першого великий купований із штучних квітів. Вбрання молодих залежало від достатку родини.

До молодої приїжджає молодий із світилками та боярами, цілує молоду й батьків. У дворі на них чекали дружки та родичі молодої. Молоді збираються до церкви на вінчання.

Вони кланяються кожному з батьків молодої, батьки цілують їх у голови. Дружки співають:

Кланялись діти, як рожеві квіти (2 р.)
Низенько, покірненько, щоб було хорошенько,

Отцю, матінці, брату й сестричці (2 р.)
І всій своїй родинонці, своїй родинонці (2 р.).

Благослови, Боже, і отець, і мати,
Своєму дитяті під вінець стати,
Під вінець стати – шлюб міцний мати.

По дорозі в церкву дружки співають:

Ой дай же нам, Боже, щасливу дорогу, (2 р.)
Щоб нам заїхати, службу Божу застати, (2 р.)
Службу Божу застати, рученьки зв'язати, (2 р.)
Рученьки зв'язати і перстенці міняти. (2 р.)

Під час вінчання молоді ставали на весільний рушник. Повір'я говорило про те, хто із молодих стане першим на рушник, той і буде верховодити у родині. Весь час вінчання молоді в руках тримали засвічені свічки, що були обмотані маленькими платочками.

Вінчання відбувалось в першій половині дня. Після вінчання молоді розходились кожний до своєї хати.

У дворах молодого й молодої грають музики цілий день. Молодь гуляє вдень, а одружені люди – ввечері. Після обіду молодий збирає «весільний поїзд», щоб піти за молодою і привести її в свою хату. До «весільного поїзду» входили світилки, бояри, свахи, старости, рідні молодого.

Весільна мати перед тим, як виряджати сина за молодою, здійснювала певний ритуал, обсипала його овсом, кропила свяченою водою. Світилки співали:

Ой сій, мати, овес на наш поїзд увесь,
Щоб овес був рясен, наш поїзд прекрасен.
Мати Миколу родила, місяцем обгородила,
Сонечком підперезала, в доріженьку випроводжала,
Іди, сину, не барися, да додому не пізися,
Приведи нам користочку, молодую да невісточку.

Як іде молодий до молодої, світилки співають:

1. Весілля, с. Рогозів, 1963 рік

2. Весілля, с. Рогозів, 1963 рік

Ой, вороги, вороги,
Не переходьте дороги.
Хай перейде родина,
Щоб була парочка щаслива.

До молодої «весільний поїзд» вирушав на конях або пішки, обов'язково з музиками. На дорозі, якою рухався «поїзд», хлопці з родини молодої ставили різні перепони, розпалювали навіть вогнище, через яке треба було швидко переїхати або перейти. Вони замикали ворота у дворі молодої. Розігрувалась «запекла» боротьба між двома сторонами. Потім все-таки, за певну плату, «весільний поїзд» пропускали до хати молодої. В цей час молоду заводять за стіл на посад, нахилиють до столу, накривають хусткою. Дружки співають:

Да й ішла Ганнуся на посад,
Стрічає її Господь сам
Да із доленькою щасливою,
Да із доброю да годиною.

Да хто ж це той посад ісписав?
Да хто ж той посад змалював?
Ісписали його писарі
Да змалювали його малярі,
Темної ночі до свічі,
Ясного сонця край віконця.

453

Брат і дружки сідають рядом з молодою за столом. За столом дружки співають:

Да якби ж я знала, да якби гадала,
Що в батенька да й не будь мені.
Да й упустила б я да увогнала б я
Стадо коней да вороненьких,
Да нехай істопчуть, да нехай зламають
Цю жилію да ще і лілію.
Да щоб та жилія та й не живуліла,
А лілія да й не червоніла.
А матінка вийде да квіточку вирве,

1. Дружки біля столітнього дуба, с. Rogoziv, 1930 рік

2. Старша світилка, с. Rogoziv, 1952 рік

3. Старша світилка, с. Rogoziv, 1952 рік

1. Весілля, с. Рогозів, 1950 рік

2. Весілля, с. Рогозів, 1949 рік

Слізоньками да обіллється,
Да кохала дитя як у морі утя,
Не довелось да й замишляти,
Да й замишлятиме да й посилатиме
Миколина да стара мати
Да піди, донечко, по водицю по криничную,
Да принеси води з-за крутої гори,
Що свекрусі на вмиваннячко.

Починається викуп молодой. З молодим навпроти молодой стоїть «весільний поїзд», рядом – світилка, в неї в руках – «шабля» – букет із свіжих чи сушених квітів (обов'язково має бути крокіс), посередині – велика свічка та ще три по боках. Ще прикрашали «шаблю» маленькими паперовими квітами. Молодий ніякої участі в торзі і викупі не приймає. Свідок за допомогою дружкі викупляє у подруг місце для молодого рядом з молодой. Процедура викупу багато в чому залежала від ступеня підготовленості подруг нареченої і свідка. Подружки молодой (дружки) та світилки переспівувались між собою.

456

Дружки співали брату молодой, який був головним у процедурі продажу молодой:

Рубай, братіку, рубай, за гріш сестричку не давай,
Не рік, не два її годував, да й не три одівав.
Рубай, братіку, рубай, за гріш сестричку не продай,
Хто нам червоним брязне, той собі молоду візьме!

Якщо за молоду кидали дрібні гроші, дружки співали:

Ой казали свати багаті,
Казали кіньми приїдуть,
А самі пішки прийшли,
Молодого в мішку принесли,
А світилку в торбині,
Щоб не з'їли свині.

Ой казали свати багаті,
Коли вони скупуваті,
Гроші позичають,
Коли молоду викупляють.

Світилки відповідали:

Одчиніть скриню, покажіть княгиню,
Чи вона в вас золотая,
Що така дорога?

Дружки відповідали:

А ми скриню не відчинемо,
І княгиню не покажемо,
У нас скринька золотенька,
А княгиня дорогенька.

Торг часто був запеклим, азартним, брат з друзками вимагали все більший і більший викуп. Дружки співали:

Не стій, затю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Да виклади на тарілочку
За Ганнусю да за дівочку.

457

Після того, як молоду викупили, молодого усаджують поряд з нею на кожуха, світилка заходить за стіл і трічі по колу обводять над головами молодих «шаблю», а потім трічі піднімає «шаблю» вгору. Тільки після цього молода піднімає голову і молодий цілує її. Якщо забув поцілувати, то дружки молоді насміхаються з нього і співають:

Шелест, шелест по долині,
Пасли бояри свині,
Молодому заганяти,
Бо не вміє цілувати.

Дружки докоряють братові, що продав молоду. Вони співають:

Татарин, братік, татарин,
Продав сестрицю задаром,
Русу косу за п'ятак,
А біле личко оддав так.

21. Весілля, с. Розозів, 1961 рік

17. Молоді, с. Розозів, 1955 рік

Після викупу молодої молодий обдаровував родину молодої: матері давав чоботи, батьку – шапку, рукавиці, братам – складані ножі, сестрам – хустки. Молода всіх з боку молодого перев'язувала рушниками. Матері молодої зять одягає чоботи, мати танцює і співає:

Ой, це тії чоботи, що зять дав,
А за тії чоботи дочку взяв,
Ой чоботи, чоботи із бичка,
Не робите ділечка, як дочка.

Далі відбувалась підготовка до від'їзду молодої до хати молодого. Спочатку всі пили, їли, гуляли, співали різних весільних та народних пісень. Ввечері молода прощалась із своїм родом, на підводу грузили її придане, яке ще називали «худобою».

Дружки співали і прощались з молодою:

Ой подруга-подруженько, сестро наша,
Тепер же ми не твої – ти не наша.
Нащо нас було гукати, як тепер виганяти.

459

Світилки співають:

Чого ви дружки сидите,
Чом ви додому не йдете?
Пропала слава ваша, не наша,
Бо вже Ганнуся не ваша!

Дружки відповідають:

Ой хоч ми сидимо,
Вашого хліба не їмо,
Вашого хліба, вашої солі,
Ми в своїй молодії.

Молода прощалась з кожною дружкою, цілувала її, плакала. Тоді молодий і молода кланялись батькам, мати давала їм у руки ікони, батьки по черзі благословляли молодих і виряджали разом з приданками до хати молодого.

1. Молода з матір'ю, с. Рогозів, 1966 рік
2. Молода (праворуч) із старшою дружкою, с. Рогозів, 1987 рік
3. Молоді, с. Рогозів, 1966 рік

Світилки співали:

З нами, Ганнуся, з нами,
До чужої мами,
Між чужії люди,
Там тобі добре буде,
В нас вітер сам хату мете,
В нас сонечко хліб пече,
Сама вода в горшки лється,
Бо в нас так ведеться.

Коли молодий з молодою підходили до хати молодого, всі співали:

Відчиняй, мати, ліску,
Веде син невістку,
Високу, як драбину,
Червону, як калину.

До молодих виходять мати й батько молодого. Молода тричі їм вклоняється, її заводять до хати, починається обряд покривання. Молоду садовили на діжку, свекруха знімала весільний вінок, розплітала косу, робила зачіску пучком на голові та покривала голову очіпком або хустиною. Молода мала двічі його зривати, і тільки на третій раз корилася долі. Тому, хто розбирав молоду, вона давала стрічку (ленту). З цього часу, одружена жінка не мала права показатися на люди з непокритою головою. Обряд покривання був останнім, що виконувався в домі нареченого.

461

Після цього молоді виходили до гостей, які дуже довго їх ждали.

Далі ділили коровай. Дружко виносив коровай, розрізав і спочатку давав коровай батькам, потім братам і сестрам, потім всім гостям. Дивились уважно, щоб ніхто не був обділений, бо це була неповага до гостя. Гості брали коровай, казали голосно якесь побажання і давали гроші або подарунки.

ПОНЕДІЛОК

У понеділок хату молодого прикрашають, приходять інші гості з курами та різними стравами. Молода вручає роду моло-

дого подарки: матері – вишиту сорочку й спідницю, батьку – рубашку, хустки й рушники – всім родичам молодого.

На найвищому дереві в дворі молодого вивішують червоний прапор, що означає чесність молодої до першої шлюбної ночі. В обід подають холодець, пиріжки, п'ють по чарці, гуляють до вечора. Увечері всі сідають за стіл, пригощають принесеними стравами.

ВІВТОРОК

У вівторок – циганщина! Цигани від молодої ходять до родичів молодого і навпаки. Крадуть курей, різні речі, які увечері викупаються тими, у кого їх украли. Батькам молодих купляють подарунки в знак подяки за організоване весілля.

СЕРЕДА

Середа – коса. Гуляє молодь: збираються дружки, бояри, обов'язково гармоніст. Вони приносять молодій снідати. Зранку носять сміття: підмітають весільну хату і розносять сміття по родичах та сусідах, в кого діти на виданні. Гуляють старші люди. Саме в середу молоді починають рахувати, що їм подарували на весілля. Якщо хтось робив рахував раніше середи, то це вважалось поганою прикметою.

462

НЕДІЛЯ

Молоді несуть батькам молодої пироги, гуляють там разом з родичами молодої. Всім дають подарунки від молодих. Так закінчуються весілля.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СЕНЬКІВКА, записане Білоножко В. А. в 2019 році

СВАТАННЯ

Весілля розпочиналось зі сватання. Сватать ідуть три балакучі чоловіки. Саме три, бо йдуть по пару. Свати на сватанні приходять з хлібом, залишають його на столі. Батько молодого бере хліб, цілує, кладе на стіл та просить сідати. Коли йдуть свати додому, батьки дівчини дають їм по буханці свого хліба. Хліб молодого міняють другий раз: мати дає хліб, а молода кладе для молодого на хліб білу хустку, бажано шовкову. Молода з батьками проводить сватів аж на вулицю і прощається.

Після сватання через тиждень збираються батьки молодії на нараду до батьків молодого, призначають день весілля.

КОРОВАЙ

У четвер перед весіллям збираються коровайниці місять тісто та випікають коровай. Вони повинні бути обов'язково вінчані і щоб жили гарно в парі.

Шишки на коровай можуть ліпити всі жінки і дівчата, яких запросили, але викидять коровай на сковороди, садить у піч, витягують коровай з печі повинні тільки ті жінки, які місили коровай.

Весь процес випікання супроводжувався піснями. Тісто розкачують качалкою і кладуть на прямокутну сковороду.

В середину тіста кладуть гроші для молодого і молодії, щоб вони завжди були з грошима. Поверх коржа кладуть зліплені шишки, різні вироби з тіста.

Співають:

Піч наша регоче,
Короваю хоче,
А припічок посміхається,
Короваєм запихається.

Перед тим, як садить коровай в піч, просять молодого хлопця, щоб він начебто замів у печі, щоб життя було чисте у молодих. Коровайниці співають:

Кучерявий піч вимітає
А матінка да заглядає,
Чи хороше да вимітає.

Після того, як посадять коровай у піч, мати молодій дає глиняну посуду з водою, щоб коровайниці помили руки.

Потім той горщик розбивають на щастя молодим і на побитих щєбках танцюють і співають.

Далі коровайниці беруть діжу, в якій місили коровай носять її по хаті, при цьому співають:

Ой піч стоїть на сохах,
Діжу носять на руках,
Пече наша, пече й ваша,
Іспечемо коровай із речей.

464

Після цього мати запрошує коровайниць за стіл і дає вечерять. Після вечері всі розходяться, весільна мати запрошує всіх коровайниць на весілля.

ВІНЧАННЄ

Вінчання відбувалось в четвер. Молодий приходив до молоді з одним боярином і двома світилами, а молода брала дружку і два свідки. Батьки благословляли на вінчання. Дехто з родичів співав:

Ой до вінця, любочко, до вінця,
Не забудься, молодая, гребенця,
Ой упав гребінець під стілець,
Да подай Любонці гребінець,
І підемо з тобою під вінець.

Так йшли до церкви. У церкві їх зустрів піп.

Молоді ставали на рушник, під який дружка й боярин клали гроші, щоб було багате життя. Після вінчання молоді зустрічали їх люде, вони їм казали:

2. *Весілля Кацан Ольги Дмитрівни та Веклича Олексія Андрійовича, с. Сеньківка, 1956 рік*
4. *Весілля молодої Кацан Галини Юхимівни, с. Сеньківка, 1953 рік*

«Хай вам Бог помагає», а молоді кланялись і казали «Спасі-ба». У молоді їй садовили разом обідати з дружкою, боярином і свідками. За столом сиділи і родичі, вони співали:

Ой матінко моя,
Вже я не твоя,
Вже я того пана,
З ким шлюб шлюбовала
І під вінцем стояла,
Золотий хрест цілювала.

На стіл подають різну їжу. Встає батько із чаркою і поздравляє молодих із вінчанням. Родичі і присутні співають:

Нахилися, мій батечку, на тисовий стіл,
Скажу тобі одно слово, одно або дві,
Скажу тобі одно слово, одно або дві,
Прийми мене звінченою за дочку собі.
– Ой не прийму, моя доню, Бог з тобою,
Бо не мав я порадоньки із тобою,
Бо не мав я порадоньки із тобою,
Украю я скибоньку хліба да й не прикладу,
Дочко ж моя звінчана, прийдеш – не прийму.

466

Після того як пообідають, всі розходяться.

П'ЯТНИЦЯ

В п'ятницю збираються у молоді дружки. Вони будуть іти разом з молодію кликати родину в селі на весілля. Перед тим, як одягнуть молоду, її садять на стіло і розплітають косу. Починать розплітати косу повинен брат або близький родич, якщо немає брата.

Дружки співають:

Ой глянь, мати, да на цей посад,
Усі дівки в косах сидять,
А на мою да й роса упала,
Щоб я її да й розчесала.
Розчесала да й розтрепала.
Половина красоти одпала,
Половина, половиночка,

Полюбила челядиночка,
Челядь моя да й прекрасная,
Доля моя да й нещасная.

В цей час у молодій збираються дружки та разом з молодою вони йдуть по селу і звать на весілля. Останній двір – це двір молодого.

Дорогою дружки співають:

Ой матінко утко,
Ворочайся прудко,
Сонечко низько,
Дружечки близенько.

Ой не сиди, матінко, на печі,
Да печи, матінко, калачі,
Да печи, матінко, на меду,
Бо я дружок приведу.

Не вий, вітре, в гору,
Повій по роздолу,
Розвій русу косу
По червоному поясу.

Ой ходила Любочка по дуброві
Да кликала дружечок да й до себе
Ідіть, ідіть, да дружечки да й до мене,
Ой перший раз да дружечок собираю,
Більше в мене дружок да й не буде.

Молода з дружками заходить до хати молодого і кличе всіх на весілля. У молодого всіх пригощають. Дружки з молодою за столом співають різних українських народних пісень. Потім вони збираються до хати молодій. По дорозі дружки співають:

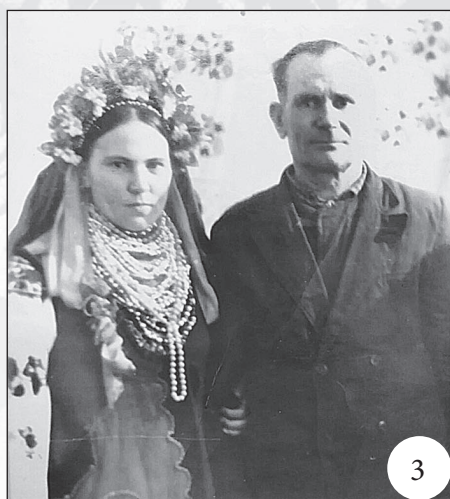
Ми були в свекрухи,
В нашої говорухи,
Вона горда, пишна,
За нами не вишла.

1. Молода з друзьками, с. Сеньківка, 1957 рік

2. Молода Кацан Ольга Дмитрівна з друзьками, с. Сеньківка, 1956 рік

3. Весілля в с. Сеньківка, 1952 рік

1. Молода Дігтяр Марія Іванівна з старшою дружкюю. В руках молодої – верч, накритий хусткою, с. Сеньківка, 1976 рік
2. Молоді Дігтяр Віктор Іванович та Тупа Марія Михайлівна, с. Сеньківка, 1970 рік
3. Молода Юшко Марія Макарівна із своїм батьком Юшком Макаром Юхимовичем, с. Сеньківка, 1968 рік

СУБОТА

Розпочиналось весілля в суботу увечері. До молодої сходились її дружки на дівич-вечір, розпочинали вбирати вільце. Зрубану раніше ялинку втикають у хлібину, на вершок кріплять квіти. Уквітчують вільце різнокольоровими паперовими квітами (із жовтого кольору не робили прикрас, погана прикмета, до розлуки). Дружки співають:

Долиною йшла гриміла,
Дорогою йшла шуміла,
До двора дійшла стихенька,
На столі стоїть рясненька.

Ой у бору
Дзвони б'ють,
Да в нашому домі
Вільце в'ють,
І вілечко в'ють,
І горілочку п'ють,
І горілочку, яснозірочку
Нам дають.

Ми вілечко вили
У хліб устромили,
На столі да поставили,
Щоб було на столі повно,
Щоб нашим молодим гарно.

Молодий з боярами приходили на дівич-вечор з боярами і з музикою. Молодь гуляє, танцює. Молодому старша дружка продає квітку, після викупу якої її пришивають на праву сторону грудей.

НЕДІЛЯ

У неділю молоді йдуть до вінця. Після вінчання молодий веде молоду додому, а сам вертається до своєї хати, де відбувається весілля. Потім молодий збирає світилок, старосту весілля, бояр, щоб їхати по молоду. Це називається весільний поїзд.

Мати виряджає сина по невістку та її придане (худобу), обсипає всіх житом, пшеницею, овсом, дрібними грошима.

Світилки співають:

Ой колесцем, сонечко, колесцем,
Ой сій, мати, сина овесцем,
Щоб сей овесець рясен був,
Щоб наш весь рід весел був.

Мати виводить весільний поїзд за ворота, він сідає на воза, за ним всі остальні йдуть. Поїзд співає:

Соловейко з саду вилітає
А Хведорко з двора виїзджає,
Соловейко да по галочку,
Хведорочко по Любочку.

По дорозі до молодої поїзд співає:

Біжи, біжи, кониченьку, дорогою,
Біжи, біжи, кониченьку, широкою,
Біжи, біжи, кониченьку, рубленою.
По нашу Любочку любленую.

471

Перед входом у хату молодої, співають:

Пусти, свату, в хату,
Тут нас небагато,
Сімсот да бояр кінних,
Два братіка рідних,
Дві свашечки в возі
Да на лютім морозі.

Тим часом у хаті молоду садовлять за стіл, вона нахилиє голову до стола, дружки накривають її білою хусткою.

Брат молодої і дружки сідають біля молодої. Мати молодої виходить до поїзду і просить у хату. З нею виходить і сваха із запаленою свічкою. Сваха молодої оддає свічку свасі молодого, та вставляє її в «шаблю», щоб молоді довго жили у парі. Тоді молодий заходить у хату і стає перед столом, за ним – увесь весільний поїзд.

Починається торг за молоду (викуп). Молода з братами і дружками сидить за столом: нахилена до стола і накрита хусткою. Молодому треба місце біля молодої викупити і сісти біля неї. Дружки співають:

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Сунь руку в кишеню,
Вийми грошей жменю
Да поклади на тарілочку
За хорошу дівочку.

Молодий з боярами кладе якісь гроші, це не влаштовує братів молодої, які її продають. Всі стоять біля порога.

Дружки співають:

Чом ти, Василю, не сядеш,
Чом ти місця не купиш,
Чи ти місця не купив,
Що Марусю розлюбив?

472

Торгуються далі, кладуть, ще якісь гроші. Дружки співають:

Ми думали свати багаті,
А вони да й убогії, коні клишоногії,
Самі пішки ішли,
Молодого в мішку несли,
Боярів у торбинці,
Світилок у корзинці.

Відспівують світилки:

Брешете, дружки-поганки,
За стіл позалазили,
Щоб вам очі повилазили.

Торг триває, дружки співають до старшого боярина:

Ми думали старший боярин красен,
В нього жупан рясен,
Поміж рясою – воші чередою.

Світилки відповідають:

На комені чашка стояла,
Туди наша кішка насцяла,
Дайте черепушки
Напоїмо дружки.

Молодий з боярами кладе ще більш грошей, вони далі торгуються з братами та дружками.

Світилки співають:

Давайте дружки, не лаймось,
Давайте краще посватаймось,
Сядемо на лавці,
Вип'ємо по чарці.

Нарешті торг відбувся, братам дають ще горілку в пляшці, молодому дозволяють сісти біля молодої. Він сідає, піднімає з нею хустку і цілує. Дружки співають:

Ой ви, братики, пропивці,
Пропили сестрицю на горілці,
Русу косу продали за п'ятак,
А біле личко оддали за так.

473

Проходить пригощання і гуляння. За столом співають багато українських народних пісень.

Потім дружки співають:

Ой матінко, да й не гай мене,
В путь-доріжку собірай мене,
Доріженька да й далекая,
А нічка да й темненька,
Кониченьки з доріженьки зблудять,
Вони мене молодую згублять.

Молода прощається з дружками, з кожною цілується, дружки співають:

Що Маруся в батька на одході,
Посадила горіх у городі,
Посадила да й поливала,

Орішечка доглядала.
Рости, рости, мій орішечку,
Моєму батьку на утішечку,
Рости, рости да й розкоренися,
Да, мій батьку, да й не журися,
Кохай собі другу такую,
Як викохав мене молодую,
Тяжко-важко другу кохати,
А ще тяжче тебе забувати.

Мати благословляє молодих іконами, дає ікони їм у руки, ув'язує хліб у хустку, дає коровай (лежень). Вона назначає приданок (жінок), які йдуть до молодого. Мати надіває на себе на виворіт кожуха і посіває житом усіх у хаті, аж до підводи і до коня, що запряжений у неї. Молодий і молода сідають на підводу, а мати бере коні за уздечку. Приданки співають:

Ой проведи, матінко, проведи,
Воронії кониченьки за поводи,
У ту улицу тісную,
У ту хатоньку пишную.

474

Коні рушають до хати молодого. За молодою іде парна кількість приданок, молодих заміжних жінок. Приданки по дорозі співають:

Що на горі жито,
А в долині м'ята,
Скажіть, добрі люди,
Де сватова хата?

Не робила, не трудилась,
Сама скриня прикотилась,
Що в коморі да побільшало,
А свекрусі да й погіршало.

Коли доїжджають до двору молодого, приданки співають:

Ой матінко утко,
Ворочайся хутко,

Сонечко низенько,
Приданки близенько.
Кучерявий возниче,
Поганяй коней швидше,
Як не будеш поганяти,
То будемо ночувати.
Їздили да возилися,
Да за дуба зачепилися,
Як нам одчепиться,
Горілки напиться.

Свати зустрічають молодих. Дружки ведуть молоду. Свати прибрані урочисто, перев'язані рушниками. В руках у них дерев'яні палиці. Дружки у одвірках б'ють ними навхрест порога тричі зі словами:

– Пані старості і старости, дозвольте в цей дім зайти, молоду княгиню завести.

Ці слова повторюють також тричі. Батьки на порозі благословляють молодих хлібом і сіллю.

Із словами:

– Бог благословить віком довгим і розумом добрим.

Ці слова – благословіння говорять по три рази батько і мати по черзі у трьох місцях: коло порога, за порогом та коло стола. Вони забирають у молодих ікони, ставлять на покуті, тоді садять молодих та приданок за стіл.

Потім ведуть молоду у комору. Молодий хлопець або старший боярин скидає з молодої вінок, розплітає косу. Молода усіх в'яже лентами: кому на руку, кому – на голову, кому – на пояс.

Молодій після того, як знімуть вінок, приданки одівають головний убір (любий), коси скручують і ховають під цей убір.

Молоду убирають у білу сорочку і залишають на деякий час з молодим.

Після певного часу виводять із комори разом з молодим і ставлять їх на порозі хати. Всі радіють, співають:

Ой казали вражії люди,
Що молода не чесна буде,

А молода чесна й велична,
Як у саду вишня.

Ой приходили куниці – не продала,
Ой просили хлопці – не дала,
Шовком ножечки в'язала,
І молодому держала.

Калина, малина,
Чесная у батька дитина,
Чесная у батька дитина,
Весь рід звеселила.

Приданки і гості гуляють, молодим дарують подарунки, старости носять ці подарунки, а молоді стоять у порога.

Бояри на найвищій точці двору (каліні, дереві) вивішують червоний прапор, що символізує чесність і незайманість молодої.

ПОНЕДІЛОК

476

У понеділок молодий іде дякувати батькам молодої за чесність і цнотливість молодої. Перед тим, як іти, приданки із скрині все викладають придане молодої на огляд (на кон). Родина молодого сходиться дивиться, скільки рушників, настільників, подушок, сподниць, полотна. Всі дивляться, чи багата молода. Молода усіх родичів молодого в'яже подарками. Але перед цією процедурою на молоду накидають все, що вона хоче подарувати, і проводять у проводку вперед по дорозі і назад додому. Вона вертається до молодого і в'яже родичів подарками.

Гуль продовжується. Можуть вільце прив'язати на бовдур (димар на хаті). Можуть посеред хати почать молотити жито або затіять стірку. Вікна вимазують глиною.

Гуляють щодня аж до пирогів.

НЕДІЛЯ (через тиждень після весілля)

В неділю молоді з родичами йдуть до батьків молодої та несуть пироги. В хустку зав'язують три буханки хліба. Несуть також сім пирогів, які мала спекти сама молода. Хлібину, яку

Весілля на Бориспільщині XIX–XX століття

принесла, батьки молодої розламають на стіл у домі. Батьки молодої назад у хустку кладуть свій хліб молодому. В хаті молодої веселиться вся її родина. На цьому весіллі кінчається.

Весілля в с. Сеньківка, 1950 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СОШНИКІВ, записане Мисник О. І. в 2019 році

СВАТАННЯ

Як хлопець вибирав собі дівчину, а вона соглашалась вийти заміж за цього хлопця, то він просив батьків, щоб вони послали до неї сватів.

Ідуть сватати батько, мати, сват, сваха, хрещений і хрещена молодого і сам молодий. Ідуть з хлібом. Коли приходять до хати, усі цілються і тричі міняються хлібом. Мати молодого каже: «Ми прийшли з хлібиною за вашою дитиною. Хлібину покидаємо, а дитину забираємо». Молода дає найкращий платок молодому, накидає йому на груди, а потім усіх перев'язує рушниками або платками.

Потім всіх запрошують до столу і обідають. За столом бесіднують про те, як і коли краще відгуляти весілля.

478

Через деякий час батьки молододі ідуть до батьків молодого, знаомляться з хазяйством молодого.

До свайби батьки молодого готують багато подарків всім родичам молододі, а батьки молододі – всім родичам молодого. У кого більше родичів було, та сім'я вважалась багатшою.

ЧЕТВЕР

Свайба

Свайба починається з четверга. В цей день коровайниці підчиняють тісто на шишки і коровай. Їх кличе батько або мати. На четвер і п'ятницю, як велике весілля, кликали до 20 коровайників.

Шишки пекли у п'ятницю, а шишечки маленькі пекли і в четвер, їх роздавали дітям, яких прибігало до коровайників багато. Вони хапали ті шишечки із решета, було і коровайницю повалять.

В четвер, крім коровайниць, куховарки готували все на холодець, чинили ковбаси. Чоловіки готували столи на вулиці у дворі, напинали над ними брезент. Робота кипіла.

П'ЯТНИЦЯ

В п'ятницю у молодой пекли коровай. Як велике весілля, їх готували і два, і три, щоб на всіх гостей хватило. Коваї були прямокутної форми, а пекли іще одну круглу хлібину, з якою молода ходила кликати на весілля.

Так само пекли коваї і в молодого. Ковайниці зверху на основному коржі з тіста виробляли різні фігури з того самого тіста: два голуби, між ними – зубчики, бочечки, рожки. По краю коваю викладали зубчасту бочечку з тіста.

Весь час жінки співали. Перед тим, як посадить коваю у піч, співали таке:

Вигортай, мати, жар, жар,
 Буде тобі да дочки жаль, жаль.
 Кидай у піч дрова, оставайся здорова,
 Кидай у піч тріски, дожидай невістки.

А ми діжу замісили,
 Коваю помісили
 Да й у піч посадили.

Як спечеться коваю, спочатку йому давали охолонуть, а тоді становили на весільному столі, обмотували червоним тканим рушником, уряжали зеленим барвінком і червоною калиною. Всім ковайницям давали по шишці. Коли помили діжу, в якій місили тісто, ковайниці виносили ту воду і виливали на поле.

Як все діло ковайниці зроблять, їх сажали за стіл і пригощали. Це було вже пізно ввечері. Коли попечуть шишки, посилають двох свах до молодой від молодого і міняються шишками. Мати молодой дає їм свої дві шишки. Тих, хто приніс шишки, угощають за столом.

СУБОТА

У суботу у хаті молодого й молодой убирають вільце: хлопці вирубують у лісі гарне молоде деревце сосни і його вбирають паперовими квітами, конфетками, бубликами. На вершечок прив'язують колоски жита, а саму сосну втикають у хлібину.

Вільце стоїть у кінці столу всю свайбу. Усі куховарки приходять у суботу рано вранці і починають готувати їжу на вечір і на неділю.

Дружки приходять до молодої, удягають її у рясний наряд: вишиту сорочку, корсетку, вінок, намисто, ленти. Молодій на голову зав'язують шовкову хусточку, на хусточку в'яжуть три квіточки під вінок, їх потом пришиють на піджак молодого. Потім молодій одягають вінок, багато нанизаних лент, що закривали всю спину, підперезують її червоним тканим рушником. Дружки приходять всі одягнені в український одяг.

Вирушають всі з молодю на село кликати на свайбу. Дружки ходили з ковінками (палиці з калини). Давніше багато співали, а пізніше – ходили звати і не співали. Молодій баби було кажуть: «Іди кликати в першу хату до того, у кого хороша сім'я і чоловік з жінкою гарно живуть». Потім мати й батько молодого випроваджують сина кликати на весілля. До молодої з дружками приїзжає молодий із старшим боярином парою коней і санками або возом великим, в яких повно сіна. Сіно заслане хорошим покривалом. Там сидить молодий старший боярин з ковінкою, гармоніст з гармошкою і бубоніст з бубоном. Коні з дзвіночками, уряджені лентами в гривах. Вони забирають молоду з дружками і поїхали кликати з музикою і бубоном і дзвіночками. Люди усі висипають за ворота подивитись на молодих. Заїдуть і до фотографа, щоб сфотографуватись і кличуть до самого вечора.

Заходять у хату, кланяються, молода дає хазяїну круглий коровай і каже: «Просив батько і мати, і я прошу приходьте на весілля».

Як всіх покличуть, до останньої хати заходять до молодого. Молода кланяється і каже: «Прийміть мене за дитину не на рік, а на цілий вік».

Всіх садовлять за стіл і пригощають. Молода з дружками йдуть до хати молодої. Там відбувається дівич – вечір. Молода прощається зі своїм дівочтвом. Дружки співають:

Да оддаєш мене, матінко, молодую,
Да оддай оддай мені зозуленьку луговую,

Да нащо тобі, дитя моє, зозуленька луговая,
Як у тебе є свекруха молодая,
Да вона встане раненько тебе збудить,
Сама піде до сусіда да й обсудить,
Що сонливая і дрімливая невістка моя,
Ще сонечко не заходило, як спати лягла.

Як молода покликала гостей, прийшла додому, попрощалась з молодечтвом, збирається молодий з боярами, старостами і світилками. Він збирає весільний поїзд. Старша світилка із «шаблюю», яка зроблена з сухих квітів ласкавиці і крокіса. Це такий букет – у ньому хрестик дерев'яний у середині і дві свічки. У весільного поїзда повинне бути непарне число людей, бо йшли по пару... Цей поїзд іде по молоду. Мати молодого передає подарки свахами для родні молоді. Мати молодого обсіває поїзд житом, овсом, пшеницею, конфетками, дрібними грошима коли вони усі ідуть з двору. Світилки співають:

Ой сип, мати, овес рясен,
Наш поїзд прекрасне,
Ой сип, мати, овес наш,
Щоб рід був красен увесь.

481

А перед тим мати з батьком благословляють всіх хлібом – сіллю, кроплять свяченою водою.

А коли виходили з хати, поїзд угощали на ходу, стоячи.

Як поїзд доходив до хати молоді, світилки співали:

Що на горі – рута,
Під горою – м'ята
Покажіте, добрі люди,
Де сватова хата.

Що в нашого свата,
З верби, з лози хата,
Одвірки з берези,
Гості всі тверезі.

1. Молоді із старшими дружками, світилками та боярами, в руках тримають весільні посохи, с. Сошників, 1939 рік
2. Молоді з короваями, с. Сошників, 1955 рік
3. Молоді, с. Сошників, 1948 рік

1. Молода з друзками, в руках – весільні посохи, с. Сошників, 1966 рік

2. Молода із весільним верчем, с. Сошників, 1940 рік

Як прийшли до воріт молодої, то там ворота закриті лопатами, закручені цепами, накидано ціла купа колод. Біля них повно хлопців, які требують викуп, щоб пройти до молодої. Як договориться поїзд із хлопцями, всіх упускають в двір.

У дворі мати молодої з батьком зустрічають всіх. Мати вносить решето із платками й рушниками і усіх перев'язує. Потім вона всіх благословляє хлібом – сіллю.

Світилки співають:

Доки ми да стоятимем,
Сиру землю та топтатимем,
Червоними да чобітками,
Золотими да підківками.

Пусти, свату, в хату,
Нас тут небагато,
Четверо да п'ятеро,
Усіх дев'ятеро.

484

Мати пригласає в хату. За столом біля молодої всі місця заняті: сидять діти, дружки, брати молодої. Молода нахилилась до столу і її голову накрили платком. Всі просять викуп за місце біля молодої і за молоду. А старший боярин каже: «Чого ви висілись біля молодої, вилазьте, хай сяде молодий тут». Всі в один голос кричать: «Ні, ми вам молоду без викупу не дамо». Боярин кидає на тарілку дрібні копійки, дружки співають:

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Да викинь на тарілочку,
Да викупи собі дівочку.

Кидають бояри ще дрібні гроші. Дружки співають боярам:

Ми не хочем п'ятачками брати,
Що ми будем чавуни латати,

1. Весілля, с. Сошників,
1946 рік

2. Дружка, с. Сошників,
1947 рік

3. Молоді, с. Сошників,
1969 рік

Киньте нам золотого
Да за зятя молодого.

Світилки співають:

Відкривайте скриню,
Покажіть княгиню,
Яка вона в вас гарненька,
Що такая дорогенька.

Одсуньтєся, сови,
Од нашої молодї,
Одсуньтєся, шолудивї,
Наїхали чорнобривї.

486 Торг завершується, із-за столу виходять всі, хто сидів з молододою, до молодї сїдає молодий, знімає з її голови платок і цілує. Старша світилка з «шаблею» встає і три рази світить свічки у «шаблі», обводить «шаблею» навколо голів молодих і тушить свічки об стелю. Потім до молодих ззаду заходить дружка, яка буде пришивати квітку молодому. Вона бере у молодї під вінком квіточку, зроблену з лент. Вона середню відрізає, бере у молодого картуз і пришиває квітку на нього. За квітку молодому треба заплатити викуп.

І дружки починають з ним торгуватися. Зразу він кладе копійки, тоді конфетки, шоколад. А дружка держить картуз і кланяється. Тоді дають руб, далі – 5 рублів, потім – 10 рублів. А вона кланяється і каже: «Ні, мало!» Тоді дає молодий більші гроші, але тоді дружка соглашається, забирає гроші і надіває молодому картуз із квіткою.

Дружки співають:

А ми зятя одурили,
З кропиви квітку пришили
А він думав, що з барвінку,
Кинув грошей на тарїлку.

Свахи від молодого роздають подарунки всій родині молодї, матері дарують чоботи. Потім всіх садовлять за стіл, подають різні страви.

Від молодої грузять на воза чи машину придане молодої. Кажуть, що це везуть «худобу» до молодого. На віз носять скриню з добром молодої, рушники, 2 штуки подушок, декілька комплектів постелі, килими, 2 ложки, перев'язані лентами, миски, одяг молодої, штори, покривала, шафу (це вже, як скринь не було), та інше майно молодої.

Дружки співають:

Ой ти скриня да дубовая,
Да куди ти да задумала,
Чи в ліс, чи в діброву,
Чи до милого в комору.

«Худобу» (придане) везуть чоловіки. У молодого все розгружують, а тоді всіх садовлять за стіл і угощають.

Слідом за «худобою» весільна мати готує молоду до хати молодого. Вона готує молодим дві свячені ікони, зв'язує в хустку подарки рідним молодого і перепійчики, кожному окремо подарок і перепійчик. Це все віддає приданкам, які будуть супроводжувати молоду. Приданок буває багато.

Молодий виводить молоду із – за стола.

487

Дружки співають:

Дружки співали,
Світилки мовчали,
Світилки мовчали,
І молоду забрали.

Мати вручає в руки молодим ікони, батьки благословляють дітей хлібом – сіллю, кроплять свяченою водою і випроводжують за ворота. Мати сіє житом, овсом і грошима, а ще конфетками.

Світилки співають:

Наша Галочка од батька од'їзжає,
Попереду соколонька посилає.
Лети, лети, соколоньку, до свекорка в двір,
Нехай двори, нехай двори вимітають,

1. Молода з друзками,
с. Сошників, 1947 рік

2. Молода з друзками,
с. Сошників, 1947 рік

Нехай столи тисовії застилають,
 Нехай хліби пшеничнії накладають,
 Нехай свічі восковії не згасають,
 Нехай мене, молодой, дожидають.

Ой коню, коню наш сивий,
 Ой чи чуєшся ти силу,
 Чи звезеш нашу княгиню
 На тую гору крутую,
 У тую світлоньку новую.
 А в тій світлоньці
 Мед, вино п'ють
 Там нашої княгині
 Давно ждуть.

Оддай, свату, наше.
 Як не оддаси ти сам,
 До візьмемо самі,
 Посадимо на сані, їдь, Галочко, з нами.

Батьки молодой повертаються до хати, як випровадили молодих. Вони забирають своїх гостей в хату, сідають за столи і гуляють, співають:

489

Ой увійду у світлицю – дочки нема,
 Ой увійду у комору – скрині нема,
 Ой вийду я за ворота – аж її слід:
 По дорозі василечки поросли,
 Туди мою донечку повезли.

Після гулю за столом, всі виходять танцювати під гармошку і бубон. Гуль до упаду, ждуть молодих, щоб подарувати.

А коли молоду розібрали, то садовлять людей за стіл. На місце молодой і молодого сідають хрещений і хрещена. А коли попоштують, то хрещеним кричать «гірка», і хрещені цілуються. Усі родичі окремо в молодого і молодой. Вони своїх у молодого частують, а в молодой – своїх хрещених.

А ті, що привезли скриню і постіль, гуляють, ждуть молодих. Скриню розгрузили і замочили, їх угостили. А коли привозять молоду, то батьки виходять і благословляють молодих

1

1. Молода зі старшою дружкою, в руках у якої – весільний посох, с. Сошників, 1953 рік
2. Молода із старшою дружкою, с. Сошників, 1971 рік
3. Молода із старшою дружкою, с. Сошників, 1959 рік

2

3

1. Молода з друзками, в руках у яких – весільні посохи, с. Сошників, 1954 рік
2. Весілля, с. Сошників, 1958 рік

хлібом і приглашають людей у хату і садовлять за стіл і угощають. А їхні люди (гості) гуляють, поки ці поїдуть. Тоді їх посаджать.

Музика грає, бубон вибиває, всі вони танцюють. А коли повечеряли, молоду виводять із-за столу, ведуть у другу хату і там переодягають, уже скидають вінок, намисто і розплітають коси й складають в гулю, запинають платочок красивий і одягають іншу одягу, роблять з молодої молодичку.

Після цього вона починає із свахами роздавать подарки рідним молодого і до кожного подарка перепійчик, не шишку, бо вона маленька, а перепійчик більший. А свахи рушники вішають. Треба щоб рушників було 10 – 15 штук. Завішують усі ікони і портрети, а як лишні, то вішають на жертку, щоб люди бачили, скільки молода рушників вишила і придбала червоні, купуючи на базарах. Свахи дають матері на стіл – скатерть, клейонку – на скриню, на піч – рядно ткане, на припічок – ряднину ткану, на піл – ліжник тканий, вовняний.

Гості молодого ганяють приданок кичкою, щоб вони вже поїхали.

492

Були ми у свата,
Що в нашого свата
З верби, з лози хата,
Одвірки з берези,
Приданки тверезі.

Ті люди, що приїхали за молодою, ідуть до хати молодої. Кажуть, що це перезва їх виганяє. Молодий і молода остаються, поки їхні люди всядуться. Починається причащення гостей різними стравами.

Потім починають даровать. Це так званий перепій.

Молодий і молода до кожного гостя за столом підходили. Молодий наливав, а молода подавала чарку. Перед тим вони вклонялись і запрошували випити повненьку за їх щастя і долю в новому житті.

Першому подавали чарку весільному батьку, а він говорив:

Я повную перепиваю,
Молодим щастя, доленьки бажаю,

Щоб їм щасливо жити,
Ніколи не боліти, маленьких діток рости,
На щастя, на радість
І на втіху.

Тут він об'являв, що дарує молодим. За молодими із банкою ходив дружок і собирав гроші і подарки для молодих.

А те, що дарують батьки, хрещені, тітки рідні, свахи, проворненькі і енергійні старости беруть стуло і уголь і малюють по комену і стінах, хто що дарує, пишуть, хто скільки грошей дав, обмальовуючи усі стіни. Уголь дуже чорний, а стіни білі, то уявляєте, які вони були обмальовані.

Даруючи, гості приказували:

Перепиваю курочку рябеньку,
Щоб весело сокоріла,
Молодим господарям
Яечка носила!

Перепиваю півня,
Щоб спозаранку співав, –
Нашим молодим
Життя звеселяв!

493

Після обряду перепою молоді ідуть спати в сусідню хату.

НЕДІЛЯ

Рано вранці старший боярин і старша дружка приносять молодим щось добреньке снідати. А за ними пізніше приходять усі бояри, усі дружки, рідні молоді, які гуляли на свайбі, беруть із собою їжу та випивку і несуть молодому і молодій снідати. Усі ідуть до молодого.

Коли всі прийшли на сніданок, до там садять усіх за столи і починають пригощати. І гармошка, і бубон, і горілка всіх зворушують. Гуль, танці до упаду. Гуляють до самого вечора.

А коли в неділю молоді договорились з попом повінчатись, то йшли до церкви. Договорялись вінчатись до служби чи після служби. Більшість старалися повінчатися до служби.

Молодий і молода брали до церкви із собою обов'язково

старшого боярина і старшу дружку, бо вони держали вінчик над їх головами під час вінчання. Старший боярин – у молодого, старша дружка – у молоді. Разом з молодими йшли до церкви родичі, друзки, світилки, а подивитись на вінчання йшли із села всі, кому не лень.

Так рано до служби вінчались, бо з самого ранку до весільного двору вже несли снідять молодій. В церкві молоді ставали на червоний тканий або вишитий рушник, під який клали гроші й пшеницю.

Молодій радили родичі першій стати на рушник. Це означало, що вона буде головою в сім'ї, матиме повагу свекра і свекрухи.

Родичі молодого намовляли його також стати першим на рушник, щоб верховодити в сім'ї.

Перед молодими на столику лежали ікони, якими благословляли їх батьки. В руках молоді тримали запалені свічки, замотані в платочок.

Після вінчання молоді йшли разом до хати або їхали на возі. Коли під'їжджали до воріт, друзки співали:

494

Ой схиліться, квіти,
Вклоняються діти
Своїм отцю і ненці (2 р.)
Всій своїй родині
І малій дитині.

Батьки зустрічали молодих хлібом – сіллю. Молоді тричі вклонялись батькам, цілували їх, а також кланялись всім, хто був у дворі.

У дворі – багато людей, грає музика, всі веселяться.

ПОНЕДІЛОК Курятина (складчина)

На третій день всі, хто гуляв на свайбі, несуть до весільного двору курицю, півня чи утку, гуску, що в кого є. Куховарки їх потрошать і обробляють, щоб на вечір зварить бульйон чи суп.

Молодь передягається в різну одягу і йде циганить до тих, хто гуляв на свайбі та до тих, кого звали на свайбу, а вони не

прийшли. Зразу готують лучченькі два возки і їх убирають квітками і гіллям дерев. А батькам молодих і хрещеним плетуть вінки, роблять намисто з бубликів і конфет. Вінки надівають тим батькам, що віддають послідню дитину, а тим батькам, у яких залишається ще одна дитина, одівають намисто. А хлопці і чоловіки садовлять на возки батьків і хрещених да везуть до магазину. Вибирають дорогу погану, з ямами і камінням, щоб їх трясло.

В магазині батькам і хрещеним щось купляють і везуть назад додому.

Дома пообідали і йдуть по селу циганить. Дівчата позапинають хустки великі квітчасті, підмальовуються бурьяками і сажею і такі гарні циганочки виходять.

Гармошка і бубон з ними обов'язково.

Табуном зустрічають машини, шоферам ворожать, а ті дають їм гроші. А потім ходять по хатах і просять, щоб увечері йшли на курятину. Вечері ті, кого покликали, ще приносили весільним батькам своїх курей, гроші, яйця, горілку, муку і всяке інше їстівне.

Заходили циганочки і до двору хрещеного і хрещеної, брали у них великі залізні балії, потім ввечері, коли поїдять курятину, повечеряють, починаються танці під гармошку і бубон на тих баліях. Танцюють довго, поки їх не поб'ють. Гуляють до самої ночі.

495

ВІВТОРОК

На четвертий день сходяться гості до хати, де було весілля, і замітають та прибирають її. Це робили молоді енергійні молодичі. Заметуть хату, а сміття собирають і несуть до тих рідних, у кого є Дівчина чи хлопець. Та сім'я уже знає, що до них приносять сміття, то вони обід їм готують. І знов гуляння, і пісні, і танці до упаду.

ПИРОГИ НА ДРУГУ НЕДІЛЮ

Молода цілий тиждень не йде до матері, не можна. А на неділю батьки молодой готувляться, бо придуть люди з молодою

і молодим! Молодий і молода беруть хліб, несуть батькам молодої і кличуть людей із собою йти. А там, у батьків, теж кличуть людей. І знову гулянка! Оце вже пирогами свайба кінчається.

Молоді із родичами, с. Сошників, 1971 рік

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СТАРЕ,
записане Крисько В. М. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2015, 2018 роках

СВАТАННЯ

Як хлопець вибрав собі дівчину, то він казав про це своїм батькам, а вони йшли до батьків цієї дівчини свататись. Батьки брали із собою молодого, двох сватів і йдуть свататись. Коли заходять у хату кланяються, кладуть на стіл хліб у хустці і кажуть: «Здрастуйте, оце ми до вас прийшли, бо кажуть що у вас є уточка, а у нас є селезень, дак давайте їх спаруємо докупи!». Як цей хлопець не нравився молодій, то батько казав: «Ми ще не отдаєм свою дочку, вона ще молода, ідіть собі з Богом далі!». При цьому вертали хліб. Це називалось вручить гарбуз. Якщо хлопець був підходящий, то приймали хліб і питали у дочки, чи вона погодна. Силою дівчат не оддавали замож. На стіл виставляли горілку, закуску. На знак погодія випивали могорич. Після закуски мати забирала хліб у сватів і давала їм свій хліб, завернутий у хустку. Молода виносила молодому шовкову хустку, сватів перев'язували рушниками. В цей день договорялись і за свадибу. Деколи на могорич пригlašали близьких родичів молоді. Вся родня довго гуляли, співали й танцювали.

497

П'ЯТНИЦЯ

Весільна мати сама ходила по селу або посилала когось із жінок, що жили з чоловіками гарно. Заходячи в хату, вони кланялась та казали: «Приходьте на коровай!»

Приходь, приходь, сусідонько, ти така красна,
хай моїй доні буде доля щасна!

Жінки, які приходили на коровай, звалились коровайницями. Вони приходили гарно вбрані, в українських вишитих сорочках, обов'язково у красивих хустках. Брали з собою муку, яйця, олію, цукор, сіль.

Все, що робили коровайниці, вони супроводжували піснями:

З-за гори високої,
Долини глибокої
Туди йшли жіночки,
Молодії коровайнички
Да питалися села,
Василевого двора,
Щоб їм стати, відпочити,
Коровай замісити.

А в нашої коровайниці
Золотії зарукавнички,
Треба їх підкотити,
Коровай замісити.

Ой матінко-утко,
Ворочайся хутко,
По яйця, по масло,
Бо вже в печі погасло.

498

У нашої печі
Золотії плечі,
А срібнії крила,
Щоб коровай гнітила.

Співали коровайниці і багато інших пісень: «Кучерявий піч замітає...», «Піч наша регоче...», «Я на коровай ішла...», «Як ми коровай місили...», «До бору, бояри, до бору...», «Ніхто не вгадає...», «Принеси водиці з криниці...» та інші.

Після того, як спекли коровай, верч і шишки, то коровайниці співали і танцювали. Весільна мати обдаровувала коровайниць якимись подарками. Пізно вночі коровайниці розходились. Коровай пекли і в молодого, і в молоді.

СУБОТА

Збираються в хаті молоді дівчата, готовлять ленти, квіти, вінки. Ждуть бояр, які з лісу повинні принести вирубану сосну. Це зветься гільце. Його ставлять у молоді на весільному столі на центральному місці.

Дівчата вбирають гільце квітами, калиною, цукерками.
Дівчата – є дружки молоді, вони співають:

Ой, у місті, у місті бубни б'ють,
А в нашому домі гільце в'ють,
Із червоної калини,
Із хрещатого барвінку,
Із запашного васильку.

Летів горностай понад сад,
Пустив пірячко на весь сад,
А підіте, дружечки, і збирайте,
Наталочці гілечко звивайте.

Ой старша дружечка старша всіх,
А підняла гілечко вище всіх:
Ой, Наталочко, серце, викупи своє гільце!
Як не будеш викупляти,
То понесем продавати,
Понесемо у вівторок
Да вторгуєм рублів сорок.

499

Співали дружки популярні на Бориспільщині такі пісні: «Ой у нашім селі нова новина», «До бору, дружки, до бору» та інші.

Після того, як вбрали гільце, вбирають молоду на село, щоб вона шла приглашати на весілля. Молода святково наряджена брала з собою верч, старша дружка в хустку набирала багато шишок для близьких родичів.

Вони кланялись батькам і казали: «Благослови і отець, і мати, вийти з цієї хати, село обходити, весь рід запросити». Батьки відповідали тричі: «Благословляєм і хай Бог помагає!»

Дружки виходили з хати разом з молодю і старшою дружкою. В дворі молоді і молодого готуються до весілля: чоловіки встановлюють столи. Треба чотири великі столи, кругом них – лавки. Жінки куховарять: січуть капусту, скубують курей, варять холодець, готують все на завтра на весілля.

Дружки йдуть по селу і голосно співають:

Ой тіснії улочки, тіснії,
Тут ішли дружки пишнії,

1. Молода з верчем (у центрі) та дружками, в руках у яких – весільні посохи, с. Старе, 1950 рік
2. Молода з верчем (ліворуч) та старша дружка, с. Старе, 1930 рік
3. Брат молодії з дружками, с. Старе, 1931 рік

А несли корогов як вогонь,
А на тій корогві листоньки,
То нашої молоді мислоньки

Мати Наталочку родила,
Місяцем обгородила,
Сонечком підперезала,
На село виряджала.

Молода заходила в хату із старшою дружкбю, кланялась низько, клала на стіл верч на рушнику і казала: «Просили батько й мати і я прошу приходьте до мене на весілля». Їй відповідали: «Спасіба за запрошення, а тобі хай Бог помагає!»

Останній двір був молодого. Туди йшла молода з дружками, з піснями, щоб родину молодого запросити на весілля, а молодого – на дівич-вечір.

По дорозі дружки співали:

Чорнява Наталочка, чорнява (2 р.)
Чорнявих дружечок зібрала,
До Василечка дороги питала.

501

Коли молода заходила в хату до батьків молодого, вона казала все те саме і давала ще шишки батьку й матері. Дружок садили за стіл, пригощали. Вони сиділи не довго, а йшли до хати молоді.

ДІВИЧ-ВЕЧІР

Це був останній вечір молоді як дівчини. Тому тут співали і сумні і веселі пісні:

Ой як тобі, Наталочка, не жаль буде?
А як ця зима мине, літо буде?
Будуть дівки квітки рвати, вінки плести,
А ти вийдеш ворітечка зачиняти,
А ти вийдеш ворітечка зачиняти,
Дрібненькими слізоньками личко обливати

Ой збери, збери субота,
Була собі збірниця Наталя,

Назбирала дружечок повен двір,
Обсадила дружечок поза стіл.
Сама сіла молоденька, вище всіх,
Загадала загадочку краще всіх:
Поможіте, дружечки, одгадати,
А як мені свекора назвати?
Назову я батеньком – не буде,
Тільки моєму серденьку жаль буде.

Дружки співають, веселяться, танцюють. По заходу сонця приходять молодий із світилками і боярами.

З ним – музика. Старша дружка забирає у молодого шапку і пришиває до неї квітку. Дружки просять викуп за шапку, торгуються з молодим.

Затю наш коханий,
Ти в нас непоганий!
Як ти мою сестру любиш,
То ти в мене квітку купиш.

502

А в садочку дві квіточки,
Казали свати багаті, (2 р.)
Аж вони да скупуваті,
По шелягу викладали,
Ніби його вкрали.

А наш молодий пелехатий,
Да бігає кругом хати (2 р.),
Грошей позичати,
Квітку відкупити.

Як заплатили гроші, шапку одягають. Молодому дружки співають:

Да ой, на що ти, Наталочко, уповала,
Що ти собі да Василечка вподобала?
Да чи на його худобоньку, чи на гроші?
Чи на його вродоньку, що хороший?
Да на його худобоньку, да на гроші,
Й на його вродоньку, що хороший!

Тим часом готують куховарки стіл для гостей, садовлять всіх до столу. Дружки співають:

А в садочку дві квіточки,
Брязнули да ложечки, (2 р.)
Збірними тарілочками,
Наталина челядь сідає вечерять.

Всім наливають горілки, частують. За столом співають. Виходять із-за столу танцювати.

Молодий дарує матері молоді чоботи. Він знімає з неї старі, а одягає нові. Мати, танцюючи, співає:

Ой, це ж тії чоботи, що зять дав,
А за ці чоботи дочку взяв.
Чоботи, чоботи ви мої,

Молоді, с. Старе, 1938 рік

Ой чому ж не робите ви мені?
Оце тії чоботи, що з бичка,
Ой чом ви не робите, як дочка?!
Чоботи, чоботи ви мої,
Наробили клопоту ви мені!
Оце тії чоботи з шкапини,
Нема ж моєї рідної дитини!
Чоботи, чоботи ви мої,
Наробили клопоту ви мені!

На дівич-вечорі співають такі пісні: «Що Наталочка в батька на одході», «Ой у саду під калиною» та інші українські народні пісні. Гуляють до опівночі. На прощання дружки співають:

Прощай, прощай, подруженько,
Бо ми вже йдемо,
Да вже твоє дівування
З собою несемо.

НЕДІЛЯ

504

Основне весілля відбувається в неділю. Дружки приходять рано до молодої. Спочатку і молодий, і молода їдуть до церкви на утренню молитву. Вертаються кождий до своєї хати. У молодої перед тим, як її вбрати у святковий одяг до вінця, відбувається обряд розплітання коси. Розплітає косу брат молодої, а допомагають дружки.

Брат звертається до батьків: «Благословіть і отець, і мати русу косу розплітати». Повторює тричі. Мати виносить стілець, накриває навиворіт кожухом і каже: «Благословляю косу розплести». Молода сідає на стілець, дружки співають:

Посадив брат сестру на стілець,
А сам поїхав на Німець
Купувати сестронці гребінець,
Розчесати сестроньку під вінець.

То не пчоли гудуть в пасіці,-
То музики грають в світлонці,
Розплітає брат косу сестронці.

Ой брат косоньку розплітав,
Де ж він тії коснички подівав?
Чи на тихий Дунай попускав,
Чи найменшій сестрі в ручки дав?
Ой поплили коснички за ріки,
Ой розплів брат косоньку навіки.

Дай, матінко, масла,
Щоб була коса красна,
Пригладь її рученьками,
Прикропи слізеньками,
Дай, матінко, голку
Ще й ниточку жовту
Пришити віночок,
А хоть на один деньочок.

Дружки розчісують молоду, заплітають їй одну косу і вдягають до церкви на вінчання. Мати вносить молодій вінок, дружки одягають спочатку ленти, завязують голову парчовою хусткою і одягають вінок. Старша дружка бере воду і виливає її на стріху хати. Приходить молодий із дружками і світилками. Молоді йдуть до церкви.

505

Батьки їх благословляють і тричі перехресцують, сиплють під ноги пшеницю і овес.

Дружки співають:

Ой батеньку, голубоньку (2 р.),
Переїди нам доріженьку,
Переїди нам доріженьку (2 р.)
Бо ми ідем по нелюбоньку,
Ой там же нам ручки зв'яжуть, (2 р.)
Да щиреє слово кажуть,
Ой білою хустиною (2 р.),
Да молоді стануть родиною.

Ой попе, попе, слухай нас,
Да відчини церковицю проти нас,
Звінчай, звінчай двоє діток,
Бо вже час.

Із церкви молоді розходяться по своїх весіллях.
Коли Молода приходить до двору, дружки співають:

Ой матінко-утко,
Питаю тебе,
Як я прийду повінчана,
Чи приймеш мене?

Одрізана скиба хліба,
Вже не притулю,
Як прийдеш повінчана,
Я вже не прийму.

Вийди, матінко, проти нас з калачем,
Ізвінчали донечку з паничем,
Хоч не з паничем, дак з мужиком,
Ізв'язали білі ручки рушником.

Співають дружки і інші пісні.

Молодий збирає весільний поїзд до молодої і вирушає із
свого двору. По дорозі до молодої співають:

506

Дружки, с. Старе, 1952 рік

Не кошене сіно,
Не гребена м'ята,
Скажіть, добрі люди,
Де сватова хата.

У час дня приїжджає молодий по молоду. Сходиться весь куток до молодої. Молода з дружками сидить за столом. Біля неї сидить брат її чи хрещеник. Як їдуть молодий із свахами і боярами, співають:

Ой на горі рута.
А в долині м'ята.
Покажіте, добрі люди,
Де сватова хата.

Заходять два чоловіка в хату і кричать: «Ану вилазьте з-за столів! Чого розсілися? Тут сяде молодий!»

«А ви що за люди, що кричите, ми вас зараз пов'яжемо!»

Мати дає рушники і в'яже цих людей – старостів.

Приїжджає з молодим 9 чоловік: світилка, сваха, друга сваха, 5 боярів і молодий:

Пусті, свату, в хату,
Нас тут небагато:
Четверо да п'ятеро,
А всіх дев'ятеро!

Музика грає в дворі, танцюють. Музику наймають за гроші. Бояри виносять скриню, подушки, одіяла. Це все продає сестра. Старости у хаті кричать на хлопця, щоб вилазив із-за столу. «Не хочу!». Тоді дають йому на тарілці канфети, не бере – кидають на тарілку копійки – не бере. Дружки співають:

Не стій, зятю, за плечима,
Не лупай очима,
Заглянь у кишеню,
Вийми грошей жменю,
Та викини на тарілочку,
Та викупи собі дівочку.

Свахи співають:

Одчиніте скриню,
Покажіть княгиню,
Чи вона в вас золотая,
Що така дорога?

Дружки співають:

Не відчиним скриню,
Не покажем княгиню,
Бо вона в нас золотая
І така дорога.

Дружки співають:

Я не хочу п'ятаками брати,
П'ятаками чавуни латати,
Дай мені хоч однісіньке,
Аби було золотісіньке.

Не наступай Литва,
Буде між нами битва,
Будем бити, воювати,
Молодої не давати!

508

Свахи відповідали:

Як не дасте, то ми вкрадемо,
Через Дніпро переправимо,
Через Дніпро, через річку,
Будем їхати цілу нічку.

Тоді староста наливає чарку горілки і кидає грошей. Брат випиває горілку і бере гроші. Дружки співають:

Татарин братік, татарин,
Продав сестрицю задаром,
Продав сестру на меду,
Продав Наталочку молоду.

Брат вилазить і дає місце молодому. Всі приїжджі сідають за стіл, виходить батько з горілкою, і всім наливає по чарці, всім треба випити.

Дружки співають:

Через сінечки, через новії
Два садочки вишневії,
Там дівонька голубів годувала,
До батенька промовляла:
Мене батечку віддаєш,
А сам не знаєш,
Моєї доленьки не вгадаєш.
Проси, донечко, Господа Бога,
Щоб щаслива була твоя доля.

Батько почастував і відходить, іде мати з горілкою і частує:

Добре тобі, моя матінко,
Могорич пить,
Побач, побач, моя матінко,
Як без мене жить.
Ітимуть подруженьки
Повз твій двір,
Да не зайдуть, матінко,
До тебе у двір.
Нестимуть смородинку
З ягодками.
Обіллєшся, моя матінко, слізеньками.
Не раз, не два, моя матінко,
Заплачеш,
Поки мене в своїй хаті
Не побачиш!

509

Мати кінчала частувать, ідуть старости з горілкою, всіх частують, а люди, що за столом, що думали, дарують молодим.

Дружки співають:

Дариш мене, матінко, дариш,
Чого мені вечерю не вариш?
Я в свекрухи вечерять не буду,
Я в свекрухи осуджена буду!
Що невістка діло не робила,
А вже половину хліба одломила,

1. Молоді, с. Старе, 1949 рік
2. Дружки, с. Старе, 1952 рік
3. Весілля, с. Старе, 1953 рік

Що невістка водою не запаслася,
А вже з моєї чашки напилася.

Кончили частувать, всі вилазять із-за столів і йдуть на двір до музик, батько бере ікону, а мати коровай і виводять молодих з хати і благословляють. За молодою їдуть три чи п'ять жіночок, це приданки. Уже 2 часа дня, молода прощається з друзками і своїми родичами, всім кланяється в пояс. Друзки співають:

Скочила качечка з порога,
Бувай, бувай, подружечко, здорова.
Бувай, бувай, подружечко,
Бо ми вже йдемо,
Ми такої подруженьки не найдемо.
Розстелися, барвіночко, по городу,
Кланялась Наталочка всьому роду,
Стелись, стелись, барвіночку, на долині,
Кланялась Наталочка всій родині.

Свахи співають:

Ой дайте же нам дівку,
Ще й білу постільку,
Чотири подушки пухових,
Чотири сорочки льонових,
І скриню, й перини,
І в дім господиню.

Світи, мати, свічку (2 р.)
Подивися у запічку,
Чи велика щербина
Без одного семянина.

Ой сій, матінко, овесець, (2 р.),
Щоб нам дорога щасна була,
Щоб нам Наталочка красна була.

Ой сипала, Наталочка, орішки,
Давала родові на віжки,
Ой за мною, родоньку, за мною,
Не буде сорома за мною.

Дружки на прощання співають:

Куди б я не їхала,
Де б я не йшла.
Я своєму батьку дякувала.
Дякую тобі, тату,
Що вигонив хлопців з хати,
Більше не будеш, не будеш.
Куди б я не їхала,
Де б я не йшла,
Я своїй матері дякувала.
Дякую тобі, мамо,
Що будила мене рано,
Більше не будеш, не будеш.
Куди б я не їхала,
Де б я не йшла.
Я своїй сестрі дякувала.
Дякую тобі, сестро,
Що навчила косу плести,
Більше не будеш, не будеш!

512

Коли приїхали молоді до молодого, їх садовлять на покуті біля ікон. Дві свахи беруть тернову вишневу хустку за кінці і махають нею над головами молодих, співають:

А я ж тебе, сестро, накриваю,
Щастям, здоров'ям наділяю,
Щоб ти була здорова, як вода,
Щоб ти була багата, як земля,
Щоб ти була весела, як весна,
Щоб ти була така гожа,
Як у саду повная рожа.

Так повторюють три рази, одна світилка аж пританцьовує. Тоді з молодю знімають вінок, а з молодого збоку піджака квітку. На молоду запинають хустку.

ДАРОВАННЯ

Даровать молодих сходяться до молодого. Дружко або староста виносять коровай і під коровай дарують. Гості беруть кусок короваю і кажуть побажання:

– Дарую катушку ниток, щоб Василь не ходив до чужих жінок;

– Дарую тобі Наталко п'ять горіхів, щоб ти не любила чужих чоловіків;

– Дарую отару овець, щоб ви мали в обор, в коморі, в стіжку і в мішку, в ложці, в мисці і в колисці (і так далі).

Молоді приймають подарунки і побажання. Той, хто дарує обов'язково должен випити чарку.

Всі люди сидять за столом, уважно слухають, хто що каже. Мати і батько сидять на посаді. Начинають співати, гуляють, хто до вечора, хто до півночі, хто до ранку.

ПОНЕДІЛОК

Дружки несуть молодим снідять до молодого, а всі кутком, хто гуляв, несуть сніданок матері. Мати розрізає другий коровай і роздає всім, хто гуляє. Гуляють до ранку.

513

ВІВТОРОК

Циганщина

Купа людей охочих перевдягаються і ходять по дворах тих, хто гуляв на свайбі, що хто дасть, що вкрадуть, усе несуть до весільного дому. Печова баба варить суп і всі знову гуляють до ранку.

СЕРЕДА

Ідуть до матері замітати хату з віниками, похмеляються, гуляють до вечора і на цьому свайбі кінець.

ВЕСІЛЬНИЙ ОДЯГ МОЛОДИХ БОРИСПІЛЬЩИНИ в ХХ столітті

Протягом всього ХХ століття весільний одяг молодих на Бориспільщині майже не зазнав змін. Молода одягалась в довгу додільну сорочку з широкими рукавами. Сорочка була вишита на рукавах та по подолу. Молода вишивала сорочку сама. Це був певний ритуал, за який Дівчина бралась у визначені дні, із чистими світлими думками. Жоден узор на вишитих дівчатами сорочках не повторювався. У всій Бориспільщині майже немає однакових вишитих сорочок, всі вони індивідуальні. Існувало повір'я, що відшити чужий узор для сорочки, означало взяти на себе чужу долю.

Готуючи собі весільну сорочку, Дівчина через певні вишиті символи кодувала добру долю і щастя для себе і майбутнього чоловіка.

514

Сорочка виготовлялась із домотканого полотна, яке Дівчина разом з матір'ю виготовила сама. Заможніші дівчата робили всю сорочку із тонкого білого полотна. У бідних сім'ях низ сорочки робили із грубого домотканого полотна. Воно було трохи темнішого кольору, ніж верхня частина. Сорочка складалася із шести чотирикутників різної величини, це були майже ідеальні пропорції.

Спочатку робилась вишивка на рукавах і по подолу, а вже потім вручну сорочка зшивалась певними швами, аби жодна негативна та стороння енергія не могла крізь ці шви пройти до тіла дівчини.

У другій половині ХХ століття молода інколи вже не вишивала сорочку, а одягала ту, що перейшла їй у спадок від матері чи інших родичів. Всі узори вишивались технікою хрестика, бо вважалося, що хрест розбиває і знищує всю негативну енергію, а чорний колір, що домінував на вишивці, її поглинає.

Всі узори були вишиті червоними і чорними нитками. Чорний

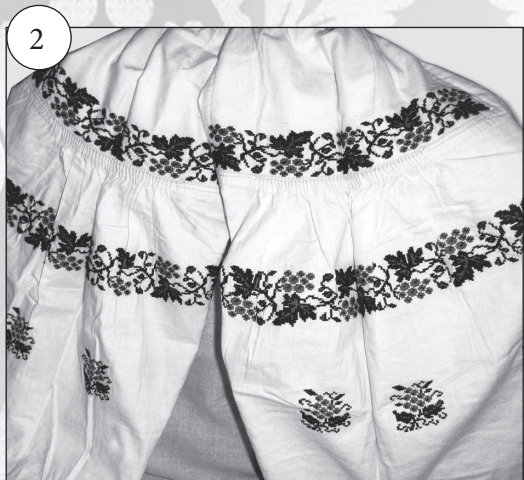
колір символізував землю і її плодючість, а червоний означав любов, вогонь та владу.

Поділ сорочки обов'язково оздоблювався окрім вишивки ще й технікою вирізування та зубчиків. Всі ці елементи надавали сорочці вишуканості й елегантності. Спеціальною технікою, окрім вишивки, прикрашались рукави, коли вони пришивались до основного полотна сорочки. Навколо шиї також була вишивка хрестиком як оберіг від злих сил і зглазу. На рукавах сорочки переважали рослинні орнаменти, які чередувались з геометричними. По подолу часто використовувалися тільки геометричні орнаменти. Найбільше полюбляли дівчата вишиту троянду, ружу, яка була співзвучна стародавній назві Сонця – Бога Ра. Узори з ружами укладались за законами рослинного орнаменту, що означало безперевний сонячний круг з вічним оновленням.

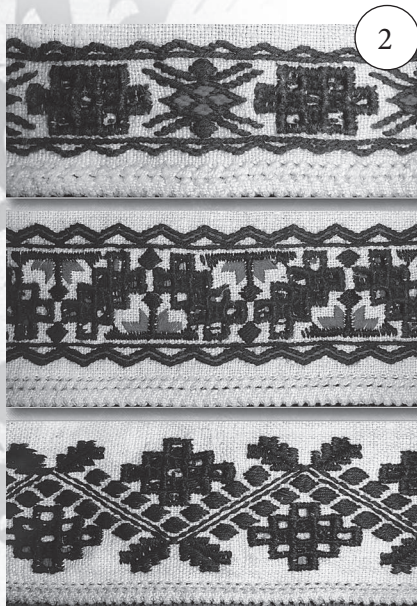
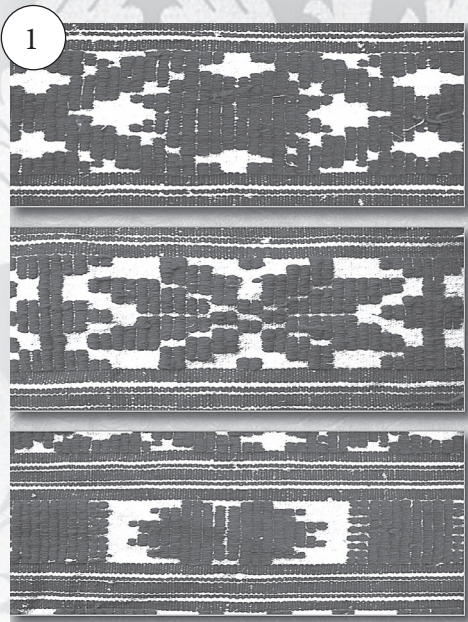
Дуже часто вишивали листя дуба. Дуб – священне дерево, яке уособлювало Перуна, Бога блискавки та грому.

Молода Чепурко Галина з короваєм у юпці (зимовому одязі), с. Вишеньки, 1956 рік

1. Чоловіча весільна вишита сорочка, с. Вишеньки, 1939 рік
2. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Іванків, середина XX ст.
3. Тканий весільний рушник, с. Іванків, 1935 рік
4. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Розозів, середина XX ст.

1. Фрагменти тканих весільних рушників, с. Дударків, середина ХХ ст.
2. Фрагменти вишитих подолок весільних сорочок, с. Вишеньки, перша половина ХХ ст.
3. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Гнідин, середина ХХ ст.
4. Вишита весільна сорочка, с. Вишеньки, середина ХХ ст.

1. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Сеньківка, середина XX ст.
2. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Вишеньки, середина XX ст.
3. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Вишеньки, середина XX ст.

1. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Проців, середина ХХ ст
2. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Проців, середина ХХ ст.
3. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Любарці, середина ХХ ст.

Не менш популярними у вишивці були і кетяги калини, яку пов'язували з народженням Всесвіту, вогняної трійці: Сонця, Місяця, Зірки.

Червоні кетяги калини символізували кров та безсмертя роду. На багатьох сорочках вишивали виноград, що означав радість і красу створення сім'ї. Сад-виноград – це життєва нива, на якій чоловік є сіячем, а жінка берегинєю роду.

Рідко на сорочках зустрічались вишитий мак та лілії. Мак захищав від усякого зла, а лілія символізувала дівочі чари, чистоту і цнотливість.

Поверх сорочки одягалась довга спідниця із тканини, що називали плисом. Спідницю внизу прикрашали нашитою парчевою стрічкою, а вище робились вузенькі зашиті три лінії із тканини. Колір спідниці повинен був відповідати кольору корсетки. В основному це був темно-синій, темно-зелений або темно-коричневий чи темно-сірий кольори.

Спідниця шилась так званою «тетяночкою», коли велика кількість тканини густо збиралась на нитку або «у складочку». З-під спідниці обов'язково повинні були видно подолки сорочки. Поверх спідниці одягався фартух, який повинен був відрізнятися по кольору від спідниці і корсетки. Він навколо прикрашався саморобним мереживом, на нього нашивались різнокольорові ленти (бинди) та відстрочувались вузенькі полоски із тої самої тканини, що й фартух. Зверху одягалась корсетка, пошита із тої самої тканини, що й спідниця. Вона по всіх краях обшивалась парчевою зубчастою або рівною стрічкою темнішого кольору, ніж корсетка.

В різних селах Бориспільщини молоду заплітали по-різному. В Рогозові, Сошникові, наприклад, заплітали в дві коси, в Гнідині, Вишеньках, Воронькові – в одну. Слід зауважити, що не було жодної постриженої дівчини. Обрізати коси вважалось великим гріхом і ознакою того, що Дівчина втратила цнотливість. Короткі стрижки, зачіски з'явилися на Бориспільщині в кінці шестидесятих років ХХ століття і стали масовими на початку ХХІ століття.

В коси молодій вплітали яскраві стрічки. На голову запинали маленьку парчеву або шовкову хустку, під якою кріпилась на

одній стрічці безліч яскравих лент(бинд), що повністю закривали спину молодої, а по довжині дорівнювали або довжині корсетки, або довжині спідниці.

Прикрашав голову вінок, який був круглої форми, бо круг – це символ божественної чистоти, коло, як і сонце із променями, що виходять назовні. Квіти на вінку асоціювались саме із променями. Вони дарували силу та енергію життя молодій. На початку XX століття в Борисполі вінки часто виготовляли із пір'я.

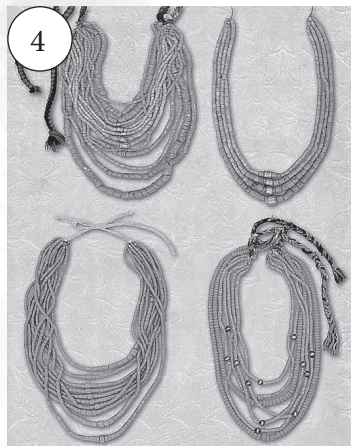
В деяких селах Бориспільщини (Рогозів, Сеньківка) на голову молодої одягали два вінки: один, куплений на базарі, що виготовлений із квітів, які заливалися білим воском, інший – із квітів, що сама молода виготовила із лент.

На грудях молодої було дуже багато різного намиста із коралів, скла. Обов'язковою прикрасою було довге янтарне намисто, яке ще називали «лінтар». Поверх всього одягався срібний хрест на срібному ланцюжку, що зав'язувався на вузол.

Навколо стану молоду обв'язували червоним тканим рушником. В першій половині XX століття його уміли виготовляти у кожній хаті. Окремо ткали рушник для молодої, якщо в сім'ї була Дівчина. По орнаменту на Бориспільщині майже не було однакових тканих рушників. Жінки, знаючи народну символіку, творили їх самі. Здебільшого в тканих рушниках використовувався геометричний орнамент.

В XIX столітті на чільному місці рушника ткали царський герб. Але в основному всі ткани червоні рушники склались із різних прадавніх геометричних язичницьких знаків: квадрату – символ досконалості, гармонії і порядку; світового дерева – символ моделі світобудови (коріння – минуле, стовбур – сучасне, крона – майбутнє); ромба – символ чоловічого й жіночого начала; трикутника – символ трьох стихій – води, вогню та повітря; шеврона – того ж трикутника без основи, що означав жіночу й чоловічу сутність; хвилясті лінії, спіралі, що означала дощ, воду та циклічний рух сонця; хреста – символ сонця та багато інших символічних орнаментів.

Часто зустрічався на тканих рушниках образ Березині – Богині дощу, матері всього живого. Червоний рушник, що містив ве-

1. Весільна спідниця, с. Сошників,
середина XX ст.

2, 3. Весільні сережки першої половини XX ст.

4. Коралове намисто, що одягала молода, перша
половина XX ст., с. Гнідин, с. Вишеньки

1. Весільна корсетка, (вигляд ззаду), с. Сошників, середина XX ст.
2. Весільна корсетка, (вигляд спереду), с. Сошників, середина XX ст.
3. Фрагменти вишитих рукавів весільної сорочки, с. Вишеньки, середина XX ст
4. Фрагмент оздоблення весільної корсетки, с. Сошників, перша половина XX ст.

личезну кількість символічних знаків, мав оберігати молоду від злих сил і духів, від зглазу і заздрощів та наділяти її плодючістю.

На ноги молодій, в залежності від пори року, одягали червоні або чорні чоботи з високими халявами, а влітку – черевики. В другій половині ХХ століття молода під черевики одягала білі шкарпетки.

Зимомо молода одягала тепліший верхній одяг, який називався юпкою. Це було своєрідне пальто, схоже на корсетку, але з рукавами і на ваті, а по довжині закривало спідницю.

В більшості сіл Бориспільщини в руки молодій давали весільний посаг – палицю з калини на знак того, що в день весілля вона мала особливі повноваження, була уособленням найвищого божества. У деяких селах такі посохи були і в дружок.

У Воронькові, Сошникові, Рогозові, Любарцях ця весільна обрядова традиція зберігалась аж до дев'яностих років ХХ століття. Поруч із молодого завжди знаходився весільний хліб і коровай, верч у руках, коли молода ходила кликати по селу родичів до себе на весілля.

524

Одяг молодого на Бориспільщині був простішим. Наречена повинна була обов'язково вишити своєму судженому весільну сорочку. Вручалась вона в різних селах в різні дні: в одних – в день сватання, в інших – на дівич-вечорі, коли молодий приходив туди із боярами.

В цій вишитій сорочці молодий повинен був іти до вінця. Вишивалась вона чорними і червоними нитками хрестиком. В основному переважали рослинні орнаменти у вигляді листків дуба і калини.

Спочатку штани молодого були з домотканого полотна, а згодом, в другій половині ХХ століття із купованої тканини. В цей період поверх вишиванки одягався піджак або звичайна сорочка, яка розстібалась так, щоб була видно вишиванка. Внизу рукави вишиванки також оздоблювались червоно-чорними орнаментами, їх обов'язково повинно було видно з-під верхнього одягу. На голові повинен бути обов'язково головний убір: бриль, шапка, картуз. До нього молода або старша дружка пришивала весільну квітку та три колоски жита. Молодий

був взутий у високі хромові або юхтові чоботи. В більш заможних сім'ях голенища хромових чобіт робили «гармошкою».

Вже спочатку XXI століття українське весільне вбрання повністю зникло. Його замінили у дівчат білі короткі, а згодом – довгі сукні, фата, білі черевики, а в чоловіків – чорні або темні костюми. Зник і народний весільний обряд українців, він залишився лише в пам'яті деяких старожилів. Повертати його із забуття – значить зміцнювати духовність українського народу.

525

Молоді, с. Вишеньки,
1960 рік

ОБРЯДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ВЕСІЛЛЯ БОРИСПІЛЬЩИНИ ХІХ–ХХ століття

Весільний обряд Бориспільщини в ХХ столітті містив в собі прадавні язичницькі елементи, первісний зміст яких, можливо, забувся, але традиції переходили із покоління в покоління.

Сонячним Богам присвячувалися головні атрибути весілля: коровай, весільні свічки, вінки, гільце (вільце). «Повість врем'яних літ» донесла до нас відгомін звичаю принесення жертв Богам у вигляді короваю. «И тако покладывають им требы и молят... иже нарицается беззаконная трапеза, мѣнимая Роду и Рожаницам».

Таким же залишком давнього богослужіння є звичай садження молодих на вивернутий хутром догори кожух або овечу шкуру, а також весільне багаття перед входом молодої у двір молодого, виливання вина чи горілки з келиха на стелю (жертва) і колування печі молодою на сватанні. Жертвами Богам – покровителям шлюбу, були обряди різання короваю, підстригання волосся молодої та давні весільні пісні – своєрідні молитви, звернені до Богів.

Всі ці елементи весілля збереглися на Бориспільщині в усіх селах аж до кінця ХХ століття.

Найголовнішим на весіллі був коровай: ним розпочиналось (випікання короваю) і закінчувалось свято (роздавання короваю учасникам весільного дійства).

Складався коровай із двох частин: нижня – так звана «підошва» або «дно» – вироблялася з житнього або пшеничного борошна, зверху клали великі «обручі» з тіста, а вже потім прикрашали. Коровай на Бориспільщині пекли квадратний. Круглими були верч та шишки.

На підошві короваю розміщували різні орнаменти та фігури, які мали своє символічне значення: добробут, щастя, подружжя вірність, кохання. Вважалося, що багатством молодят

наділяють дрібні гроші, які клались в тісто. Коровай також використовувався під час весілля: ним зустрічали молодих і благословляли на вінчання. Особливу увагу приділяли розміру короваю. Вважалося, чим він буде більшим, тим багатшим і щасливішим буде життя молодих. Випікався коровай тільки в сільських печах.

Ще і на початку XXI століття традицій випікання короваю дотримувались на Бориспільщині. Обряд випікання короваю сягає періоду трипільської культури V–III тисячоліття до нашої ери. Майже в кожному селі на території цього краю проживали трипільці. Під час археологічних розкопок на території Бориспільщини були знайдені модельки печей, статуетки жінок-коровайниць, кожна з яких виконувала певну роль в обряді випікання священного хліба.

Невід'ємним елементом весілля в кожному селі було гільце (вільце). Гільце (вільце) – це соснове дерево, що в супроводі весільних пісень дружок прикрашалося паперовими квітами, стрічками, калиною, цукерками, а вершечок – колосками жита. Воно вставлялось обов'язково в хлібину.

Чільне місце у весільному обряді набувало місце, на яке сідали молоді. Це був також важливий елемент весілля. Посад (або посаг) складається з кількох частин. Перший посад молодого і молоді відбувається переважно нарізно вдома у кожного з них. Цей обряд символізує шанування культу домашнього Вогнища Предків. Молодих виводять на посад, подавши до рук хустку, садовлять на кожух на покуті. Перед посадом кожного з молодих благословляють батько і мати. Другий посад є спільним для обох молодих на весіллі. Третій посад – це посад молоді після шлюбу, одягання хустки, знімання вінка, що символізує перехід молоді із дівочого стану до стану молодих. На посад, як правило, заводять мати, брат, староста або боярин.

Не могло відбутися жодне весілля на Бориспільщині без приданого молоді. Його ще називали «худобою». В день весілля його привозили до хати молодого. Це було майно, яке молода разом з батьками приготувала для свого майбутнього подружнього життя.

Старожили Бориспільщини говорили, що як бідніша молода, то везли придане на одному возі, як багатша – на двох або трьох возах. «Худоба» багатой молодой складалася із скрині, 6 великих і 7 маленьких подушок, кожуха, 2 кожушанок, сорочок вишитих 20–30 штук, 2 юпок, 5 корсеток, спідниць різних 7–10 штук, чобіт 2–3 пари, черевиків – 2–3 пари, хусток на голову – 10–15 штук, намиста доброго – багато, лінтар (янтар) – 1 низка, полотна домотканного – 10 рулонів, рушників 25–35 штук, домоткані скатертини 3–4 штуки, домоткані рядна 3–5 штук, настільників – 12 штук. Це основні складові приданого («худоби») молодой. Її супроводжували до хати молодого спеціально визначені матір'ю молодой чоловіки.

У скрині крім одягу, намиста, вишитих сорочок у прискринку лежало позав'язуване в вузлики різне зілля: любисток із зелених свят, васильки від мертвого родича, материнка та інші трави. Все це мало своє значення і все треба було заховати од матері, бо інакше зілля губило свої чари. Ніхто не мав права до скрині заглядати – чи то мати, чи то батько, сестри, брати. А коли дівка виходила заміж, то чоловік теж не мав права відчиняти скриню без її дозволу, бо ключ у дружини завжди висів прив'язаний до пояса. У спадщину скриня мала перейти тільки після смерті заміжньої жінки.

528

Обов'язковими елементами весілля були вогонь, вода, зерно пшениці, вівса і жита.

Через вогонь повинна була пройти молода, перш ніж зайти до хати молодого. Це було своєрідне очищення перед початком нового життя з чоловіком. В новій хаті молоді проходили ритуал очищення, коли батьки їх кропили свяченою водою. Житом, пшеницею та овсом мати обсипала молодого, як він з «весільним поїздом» вирушав в день весілля до хати молодой, щоб забрати її до себе. Батьки житом, пшеницею та овсом посипали молодим дорогу, як вони вирушали на вінчання до церкви, так само весільна мати робила, як в день весілля виряджала свою дочку із зятем до хати молодого. Так освячувалась щаслива життєва дорога і багате та заможне подружнє життя.

Особливою магічністю наділялась весільна «шабля». Вона була обов'язковим елементом на всіх весіллях в усіх селах Бориспільщини. Вона виготовлялась традиційно так: настромлювали на шаблю хлібину і опускали її до рукоятки, саму шаблю обмотували стрічкою. Вона була серединою букета зі спеціальних сухих квітів – крокісів. Інколи їх заміняли сухі васильки. В центрі встановлювали дерев'яний хрест та дві свічки. «Шаблю» доручали тримати весь час старшій світильці, яка після викупу проводила нею над головами молодих і гасила свічки об стелю. Так проганяли із життєвого шляху молодих злих духів, зло і різну нечисть.

Безперечно, цей обряд мав язичницьке коріння і ще діяв на весіллях в селах Бориспільщини на початку XXI століття.

Невід'ємним елементом весілля була й курка. Мати давала її своїй дочці в день весілля, коли вона разом з молодим вирушала до хати молодого на постійне місце проживання. Учасники весілля на другий день до весільного двору приносили півнів і курей, щоб куховарки зварили юшку або суп. Другий день весілля в деяких селах так і назвали: «Курі»

545

Впродовж тисячоліть оберегом весілля був рушник, який наділяли особливою магічністю і супроводжували ним кожен етап весілля.

Готувались весільні рушники з дотриманням певних ритуалів: він вишивався однією голкою з початку до кінця. Довжина його повинна була ділитись на сім. На весіллі використовувалось декілька десятків рушників. Червоним тканим рушником підперезували стан молодої, червоним тканим рушником підв'язували на весільному столі коровай, рушник використовувався для батьківського благословіння, на нього клали хліб-сіль, коли батьки зустрічали молодих, ним зв'язували руки молодих під час сватання, вишитими рушниками перев'язували старостів, старших друзів і боярів та інших учасників.

З багатьма рушниками молода приходила в дім до чоловіка в день весілля. Вишитими або червоними тканими рушниками

перев'язували свій стан дружки і світилки в деяких селах Бориспільщини. Під час вінчання молоді в церкві обов'язково ставали на вишитий рушник. В народі говорили: «На рушник стати – навів друга мати».

Весільний рушник був особливою святинею на весіллі. Ткані та вишиті узори і орнаменти на ньому практично не повторювались. У всіх селах Бориспільщини майже неможливо знайти два однакових рушники.

Магічна сила рушника була такою великою, що інколи закохані вважались сім'єю, коли їм під час заручин рушником пов'язували руки.

Одною з головних атрибутів весілля були ікони, з якими молоді вінчалися, якими їх благословляли батьки, з іконами в руках молоді входили до хати молодого: молода тримала ікону Божої матері, а молодий – Ісуса Христа. Ці весільні святині все життя стояли на покуті в кутку хати, де жили молоді. На ці ікони вішали великий довгий тканий червоний рушник.

Це далеко не повний перелік елементів весільного обряду на Бориспільщини. Більш детально їх можна прочитати у фольклорних записах весілля в кожному селі, що подаються в цій книзі.

Весілля в с. Рогозів, праворуч – весільне вільце, 1978 рік

ВЕСІЛЬНІ СТРАВИ БОРИСПІЛЬЩИНИ

Весільні страви нічим не відрізнялися від святкових українських страв. Ось, що згадує жителька села Воронькова Григоренко Галина Михайлівна, 1928 р. народження: «У 50 – х роках весілля у Воронькові гуляли дуже скромно. Гостей було не багато, і страв також мало. Гуляли в хатах. Столи приносили від сусідів, за столами сиділи на лавах, які робили з дощок, укривали їх ряднами або домотканими доріжками. Найперше подавали варену капусту. Пройшло кілька десятиліть, а технологія її приготування не змінилася. Для цієї страви потрібно було взяти м'ясо, краще свинячу порібрину. Але зразу після війни де там було те м'ясо. Варили й без нього. Обов'язково капуста має бути і свіжа, і кисла. Для цього наперед заквашували. Потім додавали пшоно, засмажку, томат і насамкінець терту картоплю. Варили, звичайно ж, у печі. Не в кожній господині вдавалася добра капуста. Але на кутку знали, хто як уміє варити цю страву. Тому ту жінку звали до печі й на весілля, і на поминки.

547

Крім вареної капусти, подавали тушковану в печі картоплю, огірки, помідори. Якщо весілля було восени, то свіжі, а якщо зимою, то квашені.

Готували також вареники. Начинка була різна: капуста, вишні, порічки, смородина. Але не завжди вони були з білого борошна. Варили кисіль. Оце, мабуть, і все. Стіл був бідний, але як нам було весело! Скільки ми співали, а танцювали як під гармошку з бубоном! Хоч я б не сказала, що багато пили. Горілка була не кріпка.

У 60 –70-х роках жити ми стали заможніше, і весілля стали багатшими. До весільного столу вже стали подавати холодне, котлети, голубці, з'явилися салати, наприклад, олів'є. І гостей на весіллі побільшало. Батьки, які мали дочку на виданні або сина, який збирався одружуватись, старалися вгодувати кабана, запастися горілкою. Щоб приготувати страви, звали вже

1. Весільне застілля, с. Іванків, 1975 рік

2. Весільне застілля, с. Глибоке, 1965 рік

декілька куховарок. Їм допомагали родичі молоді чи молодого. І готувалися декілька днів. Наперед різали свиню чи кабана, патрала курей.

Весілля у 80-х уже були й ще пишнішими. Стали робити «балагани».

Батьки наперед привозили з лісу лати, кликали родичів чи знайомих і робили каркас, потім накривали його брезентом. А напередодні весілля дівчата прикрашали його гілками сосни, паперовими квітами, різними малюнками. Горілку гонили самі батьки, звалась вона самогонка. На велике весілля (300–400 чоловік) її треба було заготовити 300–400 літрів.

А страв уже було й не порахувати! З'явилися і паштети, і крученики, і оселедець під «шубою» і «пташине молоко», і різна-різна випічка. Але незмінною залишилася варена капуста. Її подавали завжди найпершою. Гості наїдалися капусти, а інші страви лише пробували. На весілля вже стали звати по кілька сот гостей. А балагани були довгі-довгі. Як станеш в одному кінці, то не впізнаєш, хто там сидить у другому. Можна уявити, скільки всього готувалося. Однієї капусти, було, варимо, чавунів чотири або п'ять – дванадцятилітрових! Із куховарками весільна мати, було, домовляється наперед. Як тільки визначали дату весілля, зразу ж і починали шукати, хто буде готувати. У селі було кілька жінок, яких звали за старших. Вони знали, скільки чого потрібно купити, що за чим робити. Тобто керували всім у процесі підготовки. І саме ці жінки готували капусту. А решту страв міг приготувати і хтось інший. Готуватися розпочинали десь із середини. Тоді вже різали поросю, начиняли кров'янки. Було, що й ковбаси. У четвер зазвичай привозили рибу – свіжу або заморожену. Її також були кілограми. Потрібно було почистити, привести до порядку. Добре, якщо надворі було холодно, а якщо літо, спека, то ховали все у погріб. Старша жінка, яка керувала приготуванням страв, її називали «печова баба», кожному давала завдання. Один хтось смажив рибу, інший – налисники або котлети. Менш досвідчені чистили оселедці чи картоплю – ніхто не гуляв, усім була робота. Це також потрібно було вміти організувати. А ще ж і біля печі стояти! І страви всі попробувати, а потім підказати, де солі до-

дати, де перчику чи цукру. Тому печових бабів у селі можна було на пальцях прерахувати. Цих жінок поважали, з ними домовлялися заздалегідь.

До кожної весільної страви, яку куховарки ставили на стіл, дружки та світільки приспівували певні примовки. Першою стравою подавали капусту. Як подадуть капусту, співали:

Із-за гори гуска летіла.
Наша капуста з перцем кипіла,
З перцем, не з перцем,
Просимо з щирим серцем.

Їжте, бояри, капусту,
Наша капуста не пуста,
Наша княгиня садила,
Рано вставала, часто поливала.

Як дають рибну юшку, співали:

Їжте, бояри, юшку (2 р.)
Да тягайте петрушку,
У нас юшка горшками,
А петрушка грядками.

550

Як подавали печінку, співали:

Наша кухарка Текля
Добру печінку спекла,
Щоб вона нам прожила,
Да другу зготувала.

Як куховарки подавали борщ (його варили дуже рідко), то їм співали:

А де тая куховарочка,
Що сирими дровами топила,
Добрий борщик зварила,
З перцем, з тетерями,
З всякими приправами.

До поданої каші співали:

Куховарочка наша, (2 р.)
 Чом немащена каша?
 Хто буде кашу мастити,
 Той буде горілочку пити!

Пиріжки подавали одною з останніх страв. Тоді співали:

Ліпила дружечка пиріжки,
 А зліпила три ріжки:
 То з капустою, то з пшоном,
 Доки ми будем за столом!

Куховаркам обов'язково шили або купували фартухи, до того ж усім однакові. А в останній день весілля дарували подарунки. Це могли бути відрізи тканини, ковдри чи покривала – хто що придумає. Але грошей не давали. Це не було заведено. Під кінець весілля, було, оголошують танець для куховарок. Вони всі виходять в коло і танцюють. Це була своєрідна подяка жінкам за їх працю, за такі смачні страви.

Коли ж весілля стали гуляти в кафе, то, звичайно ж, і меню змінилося, і підходи до приготування. Але в ті часи люди були дружніші, один одного виручали і в радості, і в горі».

Рецепти весільних страв у кожному селі були свої. Подаємо приблизні рецепти того, що готували на весілля.

КАПУСНЯК

Капусняк на весіллі був першою за значенням рідкою овочевою стравою. Квашену капусту дрібно сікли, заливали окропом і варили з картоплею, морквою та пшоном. У готовий капусняк клали засмажену на салі цибулю і ще раз проварювали. Особливо цінувався капусняк, зварений на

м'ясній юшці з жирної свинини грудини, поребрини. Його варили частіше у період зимових (різдвяних) М'ясниць. Капусняк,

як і борщ, заправляли перцем. Навесні та влітку, коли запаси квашеної капусти вичерпувалися, капусняк варили із свіжої капусти, додаючи для смаку сирівець.

У першій половині ХХ ст., коли почали культивувати помідори, на заправку капусняку використовували томатний сік, інколи в капусняк добавляли рибні консерви. Капусняк був невід'ємною стравою весільного меню.

ВАРЕНИКИ

Вареники – одна з найулюбленіших весільних страв. Для начинки використовували сир, тушковану капусту, варену товчену картоплю, мак, калину, вишні та інші ягоди, яблука, варені й товчені сухофрукти (сушину), варену квасолю, горохове пюре, пшоняну чи гречану кашу й навіть борошно. Борошняна начинка була типовою для Чернігівщини, до якої відносились деякі села Бориспільщини. Для цього підсмажували сало, доки воно не перетворювалась на суху жовту шкварку, і у киплячий смалець, розмішуючи, додавали борошно.

До вареників із сиром, фруктами чи ягодами додавали сметану або ряжанку. Запивали цю страву холодним свіжим або кислим молоком. Вареники були окрасою весільного столу. Вареники були обов'язковою стравою, котру несли молодій дівчата-дружки на другий день весілля. При цьому примовляли: «Щоб повна була завжди, як вареник». У цих випадках вареники символізували продовження роду.

ГОЛУБЦІ

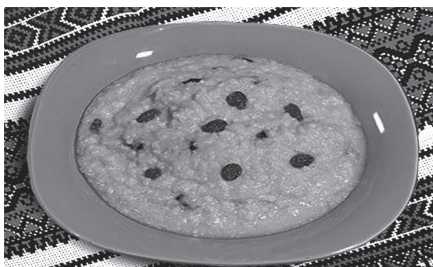
На весіллях Бориспільщини голубці робили великі, на цілий капустияний лист, лише згодом їх почали робити трохи меншими. Спочатку пере-

мелене сире м'ясо змішували із провареним пшоном. Пізніше замість пшона почали додавати до фаршу рис. Господині до змішаного фаршу з рисом чи пшоном додавали різні спеції та начиняли цією сумішшю запарені свіжі або квашені капустині листки. Навесні капусту заміняли молодим листям червоного буряка. Потім голубці складали у горщик і заливали юшкою на кістках чи м'ясі, потім додавали сметани і ставили у добре витолену піч. Голубці вважалися готовими, коли капуста ставала м'якою.

ГАРБУЗОВА КАША

Гарбузи вирощували у кожному без винятку селянському господарстві. Печений або варений гарбуз споживали майже ціло-річно завдяки можливості тривалого зберігання. Готували його і на весіллях.

Гарбузову кашу готували у такий спосіб: очищений від насіння та шкірки гарбуз різали на невеликі шматки, заливали коров'ячим молоком і варили до готовності. Приварене пшоно з'єднували з вареним гарбузом в однаковому співвідношенні, розмішували й запікали. Готували гарбузову кашу і запечену з яйцями. Це була запіканка.

Запечена гарбузова каша була особливою стравою весільного меню.

КОВБАСА

Ковбаса на весіллях була обов'язковою стравою. Після забою кабана, якого вирощували майже в кожному дворі, тонкі кишки ретельно промивали, вимочували, очищали

й начиняли сирим м'ясом, підчервиною, перетертими з сіллю, часником, перцем. Склавши ковбасу кільцями, її засмажували на сковороді у гарячій печі з обох боків.

КОВБИК (кендюх, сальтисон)

Урізноманітнював весільний стіл ковбик. Сільські майстрині добре вимочений і вищиснений свинячий шлунок начиняли злегка привареним і посіченим свинячим м'ясом, щоковиною, салом, вухами, підчервиною, змішаними з часником, перцем і сіллю. Потім обварювали й тушкували у печі, перегортаючи з боку на бік, поки не підсмажувалася шкуринка. Після цього ковбик тримали під гнітом, щоб позбавити зайвої вологи. Подавали його з хрінном.

554

КРОВ'ЯНКА

На весілля також готували кров'янку. Товсті кишки забитих свиней вимивали, вимочували, очищали й начиняли сирю кров'ю, змішаною з недовареною гречаною крупою, сирю дрібно січеною підчервиною чи салом, сіллю і спеціями. Як і ковбасу, кров'янку смажили у печі з обох боків, перед тим трохи проварювали у воді. Якщо не вистачало крові, кишки начиняли сирю тертою картоплею із сіллю і шкварками, пшоняною або кукурудзяною кашею зі шкварками з підчервини. У цьому вигляді страву називали просто кишками.

Кров'янка одна з небагатьох страв, яка витримала тиск релігійної заборони вживати в їжу кров забитих тварин.

МЛИНЦІ (налисники)

Млинці – популярна весільна страва з тіста. Пшеничне, пшенично-гречане, рідке житнє борошно розводили сироваткою, маслянкою, молоком або водою, вбивали яйця й заколочували рідке тісто. На розігріту сковороду, змащену салом чи олією, розливали тісто тонким шаром і підсмажували млинці з обох боків. Особливо добрими були вони зі сметаною чи ряжанкою. Готували до млинців і сметанний соус з грибами, засмажку з цибулі. Дуже часто млинці начиняли сиром, складали у макітру, заливали сметаною й запікали у печі. Такі млинці називалися налисниками. Цією стравою нерідко закінчувалося весілля.

РИБНІ СТРАВИ

У весільному частуванні широко вживали рибні страви, оскільки багато хто в селах Бориспільщини займався рибальством. Довгий час у деяких селах були свої рибартілі. Свіжу рибу на весіллі смажили, їли гарячою й холодною. З сирієї риби варили юшку й холодець. В'юнів і карасів тушкували у сметані, зі щук робили котлети.

555

ХОЛОДЕЦЬ

Холодець був дуже популярною стравою, особливо у холодну пору року. Його готували із свинячих ніг, гомілок. Саме тому після довгого варіння в печі він добре застигав.

Процес приготування був занадто довгим, тому на весілля його готували за день-два до святкового дійства.

Згодом, щоб холодець був смачнішим до свинячого м'яса почали додавати ялове та м'ясо птиці.

КИСІЛЬ

Кисіль одна з найдавніших українських страв і дуже популярна весільна страва. Вівсяні зерна підсмажували, мололи, відсіювали, дрібну муку запарювали окропом, охолоджували до теплого стану, додавали шматок хліба і залишали на ніч

заквашуватися у теплом місці. Саме від того, що тісто повинно було добре вкиснути перед варінням, ця страва й дістала свою назву. Свіжозварений кисіль заправляли конопляною або маковою олією, маковим або конопляним молоком. Для виготовлення цього «пісного» молока зерна маку чи конопель розтирали у макітрі до однорідної маси, яку розводили теплою водою, добре розмішували, відстоювали, переціджували. Ця рідина мала сивий колір, а на смак нагадувала молоко, розведене водою. Їли кисіль також і з хрінном, цибулею, злегка підсоливши. Якщо ж хотіли зробити кисло-солодкий кисіль, до нього додавали ягоди з медом або варену й товчену сушину, розливали у миски й охолоджували. Почату миску годилося з'їсти за один раз, бо інакше кисіль підходив водою й ставав несмачним, звідки й приказка: «Сьома вода на киселі». Кисіль вважався смачним, якщо він був густий. На початку ХХ ст. кисіль готували вже з інших видів борошна, зокрема з картопляного крохмалю. Спосіб його виготовлення виключав ферментацію, а кислота здобувалася за допомогою варених ягід чи фруктів. Свіжі чи сушені ягоди, фрукти варили до готовності, картопляне борошно розводили у невеликій кількості холодної води й уливали у киплячий узвар. Коли рідина загусала, кисіль був готовий. Цей спосіб дійшов до наших днів.

І сьогодні кисіль входить до меню весільних страв.

Крім того, він подається, як правило, останнім і слугує своєрідним етикетним знаком закінчення застілля, за що його у народі й прозвали виганяйлом, розгоном. Кисіль не вважався дуже шанованою стравою, що виявлялося й у прислів'ях: «Пішов за сім верст киселю їсти»; «Пішла по селу добувати киселю» тощо.

Весільне застілля, с. Rogoziv, 1970 рік

СЛОВНИК ВЕСІЛЬНИХ ТЕРМІНІВ

Бгання короваю – весільний колективний обряд випікання короваю, який символізував освячення громадою нової родини. В обряді брали участь заміжні жінки, що щасливі у шлюбі. Запрошували до участі у цьому обряді парну кількість жінок, щоб молоді жили весь вік у парі. Бгання короваю сягає дохристиянських часів, коли приносили жертви Богам і готували цю жертву.

Бояри – парубки з боку молодого.

Вільце (гільце) – невід’ємна частина весілля, це верхівка сосни, вишні, груші, яблуні, ялини чи іншого дерева, яка завітчується. Це символ родинного щастя, краси, молодості. В звичаї вити вільце (гільце) можна вбачати відгомін давнього язичницького культу дерев і поклоніння їм.

Вінчання – скріплення шлюбу молодої і молодого священиком у церкві. Спеціальний церковний обряд, який передбачає використання різних релігійних ритуалів у супроводі церковного хору.

558

Верч – весільний обрядовий хліб, різновид калача, має круглу форму, оздоблений прикрасами із тіста. З верчем молода ходила по селу запрошувати на своє весілля.

Весільний поїзд – старости з боку молодого, бояри, свахи, світилки й музики, які в день весілля вирушали до двору молодої, щоб викупити її і забрати до хати молодого. По дорозі «весільному поїзду» влаштовували перепони. Учасники «поїзда» повинні були відкуплятися від цих перепон горілкою та грошима, цукерками та іншим.

Весільний посох – дерев’яна рівна полиця з калини, яку тримала в руках молода в день весілля. Її виготовляв і прикрашав молодій молодий. Це ознака особливих повноважень і достоїнності молодої. В деяких селах Бориспільщини весільний посох був тільки в молодої (с. Вороньків, с. Рогозів), в інших – весільні посохи були і в молодої, і в її дружок. (с. Сошників, с. Старе).

Великі пироги – через тиждень після вінчання молодий з молодою несуть до її батьків пироги. Пирогів несуть сім і називають їх великими пирогами.

Вогонь – полум'я свічок і вогнищ, було обов'язковим атрибутом весілля. Цей ритуал сягає язичницьких часів. У стародавню добу люди вірили, що вогонь був виявом сонячного Бога землі. Народ створив цілий комплекс правил поведінки, пов'язаних з вогнем. Скажімо, при вогні не можна сваритися й казати непристойності. Вогонь має очищувальну й захисну силу (тому стрибають через нього в купальську ніч, розпалюють його напередодні Великого четверга, через вогонь переводять «весільний поїзд» і молодих, «смалять молоду» після шлюбної ночі, скакаючи разом з нею через вогнище). Вогонь – символ плодючості (тому на весіллі використовують свічки) та життя (тутешнього й потойбічного).

Дівич-вечір – прощання дружок з молодою в суботу ввечері. Тут подружки молоді співали багато журливих пісень, в яких оспівувалось прощання молоді з radoцями незалежного дівочого життя. Дівич-вечір складався з декількох етапів: прикриття молоді – обряд зняття з голови молоді весільного вінка, заплітання її в одну чи дві коси, одягання на голову хустки або очіпка (головного убору). Це ознака переходу молоді в стан жінки.

Діжа – дерев'яна невелика бочка, в якій замішують тісто на коровай.

Дружки – дівчата з боку молоді.

Дружко – одружений чоловік, який на весіллі виконує роль головного розпорядника, керує основними етапами весілля, роздає весільний коровай, разом з молодим бере участь у викупі молоді і т. д. Він був обов'язково перев'язаний через плече рушником.

Зять – для батьків молоді чоловік одруженої дочки.

Комора –

1) окрема будівля в садибі для зберігання зерна тощо. Символізує статки. Раніше служила також місцем ночівлі для дорослої дочки чи сина.

2) відділена частина хати, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо.

3) у весільному обряді – місце першої подружньої ночі молодих і сам ритуал першої шлюбної ночі; свахи готували в коморі шлюбну постіль для молодих, у головах клали хліб і сіль, ставили ікони. Свашки на Бориспільщині співали:

Ой, хто буде спати,
Будем йому на постіль слати:
Соломку в головки, сінця під колінця,
А м'яти під п'яти,
Щоб було м'яко спати.

Перед входом у комору старости тричі благословляли молодих, після чого дружкб вів молодих за кінці хустини до комори. Так само урочисто здійснювався і обряд виведення молодих із комори і ввходження їх до гостей після того, як демонструвалася сорочка молодої після шлюбної ночі – ознака її цнотливості і незайманості.

560

Коровай – весільний святковий хліб великого прямокутного розміру, прикрашений різними фігурами з тіста. Коровай мав особливе значення в українському весіллі. Відсутність короваю означала неповноцінність обряду, а людина, що через бідність, сирітство або з якихось інших причин була позбавлена короваю, діставала прізвисько (прізвище) Безкоровайний. Коровай – символ достатку й щастя.

Коровайниці – заміжні жінки, що беруть участь у випіканні короваю.

Лента – кольорова стрічка.

Молодий – наречений.

Молода – наречена.

Невістка – Дівчина, яка вийшла заміж, стала жінкою.

Одклінщини – у суботу до батьків молодого й до молодої збираються всі родичи. Якщо в батька останній син жениться або остання дочка виходить заміж, то в'ють вінок і надівають на голову батьку, а як немає батька – на матір.

Перезва – у весільному обряді – звичай, за яким родичі мо-

лодого після першої шлюбної ночі за запросинами йшли або їхали з відповідними обрядовими піснями до хати молодої. Перезвою називали також учасників такого походу. Молодий брав тещу під праву руку й урочисто вів її до своєї хати в супроводі всього роду (звідси й назва обряду, тобто перезивання з однієї хати до другої).

Перезівки – у четвер і п'ятницю приходять до молодого погостювати. Від молодого йдуть до дружкя, а потім до його брата, дядька й сестри, як вона є, у всіх гостюють, не крадуть і не просять уже так, як робили у вівторок. Молодий і молода ходять з ними, весільними, і гостюють чемно. Гостювання таке називають перезівки.

Перепій – кожен гість за списком виголошує привітання молодим, виходячи до столу молодих; в келих горілку наливає молодий або боярин (свідок); гостю підносять чарку на піднос; гість кладе платню за чарку молодому (символічні гроші), бере чарку через носовичок (щоб не голою рукою, щоб молоді не були голі), виголошує тост. Обряд триває протягом всього весілля до останнього гостя у списку.

Покуть – куток у хаті, що розміщений по діагоналі від печі. На покуті висіли ікони, уздовж стін були широкі лави, між якими стояв стіл з хлібом.

Посад – обрядова весільна дія, що остаточно скріплювала шлюб та поріднення родів. Сюди входили обряд викупу молодої та місця біля молодої, обмін дарами між родинами молодих, розподіл короваю і обдаровування молодих. На весіллі – це місце за столом, де сидять молодий з молодою. Його накривали вивернутим кожухом – символом багатства та тепла.

Придане (посаг, «худоба») – майно, гроші, худоба, що дають батьки або родичі нареченій, коли вона виходить заміж. Кожна Дівчина готувала собі придане, зокрема ту його частину, що становила так звану скриню. Придане складалося з двох його частин: худоби та скрині. Худобу, певну суму грошей, землю виділяв батько, а про скриню дбала Дівчина разом з матір'ю. До скрині входили рушники, постіль, одяг, стрічки, хустки та інше. Завершували готувати посаг у передостанній день весіл-

ля. Після обряду пов'язування молодих його урочисто везли до нареченого. Скриню супроводжували брати й свахи, які дорогою показували посаг гостям та односельцям – виймали із скрині гарні речі. Однак посаг мав продемонструвати не стільки достаток молодої та її рідних, скільки її працелюбність. Якщо він характеризував дівчину як добру майстриню, її почет зустрічали хлібом-сіллю, співали величальні пісні. Згодом скрині замінили дерев'яні шафи.

Приданки – заміжні жінки, які в день весілля супроводжують молодих до двору молодого.

Світилки – сестри молодого та дівчата з боку молодого.

Старший боярин – головний молодий чоловік у весільному обряді, супроводжує молодих у церкву до вінця і до шлюбного ліжка.

Свахи – заміжні жінки, що беруть участь у весільному ритуалі.

Старости – поважні та красномовні чоловіки літнього віку, представники роду молодого, що ведуть переговори з батьками нареченої, яку хочуть засватати, очолюють похід бояр за молодою в день весілля. На весіллі старостів з боку молодої двоє: один – з боку молодого, один – з боку молодої.

Сватання (могорич) – перша весільна обрядова дія, перша зустріч батьків молодої та посередників молодого (сватів) для досягнення згоди на шлюб.

Скриня – вид дерев'яних меблів. У скрині зберігалось придане молодої: полотно, хустки, вишиті сорочки, одяг та інше.

Свашка – жінка, яка добре знає весільні обряди, порядкує на весіллі, а також бере участь у сватанні. Свашками були дружини друзів. Свашка разом із старшим боярином відводила молодих до спальні (Комори), роздягала там молоду. Свашками на весіллі називали інших одружених родичок жениха.

Сват – батько або родич одного з подружжя щодо батьків або родичів другого.

Свати – батьки нареченої і нареченого.

Свекруха – мати чоловіка молодої.

Свекор – батько чоловіка молодої.

Тесть – батько дружини молодого.

Теща – мати дружини молодого.

Троїсті музики – музичний супровід весілля, куди входила скрипка, бубон, цимбали. Пізніше замість цимбал використовували гармошку та баян.

«Шабля» – букет із сухих квітів, що виготовляється за певною технологією: окраєць хліба настромлювали на стару шаблю, завітчували її сухими квітами, колосками жита і прикріплювали дві свічки. «Шаблю» носила з собою старша світилка, а в домі молодої цей букет ставили на покуті після здійснювання певного ритуалу над головами молодих в день весілля. Коли молодий виходив з дому молодої і вів її до свого двору, світилка забирала «шаблю» та несла до хати молодого.

Шишка – весільний обрядовий хліб, спеціально випечений і прикрашений. Шишки випікали з коровайного тіста. Розкачували смугу тіста й робили з одного боку насічки, зубці. Потім стрічку згортали, перевертали зубцями догори й «підперезували» качалочкою з тіста. Виготовляли їх і по-іншому – маленькими плетінками на зразок калачиків, у формі пташок чи булочок. Шишками оздоблювали коровай, ними обдаровували на застіллі гостей, яким не вистачало короваю, коровайниць, весільну челядь. Молода, коли ходила кликати гостей на весілля, носила із собою у вузлику шишки, які були чи не єдиною подякою молодої та молодого своїм друзям і боярам. Гості, ідучи на весілля, несли із собою хліб, а вертались зі шматком короваю або шишкою.

Циганщина – своєрідний весільний карнавал у вівторок після весілля, учасники якого перевдягались в москаля, жида та інших комічних персонажів. Для українського села москалі (солдати) асоціювались з тими, хто на постої часто привласнював харчі, тому й під час циганщини учасники, переодягнені в москалів, здійснювали крадіжки, а той, хто вдавав із себе жида, імітував процес торгівлі, оскільки в селянській свідомості євреї були пов'язані саме з цим видом діяльності. Інші персонажі «циганщини» виконували свої ролі. Інколи з чоловіка робили жінку, а з жінки чоловіка, чоловіка завивають у намітку, одного

роблять церковним старостою й дають йому капшук з дзвоником, а другому – карнавку, ідуть тоді всі до сусідів, до рідні, цілим гуртом обійдуть так хат тридцять з музиками і циганяць: цигани й москалі крадуть, жиди переводять, а інші на церкву й на сирітські діти просять. Попереду йдуть – просять, а ззаду йдуть – крадуть. Усе, що випросять або вкрадуть, несуть до батька молодого. Тут усе те продають, а ті, що крадуть і просять, самі ж і купують – усе переводять на гроші. Так гуляють до вечора.

ПРИМІТКИ

НАЙДАВНІШІ ЗАПИСИ УКРАЇНСЬКОГО
ВЕСІЛЛЯ

Г.-Л. ДЕ БОПЛАН

Весільні звичаї українців у першій половині ХVІІ ст.,
1650 рік

Гійом-Левассер де Боплан (народився близько 1600 р., помер у 1673 р.) - французький військовий інженер. З 1630 по 1648 р. він перебував на службі у шляхетської Польщі, будував на Україні військові фортеці. У 1650 р. в Руані вийшла його книга «Опис України, або областей королівства Польського, розташованих між кордоном Московії й Трансильванії» (вид. 2-е у 1660 р., вид. 3-є у 1661 р. в Парижі). Вона мала великий успіх і була видана багатьма мовами. В російському перекладі вперше побачила світ у 1825 р. в журналі «Северный архив» (1825, ч. ХV, № ХІІ), окремим виданням у 1832 р.

565

Як відзначають дослідники, записки Боплана, незважаючи на деяку тенденційність, містять цікаві відомості з історії та етнографії українського народу першої половини ХVІІ ст. Характеризуючи його звичаї та побут, Боплан у розділі «Про українських козаків» описує також весільні обряди. Це є один з найперших описів українського весілля. Великий інтерес викликають, зокрема, зауваження Боплана про те, що на Україні в той час не хлопець сватав дівчину, а дівчина перша пропонувала хлопцеві свою руку. Дуже точно зафіксований звичай першої шлюбної ночі молодих та веселощів з приводу цього, що зустрічається і в пізніших описах українського весілля.

Опис весілля за Бопланом українською мовою переклала М. М. Шубравська з видання: «Описание Украины. Сочинение Боплана. Перевод с французского. СПб., 1832, стор. 69–77 (BeauplanGuil-laume le Vasseur de, Description d'Ukraine, qui sont

plusieurs provinces du Royaume de Pologne, contenues depuis les confins de la Moscovie jusqu'aux limites de la Transylvanie, ensemble leurs moeurs, faons de vivre et de faire la guerre. Par le sieur de Beauplan of Rouen, chez Jacques Caillotte. 1660»)

Г. КАЛИНОВСЬКИЙ

Опис весільних українських простонародних обрядів, 1777 рік

566 Григорій Калиновський (дата народження і смерті не відомі) один з перших українських етнографів, родом із Сумщини (м. Кролевець) Прапорщик піхотних російських військ, Г Калиновський у 1777 р. в друкарні при артилерійському і інженерному шляхетному кадетському корпусі надрукував опис весільних українських обрядів «Описание свадебных украинских простонародных обрядов в Малой России и в слободской украинской губернии, також и в великороссийских слободах, населенных малороссиянами, употребляемых, сочиненное Григорием Калиновским, в Санкт-Петербурге, 1777 г.» (вид. 2-е див. «Архив историко-юридических сведений о России», 1854, кн. 2, пол. 2-я; вид. 3-є див. «Харьковский сборник. Литературно-научное приложение к Харьковскому календарю», 1889)

Книжка Г. Калиновського вийшла без цензури (за часів царювання Катерини II на декілька років, починаючи з 1777 р., послабився цензурний нагляд). Це одна з перших праць в українській етнографії.

У порівнянні з Бопланом у Калиновського опис набагато ширший, детальніший, хоч і тут, як і в Боплана, пісень весільних не подано. В описі Калиновського є майже всі складові частини та елементи українського весілля: сватання, дівич-вечір, вінчання, подарунки батькам і родичам, продаж (викуп) молодої, роздача короваю, покриття, комора, а також багато цінних етнографічних деталей, які з часом у весільних звичаях зникали або набирали іншої форми, як, наприклад, запалення вогнища на шляху молодих, коли вони йдуть до молодого, тощо. Про

це, зокрема, говорив етнограф В. Горленко (В. Г-к о, Сто семь лет южно-русской этнографии. «Киевская старина», март, 1884, стор. 505–507)

Детальніше про весілля Калиновського подавала також: «Русская мысль», 1890, №1; Столпянский П. К., Материалы к истории русской литературы и науки в XVIII в., вып. 1. Опыт библиографического указателя книг по географии, изданных в России в царствование имп. Екатерины II (1762–1796), Оренбург, 1903.

І. ЧЕРВІНСЬКИЙ

Сватання, весілля і родини у люду руського на Русі Червоній, описане мешканцем цього краю, 1805 рік

Опис весілля, зроблений І. Червінським, надруковано в 1805 р. у Варшаві польською мовою у виданні: «Nowy pamiętnik warszawski. Dziennik historyczny i polityczny, tudzież nauk i umiejętności» (Warszawa, 1805, t. XVIII, стор. 365–372. – [Czerwiński, Ignacy], Swactwa, wesela i urodziny u ludu Riskiego na Rusi Czerwonej, przez obywatela tamtego kraju opisane).

567

У травневій книжці журналу «Киевская старина» за 1898 р. було вміщене опис Червінського російською мовою.

Нема сумніву, писав перекладач, що багато із описаних тут весільних звичаїв «носят черты глубокой старины, теперь уже отжившей; в особенности это можно сказать о крайне оригинальном обряде «заручин». Любопытна и другая подробность тогдашнего свадебного ритуала: присылка невестой жениху (утром в день венчания) сплетенного ею венка и затем прибытие жениха в дом невесты, в сопровождении музыкантов, с этим самым «венцом», прикрепленным к шапке. Подобный обычай существовал на Волыни в XVII ст.; по крайней мере, в одном, нам известном, документе 1638 года упоминается о том, как жених, сопровождаемый боярами, прибыл к невесте «з венцом, яко то обычай есть» («Киевская старина», 1898, май, стор. 246)

З польської переклала В. А. Юзвенко.

У 1904 р. в польському журналі «Pamiętnik Literacki» повідомлялося, що на складі книгарні Завадського у Вільні випадково знайдено четвертий том журналу «Pamiętnik dla płci pięknej» («Альбом для жінок»), який видавався у Варшаві в 1830 р. (Див. Magyan Reiter, Nieznany tom «Pamiętnika dla płci pięknej z r. 1830. – «Pamiętnik Literacki», 1904, III, стор. 435–436).

Вийти в світ цьому томові перешкодив вибух листопадового повстання, тому він залишився невідомим. Автор повідомлення подав зміст книги. Згодом польський літературознавець М. Гергелевич докладніше спинився на розгляді матеріалів книги. Він, зокрема, довів, що надруковані тут анонімні статті «Obrządek wesela gminnego na Podolu wraz ze spiewami» («Обряд народного весілля на Поділлі разом з піснями») та «Kilka słow o Podolu» («Декілька слів про Поділля») належать польському поетові-романтику Маврицію Гославському (1802–1834 роки), авторові популярної в свій час поеми «Podole» (1828) (Gier-gielewicz, Poeta Podola. «Pamiętnik Literacki», 1936, зosh. 1, стор. 117)

568

Слід зазначити, що стаття «Декілька слів про Поділля» – це передрук післямови до поеми «Поділля», опублікованої в книзі віршів Гославського «Poezye...» (Warszawa, 1828). Друга названа вище стаття раніше не друкувалася, але вона також тісно споріднена як із змістом поеми «Поділля», так і з тими матеріалами, які автор подав до неї (примітки, післямова).

Найбільша частина поеми «Поділля» (вір складається з чотирьох частин) називається «Wesele gminne podolskie» («Селянське подільське весілля»). Навіть поверхове порівняння опису весілля в поемі і в надрукованій у 1830 р. статті не залишає сумніву щодо їхньої взаємозалежності. Поет скористався в поемі тим самим матеріалом, на основі якого скомпонована й стаття. Пряму вказівку на цей безпосередній зв'язок знаходимо, зрештою, і у згадуваній післямові до поеми. Тут Гославський писав: «Я зібрав, якомога найстаранніше, в околицях Дністра і Буга весільні пісні з обрядами і тут подаю їх у перекладі неримованим віршем, щоб якнай докладніше зберегти вірність оригіналові».

В післямові автор зазначав, що «пісні будуть окремо вміщені під знаком (А) у другому томі». Але запланований другий том «Поезій...», в якому мав бути вміщений опис подільського весілля з піснями, не вийшов. Тому Гославському довелося скористатися можливістю опублікування цього матеріалу в журналі, в якому він активно співробітничав. Публікація надрукована двома подачами (стор. 82–85 і 126–130), зміст її становить опис початку весілля в п'ятницю ввечері і продовження його в суботу ввечері з відповідними обрядовими актами. На цьому публікація обривається.

Отже, опис весілля у надрукованій частині статті Гославського охоплює всього два перші весільні дні. В поемі автор спиняється і на обрядовому дійстві третього дня неділі. Тут, згідно з загальною сюжетною версією поеми, весілля переривається несподіваним нападом татар саме тоді, коли молоді прибули до церкви вінчатися. Щедре використання фольклору при змалюванні в поемі недільної частини весілля переконує, що Гославський мав у своєму розпорядженні повний опис подільського весілля. Це, а також цитована вище заява поета, що він старанно зібрав «в околицях Дністра і Буга весільні пісні з обрядами», дає підставу вважати, що праця Гославського про подільське весілля, крім надрукованої частини, мала своє продовження, яке повинно було, очевидно, з'явитися в наступних томах журналу. Однак видання, на яке розраховував автор, припинило своє існування саме на випуску, з якого починалася публікація.

Доля дальшої частини рукопису опису весілля залишилася невідомою. Не міг уже потурбуватися про неї Гославський. Як учасник листопадового повстання, він був незабаром арештований австрійською владою і в 1834 р. помер у тюрмі м. Станіслава.

Як відомо, певні спроби охарактеризувати українське весілля, відобразити окремі його етапи мали місце і набагато раніше. Однак у всіх випадках, навіть у таких спеціальних працях, як Калиновського і Червінського, автори обмежувалися лише описом весільного обряду без використання фольклорних текстів-пісень. Вперше записав весілля разом з піснями Гослав-

ський. Його публікація на декілька років випереджає появу знаменитого «Руського весілля» І. Лозинського. Фольклористичну вартість публікації знижує те, що тексти весільних пісень подані в ній у польському перекладі. Але та обставина, що Гославський зробив не художній переклад, а неримований підрядник, дає змогу порівняно легко відшукати серед наявних сьогодні численних публікацій весільних пісень конкретні текстові відповідники більшості із перекладених пісень або ж вказати на близькі до них варіанти.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ БОРИСПІЛЬ ПЕРЕЯСЛАВСЬКОГО
ПОВІТУ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ,
записане П. П. Чубинським.

Мелодії на ноти поклав М. В. Лисенко. 1877 рік

570

Чубинський П. П. (1839–1884) – відомий український етнограф і фольклорист. В 1869–1870 роках був керівником експедиції в Україні, Білорусії та Молдавії по вивченню звичаїв і побуту народу цієї території. В IV томі його семитомної праці «Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край» зібрано багато фольклорно-етнографічного матеріалу, який не втратив своєї великої наукової цінності і в наші дні. В IV томі вміщено величезний матеріал по весіллю – пісні весільні в кількості 1943 номерів та декілька описів весілля з Волинської, Полтавської, Подільської, Гродненської, Мінської, Харківської губерній.

В книзі подається опис весілля, зроблений Чубинським в його рідному селі Борисполі (тепер Київська області), мелодії до цього весілля записані видатним українським композитором М. В. Лисенком. Опис Чубинського – Лисенка – це перша спроба подати в найповнішому вигляді весільний ритуал разом з музичним супроводом (представлено 138 мелодій). Запис відзначається високим професійним рівнем.

Подається за виданням: «Труды этнографическо-статистической экспедиции в западно-русский край, снаряженной

императорским русским географическим обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные П. П. Чубинским», т. IV, СПб., 1877, стор. 553–581, мелодії в додатку стор. 1–45.

ВЕСІЛЛЯ XX СТОЛІТТЯ

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВЕЛИКА ОЛЕКСАНДРІВКА,
записане Кухтик О. І. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2018 році

Село Велика Олександрівка засноване німцем Вільгельмом Решерсом в кінці XVII ст., який назвав його в честь своєї дружини Олександрри.

Тут в XIX столітті була садиба автора державного гімну України, відомого етнографа Павла Чубинського. В селі здавна шанувались і береглись народні традиції. Деякі жінки протягом років записували обряд весілля. Найбагатші записи зробила жителька сусіднього села Мала Олександрівка Воробей Антоніна Володимирівна, 1935 року народження. Саме дякуючи її фольклорним записам, обряд весілля в селі Велика Олександрівка дійшов до нашого часу багатий на обрядові весільні пісні. Зібрала фольклорні записи заступник директора Велико-олександрівської середньої школи Кухтик Олена Іванівна, 1964 року народження, яка проживає в селі Велика Олександрівка. Вона доповнила записи Воробей А.В. обрядовими піснями, які зберегли в своїй пам'яті жителі села Велика Олександрівка Науменко Світлана Юріївна, 1960 року народження, та Сидоренко Ольга Григорівна, 1943 року народження.

Багато обрядових пісень записала Стрілько-Тютюн Валентина Василівна від Макаренко (Рябець) Ніни Іполітівни, 1925 року народження, колишньої жительки села Велика Олександрівка, яка постійно проживає в с. Гора.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВИШЕНЬКИ, записане Стрілько-Тютюн В. В. в 1969 році

Село Вишеньки – одне з найдавніших сіл Бориспільського району. Тут виявлені поселення багатьох культур, починаючи з X тисячоліття до нашої ери.

В цьому селі у XVIII ст. народився і був священником місцевої церкви засновник давньої української літератури Іван Некрашевич. Він також був намісником Київського митрополита, викладав в Києво-Могилянській академії.

Українське народне весілля записане від Чечуги Параски Іванівни, 1924 року народження, уродженки с. Вишеньок.

З її слів багато епізодів весілля нею забуто. Також обряд весілля детально переказала жителька села Вишеньки Кошіль Парасковія Антонівна, 1927 року народження.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВОРОНЬКІВ, записане Гриценко Н. І. в 2018 році

572

Село Вороньків (укріплення Ворониця) згадується у «Повчанні» Володимира Мономаха 1096 року. Споконвіків це було вільнолюбиве козацьке село. Тут стояла сотня Переяславського полку, що прославилась у боях під проводом Богдана Хмельницького. Під проводом гетьмана Петра Дорошенка вороньківські козаки протистояли промосковському гетьману Дмитру Многогрішному і відбили напад його п'ятитисячного війська. Також Вороньківська сотня підтримала створення УНР в 1917 році та чинила відчайдушний антибільшовицький спротив впродовж багатьох років.

31 січня 1919 року козаки вступили в нерівний бій з червоноармійцями на річці Трубіж. Вони не давали їм просуватись до Києва протягом майже трьох днів.

Народне весілля в селі Вороньків в 2018 році записала Гриценко Надія Іванівна – вчителька української мови та літератури Вороньківської середньої школи, Заслужений вчитель України, від Москалець (Бондаренко) Галини Дмитрівни, 1940 року

народження, жительки села Вороньків. Її дід Бондаренко Лука Гнатович воював у складі Вороньківської козацької сотні і загинув від рук більшовиків у 1919 році. Народне весілля села зберегло багато давніх тисячолітніх обрядів: надання молодій статусу Богині через вручення їй дерев'яного жезла, обряд шаблі, перепою, продажу нареченої.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГЛИБОКЕ,
записане Джемесюк Т. Ф., Пасько Л. А.,
Стрілько-Тютюн В. В. в 2007–2009 роках

Село Глибоке засноване на початку XIII століття козаками в долині зниклої річки Саги. Історик А.Стороженко відзначав вільнолюбивий дух козаків цього села та їх участь у 1630 році в повстанні під проводом Тараса Федорівича (Трясила) Глибоке відносилось до Вороньківської сотні Переяславського полку. Певний час землі села належали Луці Михайловичу Лукашевичу, батьку учаснику декабристського руху Василя Лукича Лукашевича.

573

Народне весілля в с. Глибокому зберігалось у пам'яті його жителів аж до першої половини XXI століття. Ще в 2003 році в селі діяв обряд народного весілля, а по селу з піснями ходила молода з друзками в українському одязі і запрошувала на весілля.

Фольклорний запис цього унікального дійства в 2007 році зробили вчителі Глибоцької середньої школи Джемесюк Тетяна Федорівна, 1972 року народження та Пасько Людмила Анатоліївна, 1971 року народження. Вони зафіксували обряд зі слів жителів села Глибоке Ярмоленко Євдокії Степанівни, 1923 року народження та Мирченко Парасковії Федосіївни, 1925 року народження. Стрілько Валентина Василівна в 2009 році записала весільний обряд від жительки села Глибоке Русинець Марії Петрівни, 1947 року народження, жительки села Глибоке.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГНІДИН,
записане Борисенко Г. С. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 1977–1986 роках

Гнідин – прадавнє село на Київщині, тут знайдено поселення трипільської культури V століття до нашої ери, а також поселення інших історичних періодів.

До Гнідина часто приїздив Павло Платонович Чубинський. Багато фольклорних записів із цього села ввійшли до його шеститомного видання 1877 року «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским русским географическим обществом. юго-западный отдел. Материалы и исследования».

Борисенко Галина Степанівна довгий час працювала в Гнідинській восьмирічній школі вчителем, а згодом директором школи. Фольклорний запис весільного обряду зробила в 1977 році як керівник гуртка разом з учнями шкільного літературного гуртка. Від кого робились фольклорні записи – невідомо. Під її керівництвом деякі етапи народного обряду зроблені досить детально. Також було записано радянський обряд урочистої реєстрації шлюбу Гнідинською сільською радою, який відбувався в сільському клубі.

В 1986 році після створення в школі Малої Академії Народних Мистецтв директор Гнідинської восьмирічної школи Стрілько Валентина Василівна записала повний обряд народного весілля від жителів села Гнідин Кудько Параски Іванівни, 1930 року народження та Білойван Надії, 1937 року народження.

Згодом, в 1989 році, цей обряд гнідинського весілля був повністю відтворений на шкільному подвір'ї за участю жителів села Гнідин та учнів школи, а також народної артистки України Ніни Матвієнко та тріо «Золоті ключі».

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ДУДАРКІВ,
записане О. А. Правдюк і М. Г. Кияниця
в 1967 році

Село Дударків розташоване на північ від Борисполя, де свого часу М. Лисенко і П. Чубинський зробили відомий в історії фольклористики та етнографії опис бориспільського весілля. Село міститься в мальовничому місці, потопає в морі верб, беріз, струнких тополь, кремезних дубів та осокорів.

Старожили переказують, що в давнину у цій місцевості оселився чоловік, який почав робити дудки й грав на них віртуозно. Прозвали його дударем, а хутір Дадарків. Звідси походить і назва села. Тут знайдена одним із місцевих жителів цінна пам'ятка мистецтва первісної людини – кістяна різьблена сокира з малюнками, вік якої визначено у 4 тис. років.

Історичні документальні згадки про с. Дударків відносяться до кінця XVI – початку XVII ст. (Скарга ігумена одного з монастирів Києво-Печерської лаври на канцлера Станіслава Жолкевського, датована 1620 р., жалувані грамоти царя Федора Олексійовича 1680 р., Петра I – 1718 р.)

«Близьке розташування села від Києва (35 км) сприяє швидкому впровадженню в життя всіх досягнень цивілізації. Майже в кожній хаті приймач або телевізор, є вже й кілька піаніно. Швидкими темпами йде перебудова села. В багатьох хатах є своє водяне опалення. Будується водопровід (колонка на декілька хат). В двоповерховому приміщенні – школа-десятирічка (560 уч-нів), є медамбулаторія, чайна, 4 магазини, дві бібліотеки (шкільна і сільська), 116 жителів села мають вищу освіту, 297 – середню. Для колгоспників будуються 3–4-поверхові будинки, планується побудова палацу культури. Ряд трудівників відзначено урядовими нагородами.»

Так записано в альбомі історії села, виготовленому членами краєзнавчого гуртка, яким керували вчителі Коноплич Ю. О. та Сидоренко О. Є.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ІВАНКІВ,
записане Зінченко П. Ф. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 1985, 2010 роках

Іванків – прадавнє село. Перша згадка про нього в писемних джерелах – 1508 року. В Іванкові народилися брати Касяненки (Іван, Євген, Андрій, Григорій) - відомі в царській Росії авіаконструктори.

Григорій та Євген двічі обирались депутатами Української Центральної Ради. В селі також народився відомий український письменник Василь Швець.

Запис Іванківського народного весілля в 1985 році зробив мешканець села, директор Іванківського народного краєзнавчого музею, відомий краєзнавець Зінченко Петро Федорович.

В пам'яті мешканців Іванкова народний обряд весілля ще жив і в 2010 році, хоч в реальному житті вже не відтворювався. Його записала Стрілько-Тютюн Валентина Василівна, уродженка села Вишеньки, кандидат педагогічних наук, краєзнавець.

576

Весільний обряд записано від жителів села Іванкова Пильтяй Олени Мусіївни, 1912 року народження, Тур Ганни Андріївни, 1924 року народження, Ковецької Ольги Іванівни, 1930 року народження, Божко Марії Олексіївни, 1928 року народження, Свирид Анастасії Кузьмівни, 1928 року народження.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ЛЮБАРЦІ,
записане Коваль В. П. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2009 та 2019 роках

Село Любарці – прадавнє село. Тут проживали поселення трипільців та скіфів. На його території знаходиться пам'ятка археології національного значення – Глушівська могила, поховання IV-III тисячоліття до нашої ери. Село Любарці згадується у письмових джерелах 1622 року. За переписом 1859 року воно значиться як власницьке, казенне і козацьке, розташоване на березі річки Альта. В ньому – 219 дверей і

2545 жителів. Тут в часи діяльності Української Народної Республіки одною з перших на Бориспільщині була створена «Просвіта», яку очолив Гопкало А. М., вчитель Любарецької школи. Він один із перших в радянські часи поплатився життям за свої проукраїнські погляди.

У селі народився доктор філологічних наук, лауреат Шевченківської премії Засенко О. Є.

Народна творчість в цьому селі передавалась тисячі років із покоління в покоління. До XXI століття тут збереглась традиція українського народного весілля. Багато років в селі діє Народний аматорський фольклорний ансамбль «Любарчанка». Художнім керівником цього колективу є сільський бібліотекар Коваль Валентина Петрівна, 1975 року народження, яка записала велику частину сільського весільного обряду. Їй допомагали жителі села Любарці Жук Марія Андріївна, 1938 року народження, Чересленко Марія Василівна, 1938 року народження, Гопкало Надія Іванівна, 1945 року народження, Гопкало Ольга Іванівна, 1942 року народження, Тільна Лідія Миколаївна, 1952 року народження, Ліпінська Лідія Іванівна, 1939 року народження, Шевченко Віра Зотівна, 1951 року народження.

577

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ПРОЦІВ,
записане Розумною С. І. та Стрілько-Тютюн В. В.
в 2000, 2019 роках

Село Проців вперше згадується у грамотах князя Олександра (Олелька) Володимировича від 1 лютого 1455 року як селище Процеве.

Поблизу Процева виявлено поселення доби бронзи (XI–I тисячоліття до н.е.) та могильник доби раннього заліза, а також городище Салькове періоду Київської Русі. Село було козацьким і відносилось до Вороньківської сотні Переяславського полку.

Народне весілля записане від жительки села Проців Бойчас Софії Пилипівни. 1940 року народження, Опрощенко Галини

Павлівни, 1937 року народження, вчителькою історії Ревнівської школи Розумною Софією Іванівною.

В 2000 році Стрілько-Тютюн Валентина Василівна записала весілля від жительки села Проців Куценко Катерини Миколаївни, 1935 року народження.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СЕНЬКІВКА, записане Білоножко В. А. в 2019 році

На землях Сеньківки проживали давні трипільці, скіфи та представники різних древніх культур. У письмових джерелах село згадується 1692 року, коли гетьман Іван Мазепа передав Сеньківку і Русанів у володіння Києво-Вознесенського монастиря. У XVIII столітті село належало до Гоголівської сотні Київського полку.

В урочищах Хрещате, Вовківня, Перевалень виявлено великий курганний могильник. в 1926-1927 роках досліджено 17 курганів скіфського часу. На початку ХХ століття у Сеньківці проживав великий український патріот, син сільського дяка Міхно Іван Єрофійович. В 1918 року він був одним із організаторів Вороньківської козацької сотні, яка відважно боролась з московсько-більшовицькими військами, захищаючи Українську Народну Республіку. В селі в двадцятих роках ХХ століття одною з перших у районі була створена Українська Автокефальна церква.

Весілля в селі Сенківка записала вчитель історії Сенківської школи Білоножко Валентина Андріївна від жительки села Сеньківка Веклич (Юшко) Марії Олександрівни, 1935 року народження.

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СТАРЕ, записане Крисько В. М. та Стрілько-Тютюн В. В. у 2015 та 2018 роках

Село Старе згадується у грамоті Київського князя Олександра Володимировича від 1 лютого 1455 року як «городище

Старе над Дніпром», яке було передане боярину Олехну Сахновичу. Насправді на цій території ще до нашої ери проживали трипільці, скіфи та інші представники різних культур. Козаки села під час визвольної боротьби під проводом Богдана Хмельницького входили до Вороньківської сотні Переяславського полку. Селом в різні часи володіли козацькі полковники Лисенко, Полуботок, Головченко, Тамара та Іван Федорович Сулими.

В радянські часи жителі села чинили відчайдушний опір московсько-більшовицькій владі.

Весілля в селі Старому записали Крисько Валентина Миколаївна, 1970 року народження, заступник директора Старинської середньої школи від Залізняка Ольги Тимофіївни, 1935 року народження, жительки села Старе.

Батька й матір Ольги Тимофіївни, Корецького Тимофія та Корецьку Степаниду, їх діда й бабу розстріляли комуністи в 1938 році.

Також відповідний запис весілля зробила Стрілько-Тютюн Валентина Василівна в 2015 році від Шепети Ольги Андріївни, 1932 року народження, жительки села Старе.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Абрамович Д. И. Село Коснище Владимир-Волинский уезд Волинской губернии. Живая старина. – 1898. Вып. 2.

Боплан Г. Л. Де. Весільні звичаї українців у першій половині XVII ст., 1650 рік (Передруковано без змін з кн. I: Весілля. – Кн. 1. – Київ, 1970)

Борисенко В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні. – Київ, 1988.

Боровский Я. Е. Мифологический мир древних киевлян. – Київ, 1982.

Весілля: У 2 кн. Упоряд. текстів, приміт. М. М. Шубравської.

Вовк Хведір. Студії з української етнографії та антропології. – Київ, 1995.

Гнатюк В. Збірки сільської молодіжі на Україні, Матеріали до української етнології. Т. 18. – Львів, 1918.

Дей О. І. Кілька фольклорних свідчень про сватання дівчини до парубка. Народна творчість та етнографія. – 1971. № 4.

Ігри та пісні. – Київ, 1963.

Здоровега Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні. – Київ, 1974.

Калиновський Г. Опис весільних українських простонародних обрядів, 1777 рік (Передруковано без змін з кн.: Весілля. – Кн. 1. – Київ, 1970)

Китова С. А. Християнська суть українського весілля. – Черкаси, 2008.

Китова С. А. Християнська суть українського весілля. – Черкаси, 2007.

Козаченко А. И. К истории великорусского свадебного обряда, Советская этнография. – 1957. № 1. С. 58;

Кононенко П. Свою Україну любіть. – Київ, 1996.

Кравець О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу. – Київ, 1996.

Кулжинский И. Малороссийская деревня. – Москва, 1827.

Курочкін О. В. До історії сватання на Україні, Народна творчість та етнографія, 1971. № 4

Кушнір В. Г., Петрова Н. О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини. – Одеса, 2008.

Кримський Аг. Звенигородщина з погляду етнографічного та діалектологічного. Ч. 1. – Київ, 1928.

Левицький О. Невінчані шлюби на Україні в ХVІ — ХVІІІ ст., Записки Українського наукового товариства в Києві. Кн. 3. — Київ, 1908.

Литвинова-Бартош П. Весільні обряди і звичаї у селі Землянці Глухівського повіту в Чернігівщині. Матеріали до української — руської етнології. Т. 3. — Львів, 1900.

Малинка А. Малорусское веселье. Этнографическое обозрение. — 1898. № 4.

Маріна З., Хоменко О. Особливості традиційного весільного обряду в українських та російських селах Дніпропетровщини. Етнічна історія народів Європи. Вип. 20. — Київ, 2005.

Наукові архівні фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. Ф. 283. Од. зб. 214.

Носова Г. А. Язычество в православии. — Москва, 1975.

Охримович В. Значение малорусских свадебных обрядов и песен в истории эволюции семьи, Этнографическое обозрение. — 1891. № 4.

Петрова Н. Рослини у весільній обрядовості українців Одещини: барвінок, Етнічна історія народів Європи. Вип. 20. — Київ, 2005.

Потебня А. А. О мифическом значении некоторых обрядов и поверий. — Москва, 1865.

Стасюк О. Геноцид українців: деформація народної культури. — Київ, 2008.

Сумцов М. Ф. Слобожани: Історико-етнографічна розвідка. — Харків, 2002.

Сумцов Н. Ф. Хлеб в обрядах и песнях. — Харків, 1885

Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной императорским Русским географическим обществом. Юго-западный отдел: Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским. Т. IV, 1877.

Червінський. Сватання, весілля і родини у люду руського на Русі Червоній, описане мешканцем цього краю. — 1805 рік. (Передруковано без змін з кн.: Весілля. — Кн. 1. — Київ, 1970.)

Шубравська М. М. Весільні обряди у творчості Т. Г. Шевченка. Народна творчість та етнографія. — 1983, № 2.

Щапов Я. Н. Брак и семья в Древней Руси, Вопросы истории. — 1970, №10.

ЗМІСТ

ВАЛЕНТИНА СТРІЛЬКО-ТЮТЮН	
Слово до читачів	4
НАЙДАВНІШІ ЗАПИСИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ	
ВАЛЕНТИНА СТРІЛЬКО-ТЮТЮН	
Українське народне весілля на Бориспільщині: від фольклорних записів Павла Чубинського до сучасності.	6
Г.-Л. ДЕ БОПЛАН.	
Весільні звичаї українців у першій половині XVII ст., 1650 рік	22
Г. КАЛИНОВСЬКИЙ.	
Опис весільних українських простонародних обрядів, 1777 рік.	27
І. ЧЕРВІНСЬКИЙ	
Сватання, весілля і родини у люду руського на Русі Червоній, описане мешканцем цього краю. 1805 рік	35
ВЕСІЛЛЯ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ	40
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ БОРИСПІЛЬ Переяславського повіту Полтавської губернії, записане П. П. Чубинським. Мелодії на ноти поклав М. В. Лисенко. 1877 рік	46
ВЕСІЛЛЯ XX СТОЛІТТЯ	
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВЕЛИКА ОЛЕКСАНДРІВКА, записане Кухтик О.І. та Стрілько – Тютюн В. В. в 2018 році	118
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВИШЕНЬКИ, записане Стрілько-Тютюн В. В. в 1969 році.	158
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ВОРОНЬКІВ (перша половина XX ст.), записане Гриценко Н. І. в 2018 році.	223
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГЛИБОКЕ, записане Джемесюк Т. Ф., Пасько Л. А., Стрілько-Тютюн В. В. в 2007–2009 роках	243

ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ГНІДИН, записане Борисенко Г. С. та Стрілько-Тютюн В. В. в 1977–1986 роках	266
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ДУДАРКІВ, записане О. А. Правдюк і М. Г. Кияниця в 1967 році	325
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ІВАНКІВ, записане Зінченко П. Ф. та Стрілько-Тютюн В. В. в 1985, 2010 роках	363
НАРОДНЕ ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ЛЮБАРЦІ, записане Коваль В. П. та Стрілько-Тютюн В. В. в 2009 та 2019 роках.	391
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ ПРОЦІВ, записане Розумною С. І. та Стрілько-Тютюн В. В. в 2000, 2019 роках	417
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ РОГОЗІВ, записане Кубрак Н. В. та Стрілько-Тютюн В. В. в 1986 та 2018 роках.	437
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СЕНЬКІВКА, записане Білоножко В. А. в 2019 році	463
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СОШНИКІВ, записане Мисник О. І. в 2019 році . . .	478
ВЕСІЛЛЯ В СЕЛІ СТАРЕ, записане Крисько В. М. та Стрілько-Тютюн В. В. в 2015 та 2018 роках	497
ВЕСІЛЬНИЙ ОДЯГ МОЛОДИХ БОРИСПІЛЬЩИНИ в ХХ столітті . .	514
ОБРЯДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ВЕСІЛЛЯ БОРИСПІЛЬЩИНИ ХІХ–ХХІ століття.	526
ВЕСІЛЬНІ СТРАВИ БОРИСПІЛЬЩИНИ	547
СЛОВНИК ВЕСІЛЬНИХ ТЕРМІНІВ	558
ПРИМІТКИ. НАЙДАВНІШІ ЗАПИСИ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСІЛЛЯ . . .	565
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.	580

Науково-популярне видання

Весілля на Бориспільщині XXI–XX століття

Укладачка Валентина Стрілько-Тютюн

В авторській редакції

Дизайн та коректура
Валентини Стрілько-Тютюн

Верстка
Кузнецової Людимили

Випусковий редактор
Павло Щириця

Підписано до друку 25.09.2019
Формат 60x84 1/16 Ум. друк. арк. 22,5
Папір офсетний. Замовлення № 604

ТОВ «Видавниче підприємство
“Ярославів Вал”»
Адреса: 01034, Україна, м.Київ,
вул. Ярославів Вал, 21-Є
тел. (044) 234-15-24
e-mail: yar_val@ukr.net

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єкта
видавничої справи:
ДК №2971 від 12.09.2007р.

Віддруковано
ТОВ «Друкарня Рута»
м. Кам'янець-Подільський,
вул. Пархоменка, 1
Свідоцтво ДК №4060 від 29.04.2011 р.
тел. (03849) 4-22-50; drukruta@ukr.net